

گزینگ

کۆڤا - آرئیکئ وهرزانهئ فرههنگئ - ئهدهبئ به

زستانئ ١٣٧٣ - ١٩٩٥

«دهبئ ستراتیژییهکی یه کگرتوو بو هه موو کوردستان هه بئ»

گه شتیك به کۆماری مه هاباددا...

کوردئ زمانئکی سه ربه خو و سه ربه سته

ناوی مغوولی شوین له کوردستانئ موکری

هه ئسه نگاندنئ حکوومه ته کانی کوردستان له سه دهی بیسته مدا

مافی مروفا بو کوردانیش

یادی دهه مین سالهئ ئیلماز گونهئ

بیسارانی یان مه جزوونی

کتیب و چاپکراوهی تازه

حامید گوهه‌ری

ئاواز و گۆرانی

کورتەبەک لە میژووێ ئاواز و گۆرانی کوردی

ستۆکھۆلم - ١٩٩٤

کوردەکان

نووسەر: حەسەن نەرفەع

وەرگێڕانی: حامید گوهه‌ری

قەوارە: مام ناوئنجی، ١٨٦ لاپەرە

Tel: 013132881

ئادرێسی داواکردن:

ئاواز و گۆرانی کورتەبەک لە میژووێ ئاواز

وگۆرانی کوردی (وتووێژ لە گەڵ چەند هونەرمەندی کورد)

نووسەر: حامید گوهه‌ری

قەوارە: مام ناوئنجی، ٢٨٦ لاپەرە و چەندین وێنە پەنگی

Tel: 013132881

ئادرێسی داواکردن:

فیلنامە

تۆمارى

شىخ شەرزىن

نووسەر: بەھرام بەزىادى

وەرگێت: تەيفوور

کۆپنھاگ (کۆمەڵە شێعر)

نووسەر: رەئىوار سىوھىلى

قەوارە: مام ناوئنجی، ٨٤ لاپەرە

ئادرێسی داواکردن: گۆڤارى «گزینگ»

تۆمارى شىخ شەرزىن (فۆلنامە)

نووسەر: بەھرام بەزىادى

وەرگێت: تەيفوور

ئادرێسی داواکردن:

Kitab Arzan

گزینگ ژماره ۶

زستانی - ۱۹۹۵ (۱۳۷۳)

گزینگ ژماره ۶ - زستانی - ۱۹۹۵ (۱۳۷۳)

نیوهرۆک

بایهت..... نووس..... هه..... لایه ۵

سالی ۹۵..... هه..... ۵

چاوپیکهوتن له گه:..... عومه شیخمووس... ۶

گهشتیک به کۆماری مههاباددا،..... بهکر ههوتیزی... ۱۵

نامهیهک له کوردستانهوه:..... بهکر ههوتیزی... ۲۱

وتووێژ له گه:..... پروفیسۆر بوو ئوتاس... ۲۳

ناوی مفرولی شوتن..... ف. مینۆرسکی... ۲۷

ههلسهنگاندنی حکومهتهکانی کوردستان... د. خهلیقی... ۳۶

مافی مرۆف - بۆ کوردانیش... سیهۆ ههرومانسۆن... ۳۹

کتیبتیکی بهنرخ و پرسود..... کهریی حسامی... ۴۲

ئیلماز گونهی - سینهماوان -..... تهیفور... ۴۵

خهلاتی نهدهبی نویتیل..... هه..... ۵۰

تیشکیک بۆ سه نهدهبیات... مارستیل رایش - رانیکی... ۵۱

شیر: هیدی، گینا یا کوبی، خاله هه... ۵۲

بیتساران یان مهحزوونی؟... نهوهری سولتانی... ۵۳

چیرۆک: گولتی ناخ..... کوردان... ۵۷

وهلام... م، گ... ۵۹

چیرۆک: ژبانی بریاری شهوتیک..... سه مه دهحه... ۶۰

هۆنراوهی سوتیدی:..... ۶۱

چیرۆک: تاراوگه... سیامه ند شیخ ناغایی... ۶۲

چیرۆک: نهشکه نهجه..... سه عید کاوه... ۶۴

بهرکار و بهرپرسی نووسین:

س ج ههش

ناو و نیشان:

Gzing

Box. 327

82427 Hudiksvall

(Sweden)

Faxnr: + 0650 - 94029

postgionr: 4435022-1

پۆستگیرۆ

* گزینگ خۆی به نوێنهری فکری هیچ نووسه ریک نازانی

و نه رکی بهرپرسیتی هیچ نووسراوه بیتیک وه نه ستۆ ناگری .

دیاره هه نووسراوه بیتیک نیتی له سه نه بهی ، ئۆبالی وه ملی

گزینگه .

* گزینگ به گوێرهی پیتیست بۆی ههیه نووسراوهکان

کورت یان له باری ریزمان و رینوسه وه راست ورپسیان

کاته وه، دیاره ههق به خۆی نادا کاکل و نیتوهرۆکی

به ره مه کان، قه له م ناژن کا .

* گزینگ نهو شیتوهرینوسه ره چاو دهکا که له زۆرهی

کتیب و گوشاره سۆزانییهکاندا باوه وه پسند کراوه .

* نه گه ره ره مه که تان ، وه رگیتدر او و تیهه لنوس کراون ،

تکایه دهقی ماکه کهش له تهک نووسراوهکاندا بنترین .

* دارا دهکهین نووسراوهکان به خهتی خۆش و شاش و

هتلی مه و دارین .

سالی تازهی مهسیحی (۹۵) له هه موو خوشک و برایی مهسیحی: ئاسۆری و کهلدانی و

نه ره مه نییهکانی کوردستان پیرۆز بی .

وینهی رووبه رگ: کیزۆلهیهکی کورد له نۆردووکا
وینهی پشت به رگ: هۆده و کهل و په ل ۱ دیاری بک، شهوقی

نوهش دهزاین که له ماوهی چنندین سالی رابردوو واته له نیوان سالهکانی شه‌ری سارد و له ژیر ته‌نسییری ناتهبایی یان دیپلۆماسی نیونه‌ته‌وه‌یی زۆریه‌ی ئه‌و نه‌ته‌وانه‌ی که هه‌ولتی پێکهاتی ده‌ولته‌تی یه‌ک‌گرتوی خۆیان ده‌دا سه‌ریان به‌ی کلاوماوه‌ته‌وه و مه‌سه‌له‌که‌یان چاره سه‌رنه‌بووه. ئه‌وه راسته که له‌و ماوه‌یه‌شدا چنندین ده‌ولته‌تی بێقه‌واره‌ی نامیللی و نامال بووکه‌چینی قوت بوونه‌وه، به‌لام زۆریه‌یان، یان راسته‌وخۆ له‌ لایه‌ن زله‌یژه‌کانه‌وه قوت کرانه‌وه یان له‌ نه‌تیجه‌ی ده‌ورانی شه‌ری ساردا قوت بوونه‌وه. دیاره ئه‌وه‌ی لێره‌دا مه‌به‌ستمانه، سه‌رنج لێدان و جه‌خت‌کرنه‌وه‌ی ئه‌و راستیه‌یه که تا ئێستاش هیچ ده‌وله‌تیکی ته‌واو میللی له‌سه‌ر نه‌سası هاوبه‌شبوونی خاک (جوغرافیا)، ئیتیک، زمان، کولتور و تایه‌قه‌ندییه‌کانی کۆمه‌لایه‌تی دانه‌م‌زراوه و، تانیستا له‌ هیچ کۆی ئه‌م جیهانه، له‌ نه‌ته‌وه‌ بنده‌سته‌کان سه‌بارت به‌ مافی نه‌ته‌وه‌یی یان سه‌ره‌خۆبوونیان هیچ‌کات پرسیار نه‌کراوه، هه‌میشه به‌مه‌یلی سیاسه‌تی به‌رژه‌وه‌ندخوازی ده‌وله‌ته‌ زله‌یژه‌کان، په‌فتاریان له‌گه‌ڵ کراوه. دیاره بنده‌ست مانه‌وه‌ی ئه‌و نه‌ته‌وانه له‌ ژیر ده‌سته‌لاتی ده‌ولته‌تی ناوه‌ندی‌دا هه‌میشه له‌باری نابوورییه‌وه هه‌م به‌ قازانجی نه‌ته‌وه‌ی بالادسته‌ بووه هه‌میشه به‌ قازانجی زله‌یژه‌کان، نه‌گه‌ر وا نه‌بوو با ده‌بویه له‌میژبوو ده‌ستیان لێشۆردراوه.

نه‌گه‌ر هه‌روا به‌ شتیه‌یه‌کی سه‌ره‌پێش له‌ هیندیکی رووداوه‌کانی ئه‌م دواییانه وردبینه‌وه، بۆمان ده‌رده‌که‌وی ده‌ولته‌تی نامریکا که له‌ گۆره‌پانی سیاسه‌تی جیهانی و له‌ ده‌ستتێوه‌ردانی کاروباری ولاتاندا وه‌ک که‌لی به‌ی ره‌قیب له‌ مه‌یداندا ماوه‌ته‌وه، له‌ ئێستارا به‌یارمه‌تی هیندیکی له‌ هاوبه‌پانه‌کانی، ده‌یه‌وی به‌ گۆره‌ی ویست و دلخواز و سیاسه‌تی خۆی هیندیکی له‌ مه‌سه‌له‌ سه‌ره‌کییه‌کان چاره‌سه‌ر بکا؛ نه‌گه‌رچی کاکلی ئه‌و سیاسه‌ته‌ش خۆی به‌شیکه له‌ پرۆسه‌ی دابه‌شکردنه‌وه‌ی جیهان، نمونه‌که‌شی گۆی شلکردن بۆ مه‌سه‌له‌ی ناشتبه‌وه‌ی فه‌له‌ستین و ئیسراییل بووله‌لایه‌ک و له‌لایه‌کی دی خۆگیل کردن له‌ زۆر مه‌سه‌له‌ی تر...

بۆیه ده‌توانین به‌ راشکاوی بڵێین که کاکل و نیوه‌روکی ته‌واوی گێره‌وکیشه‌کانی جیهانی، هه‌روه‌ک له‌ سه‌روه‌ نیشاره‌کرا، له‌ ئێستاره‌ تا ماوه‌یه‌ک له‌ ساله‌کانی دای ۲۰۰۰، مه‌سه‌له‌ی «یه‌ک‌گرتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی» یه‌ به‌گۆره‌ی خاک و ئیتیک و زمان و کولتوری هاوبه‌ش، وێرای سه‌رنجدان به‌ سه‌ره‌خۆی نابووری. نابج ئه‌وه‌ش فه‌رامۆش بکری که جه‌مه‌سه‌ریکی ئه‌و یه‌ک‌گرتنه‌وه‌یه، جودابوونه‌وه‌یه؛ واته جودابوونه‌وه‌ی ئه‌و نه‌ته‌وه‌ بنده‌ستانه‌ی که زه‌مانیک به‌ زۆری و تۆزی به‌ نه‌ته‌وه‌ی بالادسته‌ی خاوه‌ن ده‌وله‌ته‌وه لکاوان و، ده‌یانه‌وی دلخوازانه یه‌ک‌بگره‌وه. پێویسته ئه‌وه‌ش بگوتری که هیچ‌کام له‌ ئیده‌ئۆلۆژی و مه‌سه‌له‌که‌ کلاسیکه‌کانی پێش‌ه‌وش ناتوانن یه‌ک‌لاکه‌ره‌وه‌ی چاره‌سه‌ریونی مه‌سه‌له‌ی «مافی نه‌ته‌وه‌یی» به‌ن... نایا ئێمه‌ی کورده‌توانین له‌ هه‌لدێر و هه‌روازی هه‌زاره‌هه‌زاری ته‌لیسمی سیاسه‌ت به‌ره‌و به‌رزایی، ره‌وه‌زان به‌رین و په‌ری نازادی و سه‌ره‌ستی نامیزمان بۆ بکاته‌وه؛ ئه‌وه‌ پارتیکه ته‌نیاوته‌نیا لێهاتووی و له‌خۆبوووی و یه‌ک‌گرتووی ده‌توانن وه‌لامی ئه‌و پرسیاره‌ بداته‌وه... ■

سالی ۹۴ یش وه‌ک چنند سال پێش ئه‌و ده‌یه‌ی ئێستاس، باروینه‌ی خۆی تیکه‌وه‌پێچا و چنندین مه‌سه‌له‌ی به‌رچاوی چاره‌سه‌رنه‌کراوی سه‌واله‌ی سالی ۹۵ کرد. ئه‌وه‌یکه سال له‌ باری زه‌مانیه‌وه نه‌توانی رووداویکی گرینگی ئه‌وتۆ بخولقیین که بۆ به‌شه‌ریه‌ت چاره‌نوس ساز به‌ی، شک نییه؛ به‌لام هه‌ر ئه‌وسالانه‌ن سه‌ده و ده‌وران و میژوو پیکدین و بۆ هیندیکی له‌ کۆمه‌لانی سه‌ر زوی ده‌بنه مایه‌ی شای و شه‌رف و شانازی و بۆ هیندیکی دی ده‌بنه مایه‌ی شین و شه‌که‌تی و شه‌سازی...

پێشینی ئه‌وه‌یکه سالی ۹۵ چ رووداویکی گه‌وره و گرینگ به‌خۆیه‌وه بپینن هاسان نییه، به‌لام به‌ گۆره‌ی هیندیکی فاکت و دیاره‌ی به‌دیاره‌وه‌بووی ئه‌و چنند ساله‌ی دای، ناشکرایه که کۆتایی ساله‌کانی سه‌ده‌ی بیستم وه‌ک زه‌نگوله‌یه‌کی ناگاکه‌روه وایه بۆ ئه‌و کۆرۆم‌کۆمه‌لانه‌ی ده‌گۆی گادا نووستون و جووله‌یان نایه که نایا سالۆچکه سه‌ره‌تایه‌یه‌کانی ۲۰۰۰ چ پرۆسه‌یه‌کی گۆرانکاریان له‌ ژیر سه‌رده‌یه؛ دابه‌شکردنه‌وه‌ی سه‌ره‌له‌نۆی جیهان له‌ سه‌ر به‌ستی لاف و نادادی و ده‌سته‌لاتخوازی یان ره‌وتی یه‌ک‌گرتنه‌وه‌ی گه‌لان له‌ بواری ماف و نازادی و ئینسانه‌نوازی؟

نه‌گه‌ر به‌ وردی سه‌رنج به‌دینه‌ نه‌خشه‌ی جوغرافیایی جیهان و سنووری سیاسی ولاته‌کان بپینن به‌رچا، ده‌بینن به‌شی هه‌ره‌زۆری ئه‌و ولاتانه، له‌لایه‌ن ده‌سته‌لاتدارانی سه‌رده‌م، چ له‌ نه‌تیجه‌ی راسته‌وخۆی شه‌روشه‌ری و گرتن و داگیرکردن، چ له‌ ناکامی تێخۆتینه‌وه‌ی به‌رژه‌وه‌ند و سیاسه‌تی دواوژۆ، یان فیل و ته‌له‌که‌ی ئه‌و ده‌سته‌لاتدارانه، به‌رپ و به‌شبه‌ش کراوان و، زۆرجار به‌ جیگۆرکی ئه‌م یان ئه‌و هیزی خاوه‌ن ده‌سته‌لات، ئه‌و سنوورانه‌ش گۆزوان و ده‌گۆردین. هه‌ر وه‌ک ده‌زاین ره‌وتی ئه‌و سنوورگۆزانه‌ش نه‌گه‌ر تا دۆینی دوور له‌ ژیر کارتیکی شه‌ری راسته‌وخۆی چنند هیز یان چنند ده‌وله‌ت و ولاتی دژه‌یه‌ک بوون، نه‌ورۆ به‌تایبه‌ت دای شه‌ری دووه‌می جیهانی و سیاسه‌تی ده‌ستتێوه‌ردانی ناشکرای زله‌یژه‌کانی جیهانی سه‌بارت به‌ چاره‌نوسی گه‌لان و پیکه‌وه‌سازانیان له‌سه‌ر به‌رژه‌وه‌ندی هاوبه‌ش، شتیه‌یه‌کی نوێ تیکنیکی به‌خۆیه‌وه‌ گرتوه؛ کورده‌گوتنه‌ی: سیاسه‌تی «گیسکی هه‌یاس» به‌کارهێنان، وه‌رولاواز هیشته‌وه‌ی گه‌لان!

زیادتر پشتیوانیم له مه‌کته‌بی سیاسی کرد تا باله‌که‌ی دی و زۆر چالاک بووم له‌و جینا‌حه‌دا، به‌لام سالی ٦٦ که مه‌کته‌بی سیاسی ده‌ستی کرد به هاوکاریکردن له‌گه‌ل حکومه‌تی عێراق، ئیتر من وازم هێنا.

به‌ینی ٦٦ تا ٧٥: که من له ٦٧ هاته‌ سوێد هیچ چالاکیه‌کی سیاسی نه‌وتۆم نه‌بوو له‌ ناو هیچ حیزب و ڕێک‌خراوی‌تکدا، نه‌ ڕێک‌خراوه‌کانی سووریه‌یی، نه‌ ڕێک‌خراوی به‌شه‌کانی تری کوردستان. به‌لام له ٦٩ به‌ولاوه‌ زۆر نزیکیم له‌ گه‌ل حدکادا هه‌بوو. نه‌ویش له‌ به‌ر چه‌ند هۆیه‌ک سیمپاتییه‌کی زۆرم هه‌بوو به‌رامه‌به‌ریان. زۆر ته‌عه‌دیانی لێده‌کرا له‌ لایه‌ن به‌شه‌کانی تری کوردستانه‌وه‌ به‌تایبه‌تی سه‌رکرده‌یه‌تی بزووتنه‌وه‌ له‌ کوردستانی عێراقدا. به‌هه‌موو شتیه‌یه‌ک که ئیمکانم هه‌با یارمه‌تی و پشتیوانیم لێده‌کردن. سالی ٧٥ که ناشبه‌تالی به‌ناوبانگی شوێشی کوردستانی عێراق بوو، من یه‌کێک له‌و که‌سانه‌ بووم که به‌شداریم کرد له‌ دامه‌زرانی «یه‌کیتی نیشتمانی». هه‌تا سالی ١٩٨٠ وه‌کوو نه‌ندامی ده‌سته‌ی دامه‌زرینه‌ری «یه‌کیتی نیشتمانی» و نه‌ندامی سه‌رکرده‌یه‌تی کارم ده‌کرد، له ٨٠ وه‌ تا ٨٦ که ئیستیعفام دا، نه‌ندامی ده‌فته‌ری سیاسی و لێسه‌رساوی پێوه‌ندیه‌که‌ی ده‌ره‌وه‌بووم... له‌ ماوه‌ی ٧٨ تا ٨١ له‌ کوردستانی عێراق له‌ ناو ڕیزی پێشه‌مه‌رگه‌دا چالاکیم بووه‌ و کارم کردوه‌.

هه‌مه‌ن: باشه‌ هێندیکیش لایه‌نی ژبانی ناکادیمی‌کمان بۆ باس بکه‌...
- من له ئینگلیستان BA م ته‌واو کردوه‌ یانی به‌کالیورس له‌ پێوه‌ندیه‌که‌ی نێونه‌ته‌وه‌ییدا International Relations. پاشا نه‌وه‌ی هاته‌ سوێد علومی سیاسیم خۆتێد و له‌ نێوان ٧٠ - ٧٢ «ماستر» م کرد. له‌ سالی ٧٣ وه‌ له‌ به‌شی دوکتورا له‌ علومی سیاسی به‌ تایبه‌تی باه‌ته‌ی سیاسه‌ته‌ی جیهانی وه‌رگیرام و له‌ هه‌مان کاتدا بووم به‌ «ناسیستانت» له‌ زانکۆی ستۆکه‌هۆلم تا سالی ١٩٧٨ ده‌رسی علومی سیاسیم داده‌دا و لێکۆلینه‌وه‌ی تایبه‌تی خۆشم ده‌کرد، له ٧٨ وازم لێهێنا. له‌ سالی ٨٦ که هاته‌وه‌ سوێد بۆ جارتیکی دیکه‌ له‌و مه‌رکه‌زه‌ی ئیستا واته‌: «نێوه‌ندی لێکۆلینه‌وه‌ له‌ کۆچکردنی نێونه‌ته‌وايه‌تی و پێوه‌ندیه‌که‌ی نیتیتیکی» - Center for Research in International Migration and Ethnic Relations (CEIFO) له‌ سه‌ر پرۆژه‌ی جۆره‌جۆر کارم کردوه‌ و له‌ سه‌ر لێکۆلینه‌وه‌ به‌رده‌وامم.

هه‌مه‌ن: باشه‌ پرسیارێک بۆ من دیته‌ پێش، وه‌ک ده‌زانین خاکی کوردستان دابه‌ش کراوه‌ و له‌ سه‌ر نه‌ساسی نه‌وه‌ش چالاکی سیاسی و ڕێک‌خراوه‌یی له‌ چوارچێوه‌ی نه‌و و لاتانه‌ی که به‌شیکێی کوردستانی که‌وتوه‌وتی؛ به‌لام پێوه‌ندی نێوان به‌شه‌کان هه‌ر یوه‌ و نه‌ودیه‌وه‌م دیو هه‌رکراوه‌؛ که‌چی له‌ سه‌ره‌یه‌ک ڕووناکیی کورد زۆر که‌م هه‌ن توانیبیتیان تارا ده‌یه‌کی زۆر له‌باری ڕووحی و بۆچونه‌وه‌ چوارچێوه‌ و سنووری دانراو بشکێنن. به‌بۆچوونی من نه‌تۆ یه‌ک له‌ واته‌ی که سنوورت شکاندوه‌، له‌ بۆچونه‌کانستدا، له‌ لێکدانه‌وه‌ کانتدا، هه‌رته‌نی مه‌سه‌له‌ی ڕۆژئاوای کوردستان یان کوردستانی سووریا نابینی، له‌باری قسه‌کردن و زمانیشه‌وه‌ هه‌روایه‌ و به‌له‌هجه‌ی غه‌لیزتر له‌ کوردیکێی خه‌لکی سلیمانی قسه‌ده‌که‌ی، به‌ لای تۆوه‌ چۆنه‌ که نه‌و هه‌سه‌ت تێدا پێگه‌یشتوه‌؟

- بێگومان ... بۆخۆت باش ده‌زانی، تانداستیک هه‌بوو له‌ ناو بزووتنه‌وه‌ی ڕزگاریخوازی گه‌لی کورد، تانداستیک هه‌مه‌لایه‌نه‌ بوو، تانداستیک ناسیونالیستی که هه‌موو کوردستانی گرتبووه‌ خۆیه‌وه‌، هێندیک هه‌نگاوی بۆ نه‌رايه‌وه‌، ئیستا زۆر جار باس ده‌کری که بۆچی شیعاری سه‌ره‌خۆیی کوردستان یان یه‌که‌بونه‌وه‌ی کوردستان هه‌لناگیرێ.

ده‌حه‌قیقه‌تدا یه‌که‌مین هه‌نگاوی که بۆی هه‌لێنا دوا‌ی شه‌ری جیهانی دوومه‌ له ١٩٥٥ بوو، یه‌که‌مین کۆبوونه‌ی نه‌یتی که من ناگادار بووم له‌ «به‌یرووت» کرا، له‌به‌ینی پدک و حدکا و پارتی دیمۆکراتی کورد له‌ سووریا و کورده‌کانی ده‌ره‌وه‌ی ولات که کاک «عیسه‌مه‌ت شه‌ریف» به‌شداری تێدا کرد، له‌وتیه‌ بنکه‌یه‌ک دانرا بۆ کۆمیتیه‌یه‌کی کوردستانی. به‌لام زۆر به‌ داخه‌وه‌ نه‌و هاوکاریه‌ هه‌له‌وه‌شیترا.

نه‌و هه‌سته‌ی کوردستانی بوونه‌ له‌ نه‌وه‌له‌وه‌ له‌ لامان په‌یدا بوو، که هاته‌ ده‌ره‌وه‌ی ولات له‌ ناو چوارچێوه‌ی کۆمه‌له‌ی خۆتندکارانی کورد، نه‌و ڕووحه‌ به‌هێز بوو. ئیمه‌ ژماره‌یه‌ک ڕووناکیی کورد که بۆچونه‌کانمان کوردستانی بوو، ده‌حه‌قیقه‌تدا زیادتر ئینترناسیونالیستی بوو، به‌لام نه‌و ئینترناسیونالیستی به‌ جیاتی نه‌وه‌ی به‌سه‌ر نیکاراگوا و نه‌فریقای خواروو و شوێنی دیکه‌دا ته‌تبیب بکه‌ین، له‌ پێش هه‌موو هه‌نگاوی‌تکدا بۆ میله‌ته‌ی خۆمان ته‌تبیب ده‌کرد. یانی نه‌گه‌ر خۆمان به‌ ئینترناسیونالیست و کۆمونیست ده‌زانی ده‌بوايه‌ خاک و نیشتمان و میله‌ته‌ی خۆمان له‌ پێشدا ڕزگار که‌ین ئینجا بتوانین به‌ ده‌نگ میله‌ته‌ی دیکه‌وه‌ بیه‌ین، یانی نه‌وه‌ له‌ و چاره‌فکریه‌ هاته‌ پێشه‌وه‌ که نه‌و ڕووحیه‌ته‌ کوردستانییه‌ له‌ لای ئیمه‌ به‌هێزبوو. مه‌سه‌له‌ن هێندیک کورد هه‌بوون، کوردی ئێران ناماده‌بوو له‌ ناو کوردی تورکیا کاربکا، یان کوردی عێراق له‌ ناو کوردی سووریا، یان ئێران کار بکا، من ناماده‌بووم له‌ ناو کوردی ئێران و عێراق کار بکه‌م، یان له‌ ناو کوردی تورکیا، نه‌وه‌ لایه‌نیکێی مه‌سه‌له‌که‌. لایه‌نه‌که‌ی تر نه‌وه‌یه‌ نه‌گه‌ر به‌ شتیه‌یه‌کی فکری بیه‌ر له‌ کوردستانی بوون بکه‌یه‌وه‌ ده‌بی هه‌نگاویشی بۆه‌له‌یه‌تی نابێ ته‌نها وه‌ک تیۆری بیه‌تی.

هه‌نگاوه‌ فیتعلیه‌که‌ن چ بوون... به‌ گوێره‌ی لێکدانه‌وه‌کانی خۆم نه‌وه‌بوو که ده‌بوو یه‌کێک له‌ له‌هجه‌کانی تری کوردی فیتیریم، بۆ نه‌وه‌ی بتوانین لێک تیتیکه‌ین، بتوانین پێکه‌وه‌ هاوکاری بکه‌ین... ده‌بوو له‌ پێش هه‌موو شتیک له‌هجه‌ی یه‌کتر بزاین... مه‌سه‌له‌ن نه‌من ده‌متوانی له‌هجه‌ی کوردستانی خواروو و ڕۆژه‌ه‌لات باش فیتیریم، نه‌وانیش له‌هجه‌ی کرمانجی. زۆر مه‌به‌ستم بوو هه‌ورامی و زازاییش فیتیریم به‌لام به‌ داخه‌وه‌ بۆم نه‌کرا... نه‌تۆ خۆت به‌ کوردستانی بزانی و خاکی کوردستان به‌ یه‌ک بزانی نابێ بلتی نه‌وه‌ کوردستانی ئێران و نه‌وه‌ عێراق و نه‌مه‌ تورکیایه‌ و نه‌میان سووریا به‌ هه‌ر که‌س ده‌بی له‌ به‌شی خۆی کار بکا. وه‌ک ئینسانیکێی کوردستانی ده‌بی نه‌و ناماده‌یه‌ت هه‌بی که له‌ هه‌موو به‌شه‌کانی کوردستاندا کاربکه‌ی، ده‌بی قازانجی هه‌مووان له‌ به‌رچاوی خۆت بگری. له‌ کوێ ئیمکان و فرسه‌ت و شه‌رايه‌تی سه‌رکه‌وتن هه‌یه‌، ئیش له‌ سه‌ر نه‌و به‌شه‌ بکه‌ی، مومکینه‌ کوردستانی تورکیا بێ یان عێراق، یان ئێران. به‌ گوێره‌ی لێکدانه‌وه‌ی خۆم کوردستانی سووریا هه‌موو وه‌ختیک ده‌وریکێی لایه‌ی بیه‌یه‌، ناتوانی مه‌سه‌له‌ی کوردستان ته‌عیین کا. کوردستانی تورکیا یان کوردستانی عێراق و ئێران ده‌توانن مه‌سه‌له‌ی کوردستان ته‌عیین کا.

مه‌سه‌له‌ی کوردستانی سووریا وه‌کوو که‌مايه‌تیه‌یه‌کی یه‌کجار زۆر بچکۆله‌ که خاکه‌که‌ی به‌ شتیه‌یه‌کی جوگرافیا بیه‌یه‌که‌وه‌ نه‌به‌ستراوه‌ته‌وه‌ به‌لکوو له‌ سن قۆله‌وه‌ له‌ ناو خاکی تورکیا و عێراقه‌وه‌ دیتنه‌ ناو سووریا. ئیمکانی سه‌رکه‌وتنی خه‌باتیکێی فراوان له‌وێ نییه‌ و نه‌گه‌ر سه‌ریش که‌وێ نایه‌ده‌ی کوردستان و مه‌سیر و قه‌ده‌ری کوردستان ته‌عیین ناکا. بۆیه‌ به‌ گوێره‌ی لێکدانه‌وه‌ی خۆم به‌ باشم ده‌زانی له‌گه‌ل به‌شه‌کانی تری کوردستاندا کاربکه‌م. له‌ شته‌ سه‌یره‌کانی که لای کورد ده‌بیه‌نم هه‌تا ئیستا

ئەویش ئەو، داوای خاک و پژگاریونی کوردستان دەکا، داوای دامەزاندنی دەولەتی یەکگرتوی کوردستان دەکا بەلام کە دیتە سەر مەسەلە لۆیالیتیی یانی لە مەسەلە «ویلا» دا یەکسەر خۆی بە ناوچە و شار و بەشەکی خۆی دەبەستیتەوه. زۆر دەبینم کە هەستی ئەو فلان کوردی تورکیایە یان عێراقە یان ئێرانە، چاک لە مێشک و هۆشی ئێنسانی کورد چەسپاوە، ئەگەر قبۆلیشی ئەکا بە شتیوێهەکی ناراستەوخۆ، ناوا ڕەفتار دەکا.

تۆ لە لایەک ئەو سنوورانە قبۆل ناکە و دەلتی داگیرکەرەن ئەو سنوورەیان داناو، بەلام بە کردووە تۆ ئەو سنوورانە قبۆل کردووە و بەگوتی ئەو ڕەفتار دەکە. ژمارەیک ڕووناکبیر (ناوانم بلتیم زۆر) هەر وا بێر دەکەنەوه، لە ماوەی سالانی ۶۰ - ۷۰ دا وانهبوو، هەستی کوردستانی بەهێزبوو، بە داخووە ئیستا هەست دەکەم ئەو کەمتر بوو لە جیاتی ئەو زیادتر بێ.

هەمن: بۆ تەکمیلی ئەو پرسیارە... لە سالی ۷۵ بەم لایەوه ژمارە ی کورد لە ئوروپا یە کجرازۆر زیاد کردووە، ئەگەر لە ولات لەبەر هۆی جۆرە جۆر ئیمکانی هاتووچوو و پتوهندی ڕووناکبیرانی بەشەکانی کوردستان بەرتەنگ بووی خۆ لە ئوروپا و نییە، باشە بەدیتنی تۆ ڕووناکبیر یان خۆتێدواری کورد بۆ هێشتا نەیتوانیوه قالبە ناوچەییەکی خۆی بشکێت؟ سەبەبە ئەساسییەکی لەچیدا دەبینی؟

- هەتا ژمارەمان کەم بوو لە ناو کۆمەڵە خۆتێدکارانی کورد لە دەرهوی ولات وەزە باشتر بوو، مەسەلەن بە ۱۷ کەس کۆمەڵە خۆتێدکارانی کورد دامەزرا. ئەوکاتی ئەمن هاتم نزیکە ۳۰۰ کەس بوون لە هەموو ولاتانی ئوروپا. لە دوایە ژمارەمان زیاد کرد، بووبە ۵۰۰ کەس، ئەو چالاکییەکی کە ئەو کاتە دەکرا ئیستا بە نزیکە نیو ملیۆن ئێنسانی کورد ناکرێ یانی لە ناستی سیاسی و دیپلۆماسییەوه...

چونکە بۆ ئەو چوارچێوە گشتییە کارمان دەکرد وەک مەسەلە کوردستانی ئەمە لە لایەک، لە لایەکی دیکەشەوه بۆ خۆت باش دەزانی حیزبە کوردستانیەکان لە هەر بەشێکی ولاتدا ئەوەندەیان گەشە نەکردووە کە لە چوارچێوەی ناوچەیی خۆیان بێنەدەر. مەسەلە سکتاریسم و تاقمەگەری لە ناو ئەو حیزبانەدا زۆر بە هێز بوو کە ژمارە ی کورد لە دەرهوی ولات زیاد کرد، ئەندامانی ئەو حیزبانەش زیادیان کرد و بەشی زۆریان لایەنگری ئەو تانداسە کوردستانیە نەبوون بە لکۆو چوارچێوەی گشتی ئەو ولاتە بەدوولەتەیان لەبەرچاوبوو کە لێوێ دەهاتن. ئەو هشت لە بێر نەچن کە بەشی زۆری حیزبەکانی ئێمە بە حیزبە ناسیۆنالیستەکانیشەوه لە رووی پێکخستەوه، لە رووی بێر و شتیوێ کارکردنەوه زۆر لە حیزبە کۆنستەکانی ئەو ولاتانە مۆتەئەسیر بوون و لە ناویاندا پەرۆدەکرابوون. بۆچوونەکانی ئەوانیان قبۆل بوو، کە دەبێ لە چوارچێوەی ئەو ولاتە کاربکە، لە ئۆتۆنۆمی بەولاوه داوانەکی. نابێ خەباتی چینی زەحمەتکێشی گەلی زۆر بە گەلی کورد لێک

جیا بکەیتەوه. ئەوان کە ئەو بۆچوونەیان قبۆل بوو لە دەرهوش تەئسیریان خستبووە ئەندامانی خۆیان کە هەر لەو چوارچێوەدا دەبوو کاربکەن. ئێمە ئەو چەند ڕووناکبیرە کە بێرمان لە هەموو کوردستان دەکردووە، توانیمان ژمارەیک لە ئەندامانی ئەو حیزبانە بۆ لای خۆمان رابکێشین و هەول بەدین بیانخەینە گەر... بەلام نەمان توانی ئەو دیوارە بشکێنین. ئەو حیزبانە - یانی بۆچوونێکی کە لەوه پێش باسم کرد - زۆر سکتاریست بوون، خۆی بوون و زۆریان بێر لە خۆیان دەکردووە و لە سەرکردایەتی

خۆیان، نامادەنەبوون دەستەلات لە دەستیان بچیتە دەری.

بۆچوونێک لە ئێماندا هەیه عەین وەک بۆچوونی فەلەستینیەکانە تارا دەیک، هێندیک ناوچە ی خاک یان قوژبێنکی کوردستانی لە هەموو شتیکی پێ موقەدەس ترە، لە دنیای سیاسەتدا ئەو جاز نییە ئەو بۆچوونێکی زۆر بێعەقلانە، فەلەستینیەکان لە ۴۸ قبۆلیان نەکرد فەلەستین لەت بێ دەولەتی لە ئیستایان گەورەتر دەست دەکەوت. لە شەری ۶۷ دیسان ئیسراییلیەکان نامادەبوون گفتوگۆیان لەگەڵ بکەن و ئۆتۆمییان پێدەن کە لە ئیستایان زۆر گەورەتر دەبوو، هەر قبۆلیان نەکرد، هەر داوای هەموو خاکی فەلەستینیان دەکرد، ئیستا لە نەتیجەدا زۆر کەمتر بەهوش رازی بوون.

جا لەلای ئێمەش جاری وایە هێندیک کەس دەلت: نامادەنیم واز لەیک بەستی کرمانش بێم، چونکە خاکی کوردستان، یان نامادەنیم واز لە کەرکووک بێم کە قودسی کوردستانە. یان کوردستانی سووریا زۆر گرینگە، یان مەرەش و مەلاتییە... کاکە کە تۆ دێتە سەرگەمە ی سیاسی و دەتوێ چارەیک بۆ مەسەلە خۆت بدۆزییەوه نابێ وا بێر بکەیتەوه... ئێمە هەموومان دەزانین کە کوردستانی تاریخی و کوردستانی جوگرافیایی لە زەمانی خۆیدا، ئەو خاکە و فراوان نەبوو وەک ئەو ئیستا. بۆیە دەبێ لە بێر و فکری خۆماندا نامادەبێن کە ئەگەر هاتوو ئیمکانیک بوو، دیالۆگیک بووبیقتۆزینەوه. من بەش بەحالی خۆم هەموو جاری دەلتیم ئەگەر بزەنم بەشەکانی تری کوردستان پژگار دەبن، کوردستانی سووریا بە هەر بۆ عەرەب بچیتەوه یانی ئەگەر مەسەلەکە تەنها لە سەر ئەو ڕاوستاوه، یان ئەگەر کەرکووک دەبێتە مەسەلەیک زۆر گرینگ و پێگا لەوه دەگرت کە کوردستان پژگار بێی با کەرکووک بۆ عەرەب بێ...

هێوش: کاک عومەر... هەرچەند ئەم قەسە ی تۆ جوانە، بەلام نایا دەگەڵ ئەو تێزە ی کە پێشتر باست کرد دژایەتی نابێ کە بیری کوردستانی بێ، یان پێکھاتی دەولەتی یەکگرتوو؟

- نا، من بە دژایەتی نابینم، لەبەرچی؟ مەبەستم ئەوێه کە دەبێ ستراتیژیەکی یەکگرتوو بۆ هەموو کوردستان هەبێ، پیاو لە ناستی هەموو کوردستاندا کار بکا و هەول بەرێ کە کوردستانیکی یەکگرتوو داچەزێ. بەلام لە عەینی کاتدا، هەر بەستە خاکیکی کوردستان نابێ ئەوەندە موقەدەس بێ... مەبەستم چییە؟ مەبەستم لە گەمە دیپلۆماسی و سیاسی جیھانییە کە مومکینە شەراییەتیکی و بێنیتەپێش کە تۆ نەتوانی هەموو کوردستان بەدەست بێتی. ئیستا مەسەلەن: ئەگەر بێتوانین دەولەتیکی کوردی لە کوردستانی عێراقدا دامەزێنین، بەرای من قبۆلی کەین و کاری بۆ بکەین و پشتیوانییی لێ بکەین. هەول بەدین گەشە بکا. بەشەکانی تری کوردستان لەدواییدا پژگار هەر دەبن. هەرۆه کۆو چۆن ئیستا نەرمەنستان هەیه بەلام هەموو نەرمەنستان پژگار نەبوو. بەلانی کەمەوه ئەو بکەیکە بۆ دەولەتی نەرمەنستان دامەزراوه. بۆچوونەکەم ئەوێه.

هەمن: دیارە هێشتا جوابی پرسیارەکی منت نەداوەتەوه، پرسیارەکی من ئەوێه بوو سەبەبی ئەساسی لەچیدا دەبینی کە ئەو تانداسە لە ئێو ڕووناکبیران لە دەرهوی ولات و لە ئوروپا کە ئیمکانی بەکتر دیتیان زۆر و ئیمکانی ناگادار بوونیان هەیه لە وەزعی بەشەکانی دیکە کوردستان، بە لەبەرچاوگرتنی media و وسایلی ئیترتیبات جەمعی کە هەیه، بۆچی ئەو وەکۆو خۆت ئیشارەت پێکرد لە رابردوودا بەهێزتر بوو بەلام ئیستا کزتر بوو، چۆن دەکرێ ئەو تانداسە بشکێ؟

تیروانینی یه کهم بئ پیتوهندی له گه له مهسهله ی کورد، و پاشان له پیتوهندی له گه له مهسهله ی کورددا چیبیه؟

— بئگومان... دهزانم مه بهستت چیبیه، پاش شوژی قهرانسه و کهمیک پیتیشتریش به تاییه تی له ئینگلیستان و سویس دهوله تی میلیلی دامه زرابوو، به لام قهرانسه نه و «کونسیتیت» هی چه سپاند. مهسهله ی کونسیتیتی سهر به خۆیی و مافی چاره نووسی گه له دهدهستی خۆیه وه بئ، نه به دهدهستی پادشا بئ، نه هیچ چینیک، به لکوو به دهدهستی میللهت خۆی بئ و به دهدهستی ئینسانی قهره نسی بئ. وه نه وه دوایه ته نسیری کرده سهر هه موو گهلانی تر و بوو به هه ویتتی دامه زراتی دهوله تی میلیلی. پاش نه وه ی دهوله تی میلیلی هاته گۆرئ به تاییه تی له نووو پادهستی پیکرد و ته نسیری کرده سهر به شه کانی تری دنیاش و ورده ورده ئیده ئۆلۆژی ناسیونالیزم له نووو پاده شوین پیتی خۆی له ولاتانی جیهانی سیهه م پهیدا کرد. نه و گهلانه، چ نه وانیه له چوارچیه وه دهوله تی عوسمانی دا بوون، یان دهوله تی فارس، یاخود نه فریقا و نامریکای لاتین، نه وانیش نه و مۆدیله یان قبول کرد، مۆدیلی دهوله تی میلیلی. که دهوله تی میلیلی بوو به دیارده ییکی جیهانی، بئگومان به گۆتره ی نه و «کونسیتیت»، هه موو میللهتیک حه ق و مافی دانانی چاره نووسی به دهدهستی خۆی هه یه و ده بئ هه بیئ. ئینجا نه و شته نامه تنقییه ی که هیندیک گهلان توانیوانه و هیندیک نه یان توانیوه... هیندیک گهلان خۆیان رزگار کردوه و هیندیکیان ئیستیعمار به که یفی خۆی، به خهت کیشانیک دهوله تی بو دروست کردوو و دوایی رزگار بوون، هه رچه نده دهوله تی میلیلیش نه بوون یانی دهوله تیکی چهند میلیلیه تی بوون یان چهند گروپیکی ئیتنیک. وه، نه وه ورده ورده پاش شه ری جیهانی یه کهم و ئینجا شه ری جیهانی دووه م، نه دامه تی کۆری نه ته وه یه که گرتوه کان له په نجا دهوله ته وه بووه ته سه ت و حه فتاو چهند دهوله ت. بئگومان میلله تی کورد نه وه ده بیئ، یانی روناکیرو خوتندکار و جووتیار و کرتکاری کورد، هه موو نه و ئومیده یان لا پهیدا بوو له کۆتایی سه ده ی ۱۸ و ببیدایه تی نه م قهر نه وه. به لام به هینز نه بوو، نه یوانی به مافی چاره نووسی خۆی بگا. ئیستا هه موو نیشان یه که چ له دره وه و چ له کوردستان نه وه به شتیکی نامه تنقی ده زانی که کوردستان به مافی چاره نووسی خۆی نه گه یوه، یانی نه بوونی دهوله تی میلیلی خۆی. به لام من به راستی نه گه رچی لایه نگری نه وه بووم و زۆریشم کار بو کردوه و هه موو عومری خۆشم بو نه وه سهر ف کردوه، من ئیستا موشکیله یه کی فه لسه فی گه ورم بو ها تووه ته پیتیشی وه کوو شه خس. ته ماشای دهوله تی میلیلی ده کهم، دهوله تیکی زۆر چه وسینه ره، دهوله تیکی زۆر «ئیکستریم»، به ناوی میللهت و به ناوی ناسیونالیزم ناشیرینترین رهنگ به خۆیه وه ده گری. شه رعیه ت ده دا به کوشتاری گشتی هه زاران ئینسان. له سهر مافی زمان... ها، ئینسانی بئ گونا ه و ئینسانیک که نه دامی گه لی زۆره نه بئ، له ناو بردنی به مه شروع ده زانی. نمونه یه که جار زۆره، مه سه له ن چهند مه جار یه کی به سه ته زمان له پاش شه ری جیهانی یه کهم که وتونه ته دهوله تی رۆمانی، له سهر نه وه که داوای مافی زمانی خۆیان ده کن، له کاتی شوژی رۆمانی دا، ۳۰ که سیان له سهر جاده کوشت هه ر بو نه وه ی نه و داوایه یان ده کرد.

جا... دهوله تی میلیلی ورده ورده خه ریکه موشکیله م بو پهیدا ده کا. موشکیله فه لسه فییه که ش چیبیه؟ بوخۆم وه ک ئینسانیک کورد بیری ئی ده که مه وه، جا باشه سوودی چیبیه دهوله تی میلیلیمان هه بئ، دیکتاتۆریکی وه کوو سه دام حوسین حوکمرانیمان بکا. یان شیخیک

— به راستی کاک حه سه ن نه وه په سیاریکی زۆر گرینگ و قورسه. نه گه ر خۆم بزانیا به ده دهستی ده ستیشانی بکه م، بوخۆشم تیتی ناگه م بو وایه. شتیکی له قهرهنگی ئیمه دا هه یه که له غز (موعه ما) تیکه، بو منیش له غزه... نه ویش نه ویه هه ست ده که ی شتیکی له قهرهنگی ئیمه دا هه یه که ریکا له وه ده گری. دوو هونه رنه ند ناتوانن به یه که وه کاربکن، دوو نووسه ر ناتوانن به یه که وه کاربکن، هه روه هادوو روناکیسر یان دوو عالم... نازانم بو وایه. نه گه ر بزانیا به بئگومان پیاو ده یوانی چاره یه کی بو بدۆزیته وه. شتیکی هه یه... مه سه له ی status، مه سه له ی هینز، ده سه لات له ناو قهرهنگی ئیمه دا هه یه که نازانم چیبیه؟ که... بو وایه...

هه سه ن: به لام ده بی زۆری فکر ئی بکرتیه وه...

— قبوله...

هه سه ن: ... که پیاو سه ره ده ری ئی ده رکا.

— ... به ئی قبوله و ده بی زۆر میشکی خۆمانی پیتوه ماندو که یان، به راستی... «فریدریک بارت» شتیکی نووسیوه... فریدریک بارت په سپۆریکی به نیوانگی نانتره پۆلۆژی کۆمه لایه تی نۆرۆژی - که له سهر عه شایری جاف تیزی دوکتورای نووسیوه له سالی ۱۹۵۳، له سهر هینز له کۆمه لی کورده واری نووسیوه. نه و وانیشان ده دا که concept ی هینز واته power له کۆمه لی کورده واری و له قهرهنگی کوریدیدا هۆی سه ره کی گشتیه که له کوردستاندا یه که گرتنه وه پهیدا نابئ. که هه موو که سیک هه ول ده دا به شیوه ی جۆر جۆر ده سه لاتنی زیده ترلای خۆی پهیدا کا، نه و جا شه رت نییه ده سه لاتنی مالی و عه سه کری و نازانم چی... بئ، به لام کۆکردنه وه ی چهند فاکتۆریکه که ده بیته هۆی هینز و ده سه لاتنداری لای ئینسانیک کورد و ده لئ چونکه نه وه له ناو قهرهنگی کوریدیدا بو هه موو که س کراویدیه که نه و «ستاتوس» انه کۆکاته وه بو نه وه ی هینز و ده سه لاتنی زیادترین، نه وه ده بیته هۆی نا کۆکی، ده بیته هۆی مونا فسه و ریکا له وه ده گری که کورد بتوانئ یه که بگری. من به ته وای قه ناعه تم بئ نه هینا وه به لام وا پیته ده تی شتیکی بئ، فاکتۆریک بئ.

هه سه ن: باشه، نه گه ر ئیستا بچینه سه ره مونا قه شه ی باهه تی تینۆریک، به دیتتی جه نابه ت مه فهومی (concept) ی مافی دیاریکردنی چاره نووسی خۆ (The Right of self Determination) له

دواکه وتوو هه موو دهسته لاتیکی بکه ویتته دهسته وه. مانای نه وده هه موو خه بات و تیکۆشامان به ههچ و خۆزایی ده روا. نه وه راسته، ده ولته تی میلیلی پتیوسته، له بهرچی؟ له بهر نه وه پتیوسته، چونکه بوو مان، هه ویتیمان، ژامان، زامان، فهره ننگمان هه موو له مه ترسی دایه نه گهر ده ولته تی میلیلی نه بن. وه کوو چۆن ناسورییه کان و نارامیییه کان و چه ندین گه لی تر که وه ختی خۆی له رۆژه لاتی ناوه راستدا هه بوون، ون بوون و توانه وه. نه گهر ئیمهش ئیستا (چونکه نه وده ته عه دامان لیده کړی، فشارمان بۆ دئی له لایهن فارس و عه رهب و تورکه وه) ده ولته تی میلیمان دروست نه بن، ده وتیینه وه وله ناوده چین و نامیتین و، نه وده که هانی داوم هیتشتا باو درم به دامه زانندی ده ولته تی میلیلی هه بی. به لام له عه ینی کاتدا وه کوو گوتم موشکیله قه لسه فییه که نه وده نه گهر هاتوو نه وه ده ولته ته دروست بوو، دیکتاتوریه تیکی تیدا بهی که له ئی سه دام حوسین خراپتر بهی، سوودی نه وه ده ولته ته چییه؟ ها.. بۆ من وه کوو ئینسان موشکیله یه که دیسان، ناتوانم له ولاتیکی وه هادا بژیم. دیسان ده بی به نا به رمه وه به رسوید.

له رووی کۆمه لایه تییه وه له میلیله تانی دراوسی پتیشکه وتوو ترین. راسته کادری وامان هه یه که به توانی ده ولته تیک به رتوه بیا و قه ناعه تم وایه که ده توانی. به لام به موقایسه له گه ل ولاتانی دراوسن، نه خیر وانییه. نه ویش بۆ؟ چونکه هه ر مه جبوور بووین دیفاع له خۆمان بکه یین، خه باتی چه کداری بکه یین، بچه نه شاخه کان و مندال و گه نجه کانی ئیمهش هه مووی واز له خویندن و کار و هه موو شتیک بیتن. نه وه سه رمایه (resource) - مه به ستم ده ولته مه ندی نییه، مه به ستم سه رمایه ی پسیکۆلۆژیک، خویندکاری و فهره نگییه - هه موو له ده ست ددا. ئینجا بۆیه شتیکم به خه یالدا هاتوو! به لام به راستی خه یاله، نه ویش نه وده: من نو میدم وا بوو- به لام زله تزه کان به داخه وه نه یان کرد، که چۆن له پاش شه ری جیهانی دووه م، به زۆر ئالمان و ژاپۆنیان دیمۆکراتی کرد - له نه تیجه ی شه ری که نداودا (ئی نه مجاره) عیراق داگیرکه ن و به زۆر سیستمیکی دیمۆکراتیک له عیراق دامه زرتین. سیستمیکی ناوچه یی هیمیی بیته گۆرئ وه کوو چۆن «CSCE» Conference on Security and Cooperation in Europe له رۆژئاوا هه یه، بۆ رۆژه لاتی ناوه راستییه ستر و کتوو ریکی هه رتیمی نه و هادا گه لی کوود به شتیه یه کی ناشتیانه و دیمۆکراتیانه به مافی خۆی بگا. پتیوستیش به گۆرانی سنوره کان نه بن. یانی سنوره کان وه ک هه ن، هه بن. به ومه رجه ی نه گهر گه لی کوود له هه ر به شتیک کوردستاندا، مافی دیمۆکراتی و کولتوو ری و ئیکۆنومی خۆی به شتیه ی فیدتیرال به ده ست به تینابایه، له دوایه نازاد بوایه له ناو ستر و کتوو ریکی یه کگرتوو ی وه ک بازاری یه کگرتوو ی ئوروپا، بۆ رۆژه لاتی ناوه راست، نه وه ده خته گه لی کورد ده بوو به یه ک، هه رچه نده به فیعه لی نا، به لام له نه تیجه ی ئینتیکراسیۆنی ئیکۆنومی و سیاسی و فهره نگی و نه وانه.. ده بوو به یه ک، مه جالی ژبانی ده بوو. به لام نه وه به راستی نو میدم وه یوا و خه یالیکه که به دوا ی که وتوو م، چونکه نه وه پرۆسه یه و اپیناچی بیته گۆرئ. دیاره ده یه کی سه ره لهر رۆژه لاتی ناوه راستدا هه یه؛ جا مومکینه ئیمهش ببینه قوربانی نه و فینومینه. له هه موو دنیا گۆران ده بی، گه شه ده کا، به ره و پتیش ده چی، که چی گه لانی رۆژه لاتی ناوه راست به ره و دوا وه ده چی له جیاتی نه وه ی گه شه ی ئیکۆنومی بیته کایه وه، دیمۆکراسی و نازادیان هه بن، ئیقتیساد به ره به ستن، رۆژه رۆژ دواکه وتوو تر ده بن. نه و جا

ئینجا، که بییری لی ده که مه وه باشه، با ئینسان ناسۆی بیر کرد نه وه ی خۆی که میتک فراوتر بکا، نه گهر له چوارچێوه ی نه و ولاتانه دا، رتیمیتیکی دیمۆکرات و پتیشکه و تنخواز و خاوه ن کۆنترۆل بیته کایه وه، مافه کانی ئیمهش قبول بکا و ژبانی ناوو ری و کۆمه لایه تی و نه وانه پتیش بکه وئ، نه وکاته دامه زرانی ده ولته تی میلیلی مه رج نییه، پتیوست نییه نه مه یه ک. دوو، ترخی رزگار کردنی ولات گرانه، یانی من یه کتیک له و شتانه ی ئیستا زۆری نارجه ت کردووم، له قهرنی نۆزده هه م را تا ئیستا چه ندین میلیۆن ئینسان له کوردستاندا شه هید بووه، تا ئیستاش نه مان تانویه رزگار بین. ته ماشاده که م خه بات بۆ دامه زرانندی ده ولته تی میلیلی و رزگاری، زۆر گران له سه ر میلیله تی ئیمه راده وه ستی.

یه کتیک له شته کانی که نه گهر ئیمکانی هه بایه یانی یه کتیک له گه ییه کانی ئیستا له بزوتنه وه ی کوردستانی تورکیا ده یکم و هه موو جار تیکیش پتیم گو توون نه ویش نه وده له کوردستانی ئیتران و کوردستانی عیراق فرسه ت نه بوو رتگایه کی سیاسی بگری بۆ چاره سه ر کردنی مه سه له که، ده ولته تی شا، ده ولته تی خومه ینی، ده ولته تی سه دام حوسین و حکومه ته کانی پتیشتری عیراق رتگایان له وه گرتسو تو به رتگای سیاسی دا مافه کانی خۆت به ده ست بیتنی. له کوردستانی تورکیا نه وه، ئیمکانی هه بوو. به تاییه تی پاش ۸۹ به لاوله ئیمکانی نه وه، هه بوو هه تا سالی ۹۲، ئینجا پتیوستی به وه نه ده کرد نه وان ئیلان و بیلان... - ده زانی چی، زۆر به شتیه یه کی ساویلکانه، به شتیه یه کی حیسی، نه وه نییه وه کوو چۆن له سالانی شه سته وه وامان ده زانی که خه باتی چه کداری به رزترین په لی خه باتی شو رشگیتییه - نه وانیش به دوا ی نه و سلو کانه که وتسوون و دیان ده زانی ئیلان و بیلان کوردستانی تورکیا ده بی به خه باتی چه کداری رزگار بهی، ده نا رزگار نابئ. له لایه کی دیکه وه، به شه ر و چه ک ستر و کتوو ری ئیکۆنومی له کوردستاندا تیک ده چی. به م هه موو فه قیری و هه ژارییه وه، نه وه ی که هه شه نامیتین. چه ند جیلنیک بهی خویندن ده میتین، نه ک جیلنیک ته نچ، جیلنیک و دوو جیل و سن جیل له کوردستاندا بهی خویندن ده میتین. به مه سه رمایه ی میلیلی ئیمه له ناو ده چی، بۆیه وا دواکه وتوو یین. زۆر جار هه مومان قسه ی لیده که یین و ده لیتین که میلیله تی ئیمه له میلیله تانی دراوسی پتیشکه وتوو تره، نه خیر وانییه. نه له رووی عیلمیییه وه، نه له رووی خویندنه وه، نه له رووی تیکنیکه وه و نه

فوندیتمینتالیسمی نیسلامی پدیدابوو که مه ترسییه کی گه وره تر دروست ده بی و لهو ریژیمه دیکتاتور و دو اکه وتوانهش خراپتر ده بی چونکه زۆر تۆتالیتیرده بی به ناوی خوا و نیسلامهوه .. که به هاسانی ناتوانین لیتی بزگار بین.

هههههه: کاک عومهر، له بهشیکه قسه کانتدا له ولامی شیکردنه وهی «کۆنسیپت» ی مافی دیاریکردنی چاره نووسدا، نه وهت به جۆرتیک گرتدا له پرۆسیسی جیگیربوونی باوه ری دیمۆکراسی. باشه دیمۆکراتی بوونی نه وه کۆمه لگه یانه ی که کوردی تیندا ده ژین، چۆن ده بیینی؟ پاشان مه سه له ی دیمۆکرات بوونی کوردان له ناست یه کتری؟

— نه گهر بیینه وه سه ریاسه که ی پیشتره مان، یانی نه وه موشکیله فه له سه فییه ی که بۆم هاتوو ته گۆژی، هیندیگ که س و ابیر ده که نه وه، مومکینه نه وان راست تر بن که ده لیتن: راسته، با ده وه ته ی میلیلی دروست بی، جا با دیکتاتوریش بی، له نایه نده دا گه شه ده کا و سیستیمیک دیمۆکراتیتر له ناوچارچۆیه ی ده وه ته ی کوردیدا دیته کایه وه. نه وهش «نارگومینت» یتکه که له جیتگای خۆیه تی. مومکینه چاره یه کی باشتریش بی، چونکه نه وه نرخه ی که تۆ نیستا ده یه ی بۆ بزگارکردنی کوردستان، نه وکاته له ناو ده وه ته ی خۆت و له ناو میلیله تی خۆتدا ده یه ی و نه وه مه ترسییه ی تیکچوون و له ناوچوونی میلیله تی کورد، مومکینه نه یه ته کایه وه، نه گهر ده وه ته ی میلیلی هه بی. بتمه سه ره پرسیاره که ت، جا نه وه ی سه یه ده گهر بگه ریته وه سه ره سالانی ۵۰، نیمکانی دامه زرانندی دیمۆکراسی له و ولاتانه زیاده تر بو له وه ی نیستا. سه یه ره که ی له وه دایه، مه سه له ن له سووریا، له عیراق، له تورکیا، یان له ئیران، نیمچه دیمۆکراسیه ک هه بو، نیمچه ده وه ته ی تیک قانونی هه بو، پۆلیس به که یفی خۆی نه یه ده توانی خه لک بگری، بگری، بکوژی و نیعدام بکا. که چی نیستا ده وه ته ی توتالیتیر داندراوه و هیه چ نازادییه کی تیندا نییه. ده وه ته ی تیک که پاسدار و حه ره س قهومی و ده زگاکانی سووریا به که یفی خۆی ده توانی خه لک بگری و بکوژی. هه موممان نۆمیدمان و ابو که نه وه گۆزانکارییه انی له نوروپای شه رقی هاته کایه وه، ورده ورده ته نسیر له سه ره ناوچه ی رۆژهه لاتنی ناوه راستیش بکا، به لام زۆر به داخه وه له بولغارستان راهه ستا. به راستی لیره دا، لیتیرسراوی ولاتانی عه رب و ده وه تانی سه ناعی پیشکه وتووش ده ورکی بالایان هه یه. ولاتانی عه رب و ولاتانی شه رقی پیشکه وتووش، قازانجی نیقتیسیادیان بی له هه موو شتیک گرینگتره، گوئی ناده نی له و ولاتانه ج جۆره ریژیمیک هه یه. نه وه ریژیمه ی بۆ میلیله تی خۆیان و بۆ ولاتی خۆیان قبولیان نییه، به لام بۆ گهلانی رۆژهه لاتنی ناوه راست ده لیتن نا، ناه بی نه و بالانسه تیک بچی، ده بی نه و سنورانه و ریژیمانه بپساریزین له ترسی نه وه ی قازانجی نیقتیسیادی و پیتروولی و ستراتیکه ی نه وان له رۆژهه لاتنی ناوه راست تیک نه چی.

هه موممان هۆمیدمان و ابو که رۆژهه رۆژ بزوتنه وه ی دیمۆکراتیک له و ولاتانه گه شه بکا و به هیزببی. نیسان «تانداس» یتکیش ده بیینی، پاش گۆزانکارییه کانی نوروپای شه رقی هیندیگ شت کرا. مه سه له ن له تونس وله نۆرژۆن هه لپژاردن کرا، تورکیا مه جبوور بو کراره تر بی. سووریا و عیراقیش مه ترسییان لی پدیدابوو پاش رووخانی «چاوشسکۆ» و ده یانویست جۆره گۆرتیک له ریژیمه کانیاندا بیینه کایه وه، به لام ولاتانی عه رب و بگه کۆمه لی جیهان، ته نسیر و فشاریکه نه وتۆیان نه هیتانه سه ره. مه سه له ن نیستا ده لیتن ده بی ریژیمیکه دیمۆکرات

له «هانستی» دا دامه زری. به لام بۆ رۆژهه لاتنی ناوه راست هیه چ رۆژیک له رۆژان هه نگاوێکی وا نانینه وه. به یه چه وانه له ترسی نه وه یه که ریژیمیک و نالترناتیفیکه دیمۆکرات له عیراق بیته کایه وه، شه ره که یان راگرت بۆ نه وه ی سه دام حوسین له سه رکار بیینی و مه ترسی له سه ره ولاتانی خه لیج دروست نه کا. نه وه هۆی هه ره گه وره بو بۆ راگرتنی شه ر. نیستا به گۆ ئیران و عیراقدا ده چن، به لام قه ت یارمه تی نۆبوزیسیونی ناو ئیران و عیراق ناده ن بۆ نه وه ی ریژیمیکه دیمۆکراتیک بیینه کایه وه. نایا نیمکانی پرۆسه ی دامه زرانندی نالترناتیفی دیمۆکراتیک له رۆژهه لاتنی ناوه راستدا هه یه، یان نا؟ به قه ناعه تی من هه یه، به لام ماوه ی ده وئ. نیستا پیاو هه ست ده کا، ژماره یه ک رووناکبیره له ناو عه ره دا (وه ک چۆن له ناو کوردیشدا) پدیدابوو که ماندوو بووه، بیزار بووه. ده یان ساله چاوه ری ده کا گۆرتیک له ناوچه وه ولاتی خۆی و ده وه ته ی خۆیدا بی، به لام نه بووه. بۆیه نیستا که وتوو نه ته جموچۆل. که وه زعی جیهانیش گۆراوه، مه سه له ی مافی مرۆف و دیمۆکراسی زیاده تر گه شه ی کردوو و په ره ی سه ندوووه، نه وه جۆره رووناکبیرانه، ج هه عه ره ب و فارس، ج هه تورک یان هه کوردیش، ورده ورده نفوزیان زیاده تر ده کا بۆ دامه زرانندی ده وه ته ی دیمۆکراتیک له و ولاتانه. به لام نه وه پرۆژه یه کی ۱۵ - ۲۰ سالی یه، پرۆژه یه کی سه به ی و دو سه بی نییه به قه ناعه تی من. با نه من نه ونه یه کی باشت بده من، له ناو فه له ستینییه کاندا، به شی هه ره زۆری نه و کادرا نه ی موقاوه مه تیان ده کردله ناو نیسرائیلدا، نه وانیه ناوه بوون. «حوسینی»، «برایم نویسه»، «حنان عه سراوی» و دوکتور «شافعی»، نه وان هه موو نیستا ته ماشا ده که ی که ده وه ته ی فه له ستین خه ریکه دروست ده بی وازیان له «یاسه ره فات» هیناوه و قبولیان نییه، چونکه ده لیتن سه رکراپه تی یاسه ره فات سه رکراپه تییه کی نادیموکراته. چوون نه نیستیته ی دیمۆکراسی و مافی مرۆفیان دامه زراندوو و خه ریکه دیمۆکراتیزه کردنی کۆمه لی فه له ستین. ته بیعییه، لیره لایه نیکه دیکه هه یه که زۆر سه رنجراکتیشه، نه ویش نه وه یه: نه وان له ناو سسیستمی نیسرائیل دا په ره ورده بوون نه ک له ناو سسیستمی عه ره دا. راسته نیسرائیل زۆری ده چه وساندنه وه به لام هه ره چۆنیک بی، فه ره نه گیکه سیاسی - دیمۆکراتیک هه بو. مافی مرۆف هه بو. ده وه ته ی قانون هه بو. نه وان له وه دا په ره ورده بوون و تیگه یشیوون و زانینی سیاسیان لاپه یدا بسوو. بۆیه ناماده نین بگه ریته وه سه ره سیستیمیکه نادیموکرات و سه ره رۆی ولاتانی عه ره بی، یان ناوچه که یاسه ره فات ده یه وئ به ریته ی بیا.

له لای نیسه ش نۆمید وایه نیستا، (له ناو کورددا) نۆمید وایه که ورده ورده نه و کوردانه ی له ده ره وه ی ولاتن، نه و رووناکبیرانه ی که چاویان کراره ته وه و فه ره نه گیکه سیاسی ولاتانی تریان بینیوه، زیاده تر له دیمۆکراسی بدوین. خه لک و جه ماوه ری کورد له ناوه وه ی ولات، باوه ریکه زۆر له سه رکرده سیاسیه کافان دیمۆکراتی ترن. موشکیله ی نیمه ده گه ل خه لک و جه ماوه ری نه خوینده وار نییه. موشکیله ی نیمه له گه ل نیلیتی سیاسی کورده که فه ره نه گیکه سیاسی نادیموکراتییه انی هه یه، نیجا لاعلی التعیین.. من لیره پاکانه بۆ که س ناکه م. باوه ریکه هه موو هیزه سیاسیه کانی کوردستان به قه ناعه تی من نادیموکراتن و فه ره نه گیکه سیاسی نادیموکراتیان هه یه، به دوا ی ده سه لات که وتوون و خراپترین شیه یه ساکیا و لیزم به کار ده هینن بۆ وه رگرتنی ده سه لات. نیجا ج به رانه ره به یه ک، ج له ناو خۆیاندا. نیستا له ناو نیسرائیلییه کان و له ناو جووله کان، میلیله تیکه وه کو جوو که نه وه نده زۆلی لیکرا بی، ته عه دای

لیتکراپ، نوده‌نده له‌ناوچووین له‌بهر پاراستنی هه‌وتی خۆی، که‌وتبته‌بهر قه‌تلی عامی گشتی که له‌نیادا شتی وا رووی نه‌داوه؛ که تاندانسی فاشیستی و تاندانسی نادیمۆکراتی و تاندانسی پیشیلکردنی مافی مرۆف له‌ناویاندا په‌یدا ده‌بن، زۆر رووناکیبهر په‌یدا ده‌بن که زۆر ریشاکسیونی توند له‌ دژی ئه‌وه نیشان ده‌دا، چونکه خۆی زه‌حیی‌ه‌ی ئه‌وه بووه، قوربانی بووه.

جا ئه‌وه‌ی سه‌یره ئه‌وه‌یه که گه‌لی کورد ته‌قربه‌ن نه‌گه‌ر بتوانم له‌ رووی تاریخییه‌وه (راسته زۆر میلله‌تی دیکه‌ش جوهره‌ سیاسی ته‌تیکتی قه‌تلی گشتی وه‌کوو جووله‌که له‌ دژی به‌کاره‌یتراوه) به‌لیم، له‌ قه‌رنی ئیستادا پاش جووله‌که، به‌قه‌ناعه‌تی من زۆرتین زۆلمی لیتکراوه، مه‌ترسی له‌ بوونی هه‌بووه له‌لایه‌ن سیاسه‌تی ئه‌و ولاتانه‌وه. میلله‌تیک که ئه‌و ته‌جروبه‌ تاریخییه‌ی هه‌بێ نینجا له‌ناو خۆیدا ئه‌وه‌نده نادیمۆکرات بێ به‌لامه‌وه سه‌یره. یانی ئینسانیتیک که زه‌حیی‌ه‌ی پیشیلکردنی مافی مرۆف بێ، زه‌حیی‌ه‌ی نه‌بوونی دیمۆکراسی بێ، قوربانی نه‌بوونی نازادی بێ، ئینجا که خۆی ده‌سته‌لات ده‌گرتیه‌ده‌ست ئه‌وه‌نده نادیمۆکرات بێ به‌رانبه‌ر به‌ خۆی و ره‌فیه‌که‌کانی و میلله‌ته‌که‌ی خۆی، ئه‌وه شتیکه که من له‌ ئی تیئاگه‌م. دوو شت به‌ نیه‌سه‌ت ئه‌وه‌وه، ئه‌مه نیشانده‌دا که ئه‌و هه‌موو نووسینی جوان و بریقه‌داری که له‌ رۆژنامه‌کان و گۆڤاره‌کانیان، یان شیعارێ سیاسیاندا ده‌ری ده‌په‌ن و ده‌ینوسن، نه‌ باوه‌ری په‌یده‌که‌ن و نه‌ رووتیک له‌ رۆژان هیوايان و ابوه، یان نامانجیان وا بووه که ئه‌وه جیه‌جی بکه‌ن له‌ کورده‌ستاندا یان له‌ هه‌ر جیه‌یه‌کی دیکه، هه‌ر بۆ فریودان و فیتبازی بووه چ بۆ میلله‌تی خۆی و چ بۆ خه‌لکی بیتاگه‌نه. ئه‌مه له‌ رووی فه‌ره‌ه‌نگیه‌وه زۆر نزمه - من مه‌به‌ستم نیه‌ه قسه به‌ هیچکسه به‌لیم - به‌لام ده‌مه‌وی وه‌ک ره‌خنه‌یه‌ک و به‌گه‌ژداچوونیک له‌ سه‌ر سیاسه‌تی دووروویی هه‌زه‌که‌نی کورده‌ستان، ده‌ست نیشانی کم، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه تۆ له‌ لایه‌ک په‌لاماری حکومه‌تی ده‌سته‌لاتدار، یان گه‌لی زۆریه ده‌ده‌ی که مافی تۆی خواردوه و سیاسه‌تیک نادیمۆکراتییانه و ناراست له‌ دژی تۆ به‌کار دیت، به‌لام تۆخۆت که ئه‌و ده‌سته‌لاته ده‌گریه ده‌ست خۆت، بۆ نابی به‌ نمونه بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و سیاسه‌ته‌ی که بۆخۆت داوات ده‌کرد به‌توانی جیه‌جی که‌ی و میلله‌تی خۆت گه‌شه بکا... جا لیته ئینسان ده‌بێ به‌ر له‌وه بکاته‌وه، ئینسانی کورد بۆ خۆی به‌کوشت ده‌دا؟! ئینسانی کورد بۆ ناماده‌یه مال و مندالی خۆی به‌ برسی به‌جیه‌تلی و به‌ده‌یان سال وازی لیتبیت و بجیه‌ت شاخ و داخ؟! به‌ هۆی ئه‌وه‌یه که به‌توانی که‌رامه‌تی خۆی به‌بارتێ. وه‌کوو ئینسان به‌ نازادی بژی، به‌توانی ژیا نیتیک باش بۆ مال و مندالی له‌ ناینده‌دا، دا‌بێ بکا.

نه‌گه‌ر له‌ناو سیستمی خۆمدا نه‌توانم که‌رامه‌تی خۆم وه‌کوو ئینسان به‌بارتێ، ئه‌وه رزگارکردن نیه‌ه، نازادی نیه‌ه، دیمۆکراسی نیه‌ه.. ئینجا ئه‌وه له‌جیه‌وه دێ؟ له‌ شتیکرا دێ که گه‌لانی رۆژهه‌لاتی ناوه‌راسته به‌ هه‌موویانه‌وه به‌داخه‌وه لیبی بێ به‌شن. ئیستادا له‌ ئوروپاداژیا نیتیکه ئینسانیتیک چیه‌ به‌لایانه‌وه زۆر گرینگه، زۆر نا‌ره‌حه‌ت ده‌بن که ئه‌ندامیتیک میلله‌تی ئه‌وان یان ولاتی ئه‌وان به‌فیرۆ له‌ناو ده‌چن... - که‌چی له‌ لای ئیته ژیا نیتیکه ئینسان نرخی نیه‌ه، نه‌ک هی یه‌ک، ده‌یان هه‌زار ئینسان نرخی نیه‌ه له‌لای سه‌رکرده‌یه‌تی بزوتنه‌وه‌ی ئیته؛ ئه‌وه مانای ئه‌وه‌یه که ریز له‌ میلله‌تی خۆی ناگرێ، ریز له‌ هه‌وه‌یه‌تی خۆی ناگرێ، ده‌ نا، نه‌گه‌ر نرخی بزانبیایه‌ی وای ره‌فتار نه‌ده‌کرد. جا با‌یتمه سه‌ر دوو لایه‌تی ئه‌م مه‌سه‌له‌یه، یه‌کیان ئه‌وه‌یه: زۆر رووناکیبهری کورد و ئی هه‌موو گه‌لانی رۆژهه‌لاتی ناوه‌راسته، هه‌موو ده‌ختیک ولاتانی غه‌رب و په‌تسکه‌وتوو

تاوانبارده‌که‌ن که‌دوبل ستانداردیان هه‌یه، که پیتوانی مزده‌وه‌ج به‌کار دیتن له‌ سیاسه‌تیاندا. واته‌ سیاسه‌تیک دوورووییانه‌ه‌یه. راسته ئه‌وه هه‌یه و ده‌بێ ره‌خنه‌ی لێ به‌گیرێ و به‌گه‌ژدا بچین. به‌لام موشکیله‌ی هه‌تری سیاسی و سه‌رکرده‌یه‌تی و حکومه‌ته‌که‌نی لای ئیته ئه‌وه‌یه، نه‌ک سیاسه‌تیک دووروویی، به‌لکه‌و سه‌ت روویی به‌کار دیتن. یه‌کتیک که سیاسه‌تیک دووروویی یان سه‌ت روویی به‌کاره‌یتن ئه‌و مافه‌ی نیه‌ه که ره‌خنه‌ له‌ غه‌رب به‌گه‌رێ که سیاسه‌تی دووروویی به‌کاره‌یتناوه به‌رانبه‌ر به‌ مه‌سه‌له‌ی ئه‌و، ئه‌مه لایه‌نیک. لایه‌نی دیکه‌ی ئه‌و مه‌سه‌له‌یه ئه‌وه‌یه، تۆ خۆت کتیه‌که‌ی «که‌نعان مه‌کییه» ته‌خۆت ده‌وه و له‌سه‌ریشت نووسیه‌وه... رووناکیبهری کورد زۆری په‌تسکه‌ که که‌نعان مه‌کییه رووناکیبهری غه‌رب و حکومه‌ته‌که‌نی غه‌ربه‌ی ریسواکردوه، یان ره‌خنه‌ی توندی لیتگرتوو له‌سه‌ر ئه‌و سیاسه‌تی دووروویییه‌ی که به‌کاری ده‌هه‌یتناوه به‌رانبه‌ر به‌ مه‌سه‌له‌ی دیمۆکراسی و نازادی و مافی مرۆف له‌ رۆژهه‌لاتی ناوه‌راسته‌دا. به‌لام که مافی مرۆف لای خۆمان په‌تسکه‌ ده‌کێ له‌ لایه‌ن په‌دک و ینک و په‌کک و حدکا و هه‌موو لایه‌نه‌که‌نی تر، رووناکیبهرانی کورد لیبی په‌یده‌نگ ده‌بن. به‌چی؟! هه‌ر به‌عه‌نی ئه‌و «ئارگوسمیت» هی که رووناکیبهری غه‌رب به‌کاری دیتن و ده‌لتی نابی جلکه‌چلکه‌که‌نی خۆمان له‌به‌رچاوی خه‌لک بشۆین یان راپه‌خه‌ین. ئه‌وه بۆچوونیک زۆر خراپه، به‌ قه‌ناعه‌تی من ئه‌رکی سه‌ره‌کی رووناکیبهری کورد که باوه‌ری به‌ دیمۆکراسی و نازادی و مافی مرۆف هه‌بێ، ئه‌وه‌یه که له‌په‌ش هه‌موو شتیکدا ده‌بێ ره‌خنه‌ له‌ هه‌تری سیاسی و بزوتنه‌وه‌که‌نی ولاتی خۆی و گه‌لی خۆی به‌گه‌رێ، ئینجا له‌ خه‌لکی دیکه.

هه‌سه‌ن: باشه، میکانیزمی پیکهاتنی ئه‌و دیمۆکراسیه‌ چیه‌ له‌ کورده‌ستاندا؟

- ئه‌وه پرۆسه‌یه‌کی درێخایه‌نه، شتیکه‌ی زۆر هاسان نیه‌ه، دامه‌زراندنی دیمۆکراسیه‌ت به‌چه‌ند فاکتۆریکه‌وه به‌ستراوه‌ته‌وه یه‌ک: چه‌ند فاکتۆریکه‌ که سه‌رپه‌تیکه‌شن، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که نیلیدی سیاسی، رووناکیبهر، ریکخراوه دیمۆکراتیه‌کان، ئینسانی کورد، له‌ فه‌ره‌ه‌نگی تایبه‌تی خۆیه‌وه باوه‌ری به‌ «تولیرانس» هه‌بێ. باوه‌ری به‌ به‌یروپرای جیاوازی هه‌بێ، باوه‌ری به‌ پرۆسه‌ی دیمۆکراسی هه‌بێ. ئه‌وه لایه‌نیک. لایه‌نی دوهم، مه‌رجی دامه‌زراندنی په‌تسکه‌ی دیمۆکراتیکه، ئه‌ویش بوونی ده‌وله‌تی قانونه، بوونی ده‌ستوریکه، بوونی ریکخراوه‌مام ناوه‌نجیه‌که‌نه هه‌ر ئه‌وه‌یه که له‌لای خۆمان پیتی ده‌لتین ریکخراوه‌ دیمۆکراتیه‌کان وله سوید پیتی ده‌لتین folkroelser، ئه‌وانه‌ی که ده‌بته‌ نالقه‌ی پیتوه‌ندی له‌ به‌ینی حکومه‌تی ده‌سته‌لاتدار و جه‌ماوه‌ری گه‌لدا...

مه‌سه‌له‌ی سه‌ره‌خۆی ده‌زگای عه‌دلییه‌یه که ده‌بێ به‌هه‌تێ بێ. مه‌سه‌له‌ی چاکبوونی ئیکۆنۆمیه‌یه. مه‌سه‌له‌ی ئیکۆنۆمی له‌ تیبوری دیمۆکراسیدا وه‌کوو مه‌سه‌له‌ی هیلکه و مریشکی لیته‌اتوه، هه‌تدیک تیبوریسه‌ن ده‌لتین که دیمۆکراسیه‌ت و ناشتی و ده‌وله‌تی قانون هه‌بێ، به‌ته‌بیه‌تی حال ولاته‌که گه‌شه‌ده‌کا و وه‌زعی ئیقتیسادی باشتر ده‌بێ، نیزامی دیمۆکراتیک قولتر و چه‌سپاوتر ده‌بێ. هه‌تدیک کهس ده‌لتین نه‌خه‌ر بوونی وه‌زعیکی ئیقتیسادی باش ریکا بۆ ئه‌وه خۆش ده‌کا که په‌تسکه‌ی دیمۆکراسی په‌ته‌کایه‌وه. جا هه‌ر دووکیان به‌یه‌که‌وه به‌ستراوه‌وه. جیا له‌وه چه‌ند میکانیزمی دیکه‌ی ده‌وی: میکانیزمی هه‌لیژاردنی نازاد، هه‌بوونی پارلمان، قانونی نازادی حیزه‌که‌کان، میکانیزمی نالوگۆری ده‌سته‌لات.

یه کیتیک له هۆیه کانی شمر له کوردستانی عێراق نهوه بوو، هه چهنه د ههردووکیان به ناو ده لێن ئیسه دیمۆکراتین و دیمۆکراسیمان قبول کردوه، بهلام چونکه مهترسی لهوه دا ههیه که له نایه ندهدا دهستلالت لهدهستی بچیتته دهر و نهوی تر بیساته وه، قبولی نیسه و له ئیستاهه شهر دروست دهکا. بهلام نهگهر باوهری به دیمۆکراسی هه بوایه ده بوو قبولی بایه که سبهی نهو حیزب یان دووسبهی حیزبیتکی تر سهرده کهوئ. نهو پرئیسپیهی قبولی به که له نهتیجهی هه لێژارندها دهستلالت دهگۆردی و ده بی له چوارچێوهی نهو گه مه یه دا کاربکا. میکانیزمیتکی دی، پیکهراوی تازهیه. که هه رکه سیک مافی تهواوی هه بی حیزبی خۆی دامه زرتی. نه م میکانیزمانه که به ده ولته تی قانون و دیمۆکراسی به سترانه وه نهگهر بچه سیتن له تهجروبهی کوردستاندا، دیمۆکراسی قولتر و باشتر ده بی و ئیمکانی سه رکه وتنیسی ده بی.

هه سه: بۆ وینه نهو بهارانهی که ده کرئ دامه زراندن و په چا و کردنی دیمۆکراسی تیدا تا قی بکریتسه وه، چلۆنایه تی پیوه چاران به زمان و له هجه کان له کوردستان، یان مه سه له ی بۆچوون سه بهارت به ژنان و هه ره ها مافی که مه نه ته وایه تیبه کان له کۆمه له گی کورد دایه. نهو سق بابه تانه چۆن ده بینی؟

– به راستی ئیسه هه موومان و ده وای میستۆلۆژییه ک که ته وین که به شی زۆری، بیگانه کان ده وریکی بالایان هه بووه له دروست کردنی، نهویش پیوه ندی به مافی ژنانه وه هه یه له کۆمه له ی کورده واریدا. زۆر لهو بیگانانه ی به سه فه ر چوون و له سه ر کوردستانیان نووسیه، هه موو و ده ختی ک باسی نه و یان کردوه که چۆن ژن له کوردستاندا نازاد تر بووه. به مو قایسه له گه له لانی دراوستیدا. نهو راسته هه تا راده یه ک مومکینه وای. ئیسه به شیوه یه کی ئیدیا ل، نهو میستۆلۆژییه مان قبول کردوه که وایه، به لام راستیه که ی وانییه. ژن له کۆمه له ی کورده واریدا یه کسان نییه له گه له پیاو. نهو مافی که هه شییه تی، هۆیه که ی چییه؟! هیندیکیان ئۆتۆریتیتیقن، هیندیکیان پیوه ندی به فه ره هنگی ئیسه وه هه یه، ئۆتۆریتیتیقن که ی چییه؟

(۱) دین، چونکه نه و نه ده به هیز نه بووه له کوردستان، به مو قایسه له گه له ولاتانی دراوسێ، ژنی جیاواز نه کردوه ته وه له پیاو.

(۲) ئیسه کۆمه له ی کشتوکالیین، کۆمه له ی لادیین، هه چهنه د نهویش خه ریکه ورد ه و ده گۆرئ، له لادیدا، نه ک ته نها له کوردستان له هه موو دنیا، کۆمه له کراوه تره، پیوه ندی به ینی ژن و پیاو یه کسانتره، ژن له گه له کۆمه له ی پیاو تیکه لاوتره، بۆیه ژن له کوردستانیدا نازاد تر بووه له خورشکه کانی خۆی له ولاتانی دراوسێ. له ولاتانه ته ماشای شاره کانیان کردوه، به ته بیعه تی حالیش له شاردا مه سه له ی «شه ره ف» و «که راهه ت» و «پاراستنی ژن» جیا وازیان زۆر به هیزه. تۆ نهگهر ته ماشای نیسلا میش بکه ی، له حه قیقه تدا، له بیدایه تدا ژن جیاواز نه بوو له پیاو. به لام له دوایه که ده ولته تی «بیزانسن» و «فارس» یان داگیر کرد، نهو عاده تانه له ولاتانه را هاتوون چونکه نهوان ده ولته تی شارستانی بوون. عه ره ب له سه حرارا هاتبوو، پیوه ندی ژن و پیاو زۆر کراوه تر بوو. جا ئیستا که زۆر جار باسی نه و ده که ن که نه مه به شیک بووه له نیسلا م، نا، نهو له دواییدا بوو به به شیک له نیسلا م له هه ولته ی وانه بوو.

(۳) واپیته چۆن له ناو فه ره هنگی ئیسه دا ریزگرتن له ژن ئیلتیمینتیتکی گرینگ به، یانی و ده ختی ک ته ماشا ده که م نهو کورده ی که ژنی بیگانه ی هه یه له گه له کسیتکی که بلتین خه لکی ولاتانی دراوستیه، ده بینم که

به شی زۆری کورده کان به شیوه یه کی لیبرالتر له گه له ژنه کانیان په فتار ده که ن. جا نهو ره نگه فاکتۆریتکی دیکه به، نهویش چییه، که کورد وه کوو چۆن په نابه ره کان که وه ختی خۆی له ئوروپای شهرقی هاتنه ئوروپا هه موو پرده کانیان ده سو تاند، نیسه تی گه رانه و یان نه بوو، چونکه نهو سیسته میان قبول نه بوو. که ده هاتنه ولاتیتکی بیگانه به هه موو ئیمکانی خۆیان هه ولیان ده دا، که له گه له نهو کۆمه له بگونجین و ژیر پیتی خۆیان لهو کۆمه له بدۆزنه وه. کورد چونکه نه تورکیا، نه سووریا، نه ئیران و نه عێراق، به حکومه تی خۆیان نازانن. چاویان له گه رانه وه نیسه هه تا کوردستان رزگار نه بی – که نهویش مومکینه خه ونیتکی درێخایه ن به – بۆیه خیرا هه ول ده دن له گه له نهو کۆمه له یه بگونجین وه ک قانونیتکی گه شتی. مانای نه و نه یسه که هه موو کوردیتک وایه. جا که له گه له فه ره هنگی نهو ولاته ده گونجی نهو ئیلتیمینتته ش په یدا ده بی. به لام من وا هه ست ده که م که له فه ره هنگی ئیسه دا، شتی ک هه یه که جیا وازه له گه له فه ره هنگی که لانی دراوسێ، نهویش ریزگرتنی نیسی زیاده تره له ژن.

ئیستا نهگهر بیینه سه ر نهو مه سه له یه که نایا ژن له کوردستاندا مافی هه یه یان نا؟ نه خیر مافی ته وای نییه. نهگهر بمانه وئ ولاتیتکی یه کسان و دیمۆکرات و کۆمه له ی پشکه و تنخواز دا به زرتین ده بی پرۆسه ی رزگار بوونی ژن زۆر گه شه ی پتیدرئ.

هه سه: مه به سته نه و یه که یه ک له مه ره جه کانی دامه زرانی ژنی دیمۆکراتیک ئالوگۆر پیکهاته له پیوه ندی نیوان ژن و پیاویشدا.؟

– بیگومان. بیگومان،

هه سه: به لئ،

– له مه سه له ی زمان و له هجه کانی کوریدا. بۆخۆت ده زانی که من شتی کم نووسی له «به ربانگ» دا و له ویدا هیندی ک له بۆچوونه کانی خۆم باس کرد. لهو سمیناره ی که له سه ر شه ری کوردستانی عێراق لیره له ستۆکۆلم به ستر.

هه سه: که نگتی؟

– ... له مانگی یونی بوو.

هه سه: نه و سال ..

– به لئ، له وئ شتی کم هینایه گۆرئ که نهویش له نه تیجه ی پرۆسه ی بیرورا ئالوگۆر کردن پتی گه یوم. من ئیستا گه یشتومه نهو قه ناعه ته نهگهر ده ولته ی یه کگرتوی کوردستانی دا به زرتی، مه سه له ی زمان مه سه له یه کی گرینگه. یانی هه ویتی ئینسان، «ئیدیتیت» ی ئینسان به زمانه وه به ستره وه ته وه و بمانه وئ و نه مانه وئ، هه ویتی ئینسانی کورد – راسته خۆی به کورد ده زانی – به لام له عه ینی کاتیشدا «سوب ئیدیتیت» یه که هه یه، یانی ئیدیتیتیتکی خواره و تر، که ده وریکی بالا ده بینن، نه و یه که یه کیتک خۆی به سۆران ده زانی، نهوی تر خۆی به کرمانج ده زانی، یه کیتکی تر خۆی به زازا ده زانی و یه کیتکی تریش خۆی به هه ورامی ده زانی. له بهر نه و یه به داخه وه له وه ختی خۆی ده ولته ی یه کگرتوی کوردی دانه مه زرا، زمانی ستانداردی کوردی نه هاته گۆرئ. به لام له بارودۆخی ئیستا دا من مه ترسییه کی گه ورم هه یه، که ده ولته ی کوردیش دامه زرتی، له نه تیجه ی بوونی نه م له هجه جیا وازانه و خۆه سته وه به «سوب ئیدیتیت» ی زمانه وانی، ببی به هۆی شه ری ناوخۆ و تیکچوونی ده ولته ی کوردی، جا بۆیه له ئیستا را بیرم له چاره یه ک کردوه ته وه و نهویش نه و یه که ده ولته ی فیدیرالی کوردستان دروست به، نه ک ده ولته ی یه کگرتوی سانترالیست: به لکوو ده ولته ی

کوردستان خۆی دۆله تێکی فیدیرال بێ. «زازانشین» دۆله تی لۆکالی خۆی هه بێ، ناوچهی سۆزانی زمان دۆله تی تایبه تی خۆیان هه بێ، ههروه ها هه ورامیه کان و کرمانجه کان دۆله تی خۆیان هه بێ..

هه سه ن: مه رکه زی دۆله ته سۆزانه که له کوئی بێ؟

- (پێکه نین)... جا کاکه ئه وه شتی که له بهینی سابلاخ و سلیمانی، ئه من حه قم به سه ره وه دا نییه... ده بێ خه لکی سلیمانی و سابلاخ له بهینی خۆیان پێکه ون.. من به گونا هێ ده زانم، به زۆلمی شی ده زانم و به مه ترسییه کی گه و ره شی ده زانم له سه ره خۆمان و له سه ره دۆله تی خۆمان، که ئی نسان ئیک یان ژماره یه ک ئی نسان له به ره مه سه له ی زمان به ناوی دامه زانی دۆله تی یه ک گرتو، تو بچی به ده یان دێهات و هه زاران ئی نسان بکوژی، ئه وه چیه وه لاده بێ زمانی ستانداردی یه ک گرتو دروست بێ. کو به با نه بێ..

هه یه ز: کاک عومه ر، وه ک ئه ووه شتی کی وا هه بووه ؟

- ده زانی چی چا وه کم، ئی ستا دۆله تی سه یسه را له به رچا و به گره، دۆله تیکه له سه ره ئه ساسی کانتۆنان دامه زرا وه، ئه وه یه کیه تی ولاته که ش به هێ ز ده کا. چوار زمانیشن (فه رانسیه یی، ئی تالیایی، ئالمانی و پۆمانش «گریشون» ها!)، ئه م چوار زمانه سه فه تی ره میان هیه له و ولاته دا و نه بو نه هۆی ئه وه ی ئه و ولاته زه عیف بێ یا تیک بچێ. جائی نه ئی ستا تاندا ئیک ده بین، زمانی سۆزانی، له هجه ی خۆی زۆر به گرینگ ده زانی، هه ورامی ئی ستا نا، چونکه به داخه وه کم بو نه وه، که چی وه ختی خۆی زمانی «لینگوا فرانکا» ی کوردستان بووه. زازا ئی ستا هه ستی خۆ به ستا به زمانی خۆیا نه وه گه شه ده کا و به هێ ز ده بێ و به لای وه گرینگه که بیهاری زێ. ئی نجا له رووی دیمۆکراسیه وه که تو با وه پت بێ هه بێ ده بێ ئه و مافه یان به دیتێ. ناخر شت له مه سه له ی زماندا، لیکۆلینه وه ی عیلمی له سه ره زمان و کۆلتور ده یسه لیتێ که چه ند شتیه یی بیه کس زمان دۆله مه ندر ده کا، نه ک زه عیفی بکا، یانی کۆنسی ته یی یه ک خا ک و یه ک زمان و یه ک ده سه لات و یه ک حیزب و ئه وانه با وی نه ما وه. ئه وه تاقی کر ده وه یه کی ناسه رکه وتو بووه. ئی ستا خۆ خۆمان ده بین که دۆله تی میللی ش ورده ور ده به ره وه مان ده روا، جا ئی تمه که بانه وی میلله ته که مان گه شه بکا، ده توانین فه ره نه نگی خۆمان دۆله مه ندر تیش به که ی نه گه ره له هجه کا مان گه شه بکه ن و به هێ ز بێن. تۆ ده توانی له سیسته مکی وادا، ورده ور ده زمانی کی ستاندارد بکه ی ته هۆی پاراستنی له هجه ی مه حه لی. به لām نه گه ره به زۆر بیکه ی..! شه ر دروست ده بێ. ئه مه له رووی مه سه له ی زمانه وه..

هه سه ن: مه سه له ی که مه نه ته وایه تیه کانیش..

- مه سه له ی که مه نه ته وایه تیه کان، یه کتیک له شته نا لۆزه کانی مه سه له ی کوردستانه. سه ره ئه وه یه به لای منه وه وه ک ئی نسان ئیک، له سالانی 50 له نا و نایدۆ لۆژی هه مو حیزه کوردستانیه کان، پاراستنی مافی که مه نه ته وایه تیه کان له کوردستاندا، به ناسۆزی، ئه ره منی، تورکومان، عه رهب و نازه ریه وه، به لایانه وه زۆر گرینگ بوو. له به رنامه ی حیزه کانیشدا هه می شه گرینگه کی تایه تی پت ده درا. ئی ستا ته ماشا ده کام ورده ور ده جیلی تازه ی ناسیۆنالیستی کورد عه ی نه ن وه کوو ناسیۆنالیستی عه رهب و فارس و تورک، مافی ئه و گه لانه ده خوا، ئی نکاری ده کا، ده یانکاته کورد، ده یه وی بیان توتیتیه وه، که ئه وه له گه ل دیمۆکراسی و کۆمه لگه ی پلۆرالیزم نا گۆنجێ. تۆ ده بێ زۆر کاری بۆیکه ی که له ئی ستا وه مافیان بیهاری زێ. ده بێ له ده ستووردا، له ده زگا کاند، له ته فسیر کردندا

مافیان بیهاری زێ. ده بێ یاره مه تیان به ی وه کوو که مایه تی. بۆخۆ ته ده زانی هه موو که مایه تیه ک (نه قوستان)، ه، ده بێ کۆمه ل پشتیوانی بێ، بۆنه وه ی گه شه بکا چونکه ناتوانی مه نانه سه له گه ل گه لی زۆره بکا. ده بێ سیاسه تیکه تایه ته تیمان هه بێ له نایه نه دا، نه گه ره بانه وی کۆمه لگه یه کی دیمۆکراتیک له ناو خۆماندا بیهاری زێن. یه کتیک له شته کانی که زۆرم بێ ناخۆشه ئه و ته عه دا یه که له مه سیحیه کانی کوردستانی (عیراق) ده کړی، به تایه ته ی له بادینان (دیهاته کانیان داگیر ده کهن، ده ریان ده په رتێن، ده ست به سه رخا که کانیاندا ده گرن، له هیه چ و خۆرای). زۆر سه یه روو... من پار هاوین له کوردستان بووم، وه فدیکه ناسۆریه کانی ئه وی هاتن ویستیان «مام جه لال» به یین له شه قلا وه. قه شه که یان هات دانیش ت و گله یی کرد که چۆن له ناوچه ی بادینان ته عه دا یان لیده کړی و دیهاته کانیان داگیر ده کړی.. چۆن هیتدیک دیهاتیان ناوه دان کردو وه ته وه و چه ند لێ په رسراوی «پدک» هاتوون لێیان تیکدا و نه ته وه و ئه وانه... منیش که زۆر به لامه وه سه ره روو گوتم ئه ری کاکه ئه وه باشه هاتوون گله یی ده کهن، له گه ل حکومه تیش باسی بکه ن و له پۆژنامه کاند له سه ری بنووسن.. گوتم به لām بۆ بۆ ده زگا مه سیحیه کانی ده ره وه نا ئی تر مه سه له ن بۆ بۆ و اتیکان ناووسن، بۆ بۆ «World Council of Church-ES» ناووسن؟! ده زانی کارای قه شه چی پت گوتم که به راستی هه م زۆرم بێ خۆش بوو و هه م زۆریشم بێ سه ره روو، گوتی: «تاما نه وی ناوی کورد خراب بکه ین». یانی به و ته عه دا یه ش کارا ئه وه نه ده دل سو زبوو بۆ کوردستان که نه یه ده ویست ناوی کورد بزیتێ.

هه سه ن: کاک عومه ر، با بیه نه سه رباسی سو ئه... ساله های ساله باسی ئه وه ده کړی لانی کم پتویستی ئه وه له گۆزی دایه مرۆف داوا بکا رادیۆیه کی سه رانه ری دا بیه زێ. به دیتنی تو بۆ گه یشتن به و ناما بجه چ بکړی باش؟

- له وه ختی خۆیدا داوا کرا بۆ دامه زانندی رادیۆیه کی وا، یان پۆگرامیکه تیتلی فیز یونی.. ئه و «ئینسیاتیف» انه هه رکه سه له لای خۆیه وه کردی، چونکه ده یه ویست بیکاته سه ره که وتن بۆخۆی به ته نها، نه ک بۆ هه موو کور ده کان، ئه مه له لایه ک. له لایه کی دیکه وه، له جیاتی ئه وه ی چه ند که سی لیه وشا وه و شاره زا، به یه که وه کاری که ن، پۆژویه کی پت کۆمیتیک بنووسن و به وه فد بچن ده گه ل چه ند ده زگا یه کی سو ئدی قه سه بکه ن به ره سه می که ئه وه داوخوازی په نا به ره کانی سو ئده. به لām نه ک شتی کی وا له هه موو لاهه گله یی لیکه ری و له دژی یه کدی قه سه بکړی.

یه کتیک له و شتانه ی که هه موو وه ختیک ده زگا نو روو پاییه کان ده ترستین ولتی ده سه له مینه وه ئه و جۆره گیر و گه رته ی ناو کور ده کان خۆیه تی. که هه نگاو پتک ده نری له چه ندین جیگا وه یه کسه ره گله یی لیده کړی که ئه مه ناراسته و بێ جتیه و نازانم چی..! موشکیله ی رادیۆی کوردیش ئه وه بووه که چه ند جار تیک هیتدیک ئی نسانی بیه قه ل به داخه وه ئی سه راریان ده کرد که ئیلان و بیلان ده بێ به کرمانجی بێ، هیتدیک ده یانگوت ده بێ سۆزانی بێ، هیتدیک ده یانگوت ده بێ کوردی غه یه ره سو ئدی تیدا نه بێ. بۆچوونی زۆر جیاواز هه بوو.. که چی ئی تمه ئی ستا ده بیسته ی که «ده نگی نامریکا» به بێ موشکیله کرمانجی و سۆزانی بلا و ده کاته وه و هه موو که سیش تیه ده گا... به قناعتی من ده بێ چه ند که سیتی شاره زا و لیه وشا وه له ناو کۆمه له ی کوریدا، پۆژویه کی پت کۆمیتیک ده رباره ی مه سه له ی کور ده کان له سو ئد پتیشکی ش به وه زا ره تی فه ره نه گ، یان ده زگای کاروباری بێگانان بکه ن، پتیشکی ش به

حکومهتی بکهن، پیتشکیش به رادیۆ و تیلیفیزیۆنی بکهن... ئەوه وهک هه‌موو شتیکی دیمۆکراتیک ده‌بێ نە‌ساستیکی بۆ په‌یدا بکه‌ی، ده‌بێ کارێکی وا بکه‌ی پرۆژۆکاسیۆن و نا‌ژاوه دروست نه‌کا له‌ناو کوردان. به‌لکوو ده‌بێ له‌گه‌ڵ بکه‌یه‌ک پێوه‌ندی په‌یدا ببه‌ن که‌ خه‌لک قبۆلی بکا. مه‌سه‌له‌ن چه‌ند ده‌زگایه‌کی کوردی هه‌یه ده‌بێ ده‌گه‌ڵ ئەو لایه‌نانه‌ باس بکری و ره‌زاهه‌ندی ئەوان و نوێنه‌ری ئەوانی تێدا به‌ن، جا شه‌رت نییه وه‌کوو پێکه‌خراو...

هێنۆش: سه‌باره‌ت به‌ دیمۆکراسی له‌ رۆژهه‌لاتی ناوه‌راسته‌دا باس کرد... ئەمن تا ئەو جێیه‌ی بزانم به‌ هه‌موو هیسابان، ده‌بوو پرۆسه‌ی دیمۆکراسی له‌ ناوچه‌یه‌دا به‌پێتی ئەو ته‌جروبا‌نه‌ی که‌ دیتیمان (وه‌ک رووخانی سیستمی شه‌رق و سوڤیه‌ت)... ته‌ئسیر نه‌ک له‌سه‌ر کورده‌که‌ی به‌لکوو ده‌بوو له‌سه‌ر فارس و تورک و عه‌ره‌به‌که‌ش دا‌بنج، به‌لام ته‌ئسیری خرابی به‌تایبه‌ت له‌ سه‌ر فارس و ئۆپوزیسیۆنی ئێترانی داناه... هه‌ر ئەوانه‌ی پێشوو که‌ جاران دیفاعیان له‌ مافی گه‌لی کورد ده‌کرد ئیستا بوونه‌ دوژمن و له‌ باری فکریه‌وه ته‌واو ده‌گه‌ڵ حکومه‌ته‌ی ئێتران یه‌کن بۆ لێدانی کورد به‌تایبه‌ت له‌ ئاست ئەو ده‌وله‌ته‌ی که‌ له‌خوارووی کوردستانی دامه‌زراوه... ئێوه له‌وباره‌وه نه‌زه‌رتان چیه‌ و ئەوه چۆن ده‌بێت؟

– جامن با عه‌رزت بکه‌م، منیش عه‌ینی ته‌جروبه‌م هه‌یه، به‌لام له‌گه‌ڵ رووناکبیری عه‌ره‌ب و فه‌له‌ستینی. ئێمه له‌ناو ئەو براده‌ره‌ی که‌ دۆستی «ینک» بوون، له‌هه‌مووان زیاده‌تر دۆستی فه‌له‌ستینیان هه‌بوو یانی له‌ناو ئینسانی پێشکه‌وتنه‌خوازی عه‌ره‌ب، له‌ مه‌سه‌له‌ی هه‌له‌بجه‌ بێده‌نگ بوون و هه‌ولیان ده‌دا عه‌وزێک بۆ سه‌دام به‌هێننه‌وه که‌ چه‌کی کیمیایی به‌کارهێناوه له‌دژی کورده‌دا که‌ هاوکاریان ده‌گه‌ڵ ئێتران کردووه. دوو، له‌ دژی فیدێرالی به‌ شێوه‌یه‌کی زۆر دوژمنانه‌ راوه‌ستان، ئەوه به‌راستی چاوی کرده‌موه، هه‌ر بۆیه ئیستا ده‌لێم ئەو فه‌ره‌نگی دوورویی یان سه‌ت روویی بۆ ئینسانی رووناکبیر و مرۆفی پێشکه‌وتنه‌خوازی زۆر به‌داخه‌وه له‌ رۆژهه‌لاتی ناوه‌راسته‌ باوه. به‌لام راستیه‌ ده‌که‌ی که‌ پرۆسه‌ی دیمۆکراتی بوون له‌وئ شکستی هێنا، حکومه‌ته‌کان له‌جیاتیه‌ی ئەوه‌ی لا‌وا‌بین و پێگا بدری که‌ پرۆسه‌ی دیمۆکراسی گه‌شه‌بکا، وریا بوونه‌وه و خۆیان به‌شێوه‌یه‌کی دێندانه‌تر ده‌پاریزن و ده‌یان‌ه‌وێ پێگا له‌و پرۆسه‌یه‌ بگرن...

هێنۆش: ئێوه وه‌ک زانایه‌کی کورد که‌ له‌گه‌ڵ کۆزۆکۆمه‌لی سویدی تێکه‌لا‌ویتان هه‌یه، نه‌زه‌ریان سه‌باره‌ت به‌کورد و رووداوه‌کانی ئەم دو‌ایانه‌ی کوردستان چیه‌؟ راستیه‌یه‌که‌ی وام به‌بێست گۆب‌هێندتیک له‌ کاربه‌ده‌ستانی غه‌ریبی گوتوویانه‌ ئێوه که‌ ئەو چه‌ندساله‌ی نه‌تان توانیوه هه‌یج بکه‌ن، له‌گه‌ڵ سه‌دام پێکه‌وه‌نه‌وه باشتره... ئەوه تاج راده‌یه‌ک راسته؟

– نانا قسه‌ی وایان نه‌کردووه... به‌لام سه‌هه‌می گه‌لی کورد هاته خوار...
هه‌سه‌ن: مه‌به‌ستت پرستیژه...؟

– ... به‌لێ؛ جاران ئەو ته‌عه‌دا و چه‌وساندنه‌وه‌ی که‌ به‌رانبه‌ر به‌ گه‌لی کورد ده‌کرا، به‌تایبه‌ت قه‌ته‌گه‌شتیه‌یه‌کان له‌ کوردستانی ئێتران و کوردستانی عێراق و له‌دوا‌یه کوردستانی تورکیاش زۆر سه‌مه‌پاتی بۆ گه‌لی کورد په‌یدا کردبوو... به‌تایبه‌ت پاش هه‌له‌بجه‌ و شه‌ری که‌نداو... به‌ هه‌لبژاردنی کوردستانی عێراقیش زۆر پرستیژی گه‌لی کورد به‌رز بووه‌وه، که‌ میله‌تیک له‌ برستی و هه‌ژاری و فه‌قیری، له‌ تێکه‌چوونی ستروکتووری کۆمه‌لا‌یه‌تیدا، له‌ شه‌ریکی درێخ‌خایه‌ندا به‌توانی هه‌لبژاردنێکی وا نازاد

جێبه‌جێ بکا، ئەوه نیشاندده‌دا که‌ ئەو میله‌ته‌ ناوای دامه‌زراندنی رێژێکی دیمۆکراتیکی هه‌یه. راسته‌ که‌م و کورپی زۆره، به‌لام به‌لانی که‌مه‌وه ناوای ئەوه‌ی هه‌یه و بۆیه زۆر به‌رێزه‌وه ته‌ماشای کوردیان ده‌کرد له‌ رۆژهه‌لاتی ناوه‌راسته. به‌لام دوا‌ی ئەوه‌یه‌که ئەو وه‌زعه‌ هاته‌گۆڕی، من ته‌جروبه‌ی راسته‌وخۆم هه‌یه، له‌ چه‌ند روویته‌که‌وه زۆر زه‌ره‌ری دا؛ یه‌ک، پێش هه‌موو شتیکی له‌رووی دیپلۆماتسیه‌وه زۆر زه‌ره‌ری دا، پرستیژی ئێمه‌ی زۆر هه‌ینایه‌ خوار، یانی ئیتر به‌ سووکی ته‌ماشای ده‌کران. دوو، له‌رووی سیاسیه‌وه نه‌وگرینگیه‌ ئیتر به‌ بزوته‌وه‌ی کورد نه‌درا، که‌ جاران پتی ده‌درا. سێهه‌م، زه‌ره‌ری ناوایانگی گه‌لی کورد، ئەوسا ناوایانگمان په‌یدا کردبوو که‌ پاش ئیسرائیل مومکینه‌ کورد دووه‌مین میله‌ت به‌ن که‌ به‌توانی ده‌وله‌تێکی دیمۆکراتیک له‌ رۆژهه‌لاتی ناوه‌راسته‌دا دامه‌زرینی و ئەوه ته‌ئسیریه‌که‌ ته‌سه‌ر گه‌لانی تریش. به‌ داخه‌وه وانه‌بوو. ئینجا بامن قسه‌ی هێندتیک بێگانه‌ت پێ بلێم له‌سه‌ر ئەوه، هێندتیک ئەندامی کۆمیتیه‌ی سویدی، ئەندامی پارلمان و هێندتیکیان ئەندامی کۆمیتیه‌ی نۆرۆژی که‌ پشتیوانی له‌ گه‌لی کورد ده‌کهن و ئەندامی پارلمان، زۆر په‌رۆشی ئەوه‌ بوون که‌ ج بکه‌ن تا‌کوو ئەوشه‌ره‌ رابوه‌ستی. نامه‌یه‌کی موشته‌ره‌کیان نارد بۆ هه‌موو ئەو کۆمیتانه‌ی که‌ پشتیوانی له‌ گه‌لی کورد ده‌کهن و نامه‌یه‌کیشیان نارد بۆ «کاک مه‌سه‌عوود بارزانی» و «مام جه‌لال تاله‌بانی» و دا‌ویان کرد شه‌ره‌که‌ رابوه‌ستی. هه‌ر له‌وکاته‌دا ته‌له‌فۆنیان بۆ کردم و گوتیان جیا له‌و نامه‌یه‌ چی تر بکه‌ین باشه...! له‌ ناو قسه‌کاندا هه‌موو جارێ که‌ باسی ته‌جروبه‌ی دیمۆکراسیم ده‌کرد پێده‌که‌نین...

دیمۆکراسی چی و حالی چی...
هه‌ره‌یه‌ی ئەو قسه‌یه‌ی که‌ پێشترخۆم کردم له‌وانم به‌بێستوه که‌ ده‌یان‌گوت ئێمه تروسکه‌یه‌کی هیوا‌مان لا په‌یدا بیه‌وه که‌ میله‌ته‌ی کورد شتیکی له‌ ناو فه‌ره‌نگی دا هه‌یه که‌ دیمۆکراتی تره له‌ فه‌ره‌نگی سیاسی گه‌لانی تری رۆژهه‌لاتی ناوه‌راسته، به‌لام بۆمان ده‌رکه‌وت که‌ نه‌خێر، وا نییه. ئینجا جیا له‌وه ئەو راپۆرتانه‌ی که‌ به‌ ده‌ستیان گه‌یشتوه که‌ ینک و پدک له‌ ده‌روه‌ه‌ بلاویان ده‌کرده‌وه، ئەم ئیتیه‌هایه‌ی ئەو ده‌کرد که‌ چۆن مافی مرۆفی پێشیل کردووه و ئەسیری کوشتوه و ته‌عه‌دای کردووه، لایه‌که‌ی تریش هه‌ره‌هه‌مان شتی ده‌گوتوه...

هه‌سه‌ن: پێمان خۆش بوو بێر و باوه‌رت له‌سه‌ر «گزی‌نگ» بزانی، چۆن گۆفاریکه‌ ئەوه‌ی تا‌کوو ئیستا دیوته؟

– من وه‌کوو پرتسیپ زۆر زۆرم به‌ن ناخۆشه‌ که‌ جار‌جار له‌ پرتکا گۆفاریکی تازه‌ ده‌رده‌چێ و بۆچوونێکی وام هه‌یه که‌ ئەم رووناکبیرانه‌ بۆچی هه‌موو جه‌هود و ئیمکانی خۆیان ناکه‌نه‌ یه‌ک و گۆفاریک به‌یه‌که‌وه ده‌رناکه‌ن. به‌لام به‌ راستی پاش ئەوه‌ی که‌ ژماره‌ (١) ی گزی‌نگ بینی که‌ جه‌ناپت بۆت ناردم و له‌دواییدا کاک سلێمان بۆی ناردم و بۆخۆشم بومه‌نا‌بوونه، ژماره‌ به‌ ژماره‌ ده‌یخوینمه‌وه، هه‌م مسته‌وا‌ی به‌ دلحه‌ هه‌م ناوه‌رۆک و پێازه‌که‌ی. گۆفاریکی مه‌وزوونه، ئومیده‌وارم نایه‌نده‌یه‌کی باشی هه‌بێ و نه‌گه‌ر له‌سه‌ر ئەو خه‌ته به‌رده‌وام به‌ن له‌وانه‌یه نایه‌نده‌یه‌کی زۆر باشی به‌ن.

هه‌سه‌ن: هه‌یج را و شتیکی تایه‌تیت نییه بۆ ئەوه‌ی باشتر به‌ن؟
– سه‌رپێی ناتوانم هه‌یج بلێم، به‌لام هه‌تا ئیستا ناوه‌رۆکه‌که‌ی به‌دل‌م بووه...

هێنۆش: زۆر سه‌پاس بۆ ئەوه‌ی کاتمان گرتی...
– سه‌رچاوان.

به‌گۆماری مه‌هاباددا

بیرموه‌رییه‌کانم
له‌رۆژه‌لاتی گۆه‌دستاندا

عه‌قید به‌کر که‌ریم جه‌ولزی

به‌شی کۆتایی

و

● نامه‌یه‌ک له‌ لایهن نووسه‌رموه: له‌ وه‌لامی چهند
پرسیاری گۆفاری، گزینگ،

کێشه‌ی نیوان ئیعه‌ و ئاغایانی مامه‌ش

ئه‌و خانووه‌ی که‌ بۆ سه‌ره‌نگمان دانا‌بوو تیییدا بژی ته‌له‌فۆنیشی تیییدا‌بوو. سانسۆرمان به‌سه‌ر هه‌موو قسه‌که‌ردنیکه‌وه‌ دانا‌بوو، که‌ ده‌بیت بی‌شفره‌و به‌ناشکرا بیت. رۆژیک هه‌والتیکمان بۆ هات که‌ ئاغایانی مامه‌ش هه‌موویان له‌ گوندی په‌سوێ که‌ جیتی سه‌ره‌کیان بوو کۆبوونه‌ته‌وه‌ و نیازیان باش نی‌یه‌. له‌گه‌ڵ حکومه‌تی ئیتران رێک‌که‌وتیبوون که‌ ئه‌و بارزانی‌یانه‌ی که‌ له‌ نێرجه‌ی لاجان و ده‌روپشته‌که‌ین وه‌ده‌ریان نین، خۆ گه‌ر به‌خۆشی خۆیان ده‌رنه‌چن، ئه‌وا به‌زۆر و شه‌ر ئه‌و کاره‌ نه‌نجام بده‌ن. مه‌لاموسته‌فا پیتی ووتم که‌ بچه‌م گوندی شیناوێ و هێتێکی بارزانی له‌گه‌ڵ خۆمدا بۆ په‌سوێ به‌رم و پتر مه‌سه‌له‌که‌م بۆ روون بیته‌وه‌. چوومه شیناوێ و ژماره‌یه‌ک بارزانیم له‌گه‌ڵ خۆم برد بۆ په‌سوێ. له‌ رێگه‌ بیستم که‌ مه‌لاموسته‌فا چووه‌ته‌ گوندی «سه‌روکانی»، له‌وێ لامدا و پرسیم که‌ بۆچی هاتووه‌؟

قه‌رمسووی: «بیرم له‌وه‌ کرده‌وه‌ که‌ ته‌ک ئه‌و ئاغایانه‌ له‌ په‌سوێ خراپه‌کارییه‌ک بکه‌ن و تۆش ده‌ستیان له‌ بکه‌یته‌وه‌ و شه‌ر له‌ نیواندا به‌ریابیت، بۆیه‌ به‌چاکم زانی که‌ له‌و باره‌وه‌ ئامۆژگارییان پێ‌بده‌م خۆ نه‌گه‌ر نا، خراپیان به‌سه‌ردیت». پاشان به‌ مه‌لاموسته‌فام ووت که‌ ده‌چمه‌ په‌سوێ و ئه‌ویش دوای کاتژمێرێک بگاته‌ ئه‌وێ.

له‌ په‌سوێ بنکه‌یه‌کمان هه‌بوو که‌ (٢٠) چه‌کداری بارزانی له‌ت‌بوو. سه‌رده‌تا یه‌کێکم ئارده‌ ئه‌وێ که‌ ئاگاداری بارزانیه‌کان بکات، نیوه‌یان بچه‌ن مالی حاجی قه‌ره‌نی ئاغا که‌ له‌سه‌ر به‌رزایی‌یه‌ک بوو له‌ گونده‌که‌دا. حاجی قه‌ره‌نی ئاغا خۆی ته‌ما‌بوو، عه‌زیز ئاغای کوری جێنشینی بوو، ئه‌ویش له‌وێ نه‌بوو چو‌بووه‌ تاران و عه‌لی قه‌ره‌نی ئاغا له‌وێ بوو.

ئاغایانی مامه‌ش هه‌والی چوونی مه‌لاموسته‌فایان بۆ «سه‌روکانی» پێ‌گه‌یشتبوو، ته‌نی چهند چه‌کداریکی که‌میان له‌ په‌سوێ ما‌بوو. که‌ گه‌یشتمه‌ په‌سوێ، پێش‌سوازی کرام و ئاگادارم کردن که‌ جه‌نابی مه‌لاموسته‌فاش به‌ رێگه‌وه‌یه‌ بۆ ئیتره‌. زۆری نه‌برد مه‌لاموسته‌فاش

گه‌یشته‌جێ. شه‌و له‌ دانیشتنه‌که‌ماندا مه‌لاموسته‌فا رووی کرده‌ ئاغایانی مامه‌ش و پیتی ووتن: «ئیمه‌ له‌م ولاته‌ میوانین، له‌سه‌ر کوردایه‌تی دژ به‌رژیمی عی‌راق را‌هه‌ریوین و شه‌رمان له‌گه‌لدا کردووه‌. له‌ ئیترانیش هه‌ر له‌سه‌ر کوردایه‌تی شه‌هیدێکی زۆرمان داوه‌. ئیمه‌ نه‌هاتینه‌ته‌ ئیتره‌ که‌ ولاته‌که‌تان له‌ داگیر بکه‌ین تا ئیوه‌ به‌فیتی ئیتران به‌ره‌نگاری و دژمان بوه‌ستن. ئایا ئه‌م حکومه‌ته‌ چ رێز و نرخێکی به‌کوردی ئیتران داوه‌؟ چما‌وا به‌سووک و ره‌زلی له‌بن ده‌ستی فارس‌ان‌دا مل که‌چ ده‌ژین؟ له‌ بری ئه‌وه‌ی که‌ پارێزگاریان بکه‌ن که‌چی بیستوومه‌مانه‌ نیازی په‌لاماردانی ئه‌و ماله‌ بارزانی‌یانه‌تان هه‌یه‌ که‌ له‌ نێرجه‌که‌دان. ئایا بیرتان له‌وه‌ نه‌کردووه‌ ته‌وه‌ که‌ ئه‌و کاره‌ گه‌لێک به‌ گران له‌سه‌رتان ده‌که‌ویت؟ ئایا ئیوه‌ نازانن که‌ گوشتی ئیمه‌ زۆر تاله‌؟ هه‌روه‌ها ئه‌وه‌شتان به‌یاد دێنه‌وه‌ که‌ هه‌ر له‌سه‌رده‌می عوسمانی‌یه‌کانه‌وه‌ عه‌شیره‌تی ئیمه‌ و ئیوه‌ دۆستن. ئیستش ئومیده‌وارم که‌ کاریکی‌ وانه‌که‌ن که‌ په‌ژیوانی له‌دو‌بیت». پاش ئه‌وه‌ش ئاغایانی مامه‌ش نینکاری ئه‌وه‌یان کرد و وایان نیشاندا که‌ هه‌یج ئاگایه‌کیان له‌و مه‌سه‌له‌یه‌ نی‌یه‌ و داوای به‌خشیشیان کرد.

رۆژی دووه‌م گه‌راینه‌وه‌ شتۆ. چوومه‌ لای سه‌ره‌نگ، دیتیم که‌ ئه‌و ساوه‌یه‌ی ئیمه‌ له‌وێ نه‌بووین ده‌رفه‌تی بۆ هه‌لکه‌وتوه‌ که‌ به‌ شفره‌ بروسکه‌یه‌ک: (از راه‌ دریاچه‌ی رضانیه‌)، بۆ سه‌رله‌شکر بنیترێ. جگه‌ له‌وه‌ له‌ ژوره‌که‌یدا نه‌خشه‌یه‌کی عه‌سکه‌ری هه‌لواسرا‌بوو. نیشاره‌تی بۆ (٦) جتی کردبوو که‌ هێرشمان بکریته‌ سه‌ر. به‌ تۆچی‌یه‌کانم ووت «له‌ ده‌رفه‌تیکدا ئه‌و نه‌خشه‌یه‌م بۆ بیتن». رۆژی دووه‌م نه‌خشه‌که‌یان بۆ هێن‌ام و ده‌سه‌بچه‌ی برده‌م لای مه‌لاموسته‌فا و شیخ نه‌حمه‌د. مه‌سه‌له‌که‌م بۆ روونکردنه‌وه‌ که‌ چۆن سوپای ئیتران له‌و جێ‌یانه‌وه‌ نیازی په‌لاماردانی هه‌یه‌ بۆ سه‌رمان، بۆیه‌ من وام به‌چاکم زانی که‌ به‌زووترین کات مال و مندال بکه‌ینینه‌ مه‌رگه‌وه‌ر.

له‌گه‌ڵ مه‌لاموسته‌فا چو‌وین بۆ لاجان. له‌ شنۆشه‌وه‌ ده‌ست کرا به‌ گواستنه‌وه‌ی ماله‌کان بۆ کانی سه‌پی و گیتلاس، پاشان له‌گه‌ڵ مه‌لاموسته‌فا چو‌وینه‌ شیناوێ له‌ ده‌ستی لاجان. دوای ٢-٣ رۆژیک حه‌مه‌دئاغای

سهروکانی که له خزمانی کاک مامهندی کولیچی بوو نامهیه کی له سهرهنگهوه هینا بۆ ملاموستهفا، لهویدا داوای کردبوو که ملاموستهفا بچیتته پهسوئ و چاویان بهیهکدی بکهوئ، بهلام بههیچ جوریک رهئیس بهکری لهگهله نهبیت، چونکه دژ به ریکهوتنه و کابرایهکی شهپرخوازه. ههروهها تکاشی له ملاموستهفا کردبوو که ئهوه نامهیه پیتشانی من نهدریت. پاش خویندنهوهی، ملاموستهفا بهپیتکه نهینهوه نامهیه دامتی و ووتی: دیاره سهرهنگ تۆی گهلێک خوش دهوئ بۆیه وا پهسنت دهکات. پاش نهوهی که منیش نامهیه خویندهوه به ملاموستهفام ووت، پێددهچیت که سهرهنگ پیلانیتیکی باشی بهدهستهوه بیت بهرامبهرت، دیاره که ههر بهفرت و فیل دهبانهوئ وهک ههمیشه گهورهپیاوانی کورد لهنیویهرن، بهلام نهوانه گهوجن و نازانن که ئهوه فیلکردنه له نیوه ناکریت، جگه لهوه سهرهنگ هینده مرۆیهکی مهزن نییه که بهریتزان بچنه لای. با سهرهنگ بهفرموئ و بیتته ئیره و ههرچی له ههمبانهکهیدا بههلیپیت.

دواتر ملاموستهفا وهلامی نامهیهکی دایهوه و بۆی نووسی که ئهوی کاری پیتی ههیه بیتته ئیره و بیسینئ. دواتر بۆمان ناشکرابوو که نیران بهردوام ههولتی ههلفریواندن ئاغایانی مامهشی داوه بۆ لیدانان. لهبهر نهوه ملاموستهفا وای بهچاک زانی تا خۆمان بهپارێژین و له نیوچهکه دهریچین چک به مامهشان نههیلین، لهو بارهشهوه چوممه لای شیخ نهحمده که مۆلتهی لئ وهریگرم بۆ ههلسورانندی ئهوه کاره. پاش نهوهی که مۆلتهم وهرگرت، چهند چهکدارتیکی دیکه ی بارزانیشم له شتۆوه لهگهله خۆم برد بۆ شیناوئ. ملاموستهفا خۆی گهراپهوه شتۆ و شیخ محمهدهخالدی شیخ نهحمدهدیش له شیناوئ مایهوه. (۲۲) گوندی مامهشمان دیاری کرد که چهکداری ئهوانی تیندابوو که لهیهک رۆژدا چهک بکرین، دهسانزانی که ههر گوندهی چهند چهکداری تیندایه، لهبهر نهوه بۆ ههر گوندیک دووهیندهی ئهوان چهکداری بارزانیم دهنارد! نهوهک چهکدارانی مامهش دهست بکه نهوه و مههرگهسههری دروست بسیت. ناگاداری چهکدارهکانی خۆمانم کرد که :

- ۱ - له کاتژمیری ۱۲ ی نیوهرۆ دا دهست به چهککردنیان بکریت.
 - ۲ - بههیچ جوریک دهست له مال و مندالی کهس نهدریت.
 - ۳ - لهو کاتهدا هاتوچۆی نیتوان گوندهکان قهدهغه بکریت.
- خۆم چوممه گوندی پهسوئ. کاک جهلال نهمینم ناره گوندی درپکه (گوندی مارفئاغای برای حاجی قهرهنی ئاغای بوو)، سهعید نهولابهگیشم ناره گوندی سیتلۆئ (گوندی مام حوسین برای حاجی قهرهنی ئاغای). بهم چهشنه بۆ ههرگوندهی لیبهرسراویکم نارد.

رووداوه دلتهزینهکهی سیتلۆئ

رنگ ههیه که گهلێک کهس ج کاتی خۆی و ج نیستاش وا تیگه بهشتب که بارزانی یهکان له پیتاوی تهماعاری و تۆلهسه ندهنهوه، ئاغاکانی سیتلۆئ یان کوشتهبی، نهخیر، ئهوه رووداوه دلتهزینه هیچ جۆره پیتوهندی یهکی بهو هۆبانهی سهرهوه نی یه، بهلکو رووداویکی بهسههروی کۆتیر بوو له ههر دو لایه نهکهوه.

هاوکات لهگهله چوونی بارزانی بۆ سیتلۆئ، ۱۲ - ۱۳ کهس له ئاغایانی مامهش، برازا و خزمانی مام حوسین ئاغای؛ له سیتلۆئ داوهت دهبن. واته لهو رۆژهدا وا پێک دهکهوئ که خهلهکیکی زۆر (له بارزانی

یهکان و هی دیکهش) لهوئ دهبن، وه له ههمان رۆژدا کۆمه لێک بارزانی دیکهش دهگه نه ئهوی. میرزاناغای سهسوئ نیتۆیک لهگهله (۵) بارزانی دا پیتش نان خواردنی نیوههرۆ دهچنه دیوهخان و مام حوسین ئاغای و خزمانیشی لهوئ دهبن. پاش ده دهقیکه یهک یهکیک له خزمهتچی یهکان دهچیتته ژوورئ و بهنهیتنی بهگوتی مام حوسین ئاغادا دهچرپیتنی که خواردن نامادهیه، بهلام کهمه و بهشی ههمووی ناکات لهبهر نهوهی کۆمه لێک بارزانی دیکه هاتوون، ئهوجا خواردنهکه دوابخریت تا هی دیکهش لیده نریت یان نا؟ مام حوسین ئاغاش پیتی ده لیت که پیتۆست ناکات، بهلکو بهدهستوردی هه ندیک خورما و رۆنیش بکریت و لهگهله خواردنهکه دابهریت. بهلام مهخابن بارزانی یهکان لهو چهره چهره وا تیدهگه که مه بهستیکی خراپیان ههیه و دهبانهوئ دهستیان لئ بکه نهوه و بۆیه بهگورجی رووی تفهنگهکانیان لیده کهن و داوا له ئاغایان ده کهن که چهکهکانیان دانین. ههر زوو مام حوسین پیتیان ده لئ که چهکهکان له خهلهوتی دان (ژووریکه گچکه بوو له ناو دیوهخانهکاندا و دههراگهکی

بهسهر دیوهخانهکانهوه بوو، چهکی میوانان لهوئ داده نرا) و ده ریبگرن. جا بارزانی یهکان هاواریان لئ دهکه نهوه که ده مانچه کانیسیان دابنن، لهو ده مه دا سولهیمان خانی مام حوسین ئاغای ده په شوکت و لهبری نهوهی که ده مانچه کهی به قایشو بهرگهوه بکاتهوه، تهنتی ده مانچه کهی به رووتی دهر دین، بارزانی یهکانیش وا دهزانن که سولهیمان خان دهیهوئ بیانکوژئ. ئهه لهیهک نهگه یشتن و به سه هورده نه ده پیتته هۆی دهست کردنهوهی بارزانی یهکان و له نهجامدا دوو بارزانی و ههمو ئاغاکانی ناو ژووره که ده کوژرین، تهنتی یهکیکیان نه بیت (فتهاح شیتته) نیتۆیک که تاقانهی دایکو باوکی ده بییت و نهویش ده کهو پیتته ژیر لاشه کانهوه، بارزانی یهک که نیتۆی (حال) بوو ده بیسینت که ده جۆلپیتتهوه و دهیهوئ بیکوژئ، فتهاح هاوارده کات و ده لیت خوام خسته بهر بهختی ملاموستهفا، ئهوجا (حال) دهست دهکشیتتهوه و نایکوژت. ئه مه راستی رووداوه که بوو.

له گوندی پهسوئ عهلی حاجی قهرهنی ئاغای و دوو نامۆزای لهوئ بوون، چهکم کردن، (۱۳) تفهنگ و (۶) ده مانچه و (۴) ولاغی سواریان لئ سه ندرا، ئهوجا گهرا مه وه شیناوئ. نامهیه کم بۆ کاک جهلال نهمین نووسی که له درپکه گهراپهوه عهلی ئاغای و نامۆزاکانی بۆ شتۆ بهر پێ بکات و ئهوجا بیتته لام بۆ شیناوئ.

ئهوه (فتهاح شیتته) ی که له سیتلۆئ بهسهلامهتی رزگاری ببوو، هینایانه شیناوئ. له وه زعیکی گهلێک په ریشان و شله ژاویدا بوو، لهشی بهخوونی میتشکی کوژراوهکان سوور ببوو. ناردمه مالی مه لای گوند که جل و بهرگی بگۆزن و لهوئ پشوو بدات. رۆژی دووم هینامه وه لای خۆم و گهلێکم دل دایهوه، رووداوه کهی وهک لهسه ره وه باس مکرد، بئ کهم وزیاد بۆ گیترا مه وه و گهلێک خهفته و مهینه تی پیتداین و مهخابن تازه کار له کار ترازابوو.

گهرا مه وه شتۆ و داوام له شیخ نهحمده کرد که نامهیهکی سهرهخۆشی بۆ سهرۆکانی مامهش بنیرئ و په رۆش بوون و ناره زایی خۆی لهو رووداوه دلتهزینه دهر بیرئ. جهنابی شیخ نامه کهی بۆ ناردن و نهوهشی بۆ نووسیبوون که ئهوه رووداوه بهسه هو بووه و سزای تاوانبارانیش ددهات. ههروهها ملاموستهفاش گهلێک بهو رووداوه ناره حهت و دلتهنگ بوو.

عهلی ئاغای و دوو نامۆزاکه ی له شتۆ بهندکران. واش پێک کهوت که لهو ماوه یه دا شه ریک له نیتوان بارزانی یهکان و سوپای نیران رووی دا. ساکوکانی لهنجی قهوجیکی نیرانیانی بهدیل گرتبوو که ۳۲ نهفسه ریان

گادر، نهوجا لهوټیوه ناردمانهوه بۆ لای سیدعهبدو لای نههری که بیداتهوه دهست حکومتی ئیتران.

شهری گوجاری نیوچهی بهگزانان

لهگه‌ل مهلاموسته‌فا و (۱۳) بارزانی‌دا شهو له مهرگه‌وه‌په‌وه چووینه گوندی راژانه بهو نیازه‌ی که لهوټیوه بچینه ترگه‌وه‌ر، محمه‌د حوسینی سه‌رۆکی ههرکی سه‌یده و ماموستا محمه‌د وردیشمان لهگه‌لدابوون. له‌راستیدا نهم سه‌فه‌رم گه‌لیک پین‌ناخۆش بوو و له‌وباره‌وه به مهلاموسته‌فام گووت: «نهم سه‌فه‌ره‌مان بهو ژماره چه‌کداره که مه‌وه بۆ ترگه‌وه‌ر به‌چاک نازانم، به‌تایبه‌تی عه‌شیره‌ته‌کانی ئه‌وئ زۆر جیتی باوه‌رین و نه‌گه‌ر ژماره‌یه‌کی باش چه‌کدارمان له‌گه‌لدابیت پین وانی‌یه بو‌ترین کاریکی خراپمان له‌گه‌لدابکن، به‌پیتچه‌وانه‌وه دوور نی‌یه که ئیسته زه‌فه‌رمان پین‌به‌ن، به‌تایبه‌تی نه‌ورۆ، که ههر عه‌شیره‌ته‌وه هه‌ولی ئه‌وه ده‌دات که حکومتی ئیتران له‌خۆی رازی بکات»، به‌لام سه‌خابن مهلاموسته‌فا ههر سووربوو له‌سه‌ر رۆشتمان بۆ ترگه‌وه‌ر و فه‌رمووی: «ئه‌سه‌د خۆشه‌وی ئیسته لای ره‌شیده‌گی ههرکی‌یه له‌ نیوچه‌ی ههرکی‌یان و ناگاداری چوو نه‌که‌مانه بۆ ترگه‌وه‌ر، جگه له‌وه‌ش خزمایه‌تیشی له‌گه‌ل نوری‌به‌گی به‌گژاده په‌یدا کردووه و ژینکی خزمی نومی هیناوه و گومانی خراپه‌یان لێ‌ناکه‌م. نه‌وجا که ئه‌و شو‌تته‌مان زامن کرد ئه‌وا ده‌توانین خه‌لکه‌که بۆ ئه‌و نیوچه‌مان بگوازینه‌وه و نیزیکی نیوچه‌ی شکاک بپینه‌وه. ئه‌وه‌ی که گومانی لێ‌بکری ته‌نی ئه‌مه‌رخانی شکاکه، به‌لام تایه‌رخانی کوری سمکۆی شکاک له‌گه‌ل ئیحه‌مه‌یه. له‌ویش به‌داوه نیوچه‌ی جه‌لالیانه که نیازمان هه‌یه بچینه ئه‌وئ و ئه‌وانیش دۆستمان.

رۆژی دواتر به‌ره‌و ترگه‌وه‌ر که‌وتینه‌ر. نه‌ نیزیک رووباری به‌رده‌سۆز گوندی سلیقانه‌مان هاته‌ر. چوار ناغا خاوه‌نی نهم گونده‌ بوون و به‌خۆیان و چه‌کداره‌کانیانه‌وه چووونه پال حکومتی ئیتران. ئیوارئ گه‌یشتینه گوندی گوجار - ده‌که‌وتیه ده‌شتی ترگه‌وه‌ر - له‌ مالی سید نورالدین بوینه میوان. پاش نان خواردنی ئیواره، سید نورالدین رووی کرده مهلاموسته‌فا و پیتی ووت: «جه‌نابی مهلاموسته‌فا، نه‌ورۆکه پسرۆزترین رۆژی ژیاغه که جه‌نابتان ته‌شریفتان هیناوه‌ته ئیره، و خۆم گه‌لیک به‌ به‌خته‌وه‌ر ده‌زانم که شه‌ره‌فی میوانداریتی ئیووم پین‌پرا، له‌هه‌مان کاتدا ده‌مه‌وئ ئه‌وه‌تان پیتشکه‌ش بکه‌م که پتیوست نه‌بو جه‌نابت به‌م ژماره که‌مه چه‌کداره‌وه بپیتته نیتو عه‌شیره‌تی به‌گژاده، جه‌نابت نایان ناسیت که ئه‌مانه چنده‌ بپاوه‌رن. من خه‌لکی مه‌رگه‌وه‌ر نیم به‌لام له‌میژه که‌وتومه‌ته ئیره، نهم عه‌شیره‌ته گه‌لیک نامه‌ردییان لێ‌ چاوه‌روان ده‌کری. ههر بۆ سه‌لماندن ئه‌م قسانه‌م نمونه‌یه‌کی گچکه‌تان بۆ دینمه‌وه، له‌ سه‌رده‌می خۆیدا خیزانی سه‌میل‌ناغای شکاک بیره‌دا تپه‌ر ده‌بیت، ههرچی ده‌بیت به‌ تالان ده‌بینه و رووتی ده‌که‌ته‌وه، تا نه‌ورۆش خشل و زپری ئه‌و خیزانه به‌به‌رۆکی ژن و مندالی نوری به‌گه‌وه‌ن. نه‌وجا که‌ستیک که ویردانی هینده‌ پرپکات ژینیک رووت بکاته‌وه ناخۆ ده‌بیت چ جوژه‌ مرۆژتیک بیت. نایا پیتناچیت که ئه‌و که‌سانه هه‌موو جوژه‌ تاوان و خیانه‌تیکیان لێ‌ به‌وشیته‌وه؟ بۆیه پتیوست بوو جه‌نابتان به‌ (۱۰۰)، (۲۰۰) چه‌کداره‌وه به‌م نیتچه‌دا تپه‌ر بوونایه. ئیسته‌ش نه‌گه‌ر به‌قه‌سی بچوکی خۆتان ده‌که‌ن ههر ئه‌مشه‌و به‌ره‌و دوواوه به‌گه‌رتنه‌وه و به‌هیزتیک چه‌کداری زۆره‌وه وه‌رنه‌وه، ده‌نا نوری به‌گ هه‌یج جیتی متعانه‌ نی‌یه و له‌گه‌ل

له‌گه‌ل دابوو و عه‌لی‌ناغا و نامۆزاکانی‌شی له‌گه‌ل نه‌وانه‌دا له‌و خاوه‌دابه‌وون که وه‌ختی خۆی سه‌میل‌ناغای لێ‌ شه‌هیدکرا‌بوو. عه‌لی‌ناغا وه‌لامی بۆ ناردم که له‌و جینگه‌یه ناره‌حه‌ته، منیش له‌وئ لام برد و پاشان گه‌رايه‌وه ناو عه‌شیره‌ته‌که‌ی خۆی.

زۆری پین نه‌چوو حکومتی ئیتران هیرشی کردینه‌وه سه‌ر بۆ شۆ که هه‌موو عه‌شیره‌تی مامه‌شیان له‌گه‌ل دابوو. عه‌لی‌ناغای حاجی قه‌ره‌نی‌ناغا نامه‌یه‌کی به‌نه‌یتی بۆ ناردم که تپیدا نووسی‌بوو: «نامانه‌وئ شه‌ر دژی بارزانی‌یه‌کان بکه‌ین. سه‌رله‌شکر به‌زۆر ئیحه‌می هیناوه، به‌تایبه‌تی جینگه‌یه‌ک که تۆی لێ‌بیت ته‌لاقمان ده‌که‌وتیت گه‌ر ته‌قه‌ی لێ‌بکه‌ین، چوونکه نیتو بوونه هۆی نه‌کوشتنی من و نامۆزاکانم له‌ شۆ، نه‌و چاکه‌یه هه‌رگیز له‌بیرناکه‌ین، له‌به‌ر ئه‌وه چهند ته‌قه‌یه‌که‌مان لێ‌بکه‌ن تا ئیحه‌م بکشینه‌وه». له‌راستیدا ههر وابوو نه‌وان شه‌ریان نه‌کرد، به‌لام ناغایانی مه‌نگور، عه‌ولای بايزپاشا، هه‌مزهی ئه‌سلان و تاقه‌که‌یان هیرشیان برده سه‌ر بارزانی‌یه‌کانی ده‌روبه‌ری شۆ و له‌ نه‌جاصدا شکیتن‌دان و هه‌مزهی ئه‌سلان و چهند که‌ستیکیان لێ‌کوژرا و بریندارکرا. پاش ئه‌وه من و مه‌لاموسته‌فا چووینه مه‌رگه‌وه‌ر، فرۆکه‌ی ئیتران شۆی بۆمباران کرد و شه‌ر ده‌ستی پتکرد. گه‌رامه‌وه شۆ و نه‌و نه‌فسه‌رانه‌ی که له شه‌ری (نه‌لومی) به‌دیل گیرابوون برده‌ن بۆ مه‌رگه‌وه‌ر و سه‌رپازه‌ دیله‌کان به‌ردان.

هه‌والی دلته‌زینی له‌ سیداره‌دانی پیتشه‌وا

رۆژی ۱۹۴۷/۴/۲ فرۆکه‌یه‌کی ئیترانی بلاو‌کراوه‌یه‌کی به‌سه‌ر مه‌رگه‌وه‌ر دا به‌ردایه‌وه، نه‌و هه‌واله دلته‌زینه‌ی تپیدا‌بوو که له ۱۹۴۷/۳/۳۱ دا پیتشه‌وا‌ی نه‌مرقازی محمه‌د، حه‌مه‌حوسین خان و سه‌دری قازی له‌سیداره‌ دراون. پاش نهم هه‌واله جه‌رگه‌ر به‌چهند رۆژیک مه‌لاموسته‌فا هاته‌ لام بۆ ماله‌وه و فه‌رمووی که بچینه خزمه‌ت سید عه‌بدو‌لا نه‌فندی نه‌هری و بیرو‌رای وه‌رگیرین له‌ دامه‌زراندنی حکومتی کاتی به‌ سه‌رکرده‌تی ئه‌و. چووینه خزمه‌تی، له‌وئ مه‌لاموسته‌فا دا‌وای لیکرد که سه‌رله‌نوئ هه‌والی راگه‌یاندنی دامه‌زراندنی کۆمار به‌سه‌رکرده‌تی سید عه‌بدو‌لا نه‌فندی به‌ جه‌ساوه‌ری کورد بگه‌یتین. به‌لام وه‌لامی به‌رپز سید عه‌بدو‌لا به‌م جوژه‌بوو:

«مه‌لاموسته‌فا، ئه‌وه شه‌ره‌فیکه‌ی گه‌لیک گه‌وره‌یه که نه‌و دا‌وایم لیده‌که‌ن، ناشکرایه که به‌مه‌اله‌ی ئیحه‌مه هه‌موویان له‌پتی خزمه‌ت‌کردن به‌ کورد و کوردایه‌تی گیانی خۆیان له‌ده‌ست دا‌وه. خۆزگه که ئیسته من له ته‌مه‌نی نهم به‌کرده‌دا ده‌بووم و نه‌وشه‌ره‌فه‌م ده‌ست بکه‌وتایه که سه‌ریازتیکه کوردستان بوایم و له‌گه‌ل نیتو‌دا به‌شداریم له‌ شه‌ر دا بکرده‌یه نه‌ک ببومی‌یه به‌سه‌رکۆمار، به‌لام ده‌بینیت که وه‌زعم چۆنه، پیر و بی‌هیز و په‌که‌وته‌م و ده‌به‌ بار به‌سه‌رتانه‌وه، خۆزگه بپاوه‌نی‌یه له‌ خه‌باتی بارزانی‌یه‌کاندا به‌شداریم بکرده‌یه. به‌لام مه‌خابن، ئه‌وه حالی جه‌سته‌مه و سه‌رکۆماربیش ههر لایه‌ق به‌ شیخ ئه‌حه‌مه‌هه. ئه‌وه‌بوو نه‌مانتوانی ئه‌و مه‌به‌سته‌ی که بۆی چوو‌بوون له‌گه‌ل جه‌نابی سیدعه‌بدو‌لای نه‌هری‌دا به‌ نه‌نجام بگه‌یتین.

نه‌و نه‌فسه‌رو سه‌ریازانه‌ی که دیل‌بوون لامان نه‌مانتوانی زیت‌تر به‌خیزیان بکه‌ین، له‌به‌ر ئه‌وه هه‌موویانمان نازاد کرد، ته‌نی ئه‌فسه‌رێک نه‌بیت که کوری سه‌رله‌شکر به‌ختیاری بوو، گلمان‌دایه‌وه تا گه‌یشتینه سه‌ر

هېشتنهوه تا نهوانی نیتو گوندی گوجاریش دهگه پیتنهوه، بۆنهوهی له کشانهوه یاندا له پشتهوه بیان پارێزین و نهووه بهردو گهلی بهرده سوور برۆین.

نهو شوتنهوهی که محهمد حوسین پیتی ووتین، به دوورین تهماشامان دهکرد، دیتمان سوارتیکی زۆر بهردو گهلی بهرده سوور دین تا پشتمان لێ بگرن، نيمهش به پهله و پرتاو (من، مهلاموستهفا، حوسین فاتمی و عهزیز قاله رهش) بهردو گهلی به که چووین. نهسپه کهی من لهوانی دیکه به تینتر بوو، بهر لهوان گه یه شتمه نیزیکی سه رلوو تکهی گهلی به که. له نهسپه کهم دابه زیم و به ۳ - ۴ دهقیقه خۆم گه یانده سه ر گهلی به که، بارانیتکی توندیش دهباری و کپتوهی دهکرد، له دووره وه هه ندئێ که سم دیت که بهردو سه رگهلی دین، سه ره تا وام هه سترکرد که بارزانیه کانه و له گوندی گوجاره وه دین، بهلام هه ر هیندهم زانی ده سترپیتکی گوللم بۆ هات، زوو خۆم به زوی دادا و کهوتقه ته قه کردن. زۆری پتی نه چوو مهلاموستهفا و حوسین فاتمه سه ر که وتنه سه ر گهلی به که، هه ر یه که یان به درپێژی ۳۰ مه تریک له چه پوراستی منه وه خۆیان دامه زرانده و کهوتینه شه ر، له هه مان کاتدا عه زیز قاله ره شم بهردو سه رگه وه نارد، که هه رچی بارزانی به کی تووش ده بیت به په له فریامان به خات. تاکو دوای نیوه رۆ شه ر بهرده وام بوو، پاشان مهلاموستهفا رووی وه رچه رخانه و پیتی ووتم که بهرامبه ری نهو ته قه نه ما، منیش پیم ووت که بهرامبه ری منیش ته نی دهنگی سه تیریک دیت که نهویش گولله کانی زۆر به بلیندی به سه رماندا دهروات. فه رمووی گه ر که سهی دیکه مان لابه یه نهوه لهو شانهی دیکه وه هیرشمان ده برده سه ریان، پیم ووتنه که من و حوسین له دهستی راسته وه هیرش ده به یین و تۆش له جیتگی خۆت مه جوتی و نهو جیتگی به مان به گولله بۆ داگره تاکو خۆمانی لێ نیزیکی ده که ینه وه. بهردو سه نگره کانیان رۆش تین، که گه یه شتمه نیزیکیان، دیتمان چۆلیان کردووه و بهردو گوندی کۆبی کشاونه ته وه، بهلام له دووره وه ته قه یان ده کرد و لهو نیوه شدا هه ندیک خوتین رۆابوو و پتی ده چوو که برینداریشیان بوو پیت. ده مه و ئیواره بوو، (عومهر تیلی) نیتیک به خۆی و شه ش بارزانی به وه گه یه شتمه لامان، هه ر زوو مهلاموستهفا پیتی ووتن که نيمه مانده بووین و نۆزه ی نهوانه سه نگره بگرن و نيمهش له سه ر خۆ به ده و یاندا ده برۆین.

بۆ ئیوارێ گه یه شتمه سه ر نهو به رزاییه که به سه ر گوندی کۆبی دا ده پروانی. ته قه مان به سه ر گونده که دا کرد، بهلام هه یج دهنگیتکی ته قه ی دوژمنمان گوئی لێ نه بوو. چووینه نیتو گونده که سهی تیدا نه ما بوو، ته نی پسرپۆتیک نه بیت، پیتی ووتین که چوار کوزراویان هه بووه و بر دوویانه ته ده ره وه ی گونده که.

نهو شه وه لهوئ ماینه وه، و بۆ به یانی چه ند بارزانی به کی دیکه گه یه شتمه لامان و نهوانی که له گوندی گوجاریش بوون له گه ل حه مه ده مین میرخان گه یه شتمه وه لامان، زیامان له گوندی گوجار، دوو شه هید بوو، (حاجی محهمد هوستانی، شه والی شندو). برینداریشمان ۳ که س بوو (موسه فاره شو، حال مه حه مه د و حه سو میرخان). ژماره مان بوو به (۲۸) که س، شه و رۆژیک له کۆبی ماینه وه، بۆ رۆژی پاشتر هه رچی هه تری به گزاده هه یه به ستونیتکی ئیترانی و (۳) تانک هیرشیان هه تابه سه رمان، فرۆکه شه مان به سه ره وه بوو، تا ئیواره بۆمبارانیان کردین و شه ر پانه وه شتا. له هه مان کاتدا هه الومان بۆ هات که ستونیتکی ئیترانی دیکه ش له ورمی وه بهردو گهلی به ندئێ چوه بهو نیازه ی که پشتمان لێ بگرن. ناچار که شه و داها ت بهردو سه رگه وه کشاینه وه دووا وه بۆ (دزی

ئیرانه و خیانه تان لێ ده کات». له وه لامدا مهلاموستهفا پیتی ووت «گه ر نهو کابریه عه قلی هه بیت نهوا ده زانیت که نيمه کتین و خۆی له قه ره ی بارزانیان نادات. نيمه نه هاتووین ولاتی نهو داگیریکه یین، به لکو پیتوارین و لیره وه تی ده پهرین». زۆر به سه ر نه م و تو ویتده دا تی نه په ری سوو، ته ته ریک خۆی کرد به ژورا و نامه یه کی له لایه ن نوری به گه وه بۆ مهلاموستهفا هه تابه وو. نوری به گ له نامه که یدا نووسی بوو: «به هیج جۆرێک قه بول نا که م بیه ته خاکی نيمه وه، ده بی هه ر نه مشه و گوجار به جی بیلن، خۆ نه گه ر نا به زۆری هه ت ده رتان ده که م». به و هه واله مهلاموستهفا ده ماری گرژ بوو، ده ستبورد وه لامیتکی نامۆزگاری و له هه مان کاتدا هه ره شه ی بۆ نووسی به وه و به به حری به گدا (هه لاتوو یه کی کوردستانی تورکیا و له گه ل هه رکیه کانه بوو) بۆی نارد.

به حری به گ ده گاته رۆخی ناوایی (نه مین) که مالی نوری به گی لێ به، بهر له وه ی بگاته نیتو گوند ده سترپیتی ته فنگی لێ ده که ن، بهلام خۆشه ختانه بهرنا که ویت و به غاردا ن بهردو دوا ده گه پیتنه وه، ته نانه ت زینی نهسپه که شی لێ که ویتوو و به بی زین گه رابۆوه. له هه مان کاتدا له سه ر سه ی به رزایی له دووره وه ی گوجار ناگر کرابۆوه، دیاریوو که چه کداره کانی نوری به گ بوون و لهوئ خۆیان دامه زرانده بوو، و نابلۆقه ی گوجاریان دا بوو.

منیش به په له چه کداره کانی که له گه لماندا بوون له ۲ - ۳ جیتگی (۱۰۰ - ۱۲۰ م) ده ره وه ی گونده که م دامه زرانده و له خا نوو یه کی به رزی نیتو گونده که ش دوو چه کدارم دامه زرانده، نهوانی دی که ما بووینه وه: من، مهلاموستهفا، حوسین فاتمی، عه زیز قاله ره ش له گه ل مه حه مه د حوسین هه رکی سه یده له مالی سه یه نوری ماینه وه تا دنیا رۆش بۆوه، نه و جا به سواری له ناوایی به که ۱۰۰ مه تریک، بهردو گهلی بهرده سوور دوور که ویتنه وه. له نا کا و ته قه له هه مسو لایه که وه دهستی پیتکرد.

دوو سواری به گزاده به پرتاو هیرشیان هه تابه سه رمان و هاواریان ده کرد: (نه حلی، نه حه لی مهلاموستهفا نه ز هورکووی به گزاده م پتی ده لێن، نه ورۆ رۆژی میرانه)، نيمهش ناچار بووین که ته قه یان لێ بکه یین و هه ردوو سوازه که مان پیتکا. نیوسه عاتیک لهو جیتگی به ماینه وه و بهرده وام هیرشمان ده کرایه سه ر، نيمهش بهرده وام ده مان شکانده وه. له م هه تان و برنده دا بووین، محهمد حوسین هه رکی رووی له مهلاموستهفا کرد و پیتی ووت: «مهلاموستهفا مانه وه ت لیره باش نی به، نيمه گه لیکمان شه ر له گه ل نه م عه شیره ته دا کردووه و شاره زاشیانین، له بهر نه وه وریابه و خۆت بگه یه نه گه لی بهرده سوور که ته نی ریکه یه لیه وه ده ربا ز بیت، خۆ نه گه نا گه ر بیت نوری به گ و چه کداره کانی له لای گوندی کۆبه و به لای چیاکانی بهردو تورکیا وه بێن و نهو نیتوچه ی بگرن نهوا به هیج جۆرێک رزگارتان نابیت، نیتسه ته نانه ت منیش له گه ل نه ماوم چونکه قاده ی کووم به (۱۵۰) که سه وه چووه ته پال عه جهم، له بهر نه وه، هه یج شه رمی تیدا نییه گه ر به په له خۆت بگه یه نیتسه گه لی بهرده سوور». لهو کاتدا نه سه ده خۆشه وی له گه ل شه ش که سدا گه یه شتمه لامان، دیاریوو که له نیزیکی ماله خه زورانی بوو و هه سته کردبوو که په لاماری ده دن، خۆی رزگار کردبوو.

مهلاموستهفا که مێک لیتی تو ره بوو، که بۆچی نهو ۳ - ۴ منداله ی له گه ل دایه. مهلاموستهفا ویستی هیرشیان پتی بکات بهلام لای خۆمانان

مەرگه‌وه‌ر). هیتزه‌کانی ئیتران به (۲) هه‌نگ (لیوای سواره به‌ره‌وه مەرگه‌وه‌ر هاتن، ئیمه‌ش هیتزه‌کانی خۆمان له دوو لای نیتجه‌که دامه‌زراند، به‌شیتک له گوندی نه‌ورس که به پال چپای سنووری مەرگه‌وه‌ره‌وه بوو و به‌ره‌وه ریتگی نه‌هری ده‌چوو. به‌شه‌که‌ی دیکه‌شمان به گرد و ته‌پۆلکه‌کانی (جهلکان و مه‌مکان)ی نیتوان مەرگه‌وه‌ر و ورمی. خۆشم چووم بۆ شنۆ و یه‌ک له تۆپه‌کاغان که له‌وی بوو له‌گه‌ل خۆم هینا بۆ مەرگه‌وه‌ر. سوپای ئیترانی تا ناو‌راستی ده‌شتی مەرگه‌وه‌ر هات، هه‌ستی کرد که له دوولاره هیتزی ئیمه‌ی ئی‌یه، پتر نه‌هاته پیتشه‌وه. له‌ماوه‌ی سێ کاتژمیرێ، له دووره‌وی (دزی) یه‌وه خۆیان دامه‌زراند و ده‌ستیان به تۆپباران کردنی ده‌روبه‌ر کرد، ئیمه‌ش له جهلکان و مه‌مکانه‌وه چهند گولله تۆپیکمان تیتده‌گرتن و که شه‌وه داده‌هات به ۶ - ۷ کاتژمیرێک رۆیشتا تۆپه‌کاغان ده‌برده (نه‌ورس) و بۆ رۆژی دووم له‌وتیه گولله‌بارانمان ده‌کردن تا وا هه‌ست بکه‌ن که له هه‌ردوولای جه‌به‌که‌وه تۆپمان هه‌یه.

پاش روخانی حکومه‌تی ته‌وریز، (۴) نه‌فسه‌ری حیزبی توده‌ (نازه‌ربایجان) هه‌لاتبونه لای ئیمه‌. سه‌روان ره‌نيس دانا، مولازم که‌مالی، مولازم فاتی و مولازم یه‌عقوبی. سه‌روان دانا مان له‌سه‌ر تۆپه‌که دانا، چونکه خۆی تۆپچی بوو. نزیکه‌ی (۵۰) گولله مابوو، تۆپه‌که جیهازی ته‌وجیبه‌ی و نازمی نه‌مابوو، به‌لام هه‌ر که‌لکی ئی وه‌رده‌گیرا.

سه‌روان دانا ۳ - ۴ تۆپی هاویشته سه‌ر هیتزه‌کانی دوژمن، به‌لام هه‌ج دیاری نه‌دا که له کوێ ده‌که‌ون. چوومه سه‌ر تۆپه‌که و وام ده‌زانی که سه‌رته‌پاغی گولله‌کانی لانه‌بردوه‌وه بۆیه وا ناته‌قن، به‌لام وانه‌بوو، به‌لکو سه‌ره‌کانیان له‌سه‌ر لاچویو، نه‌وجا وادیاره که له‌م حاله‌ته‌دا گولله‌که ده‌که‌وتیه قولاییه‌ک که دوکه‌له‌که له ته‌قینی گولله‌که بلا‌وده‌پیتته‌وه.

بۆ چاره‌سه‌رکردنی مه‌ودا و روو (اتجاه) و نیشان (هه‌ده‌ف)، پیتوسته که نیتجه به‌رزده‌کان یاخود شیتکی دیکه دیاری بکریت، و رووی تۆپه‌که‌ی تی‌بکریت. نه‌وجا به‌وردی سووچی (زاویه) نیتوان نیشانه‌که و جیتگی ته‌قینی گولله‌که ده‌ستیشان ده‌کری و نیشانه‌ی ته‌واو دانریتته‌وه، به‌لام دیاریبوو که سه‌روان دانا پراکتیکی گه‌لیتک له‌سه‌ر تۆپ نه‌کردبوو و نه‌وجۆره حاله‌تانه‌ی نه‌دیبوو. جیتجه‌یه‌کم له نیتو لووله‌ی تۆپه‌که‌وه ده‌نیشان کرد و به‌ره‌وه دوژمن ده‌ستمان به تۆپ‌هاویشتان کرد، تۆپی دووم زرمه‌ی له نۆردوی دوژمن هه‌لساند. پاش ته‌قاندنی ۴ - ۵ تۆپ زۆر به‌په‌له تۆپه‌که‌مان شارده‌وه، به‌ر له‌وه‌ی که فرۆکه‌کانی دوژمن جیتگی به‌دۆزنه‌وه. پاش تیتپه‌ربینی کاتژمیرێک قادری کوری مه‌حه‌مه‌د حوسین هه‌رکی سه‌یده، به‌خۆی و دوو که‌سه‌وه هاته لای مه‌لاموسته‌فا، و پیتی ووت: «سه‌رله‌شکر ئیمه‌ی به‌زۆر هیناوه بۆ شه‌ر. تکام وایه که تۆپ نه‌گرنه ئیمه‌وه چه‌کداره‌کاغان، هه‌رده‌رفه‌تیکمان بۆ بلوی خۆ ده‌دزینه‌وه و شه‌ری نیتوه ناکه‌ین». نیتویرا (۱۵۰) چه‌کداری له‌گه‌لدابوو. لیتمان په‌رسی، ئایا گولله‌تۆپه‌کان تا چ راده‌یه‌ک کاریگه‌ریبوون؟ ووتی: له‌سه‌ره‌تادا گولله‌کان ده‌که‌وتنه چالاییه‌کی دوور له سه‌نگه‌ره‌کان و فه‌رمانه‌ی هیتزی دوژمن ده‌یگوت: نه‌و تۆپچی یه‌یان له‌گه‌ل ئیمه‌یه یاخود نه‌زانه. دوا یه‌وه گولله‌تۆپه‌کان ده‌که‌وتنه نیتو نۆردوگا‌که و یه‌ک له گولله‌کان که‌وته نیتو سه‌نگه‌ریک، (۱۶) سه‌ربازو سه‌روانیتکی کوشت. نه‌و ده‌مه فه‌رمانه‌ی هیتز (سه‌ره‌نگ) گوتی: نه‌مجاره تۆپچی یه‌که‌یان گۆریوه.

شه‌ر له جه‌به‌ی ئیمه‌وه جه‌به‌ی شنۆ به‌سه‌رکردیه‌تی شیخ نه‌حه‌مه‌د دریتزه‌ی کیتشا. سه‌رله‌نوێ گه‌رامه‌وه بۆ شنۆ که ژماره‌یه‌کی دیکه‌ی بارزانی له‌گه‌ل خۆم بێتم، چونکه زۆریه‌ی زۆری بارزانی یه‌کان له شنۆ بوون. له‌گه‌ل

شیخ عوسمانی کوری شیخ نه‌حه‌مه‌د چوین بۆ گوندی (گیتلاس)، چه‌کداریکی زۆری لێبوو، ژماره‌یه‌کم له‌گه‌ل خۆم برد بۆ (نه‌ورس). به‌لام داخی گرانم بۆ رۆژی دوا‌یی فرۆکه‌ ناگربارانی کردین و (۱۲) که‌سمان له‌وانه شه‌هید بوون له‌گه‌ل عه‌بدو‌لا خۆشناوی قاره‌مان. وه‌جدی به‌گ که له سواریاوه هاتبوه‌وه ناو شوێش و یه‌کیتک بوو له بنه‌ماله‌ی به‌درخانی یه‌کان بریندارکرا. به‌په‌له وه‌جدی به‌گم برده‌وه مالتی بۆ تیمارکردن. دوا یه‌چهند هه‌فته‌یه‌ک بارزانی له جه‌به‌ی شنۆ به‌ره‌وه سنووری سه‌ری (ناوی گاده‌ر) کشایه‌وه، هه‌روه‌ها ئیمه‌ش له مەرگه‌وه‌ره‌وه له‌وتی بۆمبارانی فرۆکه‌ی دوژمندا به‌ره‌وه لای نه‌وان کشایه‌وه. مندا له‌کانی موسته‌فا خۆشناو که‌له ده‌زی مەرگه‌وه‌ر به‌جێ مابوون له‌گه‌ل مندا له‌کانی خۆمدا برده‌من بۆ سه‌ر ناوی گاده‌ر. له‌گه‌ل نه‌و هه‌موو مال و مندا له‌ ناو‌اره‌یدا له‌که‌ناری رووباری گاده‌ری له‌په‌ریشانی له‌نیتو نه‌و به‌فرو سه‌رمایه‌دا مایه‌وه و هیتزه‌کانی ئیترانیش له‌پشته‌وه ریتگی لێ گرتبووین، له‌ولاشه‌وه هیتزه‌کانی عیتراق به سه‌رکردایه‌تی پۆلیسی گشتی عیتراق (سه‌ید عه‌لی حه‌یجاز) خۆیان دژ به‌ئیمه‌ دامه‌زراندبوو. له‌سه‌رناوه‌که‌ش پرديکی کاتی بۆ هاتوو چۆکردن دروست کرابوو.

شیخ نه‌حه‌مه‌د بۆ گه‌رامه‌وه‌ی نه‌و خه‌لکه‌ بۆخاکی خۆیان ناچار ما پیتوه‌ندی له‌گه‌ل حکومه‌تی عیتراق بکات. نه‌وی بیویستبا که بگه‌ریتته‌وه، له‌په‌رده‌که ده‌په‌ریبه‌وه چه‌که‌کانی ته‌سليم ده‌کرده‌وه له‌وی ده‌مایه‌وه.

به‌رپار وابوو که نه‌و ژن و مندا له‌ وپه‌که‌وتانه له‌گه‌ل شیخ نه‌حه‌مه‌د خۆ ته‌سليمی عیتراق بکه‌نه‌وه و له‌هیتزی چه‌کداریش گه‌ر نه‌یه‌ویت نه‌وا له‌گه‌ل مه‌لاموسته‌فادا بپیتیتته‌وه.

پاش نه‌وه به مه‌لاموسته‌فام ووت له‌گه‌ل نه‌و ژماره چه‌کداری که‌ماوه‌ته‌وه هه‌ول به‌دین هه‌ر له گاده‌ره‌وه به‌که‌ناری چپا‌کانی ئیتران و تورکیادا به‌ره‌وه سنووری ئیتران و رووسیایه‌رۆین. به‌لام له‌وه‌لامدا مه‌لاموسته‌فا ووتی: کاتیک که له‌تاران بوو، بالوتی (سه‌فیری) نه‌مریکی په‌یمانی نه‌وی داوه‌تی گه‌ربیت و بگه‌ریتنه‌وه عیتراق و تاماوه‌یه‌کی که‌م به‌رامبه‌ر هیتزی عیتراقی خۆ راگرن، نه‌وا نه‌مریکا داوای شه‌ر راگرتن له هه‌ردوولا ده‌کات و کاریتکی وا ده‌کات که حکومه‌تی به‌غدا خودموختاری به‌کورد بدات. مه‌لاموسته‌فا باوه‌ری ته‌واوی به‌و په‌یمانه‌ی نه‌مریکا هه‌بوو، چونکه ده‌یزانی که نه‌مریکا ده‌یه‌وی له‌بازاری عیتراق و که‌نداودا پیتشپه‌رکتی (منافه‌سه) له‌گه‌ل ئینگلیزدا بکات و ده‌ست به‌سه‌ر نیتجه‌که‌دا بگرێ.

له‌وکاته‌دا خه‌یروللا عه‌بدو‌لکه‌ریم گه‌لیتک نه‌خۆش بوو، کاک مه‌حه‌مه‌د ساله‌ح ژاله‌یی و ژماره‌یه‌کی دیکه‌ش له‌وی بوون، له‌ناکا‌و گولله‌ی تفه‌نگیک له‌ده‌ست یه‌کیتک ده‌رده‌چیت و به‌ریاسکی کاک مه‌حه‌مه‌د ساله‌ح ده‌که‌وتی و برینداری ده‌کات. له‌کاتی خۆ ته‌سليم کردنه‌وه‌ی شیخ نه‌حه‌مه‌ددا، خه‌یروللاش له‌سه‌ر نه‌قاله‌ ده‌بیت. مه‌خا‌بن که نه‌میش له‌گه‌ل هاو‌پییانی دیکه‌دا له سیداره‌ ده‌دریت.

له‌راستیدا من و چهند براده‌ریکی دیکه به‌رومان به‌و په‌یمانه‌ی نه‌مریکا نه‌بوو که به‌مه‌لاموسته‌فای دا‌بوو، چونکه ده‌بوو ئیمه‌ بگه‌ر‌ابایه‌نه‌وه جیتگی چپا و چۆل که‌هه‌موو ده‌ورو پشته‌که‌مان عه‌شیره‌ته خۆ به‌ده‌سته‌وه‌ده‌ره‌کانی

سەر به هەردوو دووژمنان - حکومەتی عێراق و تورکیا - بوون، ئەمە جگە لەوێ کە ئێرانیش هەردەهاتەوه سەر سنوورو ئەو دەمە گەلیک زەحمەت دەبوو کە شەری ئەوسە دوولەتەمان پێ بکراپایە. جا وامان بەچاک زانی کە لەسەر گادەرەوه سنوور بە سنووری تورکیا و ئێران پرۆین تا دەگەینە سەر ناوی ئاراس و لەوتیو دەچینە خاکی رووسیایا داوای پەنابەریتی دەکەین. ئەوجا من و مەحمەد قودسی و جەلال ئەمین و چەند چەکدارێکی دیکە کە ژمارەمان (۲۲) کەس بوو لەگادەر پەڕینەوه کوردستانی عێراق، هەرەها بە (۳۰) دینار یەکتیکمان بە کرێ گرت کە بۆ شارەزایی رێگەوبان لە گەلماندان بێت.

پاش رۆیشتنتیکی (۳) شوو و پۆژی بەنتیو ئەو هەموو بەفری چیاکانی سنووردا بێ هیچ خۆراکیک کاربای رێ پێشاندر و شارەزا رێگەئێ لێ تیک چوو. هەر هێندە بە خۆمان زانی کە گەیشتووینە سەر شاخەکانی نێوچەمی لۆلان کە سەربازخانە عێراقی تێدا بوو. لەووەزعیکی گەلیک شپرزەو بێ هێزو برسی دا بووین. لەوێ کاک مەحمەد قودسی و کاک جەلال ئەمین و چەند کەسیکی دیکە ووتیان کە: "ئیدی هێزی رۆیشتنمان نەماوە و هەردەمرین، لەبەر ئەوە تەسلیمی لەشکری عێراقی دەبین". من و (۶) کەسی دیکە مایینەوه و بەسەر لووتکە چیاکەوه بەرەو رۆژەهلات رۆیشتین. (۴) کەس (ئیسیرام خۆشناو، سەیدە رەواندووزی، عومەر کاولوکانی) کە ئێواری بەسەر داهاات لە نێمە داترازان، چونکە گەلیک لەپێش نێمەوه دەرۆیشتن. من و واحیدی مام رەزا کۆبی و عەزیزی قالە رەشی کۆبی (بەناوبانگ بە عەزیز لەیلی) شوو لەسەر چیاکان مایینەوه و تابه‌یانی لەنتیو ئەو بەفرەدا هاتووچۆمان دەرکرد و ناو بەناویش پشتمان بەیەکتەری یەو دەنا و مێژەرەکانی سەرمان بە خۆ داوەدا تا رۆژ دەبوو. ئەو رۆژەش هەر بەنتیو ئەو چیاو بەفرەدا رۆیشتین و کاتی نیوەرۆ بوو واحیدی مام رەزا هێزی لەبەر برا و لە برسان گیانی پاکێ دەرچوو. بە ناچاری خۆی و چەکەکیان بە جێهێشت. من و کاک عەزیز تا نێزیک ئێواری هەر رۆیشتین، ئەو دەمە گەیشتینە سەر ناقاری دەشتی شۆ.

لە دامینی چیا بەفر توایوو و گیاو گۆل شین ببوو. چەکەکانمان لەبەنی تاشە بەردێک لە جێگەیکە دا شارەوه کە لە دوواییدا پتوانین بیااندۆزینەوه، خۆشمان بەرەو ئەو گوندە کە لە دەشتایی یەک بوو کەوتینە رێ. لەدەرەوی گوندەکە چەکدارێک بە پیرمانەوه هات و کەوتە پرسبار کردن لێمان کە وتمان نێمە گەلیک ماندوویین و برسین، جارێ بمانگەیهێتە نێو گوند با کەمێک پشوو بەدەین ئەو دەمە بەسەرھاتمان باس دەکەین. لەگەڵ چەکدارەکە بەرەو مالی کۆتخای گوند (سۆفی شوکر) رۆیشتین. دووای حەسانەوه مان، سۆفی شوکر ووتی: شانستان هەبوو، تا ئەو رۆ نیوەرۆش فەوجێک لەسوارە عێراقی لێرەوه بوون و پاشان بەرەو گوندێکی دیکە رۆیشتن کە زۆر لێرەوه دوور نییە، فەرمانیشیان داوە کە هەرکەسێک عێراقییەکی بینی دەست بەجێ هەواڵ بگەینێتە لەشکرو بەگرتوویی تەسلیمی بکات، ئەگەر نا زۆر بەتوندی سزا دەدرت، بەلام بێتیم چی موسولمانیتی یە و ئێووش لێقەوماون و بەخودئێ تەسلیمتان ناکەم.

دوای ئەو قسانە هەستاو زۆری پێ نەچوو هاتەوه و کارتیکی پێ بوو لەویدا نووسرا بوو: "ئەو مەرۆقە منی رزگار کردوو، لە هەرچێ یەک بێم پەروا بۆی هەیه بێتە لام و بێبێت". (ئەو کارتە لە لایەن رەشید عالی گەیلانی یەو پتی درا بوو؛ پاش کوودەتاکە ی سالی ۱۹۴۱ هەلاتیوو، ئەو سۆفی شوکرە تا تورکیای بردبوو). دوو رۆژ لەگوندەکە مایینەوه، بە رۆژ

دەچوینە ژوورێکی چۆل لە گوندەکە و کە شوو دەهات دەگەڕاینەوه دیووخانەکی کۆتخا تا کەس نەمانبینی.

پاش ئەو دوو رۆژە ناردەمە شۆ بۆ کەرنی هەندیک خورما و پەنیر و نان و بەرێ کەوتین. چەکەکانمان لە چیا دەزێ یەو و بەرەو سنوور رۆیشتین. کاتژمێر هەشتی ئێوارە بوو بەچیا یەکی گەلیک بەرزدا بەرەو گوندی زێوکە هاتینە خوارەوه، کە بە سەر چۆمی گادەر کەوتین سەگ گەلی گوندەکە پەلاماریان دا، خۆمان کرد بە مالتیکدا کە بەرێکەوت مالی کۆتخا برایی گوندەکە بوو. شایانی باسە کە عەزیزی قالە رەشی هاوریم لەهاتنەکەیدا کاتی خۆی بۆ لای من، لەو ماله میوان بوو.

کۆتخا برام خەلکی رایەت بوو (نامۆزای مینە عەلی ناغای رایەت بوو)، کەوتبوو ئەو گوندەو ببوو کۆتخا. لەو کاتەدا کۆتخا لەناو گوند بوو، خێزانەکی ناگرتیکی خۆشی لەمالەوه کەردبوو، هەر کە چاویان بە عەزیز کەوت ناسیانەوه و هاتن بە پیری یەو و بەخێرھاتیان کردین. ئەم گوندە سەر بە حوسین ناغای سێلوی بوو (لەمەوبەر باسی رۆداوە دلتەزێنەکی سێلوی مان کرد). بەرلەوی بگەینە گوندەکە بەعەزیم ووت: لەوێ ناشکرەم مەکە با کەس نەناسیت، بەلکو وەک براگەرە فەرمانم بەسەردا بکە، با تۆش لەرێتی منەو گێروگرفت بۆ درووست نەبێت.

پاش ئەوێ لەبەر ناگری مالی کۆتخا گەرم بووینەوه، ناردیان بەدوای کۆتخادا، هاتەوه و گەلیکی ریز لێ گرتین. پاشان لەگەڵ عەزیزدا کەوتە قسەو باس و ووتی: «بەخودئێ گەلیک بە پەرۆش بووین و بیستمان ئەو جەماعەتە کە لەگەڵ رەئیس بەکر بوون هەر یەکە بە لایەکدا چون وەرئیس بەکریش لە ناو بەفر ماوەتەوه و مردوووە (ئەو چوار کەسە کە لەنێمە جودا بووینەوه بەویدا تێپەر ببوون)، چەند کەسێکیشمان بۆ ئەو چیا یانە نارد و گەلیکی گەران، بەلام تەرمەکیان نەدیتەوه». عەزیز بەم قسانە کەمێک پەشوکا و هەر پرسبارێکیشیان کە لێ دەرکرد دەشتاوە بە چاکی نەیدەتوانی و لایمان بەداتەوهو جارو باریش ناوێکی لە من دەدا یەو بەتایبەتی کە نێوی مینان دەهینا. ژن و منالەکی کۆتخا هەستیان بەو کەردبوو کە عەزیز لە دانشتنەکەیدا ناسایی نییەو زۆر ناوێ لە من دەداتەوه. لە بەر ناگرەکە هەستام و چۆمە دەرەوه بەو قیلەمی کە سەرم سوور دەخوا و پێوستیم بە هەوای دەرەوه هەیه. زۆری پێ نەچوو گەرامەوه و دەبینم کە هەموو بەرزە پێ لەبەرم هەستاو و کۆتخا پەلاماری دام و ماچی کردم و ووتی: «حەیفەت نەکرد خۆت لە نێمە ناشکرا نەکرد (دار پیر دەبێ جارێک باز لەسەری دەنیشیتەوه)، نێمە بەختەوهرین کە تۆ رێگەت کەوتووە تە ئێرە». دیار بوو پاش چۆنە دەرەو دەکم ژنەکانی کۆتخا، عەزیزیان سوێند داوە کە بە گوێرە ئێو وەسفانەیی بیستوویانە مینان دیو کە فلان کەسم و برا بچووی عەزیز نیم، پاشان ئەویش منی ناشکرا کردبوو.

هەر ئەو شەوه جل و بەرگی نوێ یان بۆ نامادە کردین و ناویان گەرم کردو تکایان زۆر کرد کە خۆمان بشۆین و گەلیکیان خزمەت کردین.

پاش (۳) رۆژ مالی کۆتخامان جێهێشت و خۆشی لە گەلماندان تا سەر چیاکانی بەرامبەر رایەت هات و لەوتیو لە یەکدی جیا بووینەوه، ئەو بەرەو مال و نێمەش بەرەو رایەت رۆیشتین و لە رێگە تووشی دەرەسەری و تەنگ و چەلمەبەکی زۆر هاتین.

هیوادارم کە بە سەر هاتی لەوێ دوو لە بەشتیکی دیکەدا پێشکەش بکەم.

□ ئەو نامەیهی که له خوارموه، پێشکێشی خۆینهرومانی گزینگ دهکری له وهلامی چهند پرسیارێکدا نووسراوه که کاتی خۆی له لایهن گۆفاری، گزینگ، موه ناراستهی عهقید بهکر عبدالکریم ههویزی نووسهري، کهشتیک به کۆماری مههاباددا... کرابوو... ههروهک خۆی له نامهکهیدا دهستنیسانی کردووه وهلامی بوخت و یازوی ههموو پرسیارهکانی له وهختی خۆیدا داوهتهوه بهلام به هۆی رووداوێک له ناوچوون و.. ههروهها لهبهر پیری و تههمن به سالاچوویی تهنیا توانیویهتی وهلامی دووپرسیاری سهههکی بدانهوه کهوا به هۆی هاوکات بوونی ئەم ژمارهیهی گزینگ له گهڵ سالتیوهرسورانوهی پۆزی میژوویی، دووی پێههندان، و بهسداربوون و جالاکي نووسهري تێیدا، نێمه لێرهدا ئەو نامهیه وهک چهپکهگۆلێک، لهبهروکی میژووی پرله کارهسانی گهلی کوردی دههین و یادی، دووی پێههندان و دامهزانی کۆماری میلی مههابادی پێ زیندوووهکهینهوه... هاکا بیته مایه عیبهت وهگرتن بۆ یهکیتهی و یهکگرتوویی بهری نهوړۆ و داهاتوومان.

گزینگ

بهکر عبدالکریم ههویزی

برایانی به پیزی نووسهري گۆفاری گزینگ بهنرخ و خۆشهویست، ریز و سویاسی پێ پایانم پێشکهشتانه و چاوهکانتان ماچ دهکه.

له یهزدانی مەزن دهخوایم که ههیشه پشتیوانی ئێوه ههموو لار و گهنجی نیشتمانپهروهري کوردی خهباتکار و دلسۆزی گهلهکهی بێت و تههمنی درێژتان پێبهبهخشن. زۆر لهمیژه نامهیهکتان ناراستهه کردبوو و داواتان کردبوو که چهند بهسههرهاتی ژیاغتان بۆ بنوسم و، چهند پێشنیاریکتان کردبوو لهبارهی چهند رووداوێکی کۆماری مههاباد. لهوکاتهوه وهلام دهپهروه بهلام ئەو کهسهی که نامهکهی هیتابوو لهگهڵ تاکتیک له گۆفارهکه، لهکاتی گهراوههی ناگاداری نهکردمهوه؛ بهداخهوه نامهکش لهگهڵ وهلامهکان، مندالێکی خزمان به میوانی که هاتبوون بۆ مالممان سووتاندبوویان. بهلام له پرسیارهکان ههمووم لهبیر نهماون نهوهتهبێ که پرسیتانه:

ب) دواي ئەوه که سهدام حوسین ئیقتیساد و سامانی کویت و خهلیجی تیکدا و ویرانی کرد... لهترسی تیکراری کارهساتیکي تر له دواوژدا سوپای تهحالف له نامریکا و ئوروپا دامهزرا کهمهساریقهکهی زیاترکهوتووه ته سههر کویت و ههروهها سهعوودیهش.. ئیستاش لهو فهتریهدا سهدامیان هیتشوهتهوه، وهک مانگا (چیل)ی البان، سهعوودیه و خلیجیان بۆدهدۆشی، بهلام دهوری رهنیسی ئیترنهماوه و نایانهوی جارێکی تر بههیتزی بکهتهوه، چونکه پێوستیان پێتی نهماوه، نهگهڕ بکهونه گیانی حکومهتی ئیسلامیش له رێگهی دیکهوه ئیران سههرکوت دهکریت.

١) بهگوتیهی تهجروبهی خۆتان له رابردوو و ههروهها ئەو گۆرانکارییهی که بهسهردنیا دا هاتوه، ئێوه وهزعی سیاسی کورد چۆن دهبین و پێتان وایه گهلی کورد بتوانی به نامانجهکانی بگا؟

٢) نایا هۆی چی بووه که پێشهوا قازی محمد ئیقهی زۆر بهئێوه ههبووه؟

ج) کوردستانی باشوور خهزینیهکی گهوهری نهوته و مهعادنی وای تێدایه وهک: نهزۆت، یۆرانیۆم، فوسفۆر، گۆگرد و مهرمهري و ههمهچۆره مهعادنی تر که غهرب نایانهوی بکهوتیهوه دهست بهغدا که ههیشه بیکات به سیلاحی تههدید بۆ تیکدانی مهسالحیان به تایبهتی سیلاحی تههدید بۆ ئیسراییل.

وهلام: نا) بهبیر و پروای من بهسهرفی نهزه لهو ههموو کارهساتهی ناوخۆی ئیستا له ولاتهکهمان، کهم ئیقتیداری مهسئولانی ئیستای قیاداتی حیزبهکان له ههلسوورانندی ئیدارهی گهلی کوردمان، ئیهممال کردنی رای عامی گهل و پێوستیهکانی، حیزبایهتی کردنی تهسک و دوور له ریبازی راستی که لهگهڵ واقعی گهلهکهمان بگۆنجین... کۆششی دۆژمناهی ناوخۆ و هی جیرانانی که به هیچ جۆرێک نایانهوی پۆزێک لهپۆژان بهنامانجی خۆمان بکهین، بهلام زروفیتکی وهها هاتوهته پێش که به نامانج دهگهین چونکه:

د) له مهسهلههتی نامریکا و پۆژئاوا دایه لهو مهنتهقه هیچ دهولهتیکي زل و بههیتز نهبن بهلکوو له مهسهلههتیانه دهولهتی بچووک بچووک ههبن وهک نهمارهتهکانی خهلیج، لهبهر ئەوه دهبن جاری، عیتراق کوردستانی لێ جودا بیهتهوه و ههروهها شیعهش له جنوب و بهکورتی دهبن بکریت به سن پارچه. ههروهها ئیترانیش دواي ئەوه که تهیاری ئیسلامی بووهته هۆی ناژاوه و مهشاکیل له تورکیا، سهودان، میسر، جهزایر و نهفغان و زۆر جیهگی تر، مهترسی زۆری له سههر مهسالحی نامریکا و غهرب ههیه.

ئهو دهولهتانه (تهحالف)ی که لهمهو پێش دژمان بوون، کۆماری مههابادیان تیکدا، لهبهر مهسهلههتی خۆیان ههیشه پالپشتی دۆژمناهی کوردیان دهکرد، ئیستا وا دهمان پارێزن و دۆستایهتیمان دهکهن. دواي ئەوه که حکوماتی عهدهی یهکهیهکه ئیعتیراف به ئیسراییل دهکهن، له مهسهلههتی نامریکا که ئیستا گهوهری عالمه بهتهنیا - بهتایبهت دواي ئەوه

ه) بۆ ئەو مهبهسته که ئیران نابێ بهو حهجم و هیتزه بیهتی له کورد زیاتر کهسی تری نییه بیهته هۆی گهیشتنی ئەو نامانجهی نامریکا و پۆژئاوا. لهبهر ئەوه دهبن دهولهتیکي کوردی دروست ببن و بیهته بناخهییکی بهتهوژم که کوردی ئیرانی له ئیران جودا بیهتهوه و دوورنییه لهگهڵ کوردستانی باشوور لیکي بدهنهوه، ههروهها لهو حالهتهدا نههواز و

نازه ریا بجان و هی تریش جودا بینه وه.

و) دواى ئیتران زۆر جینگه ی تریش وهك باسمان كرد وجودی سۆفیه ت ببوه كوسپ له پیتش مه تامحی غه رب و رۆژئاوا كه نه توانی ده ستكاریان بكات، ئیستا نه ناز و قیسه ته یان نه ماوه كه پالپشتیان بكات به لكه ده یانه وی زۆر بچووك بكرینه وه. ئیتر بیرو بروای من نه وه یه كه ئیمه له بهر نه وه مه سه له حه تانه ی زله یزی نامریكا و رۆژئاوا كه نه ناوچه یه مان بووه ته مه سه له حه تی موشته ركه، ئیمه ی كورد له كورستانی باشوور کیانیكمان بۆ دروست ده بی و سه ره بخۆ ده بین. جارێكى تر به غدا حوكمی كورستان ناكاته وه، نه سه دام و نه نه وه ی له دواى سه دام په ی داده بی.

وه دلامی دوهم) مه علومتانه: مرۆف به كرده وه ده ناسرێ، له لایه ن گه ل و نه فراد هه ركه س كرده وه ی باشی به و لیها تووی له یه كی تر زیاتر به ی

بكه م له وه ده می كه كه لکی خه با تم هه بوو و جه سه تم له كاتی جه وانیدابوو و سه رما و گه رما كاری تینه ده كردم. خۆزیا په ر نه ده بووم و بمتوانی با به له م زرووفی ئیستا وه كوو جار ان به ره ره كانیم له گه ل زۆلم و زۆرداری بكر دایه بۆ رزگاری گه لی كورد له چنگ خۆزه و سه ره تانی كه تووشی گه له كه مان هاتوه: من نه سام و هانا بۆ ئیوه گه نجان و لاوانی ره وشه نبیسه ده به م هیمه ت بكه ن نه و زرووفه ناسكه و میژووه تاییه تیبیه به خه ساره نده ن، فریاكه ون رزگاری كه ن له چنگ خۆ په رست و پا ره په رست و كورسی په رست نه گینا هه تا هه تاییه زرووفی كی نه وه هاما ن بۆ نا ره خسته ته وه، ئیتر سه ركه و تن و ته مه ن درێژیتانم نا واته.

ع: بكر عبدالکریم حمویزی

١) مامه ننداغای كولیج (٢) بكر كرم حمویزی (نوسه ر) (٣) مه لا موسته فا بارزانی (٤) محمه د حوسه یخانی سه یفی قازی (٥) موسته فا خۆشناو (٦) جه لال نه مین (٧) میرزا ناغا ر مشۆل (٨) محمه د نه مین میرخان (٩) میرحاج نه حمه د. - نوسه ر.

له لایه ن خه لك یان سه ر كرده یه ك په تر ته قه دیر ده كری ت و ریزی لیده گیرد ری ت. به تاییه تی له مه دانی خه با تی نه شت ما نی دا، هه ر سه ر كرده یه ك ته ماشای ره فتار و چالاکی وه خۆ په ردووی و عه ق و درایه تی نه كه سه انه ده كات كه له گه لی ئی ش ده كه ن، هه ر كاتی دی تی په كیك له وانه بۆ هه لسه وروانی كاروباری چی هی سه ربازی و چی هی سیاسی چا كتر ده توانی پیتی هه لسه تی له گه ل هه سه كردنی به دل سه وزی و نیازپاکی، هه لبه ته نه و كه سه ده بی ته جیی ئیقه ی نه و سه ر كرده یان نه و كه سه ی وا كار پیكه وه ده كه ن. بۆ هه ر جه ره ئی شه یك به نه وه ته بیعه تی به شه ره له هه موو ئومووری ژبان، كی زۆر به كه لكه نه و په سه ند ده كری ت، ته نانه ت له دارو دره ختیش كام دار چا كه نه و خزه مه ت ده كری ت. من نا ئیم له كۆماری مه هاباد له هه موو نه و براده رانه ی كه له گه لمان بوون، چا كتر بووم به لام نه و كارانه ی پیم ره وادی ترا بوو چی له ناحیه ی سه ربازی و چی له ناحیه ی سیاسی له سایه ی فه زلی خودا وه توانیم به هه موو دل سه وزی به كه وه نه نجامی بدم كه بووه جیی شانازیم و په زامه ندی پشه وای نه مر و گه لی كوردی نه و سا كه و كار مه ندان ی كۆماری مه هاباد. شو كری په زدان ی پا ك ده كه م كه توانیم كه میك و چشه یكی زۆر مو ته وازیع پیكه شی گه له كه مان

تیبینی:

١) له گه ل نه و نامه یه وا وینه یه كی خۆم و نه مران: مه لا موسته فا، سه یفی قازی (محمد حسین خان) وه زیری جه نگی كۆماری مه هاباد و هی براده رانی دیك كه به بۆنه ی سه ركه و تن له شه ری «قاراوا» (چونكه هیچ بریندار وشه هیدمان نه بوو) بۆ دیده نی هیزه كه مان هاتبوون، پیكه شی كۆفاره كه تانی ده كه م؛ چونكه له نه نجامی نه م شه ردا بوو، ره ته ی سه ربازی به بارزانییه كان (مه لا موسته فا و چه ند پیاوانی شو شه كه) درا. ٢) نه گه ر بیته و به وردی بی ره وه ریبه كه ی من كه له كۆفاره كه تاندا بلاوی ده كه نه وه سه رنج بدری، وه لامی نه و په سیارانه ی كه له باره ی كۆماری مه هاباد یان كه سانیك، یا ره وادی كی پته وندی به وانه وه هه بن هه مووی به درێژی نو سه را وه. له ژماره ی یه كی كۆفاره كه تان - له مه و زووعی شه ری قاراوا سه باره ت به و خه لاتانه ی كه حه زه تی پشه وای و مه لا موسته فا و كه سانی تر كه به به نده یان پشه كه ش كرد، به داخه وه هه مووی به چی ما و هه ندیكیش له لایه ن حكو مه تی عیتراق له كاتی ته سلیم بوونی شیخ نه حمه د (مدالی ئیمه ش له گه ل مالی مه له موسته فا) له ره واندووز، حه ز كر ان و هه رچی كه هه بوو هه موویانی لئ ساندن - له نه نجامی شه ری (قاراوا) به به نده دران، نه ك له شه ری مامه شه كه به سه هو له كۆفاره كه تاندا نو سه را وه. ■

کوردی زمانیکی سهرینه خۆ و سهرینه سته

لهگه: پرۆفیسۆر، بوو ئوتاس

ناماده کردن و وەرگێران: هاشم

پ: ئیوه چهند زمانان دهزانن؟

9: چهند زمانان دهزانم؟! نه مه پرسبارتیکى بهداخوه زۆر باوه و گهلیک جار دیته گۆرێ. بهلام دهبن بلیتم ولامی نهم پرسباره زۆر نهسته مه. مامۆستای گهردی من پرۆفیسۆر «نیبهری» (H. S. Nyberg)، کاتیک نهم پرسبارهی لیده کرا، بهراشکاووی ولامی ده داوه: «نهم تنیا زمانیک به باشی دهزانم و نهویش سویدییه». نهم لهگهله پراو بوچوونی پرۆفیسۆر «نیبهری» م و به شتیهوی وی دهبن بلیتم زمانیک دهزانم واته سویدی.

پ: یانی زمانی زگماکی...

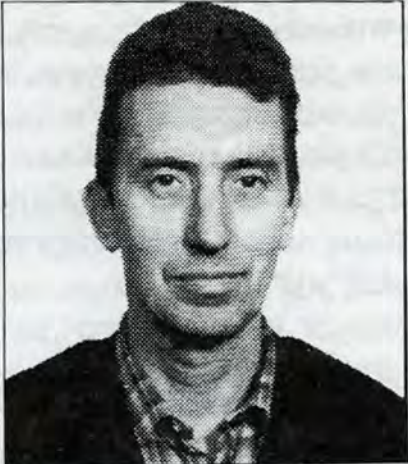
9: نه تنیا وهک زمانی زگماکی، به لکوو وهک سیستم، وهک زمان و وهک نامرازیکی مانادار مروث دهبن خوشحال بێ له وهیکه زمانیک به باشی دهزانن. بهم جوژه ده توانم بلیتم نهم سویدی به مانایهکی قوول وهک زمانیک دهزانم. بهلام له ههمان کاتیشدا، ده توانم له رادهیهکی کهم و زۆر به هیندیک زمانی دیکهش ناخافتن بکهم و لهگهله ده ور بهرم پتوهندی بگرم. ئینگلیسی، ئالمانی، فارسی، پرووسی و فهرانسهیی لهو زمانه که ده توانم به کردوه که لکیان لێوه رگرم.

پ: تا نه وجیهی من ناگام لیبێ، ئیوه هیندیک زمانی «مردوو» ش دهزانن، دهکرێ ناماژده کیش به وان بکهن؟

9: به لتی وایه... نهمن ده توانم هیندیک زمانی وهک ئیوه گوتهی «مردوو» ش به کار بێتم، یانی ده توانم بیانخوینمه وه و ههلیانسه نگینم. له ئیوه نهم چه شنه زمانانه ده توانم ئیوه هیندیک زمانی کۆن وهک فارسی قه دیم، ئافیس تای، فارسی ناوه راست (په هلهوی) و زمانی پارێتی بێتم. باسی فارسی ئه فغانی که به «دهری» ناسراوه و فارسی تاجیکیی ناکه که وهک لقیکی زمانی فارسی حیسیب دهکرین.

پ: پرۆفیسۆر دهکرێ سه بارهت به بهشی زمانی کوردی له زانکۆی ئوسالا، بریکمان بۆ باس بکهن؟

9: شهش سال له مه و بهر بهشی خویندنی زمانی کوردی له زانکۆی ئوسالا دهستی به وەرگرتنی خویندکار کرد. بهر لهوه ئیمکانی خویندنی کوردی ده چوار چتیهی زمانهکانی ئیرانیاندا تارا دهک هه بوو. یانی نهو که سانهی که زمانه ئیرانییهکانیان ده خویند نهگه ر پێیان خوشبا چهند وانهیهکی کوردیشیان ده خویند. سالی 86 به پارماندا کۆرسی تایبهتی زمانی کوردی بکهینهوه. بهنهای کۆرسی زمانی کوردی له زانکۆی ئوسالا له سه ر دیالیکتی سۆرانییه. له سه ره تادا سۆرانی و له تیرمینی (خولی خویندن) دووه مهیش را له پال سۆرانی، کرمانجی ده خویندری. نهمن خۆم له سه ره تای ده ست پیکردنی کۆرسی زمانی کوردی، به شیک له ده رسدانه وه کهم و نه ستۆ گرت. له دواییدا «فه رهاد شا که لی» بوو به بهر په رس و مامۆستای زمانی کوردی و تانیستاش له کاره که پدا بهرده وامه. له سه ره تادا کۆرسی A و B (40 تاکه = واحیدی درسی، پۆتینگ) به شتیهی نیوه کات ده ست پیکرا. ئیستا رادهی کۆرسه کان زۆر تر بوون و سه ر جهم 80 تاکه له پلاتی خویندنی کوردیدا گونجاوه و به شتیهی نیوکات یانی هه ر تیرمینهی 10 تاکه ده چیته پێش. ئیستا زمانی کوردی وهک زمانیک ده پلاتی زانکۆدا جیگای خۆی کردوه ته وه و ده کرێ بلیتین له ده ره وهی کوردستان، یه کتیک له وشوتنانهی که زمانی کوردی ده رفه تی چاکی بۆ ده خساوه، زانکۆی ئیمه یه و نهمه ش بۆ زمانی کوردی زۆر گرینگه. ئیستا نازانم له سوقیه تی پێشوو سونه تی خویندنی کوردی چون ماوه، بهلام جارن زمانی کوردی هه لومه ر جیککی باشی هه بوو، بۆ غوه نه له لێننگر (سه نه پتیز زۆرگ) لیکۆلینه وهی به که لک له سه ر زمانی کوردی ده کرا. ئیمه بۆ سه قام گیر بوونی به رنامه ی کۆرسی زمانی کوردی له

بوو ئوتاس (Bo Utas) له سالی 1938 له شارۆچکه ی ستوگون (stugun) ی هه ریمی یه متلاند (jamtland) له دایک بووه. له سالی 1956 خویندنی ناوهندی له ئوسالا ته واکردوه و هه ر له م ساله شدا له زانکۆی ئوسالا دهستی به خویندن کردوه. له سالی 1962 لیسانس (BA) و هه ر ده گرت، سالی 1967 ماسیتر (M)، سالی 1973 دوکتور (PH. D) و سالی 1988 ده بیته پرۆفیسۆر. پرۆفیسۆر ئوتاس ههتا ئیستا پتر له 86 کتیب و به جاتی جوړا و جوړی له سه ر نه دب، شیعر، کولتور، سو فیایه تی، نایین و هه لومه ر جی کۆمه لایه تی و ژۆه لاتی ناوه راست به تایبهت ئیران نووسیوه. ئیستا وێرای ده رس گوتنه وه له زانکۆی ئوسالا، بهر په رسی ئه نیستیتۆی زمانهکانی ئاسیا و هه رفیقا (Afro-Asiatisk Institution) یه. دهقی نهم کفتوگۆیه له رۆژی 94/10/24 له زانکۆی ئوسالا، به زمانی سویدی تۆمار کراوه و پاشان کراوه ته کوردی. (وهرگێر)

نیمه به‌دخوه له‌باردی زمانی «ماد» هکان زۆرکم دهنان و به‌لگهی ومان به‌دسته‌وه‌نیه که بتوانین به تیرادیوی بلتین کوردی له‌سه‌رپه‌چکه‌ی نه‌و زمانه‌یه یان نا. هتا ئیره بۆمان روون بووه‌ته‌وه که زمانی کوردی بریتیه له‌کۆمه‌له‌ دیالیکتیکی که جیاوازی به‌رچاویان هه‌یه ده‌گه‌ل زمانی فارسی و زمانه‌کانی دیکی ئیرانی. نه‌وه‌یکه زمانی کوردی پێکهاتوه له‌چهند دیالیکت یان نه‌وه‌یکه چهند زمانه ده‌گه‌رته‌وه سه‌ر ناساندنی زمان و دیالیکت. له‌روانگهی تیۆری زمانناسیه‌وه هه‌یج پێوانه‌یه‌کی روون و دیاریکراو بۆ دانانی سنور له‌نیوان زمان و دیالیکت ده‌گۆرێدا نییه، به‌لام ئیره‌دا، فاکتۆری دیکه‌ دینه‌گۆرێ. فاکتۆری کولتوری و سیاسی. تاکه پێوانه‌یه‌کی زمانی که ناماژه‌ی پێده‌کری نه‌وه‌یه که نایا ناخپه‌وه‌رانی دوو دیالیکت له‌یه‌کتره‌ حالتی ده‌بن یان نا؟ له‌یه‌ک حالیه‌وه‌ نیشاندده‌دا که جیاوازیه‌کان دیالیکتیکی نه‌ک زمانی. پێچه‌وه‌انی نه‌م شته‌ش راسته. به‌لام نه‌م پێوانه‌یه، له‌هه‌موو کاتێکدا پره‌په‌ستی خۆی نییه، بۆ نمونه هه‌ر له‌زمانی سویدیادا دیالیکتیکی وا هه‌ن که له‌یه‌کتره‌جیان ولتیک حالتی نابن، که‌چی به‌ زمانی سویدییش نێوده‌برێن. له‌هه‌مان کاتدا، تۆرۆژی و سویدی زۆر به‌ هه‌سانی له‌یه‌ک تیده‌گه‌ن و هه‌روه‌ک ده‌شبینین به‌ دوو زمانی جیاواز داده‌نێن. جابۆیه نه‌من پێموایه سنووری زمانه‌کان دیاره‌یه‌کی زمانه‌وانی نییه به‌لکوو سیاسییه. نه‌وه‌یکه کورده‌کان نه‌یان‌توانیوه به‌ یارمه‌تی نامرازه‌راگه‌یه‌نه‌ره‌گشتیه‌یه‌کان، یان نه‌بوونی تۆرگانیکی سه‌رانسه‌ری، زمانه‌که‌یان ده‌چارچۆیه‌ی قه‌واره‌یه‌کدا به‌بهرتێن، بووه‌ته‌ هۆی ئیدعای جۆربه‌جۆر - له‌ لایه‌ن بۆ نمونه حکومه‌تی تاران، یان بگه‌ ته‌نانه‌ت نانکارا [که به‌ کوردیان ده‌گوت تورکی چیاپی، (وه‌رگێر)] که هه‌یج فری به‌سه‌ر زمانی کورديه‌وه نییه - که گۆیا کوردی به‌شیکه له‌ زمانی رده‌می نه‌م ولاتانه.

له‌کورتی بېرمه‌وه، کوردی زمانیکی سه‌ره‌خۆ و سه‌ره‌سته‌ ده‌نیو زمانه‌کانی تری ئیرانییدا. نه‌وه‌یکه کوردی بۆخۆی چهند زمان یان دیالیکته، لایه‌نی ناخپه‌وه‌رانی دیالیکته‌کانی کوردی ده‌گرتوه‌وه که چهند له‌یه‌ک تیده‌گه‌ن. به‌لام هه‌روه‌ک گوتم به‌یاردان له‌سه‌ر نه‌م شته‌ ته‌نیا له‌سه‌ر نه‌هاسی تیۆریه‌کانی زانستی زمانه‌وانی ساغ نابێته‌وه.

پ: پرۆفیسۆر، پێموایه ناماژه به‌ههستی خودی ناخپه‌وه‌رانی دیالیکته‌کانی کوردی ده‌توانێ شتیکی روونکاته‌وه... هه‌موو ناخپه‌وه‌رانی کرمانجی و سۆرانی بۆ نمونه سه‌ره‌رای چه‌تنی باش له‌یه‌ک حالیه‌به‌بوون، خۆیان به‌کورد دهنان و نه‌مه‌ش فاکتۆریکی گرینگه، هه‌م له‌ههستی نه‌ته‌وایه‌تییدا، هه‌میش له‌ههستی زمانی یه‌کگرتوو وستانداده‌دا... جا سه‌ره‌رای نه‌وه له‌هه‌ندیک زماناندا بۆ نمونه له‌زمانی تۆرۆژی و ئالبانییدا، دیاره‌ی دوو ستانداری هه‌یه، نه‌م شته‌ ده‌توانی له‌ زمانی کوردیشدا هه‌بێ...

9: به‌لێ... ته‌واو وایه.

پ: به‌لام هه‌روه‌ک دهنان، بارودۆخی کوردان و نه‌بوونی ده‌رفه‌تی پلان دارشتنی زمانی (Language Planning) موشکیله‌یه‌کی گه‌وره‌ی زمانی کورديه‌یه. به‌ پروای ئیره له‌ بارودۆختیکی وادا و نه‌بوونی ده‌سته‌لاتی سیاسی و ئابووری بۆ پلان دانانی زمانی، ده‌بێ چ بکری؟ نایا شانسی له‌یه‌ک نزیکه‌کردنه‌وه‌ی نه‌و دیالیکتانه هه‌یه؟

9: ئیره‌دا مه‌سه‌له‌ی ئیمکانات دینه‌گۆرێ. له‌باری تیۆریه‌وه نه‌م ئیمکانه هه‌یه که به‌ دارشتنی پلانی زمانی زاراوه‌کانی زمان له‌یه‌ک نزیک بکریته‌وه. به‌لام چونکه ئیمه‌رۆ کورده‌کان به‌مه‌ی سیاسی کاریکی وایان

نییه مه‌سه‌له‌که، تاراوه‌یه‌ک به‌زه‌حمه‌ت ده‌بێ. به‌پروای من رووناکبیران، نووسه‌ران و پۆژنامه‌نووسانی کورد ده‌توانن به‌شێوه‌یه‌کی زانایانه بۆ نزیکه‌کردنه‌وه‌ی دیالیکته‌کانی کوردی له‌یه‌کتره‌هه‌ول به‌دن. به‌لام بارگرانییه‌کی دیکه‌ی ئیره کورده‌کان، نه‌وه‌یه که چهند شتیه‌ نه‌لفوویی جیاواز به‌کارده‌ن (لاتین، عه‌ره‌بی و سه‌ریلیک) و تا نه‌و جیه‌ی نه‌من ناگام لیه‌یه هه‌یج لایه‌نیک حازرنیه‌یه واز له‌ نه‌لفوویی خۆی بێنێ و بیه‌سه‌ر ریتنوسی لایه‌نیکه‌تر. جابۆیه له‌باری نووسینه‌وه ئیمکانی له‌یه‌ک نزیکه‌بوونه‌وه ده‌نارادا نییه. له‌وانه‌یه بلتین مرۆف به‌هاسانی نه‌لفوویی جۆراوجۆره‌کان فێرده‌بێ و ده‌توانی که‌لک له‌ هه‌مووان وه‌رگێر، به‌لام به‌کرده‌وه وانییه و نه‌م شته بۆ جه‌ماوه‌ر زۆر زه‌حمه‌ته.

پ: به‌پروای ئیره له‌هه‌لومه‌رجی ئاودا موشکیله‌ی دانانی وشه‌ی نوێ چۆن ده‌چاری، یان نه‌گه‌ر نه‌مانه‌وی هه‌موو کاتیک وشه‌ قه‌رز بکه‌ین ده‌بێ چ بکه‌ین؟

9: له‌هه‌لومه‌رجی نه‌بوونی ده‌زگایه‌کی ناوه‌ندی، بۆچاره‌سه‌رکردنی چه‌تیکی وا، دیاره هه‌رکه‌سه به‌بۆچوون و شتیه‌ی خۆی ده‌روانیه‌ته دانان و سازکردنی وشه‌ی تازه. هه‌رکه‌ستیک یان هه‌ر کۆمه‌لتیک، وشه‌ی ده‌ستکرد وادا شراوی خۆی پێشکێش ده‌کا. هه‌له‌به‌ت ته‌نیا به‌کارهێنانی نه‌م وشانه له‌لایه‌ن خه‌لکه‌وه ده‌بێته هۆی په‌ره‌سه‌ندن و با‌وبوونیان. رێگاچاره‌یه‌ک ده‌توانی پێکهاتنی رێکه‌راوه‌یه‌کی نێو نه‌ته‌وه‌یی بێ (کورده‌کانی نیشه‌جێ له‌ولاتانی جۆراوجۆر) بۆ کارکردن له‌سه‌ر دانانی وشه‌ی تازه‌ی کوردی، شتیکی له‌ چه‌شنی «نه‌نسته‌یتۆی کورد» له‌ پاریس. نه‌نسته‌یتۆیان رێکه‌راوه‌یه‌ک که به‌توانی تانه‌وجیه‌ی ئیمکانی هه‌یه به‌ربلا‌وه‌ی و له‌ کۆمه‌لتیک زمانزان پێکه‌ی وه‌هه‌ول به‌دن پێشنامه‌کانیان به‌ شتیه‌ی کۆمه‌له‌ وشه‌ بلا‌وه‌که‌نه‌وه و هه‌روه‌ها وشه‌ی ها‌وواتا و ها‌وبه‌ش بۆ دوو دیالیکتی سۆرانی و کرمانی دا‌بنێن. نه‌من بۆخۆم پێمانییه «نه‌نسته‌یتۆی کورد» له‌ پاریس به‌توانی نه‌رکیکی وا به‌رپه‌وه‌رێ.

پ: را و بۆچوونی ئیره له‌سه‌ر پێکهاتنی سمیناره جۆربه‌جۆره‌کان له‌مه‌ر زمانی کوردی چیه‌؟ بۆ نمونه سیمپۆزیومی زستانی رابردوو، که له‌ژێر عینوانی: «زمانی کوردی به‌ره‌و سالی ۲۰۰۰» له‌ پاریس به‌رپه‌وه‌چوو؟

9: نه‌من دل‌م زۆر به‌م چه‌شنه‌ کۆنفرانسانه‌ خۆش نییه، مرۆف له‌ کۆنفرانسه‌کاندا شتیکی ده‌لێ و پاشان وه‌دوای کاروباری خۆی ده‌که‌وی. له‌ نه‌هاسادا نه‌وه پێوستی به‌ گروپیک هه‌یه که به‌تایه‌تی کاری زمانی ده‌کهن و له‌ هه‌مان کاتدا لای خه‌لک و جه‌ماوه‌ر لیه‌ته‌توویی وریزیکي وایان هه‌بێ که به‌قسه‌یان بکه‌ن و کاره‌که‌یان به‌هه‌ندبگرن. له‌هه‌لومه‌رجی نه‌بوونی ده‌سته‌لاتی سیاسی و ده‌وله‌تی، ده‌بێ جۆره‌ ده‌سته‌لاتیک بۆ کۆمه‌له‌ و گروپی له‌م چه‌شنه‌ له‌به‌رچا‌وبگه‌ی. نه‌ندامانی کۆمه‌لتیکی وا ده‌بێ لیه‌ته‌توویی کولتوری و زمانییان له‌را‌وه‌یه‌کی به‌رزدا بێ.

پ: پرۆفیسۆر ئیره چۆن ده‌روانه‌ توانایی زمان فیزیوونی مندال؟ بۆ مندالانی په‌نا‌به‌ره‌کان له‌ سوید ئیمکانی فیزیوون و پاراستنی زمانی زگمکی چنده‌هه‌یه و مندال چنده‌زمان ده‌توانی ها‌وکات فیزیوون؟

9: نه‌مه‌ په‌رسیاریکی زۆر گرینگه. نه‌من بۆخۆم لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی راسته‌وخۆم له‌سه‌ر نه‌وکاره‌ نه‌کرده‌وه به‌لام به‌په‌ی نه‌زمونه‌کانی گشتی خۆم، ولامی په‌رسیاره‌که‌ت ده‌ده‌مه‌وه. مندال به‌رله‌وه‌یه‌که بگاته ته‌مه‌نی

بلوغ، تواناییه کی مه زنی ههیه له فیریبوونی زماندا وده توانی زور زمانان هاوکات فیریب بهو مهرجهی ئهم زمانانه ده کرده ودا سنووریان له نیتواندا بئ یانی مندال له شوین و شیوهی به کارهیتانی زمانه کاندایه جیباوازیبه کی بهرچاوه و ناگادارین. مندال له هه لومهرجی جیباوازا که فیری چند زمانان بوو به درژیایی ته مه نی دده توانی به دووپاتوونه وهی هه لومهرجه کان که لکیان لیتوره گری. و رده بوونه وه له ولاته کانی فرهنه ته وه و زمان نه وه نیشان دده که چون خه لک به هاسانی دده توانن به چند زمانان قسه بکه ن. به مجوره به پروای من ده کارهیتانی هاوکاتی چند زمان له لایه ن منداله وه نه تنیا ماندووی ناکا، به لکوو بوشی ده بیته سه رمایه یه کی گه وره. گرینگ نه وه یه مندال ده بی جیگای هه رزمانتیک بوخوی دیاری بکا و بزانی له چ هه لومهرجیکدا به کارده هیتدری.

۱: هیتدیک له دایک و بارکی منداله په نابه رکان پیتیان وایه، نارنی منداله کانیان بو فیریبوونی زمانی زگماکی، ده بیته هوی باش فیرنه بوونی زمانی سویدی. به رای نیه نایا ئهم بوچوونه راسته؟

۲: نه خیر... ههچ وانیهه. موشکیلهی خوتندنی زمانی زگماکی له قوتابخانه کانی سویدا به پروای من له پلهی یه که مدا، نه بوونی ماموستای باش وشاره زای زمانی زگماکیه. هوی سه رکه کی سه رکه و توونه بوونی فیرکردنی زمانی زگماکی، هه روه ک گوتم لاوا بوونی لایه نی پیتاگوژیکی مه سه له یه و نه مه سه ره رای ترخانکردنی سه رمایه یه کی زور له پیتا و ئهم مه سه سه دایه. هه رچه ند به داخه وه له دواییانه دا به هوی هه لومهرجی نابورییه وه رادی یارمه تی بو فیرکردنی زمانی زگماکی که م بووه ته وه که نه مه ش دیارده یه کی نیگه تیغه ..

۳: نیه چه نده گه شیبین که مندالی په نابه ران و نه وهی داهاتووی وان له سوید بتوانن زمانی زگماکی خویان بیارتین؟

۴: ده توانم بلیم نه گه ره ده کارهیتانی زمانی زگماکی له راده یه کی هه رادا نه بی و پیتوهندی هه مه لایه نه بو پاراستنی زمانی زگماکی ره چاونه کری، مرؤف ناتوانی چیر گه شیبین بی. ته نیا به یه کدوو سه عات خوتندنی زمانی زگماکی ناکری بلین مندال ده توانی له داهاتوویه کی دووردا، به سه ر زمانی زگماکیدا زالتین. زمانی زگماکی ده بی له ناو مالدا ده کار بهیتدری و ته نانه ت هاتووچو بو ولات و تیکه لاوی ده گه ل ناخیتوهرانی زمانه که به هیتتر بکری.

شیتیک که ده موست نامازهی پیتیکم و زورم لاگرینگه هه لویتستی مندالی په نابه رده کانه له مه ر خوگونجانیان له گه ل هه لومهرجی نویدا. مندال له وانیه زور سه رنج نه دا به شتی غهیری سویدی بوغونه چه زنه کا زمانی دایکی فیریب. به لام هه ر ئهو منداله کاتیک گه وره تر ده بی زوری لاگرینگه بزانی ریشه کانی له کونین و له باری ووحیهیه وه به شوین بنچینهی خویدا ده گه ری. جابویه نه گه ر بیتوو دایک و باوکه کان به شیتو یه کی دروست میراتی کولتوری و زمانی خویان به منداله کانیان راگه یه نن، بنه مایه کی باشیان بو داهاتووی که سیتی وان پیکهیتاوه. بو نیهی کورد که به نه لفسوی (پیتوس) ی عه ربه ی دنوسن پیتشنیاریکم هه یه، نه وه یکه منداله کانی نیه لیره فیری نه و رینوسه بن پرک زه جمه ته. نیه ده توانن بابه تی کوردی به نه لفسویی لاتین ناماده بکه ن و له قه راخ فیرکردنی نه لفسویی عه ربه ی، منداله کان ده رفه تی نه و یان هه بی بوخویان نه و بابه ته کوردییانه (وه ک چیرۆک) به نه لفسویی لاتین بخوتنه وه. بیتگومان له کاتی گه وره بوونیاندا، له و شتانه ی که به مندالی گوتیان لیتبووه و خوتندوویانه ته وه، زورکه لک وهره گرن.

۱: پرۆفیتسۆر ئیستا ده مه وی بچمه سه ر پرسیاریکی دی. نیه له سه ر سوقییایه تی (سوقیگه ری) لیکۆلینه وه یه کتان هه بووه و ته نانه ت تیزی دوکتورا که تان له م بواره دایه. ده موست بزانه ده لیکۆلینه وه که ی نیه ودا باسی ته ریه ته کانی سوقییایه تی له کوردستان کراوه یان نا؟

۲: تیزه که ی من هه لسه نگاندن و ره خه ی نو سه راره کانی سوقییایه تییه. ده کاره که ی مندا باسی ته ریه ته نه خشه ندی زور کراوه، به لام نه ک له کوردستاندا. هه روه ک ده زانی شوینی سه ره له دانی ته ریه ته نه خشه ندی، ناسیای ناوه ندیهه. «شای نه خشه ند» له مه لبه ندی بوخارا له دایک بووه. ئهم ته ریه ته له سه ره تادا، له ناسیای ناوه ندیدا بلا بووه ته وه و پاشان گه یشتووه ته نه فغانستان.

نه من خانه قاکام له نه فغانستان دیون و له سه ر نه خشه ندییه لیکۆلینه وه م کردوو، نه ده بیساتی نه خشه ندییه م خوتندووه ته وه و ده تیزه که مدا لیکمدا وه ته وه. له هه مان کاتدا له سه ر پیکه راره کانی سوقییایه تی و چلوتایه تی کاری خانه قا و پیر (شیتخ) کارم کردوو. چند بابه تیشم له سه ر باری کۆمه لایه تی و کولتوری سوقییه کان نووسیوه. ته ریه ته نه خشه ندییه م له روانگه یه کی میترووییه وه هه لسه نگاندوو. ئهم ته ریه ته له سه ده ی ۱۵ و ۱۶ ده گاته هیندووستان، لیره یه که ریتازی «مجد الف ثانی» نه حمه دی سه ره نیدی سه ره له دده و دوای وی ئهم ته ریه ته به موجه ده دییه (مجددییه) نیتوده ره کا. له هیندووستان تازه که ره وه ی کورد «مه ولانا خالیدی نه خشه ندی» پیتوهندی ده گه ل موجه ده دییه ده گری و ئهم ته ریه ته که له پیتشدا له تورکیا و کوردستان دا ره وای هه بوو، نوی ده کاته وه. ته ریه ته خالیدییه ناکامی کار و رفقوومی مه ولانا خالیده له کوردستان وله به شتیکی زوری دنیای نیسلامدا.

له نیراندا کاتیک سه فه ووییه کان له سه ده ی ۱۶ ده بنه ده سه لاته دار و مه زه به ی شیه ده بیته مه زه به ی ره سمی، نیماکانی بلا بوونه وه ی ته ریه ته کانی سوقییایه تی له ناو ده چی و ریکه راره کانی سوقییایه تی کۆده کرتیه وه.

۱: پرۆفیتسۆر به پروای نیه گۆفاریکی کوردی له هه نده ران ده بی چون بی؟

۲: به پروای من ده بی باشترین و به تواناترین نو سه رانی کورد له ده وری گۆفاریک کۆبینه وه و تا نه و جیگایه ی بویان ده کری تیکه لاوتیک له زاواوه کانی جۆراوجۆری دیالیکته کانی کوردی به کاریین. نه وه زور گرینگه که گۆفاره که نه بیته بلیندگۆی گروپیک به لکوو زمانی حالی نو سه رانی جۆراوجۆریه. وه ک ئهم بزانه نریک به پازده گۆفاری کوردی له سوید ده رده چی. نه وه به پروای من به فیسرۆدانی توانایی نو سه رانی کورده و هه ره ها له باری نابوری شه وه ده رکردنی نه و هه موگۆفاره گران ته وای ده بی. هاوکاری نه و نو سه رانه له ده رکردنی یه ک یان دوو گۆفار بو زمانی کوردی زور به قازانجتره. گرینگ پیتشبردن و په ره پیتدانی باسی کولتوری و زمانییه، نه ک قازانجی تاقم و گروپ و که سایه تییه کان. له گۆفاریکی یه ک گرتوودا که نو سه رانی جۆراوجۆر ده نووسن و باس ده که ن هه لومهرجیکی دینامیک و زیندوو ده خولقی که یارمه تیده ری پیتشکه وتنی زمانی کوردیهه. کاتیک نو سه ران له سه ر کاری هاو به ش ساغینه وه نه وکات ده توانن بو بابه تی هه مه چه شنه وه ک نه دده، زمان، میتروو...

۳: پرۆفیتسۆر زور سپاست ده که م.
۴: سپاس بو توش.

نهنجومهنی شایانهی جوگرافیایی، ژماره ۱۰، سالی ۱۸۴۰، ل ۴۰) ناوه‌کەسی وەک «ناجاری» بیستوووه بەلام نووسینییی له فەرهنگی جوگرافیایی نێراند (ل ۴، ۵) «ناجوری» یه که شیوه‌ده‌پرینتیکی خەلک خوازانه‌یه (۱۲۹) به مه‌به‌ستی به‌ستنه‌وه‌ی شته‌که به فارسه‌وه. ناجور [له فارسیدا] واتای خشتی سوور ده‌دا.

ناوه‌راسته‌قینه‌که، له کورت‌کراوه‌ی وشه‌ی نه‌سلی «ناغاج - نه‌ری» ده‌چن به واتای «دارپر» که ناوی تایفه‌یه‌ک بووه له هۆزی «نۆغوز». [نهم تایفه] به گوێره‌ی رشیدالدین (۷، ل ۲۵) [ناغاج - نه‌ری] به‌شیتیک له فۆرماسیۆنی نه‌وی دوا‌یی واته [نۆغوز] بووه و ناوه‌کە‌ی نوێنه‌ری مه‌فهوومی مغولی «هۆین - نیرگه‌ن» (۱۳۰)، به مانای «خه‌لکی دارستان». «ناغاج نه‌ری» یه‌کان ده‌ین پیتش مغول هاتین [ه ناوچه‌که]. ابن الاثیر، ب ۹، ل ۱۷۴ ناماژه بۆ «ابوالمظفر نه‌نوش ته‌گین - نه‌ل ناغاجه‌ری» ده‌کا که له سالی ۱۰۱۴/۴۰۵ دا هاورێ له‌گه‌ل شازاده‌ی کورد «هیلال کوری به‌در» ده‌ست به‌سه‌رکرا، نه‌مه‌ش نیشانه‌یه‌کی باه‌خداره بۆ ده‌ست‌لاداری و هه‌روه‌ها بلاوبونه‌وه‌ی زۆر زووی «ناغاج - نه‌ری» یه‌کان.

دانه‌ری «نوزه‌ه‌تول‌قلوب» (سالی ۱۳۴۰ ز)، ل ۸۱، هیندیک به‌گومانه‌وه ده‌لتی: نه‌وان پیتشتر به حاکمان (ی) «خه‌لخال» له باشووری «نه‌رده‌بیل» (یان ده‌گوت «ناغاجه‌ری») (حکامش را آغا جریان می گفتند).

ناوه‌که، هه‌روه‌ها له ناوچه‌ی چاله‌نه‌وته‌کانی باشووری نێرانی‌شدا ناسراوه. له‌و ناوچه‌یه‌ش، باش له شته‌که نه‌گه‌یشتون و به شیوه‌ی ره‌سمی وەک «ناغا - جه‌ری» له جیاتی «ناغاج - نه‌ری» نووسیان. به‌روانه: فەرهنگی جوگرافیایی نێران، ب ۸، ل ۱۸، وشه‌ی «آغا جاری».

نزیك به بۆکان له به‌ری رۆژئاوا (نیوه‌ی ریتی ته‌هه‌وو) دێهستانی «تورجان» (۱۳۱) هه‌لکه‌وتوه که ناوه‌کە‌ی له نێرانی ده‌چن و دانیشتروانی هه‌موو کوردن به‌لام توێنیمیه‌که‌ی تیکه‌لاوی تورکی بووه. ناوی دوو گوند (ی نه‌و دێهستانه) سه‌رنج‌اکێشن:

یه‌که‌م «هه‌به‌کی» که بۆی هه‌یه له وشه‌ی مغولی «هه‌باکی» گیرایی به واتای «جال‌جالۆکه» و دووه‌م «شیلان ناباد» (۱۳۲). عونسوری شیلان بێگومان ده‌گه‌ریته‌وه بۆ رۆژانی رۆژوگرتنی گشتی و دابه‌شکرانی شۆر‌باو. به‌روانه: «مقدمه‌ الادب»، ل ۳۳۳ و هه‌روه‌ها «سلسله‌النسب صفویه»، به‌رگی ۳.

نه‌و ناوچه‌یه‌ی وا که‌وتوه‌ته‌ نیوه‌په‌تی چۆمی سابلاخ، به شیوه‌ی ره‌سمی «ئیل ته‌یمور» ی پێ ده‌گوتێ (ف ج، ب ۴، ل ۶۶) و له‌ته‌له‌فوزی کوردیدا «یه‌ه‌ ته‌مر» (۱۳۳) ی ته‌نی زیاده‌کراوه‌یه‌کی کوردیه‌ به‌ر له‌ قات‌لیتیکی سه‌ره‌تای وشه‌ بۆ وینه له بیه‌خته‌چی دا. (۱۳۳) «ئیل ته‌یمور» وەک که‌سایه‌تیه‌کی «جه‌لایری» ناسراوه. به‌روانه: رشیدالدین، چاپی به‌ره‌زین، ب ۷، ل ۱۳.

گوندیک له‌و ناوچه‌یه (که فەرهنگی جوگرافیایی چیدی ده‌ست‌نیشانی نا‌کا) ناوی «توخستا» (۱۳۴) بووه (دوور نییه «توخ‌توغا» (۱۳۵) بووبێ) که ناویکی گشتیه‌یه له نێو مغولاندا. به‌روانه‌ناوی «به‌یاوت» (۱۳۶) له رشیدالدین دا، ب ۷، ل ۳۶، که «حاکمی» «مه‌رکیت» بووه و هه‌روه‌ها لاپه‌ره‌ی ۹۲ «توقتا» (۱۳۷) و... هتد.

له خوارووی چۆمه‌که، ناوه‌ندی نێداری «سابلاخ» هه‌لکه‌وتوه که نێستا بووه مه‌ه‌باباد «مه‌ه» ده‌له‌ته‌ی ماد ده‌کا. له خوارووی نه‌ویشدا ده‌شتاییه‌ک بۆ لای ده‌ریاچه‌ی ورمێ ده‌گشتی که ناوچه‌ی شاروێران

ناوچه‌ی «نه‌ختاچی» (به واتای «زاوا») هه‌لکه‌وتوه که نێستا هه‌ر هه‌یه. ناوه‌کە‌ی بێ هه‌یچ گومانیک پێوه‌ندی به «نه‌سپی فەحل» وه هه‌یه (به‌تورکی «بیلخه‌ی»). زۆر گوندی نه‌ختاچی (که نێستا به‌سه‌ر دوو دێهستاندا دابه‌شکراوه)، ناوی مغولی‌یان به‌سه‌روه‌یه، نه‌وه‌ی زۆر شایانی باس بێ، نه‌و گونده‌یه که ناوی «بورهان» ه و ته‌واویش له ناویکی ئیسلامی ده‌چن.

له کاتیکدا رهنه‌گه‌ چاوه‌روانی نه‌وه‌ بێن که ناوه‌که له بنه‌رتدا «بهره‌ن الدین» بێ، به‌سه‌ر سه‌رمانه‌وه، له نه‌خشه‌یه‌ی نازه‌ریاجانی «خانیکۆف» دا (۱۱۵)، گونده‌که به «بیرخان» ناو‌راوه که شیوه‌نووسینه‌که‌ی وه مغولی ده‌چن، «بوره‌خان» (۱۱۶) به‌واتای «بوت» یا «په‌یکه‌ری بوودا» (به‌روانه، رشیدالدین، چاپی جان، پراگ، ل ۶۷): «شه‌مموونی بوره‌خان» (۱۱۷) به واتای «چاک‌یاموونی بوودا» (۱۱۸)؟.

هه‌بوونی گوندیک له باشووری رضاییه (ورمێ) به ناویکی نزیك به‌و ناوه‌وه، واته «قوتلوی بوره‌انلوو» بۆچوونی نێمه ده‌سه‌لمیتن. لێره‌دا «قوتلوی» به واتای پیروۆزو موباره‌ک، ده‌گه‌ریته‌وه بۆ پیاوچاک (قیددیس) تیک (۱۱۹).

«سونجاق» (۱۲۰)، ناویکی مغولییه (به‌روانه، رشیدالدین، ب ۷، ل ۲۳۱) بۆ نه‌میریکی سولدووز که له‌گه‌ل «هولاکۆخان» دا هاته نێران.

«تبت» (له فەرهنگی جوگرافیایی دا به‌هه‌له «ته‌به‌ت» نووسراوه) (۱۲۱)، دیاره به‌بوونی هیندیک «ته‌به‌تی» ده‌کا له‌وێ و «ناخ - ته‌ته‌ر» له (له‌فەرهنگی جوگرافیایی دا نییه) (۱۲۲)، قۆل بۆ «ته‌ته‌ره‌سپی یه‌کان» راده‌کێشێ (۱۲۳). ناچیت به واتای (باز) (۱۲۴)، ته‌نیا بیه‌چمیکی دیکه‌ی «ناجید» ه که له «چارنۆمیا» ی مه‌راغه‌دا ده‌بیندێ.

ناوی هه‌ریمی دراوسێ، واته «قه‌ره‌له‌ر» (نێستا سه‌ر به «مه‌راغه» یه)، سه‌ره‌رای ناوه‌تورکییه‌که‌ی، به‌کاره‌ینانی زاوه‌ی مغولی «خه‌ره/قه‌ره» ده‌گه‌یتن که واتای «وه‌رزیتر و کێتکار» ی هه‌یه (۱۲۵).

دورکە‌ی نێوان جه‌غه‌توو و ته‌هه‌وو، میان‌دوا‌ی (۱۲۶) پێ ده‌گوتێ (به‌واتای «نێوان دوو رووبار») و له ناو گونده‌کانی ده‌وره‌به‌ریدا، ناواییه‌ک به‌ناوی «چه‌لیک» هه‌لکه‌وتوه (که هاوناوه‌که‌ی له «نه‌رده‌بیل» یش هه‌یه). نهم وشه‌یه له تورکی دا واتای یارییه‌ک ده‌دا (هه‌لووکتین)، به‌لام نه‌گه‌ر نامۆبونی نهم چه‌شنه ناوه [له ناوچه‌که‌دا] به‌خریته‌ به‌رچاو، رهنه‌گه‌ به‌توانێ بێر له ده‌ست تێوه‌ردراوی وشه‌ی «چه‌ریک» بکرتیته‌وه که زاوه‌یه‌کی مغولییه (تسریک)، بۆ (چریک) و هه‌روه‌ها بۆ نه‌رکی «کۆکرده‌وه‌ی باج». به‌روانه رشیدالدین، له زۆر شوێندا.

له رۆژه‌لاتی بۆکان و لێواری راستی جه‌غه‌توو، ناوچه‌ی «سانین قه‌لا» هه‌لکه‌وتوه (نێستا ناوی تازه‌ی شاهین دژی له سه‌ره و سه‌ر به مه‌راغه‌یه (۱۲۷). له زمانی مغولیدا، «سه‌ن» (۱۲۸) مانای «باش/خاس» ده‌دا. شوێنیکه‌ی دیکه‌ش هه‌ر به‌و ناوه له نیوه‌په‌تی نه‌به‌هر و زه‌نجان هه‌یه و گوندیکیش به ناوی سانین که‌وتوه‌ته باشووری نه‌رده‌بیل. هه‌روه‌ها به‌ستوویه‌ک له نێوان نه‌رده‌بیل و سه‌راب ناوی «سانین گه‌دیک» ه که له تورکیدا به مانای «به‌ستوو/زینوو» ه.

گوندیکه‌ی شاهین دژی ناوی «ناجه‌ری» یه. «راولینسون» (گۆفاری

پتیکدینتی (بروانه خواره و تر له بهشی «پاشکوی دووهم» دا) و «شیلان نباد» یکی (۱۳۸) دیکه‌ی لیبیه (بروانه سهره‌تر، له باسی تورجان دا).

له شیوه‌ناخافتنی تورکی تازه‌دا، ناوی گوندی «ئیندرکاش» هیندیک جار وک «ناگری - قاش» ده‌بستری به واتای «بروی خوار» یاخود «هوندر- قاش» به واتای بروی بهرز. وشه‌ی «هوندر» ی مغولی له تورکی نازهریاجانیشد که لکی لیتوره‌ده‌گیری، بهلام ریشه‌ی نه‌و دوو وشه‌یه خه‌لکخوازانه‌یه و ده‌گه‌رینه‌وه بۆ ناویکی کونی نه‌زاتراو (۱۳۹).

ناوچه‌ی «سولدووز»، سووچی رۆژناوای ده‌ریاچه‌ی ورمیتی داگرتوه که هه‌لگری ناوی هۆزی مغولی «سولدووز» ه. بروانه رشیدالدین چاپی به‌ره‌زین، ب، ۷، ل ۲۴۴. نه‌میرانی سولدووز له سهرده‌می دوایین نینلخانه‌کاندا، ده‌ورکی گرینگیان گیترا و ته‌نانه‌ت بوون به جیگری دواکه‌سیان (زنجیره‌ی «چۆناییه‌کان»).

ناوچه‌ی سولدووز که ده‌بته له سهرده‌می حاکمانی موکری، کوردی تیتدا نیشته‌جق بووین، ئیستا ته‌نیا له «قه‌ره‌پااخ» ه‌کۆچره‌کان پتیکه‌توه که دوای سالی ۱۸۲۸ له بهشی «نه‌وپه‌ری قه‌وقاز» وه‌هاتوونه نه‌وی (۱۴۰).

وه‌ک له‌سیاییه‌کانی ئیتمه‌دا ده‌رده‌که‌وی، ناوی مغولی له‌تۆزنتی ناوچه‌که‌دا، ده‌توانی به‌هۆی پاشگری «توو» یاخود له‌ریگی به‌راوردکردنیان له‌گه‌ل ناوی که‌سی دا روون بیته‌وه. سه‌بارت به‌به‌شی یه‌که‌م، نموونه‌ی باشی باسه‌که، «که‌ره‌فتوو» که هه‌رمیتیکی بچووکی دۆلی «ساروق» بته‌ (بروانه سهره‌تر) و لیره‌دا بوو که سیرر. پۆرت (۱۴۱) نه‌شکه‌وتیتیکی به‌به‌ره‌نوووسی یۆناییه‌وه دۆزییه‌وه. بروانه: سیرر. سته‌ین (جاده‌کۆنه‌کان، ل ۳۲۴ تا ۳۴۶) (۱۴۲).

به‌هۆی راپۆرتیکه‌وه، روونای خراوته‌سه‌ر نه‌م ناوه که سه‌بارت به‌و له‌شکرده‌یه و «ته‌میور» له‌سه‌ربازگه‌ی خۆی له «ناق - سه‌می» (به‌فارسی «سفیدرود» ده‌ناردی بۆ «ساریق - قورغان» (۱۴۳) و «کردتو» (بروانه: ظفرنامه، به‌رگی ۱، ل ۶۲۸). من‌دلنیم که نه‌و ناوه‌ی دواتریان، ده‌بته‌وه‌ک «کروتو» بنووسریته‌وه (بروانه: ن. پۆپ، «که‌ره‌تۆتوو» به‌واتای هه‌بوونی دارستان له‌شانی باکووره‌وه). بوونی ناوی «که‌ره‌فتیسکایا» (۱۴۴) - به‌کۆتاییه‌وه رووسییه‌که‌یه‌وه، له‌کانگای ئالتوونی «نه‌وپه‌ری بایکال» (ناوچه‌ی «به‌رگوزین» پشتیوانی مغولی بوونی کاراکتیری ناوه‌که‌یه).

زۆر باشوورتر له‌ناوچه‌ی موکریان، واته‌سه‌ر پتگی سەقز بۆ سه‌ه، هه‌رمیتیکه‌ به‌ناوی «هۆنه‌توو» (۱۴۵) (ئیستا به‌سه‌می «نویاتو» ف. ج. ۵، ۲۶) به‌مانای «خاوه‌ن نۆبۆ/ نۆیه» (بۆ نمونه «ستوونیتیکی یادگار یا به‌ردیتیکی سه‌رگۆز» (بروانه رشیدالدین، چاپی جان، (G. M. Spp., 47 - 53): «برای نشان میلی ساختند که مغولان آنرا «اوبا» گویند». ددنگی زیادکراوی «ه» له‌پیش «نویا» شتیکی ناساییه بۆ زمانی مغولی کۆن (۱۴۶).

له‌باسی نه‌و ناویانی که به‌نیوی ناوه‌دانکه‌ره‌وه و خاوه‌نانی پیتشوویان کراون، ده‌کرێ چهنده‌ن نمونه‌یه‌ک له‌مه‌لبه‌ندانه‌ی بیتیینه‌وه که دراوسیتی ناوچه‌ی موکری: له‌دۆلی ته‌نیشته‌جۆمی سه‌قز که ده‌پۆتته‌ناو جده‌توو، گوندی گه‌وره‌ی «مه‌رخوز» هه‌لکه‌وتوه که به‌روالت به‌نیوی هیندیک تاقمی مه‌سیحی مغولی یا «نۆیفوز» (۱۴۷) «مه‌رکوس» (۱۴۸) کراوه. به‌راوردی بکه‌له‌گه‌ل ناوی باپیره‌گه‌وردی «که‌ردیت» (۱۴۹) که «مه‌رخوز بووروق - خان» یان

پتگوتوه (۱۵۰). بروانه: رشیدالدین، ۷، ۱۲۳.

له‌دۆلی «میره‌ده‌ی» (ی سه‌هریگی سەقز - بانه)، ناوی گه‌لی «ته‌مۆغه» و «قه‌ره‌چهر» هه‌لکه‌وتوون. «ته‌مۆقه» (۱۵۱)، ناوی «نۆیۆن» یکی هۆزی «بارین» (۱۵۲) بووه له‌سه‌رده‌می چهنگی‌زخان دا (رشیدالدین، ۷، ۲۶۴).

قه‌ره‌چهر (ف. ج. ۵، ۳۲۱) یش ویده‌جی مغولی بته‌ (و په‌نگه‌مانای ره‌شتاله و سه‌هوزه‌بدا). به‌راوردی بکه‌له‌گه‌ل ناوی «تۆقوچهر» (۱۵۳) (میتووی شاراوه [ی مغول]، ۲۸۰) و هه‌روه‌ها له‌گه‌ل «توغاچار» (۱۵۴) (رشیدالدین، چاپی جان، پراگ، ۹) و. هتد. له‌مه‌ر پاشگری «چهر» بروانه: Pelliot, La horde d'or, 52.

قه‌ره‌چهر ناوی یه‌کیتیک بووه له‌باپیرانی ته‌میورییه‌کان. شونیکیش به‌ناوی «که‌ره‌چهرۆف» (۱۵۵) له‌چیره‌که‌پاله‌وانییه‌کانی رووسی (بیلینا) (۱۵۶) داها‌توه.

بۆ کۆتایی هینان به‌مه‌ژماره‌کردنانه‌م، ده‌بته‌ ناوی گوندی «کۆنده‌لان» ی سه‌قز بته‌م (ف. ج. ۵، ۳۸۳). نه‌م ناوه‌ زۆرجار له‌میتووی مغولی داها‌توه (هه‌رچهنده‌ په‌نگه‌ خۆی له‌به‌ره‌تیتیکی مغولییه‌وه نه‌هاتبته‌) و واتای ره‌شمالی گه‌وره و خیتوته‌ی سه‌حرایی ده‌دا به‌لام به‌گشتی بۆ خیتوته‌ی شایانه‌ به‌کارده‌برئ. بروانه‌نامه‌ی «نه‌رغون‌خان» (۱۵۷) بۆ برۆی دو‌فرانس (ئیراد بارانس) (۱۵۸) که‌ده‌لته‌ی: «له‌کۆنده‌لان نووسراوه».

(و. کۆتۆز، Rocznik Orientalistyczny, XVI, 1950, 376) نه‌م «کۆنده‌لان» ه‌به‌ ناوی شوین ده‌زانی. ناوچه‌یه‌ک له‌به‌شی باکووری چۆمی «ناراس» - باشووری رۆژناوای «شوشا» (نه‌وپه‌ری قه‌وقاز) - ناوی «کۆنده‌لان سوو» ی له‌سه‌ره و «که‌هده‌لان» (ف. ج. ۴، ۴۳۶) ی نزیک سه‌راب یش دور نییه‌ ئالوگۆکراوی هه‌مان وشه‌ بته‌.

ت: هۆز و هینل

پیتشتر دیتمان که ناوی دوو هۆزی ناسراوی مغول «سولدووز» و «نۆیرات» هۆی دانرانی ناون له‌سه‌ر سولدووز (۱۶۰) و نۆیرات (که‌ئیستا ناوی «چارنۆیاق» ی لته‌ تراوه).

زۆر دوور له‌چاوه‌روانی ئیتمه‌ش، ناوی هۆزی مه‌زنی «موکری» یه (۱۶۱). وادیاره‌که‌سه‌س له‌ویچوونی به‌روالتی نه‌م ناوه و وشه‌ی «موکری» (۱۶۲) وردنه‌بووبیته‌وه که «تینۆفیلاکت» (۱۶۳) وه‌ک هاوسیتی «ته‌ویات» (۱۶۴) (ته‌بغه‌ج» له‌باکووری چین) له‌ده‌وره‌یه‌ری نه‌و سه‌رده‌مه‌دا که نیمپراتور «موریشس» (۱۶۶) له‌شکری ده‌نارده‌ لیتواره‌کانی ده‌ریاچه‌ی ورمی (۵۸۹)، دیاردی پیده‌کا.

هه‌رچۆنیک بته‌، «تینۆفیلاکت» ده‌توانی رینۆتیتیکی مه‌ترسی داربته‌: «موکری» یه‌که‌ی نه‌و په‌نگه‌ خه‌لکیتیک بته‌ چینییه‌کان «مو-کی» (وو - کی؟) (۱۶۶) و دواتریش «مۆ - هۆ» (۱۶۷) یان پیده‌گوتن یان نه‌وانه‌ی و له‌باکووری «کۆریا» ده‌ویان و «شاوانتیس» به‌ناوی نه‌ته‌وه‌ی «تونگۆز» (۱۶۸) ده‌یان ناسیتته‌ (۱۶۹).

«هاوسیک» (۱۷۰) له‌سه‌رچاوه‌ی باسکراو، ل ۳۴۰ دا نه‌و ناوه‌ی «تینۆفیلاکت» هیناویته‌ی له‌شیه‌ی «مورکیت/ مه‌رکیت» (۱۷۱) دا ده‌نووستی و نه‌وه‌ش ده‌سه‌لمیتته‌ که په‌نگه‌ نه‌و هۆزه‌ به‌هۆی «مه‌رکیت» ی

سەرچاوه مغولییبه کانهوه بناسرتیهوه (۱۷۲۲).

من نهو لیتهاتووییه م نیسه له م پرسسیاره بدویم بهلام ده بیتم که «بریتشتنایدیتر (۱۷۳)» «مو - کسو - لی (۱۷۴)» له هۆزتیکی دیکه به ناوی «مکرین (۱۷۵)» جیاواز داده نئی (هینانه سه رزمانی وشه ی مکرین زۆر جیتی دلنیایی نییه). راسته که به گویره ی قسه ی رشیدالدین، ۷، ۹۰، «مه رکیت» له سه رده مه کیدا «مه رکیت (۱۷۶)» ی پیگوتراوه، به لام زۆر جییاواز له م دووانه «بکرین» ه که پیییان ده گوت «مکرین (۱۷۷)» (رشیدالدین، ۷، ۱۶۶) (۱۷۸) و نه وان «نه مغول» وول بیون نه ئویغور (۱۷۹) به لام له چیا عه سه ته مه کانی «ئویغورستان» ده ژیان (۱۸۰) و ناوی تازهی «قه یه چی» واته «شاخه وان» یان پیترابوو.

له ناوسه رشیتواییه کی گه ره که له مه ر هاواناویوونی نهو دوو هۆزه هاتوه ته پیش، نازناوی تایبته و پر به پیستی «قه یه چی» یه کجار سوو ده خش ده نوتی. چه نگیز «مه رکیت» ی له ناو برد. میژووی شاروه ی مغول، به شی ۱۹۷ و ۱۹۸ هه ره وه ها رشیدالدین، ئامازه یان به هیج «مه رکیت» یک له رۆژناوا نه که ره دوو (۱۸۱) له کاتیکدا نه میان په سندی نهو ده کا که تا قمتیک (تایفه یه که) له «بکرین» هاوریسی هولاکۆیان کورد و له م شاناشینه دا (ئیتیران) به «قه یه چی» (شاخه وان) (کوهره وی) ناسرابوون. ئیمه له کتیبی ژیانی قه شه ی نستووری یه به لاهای سیه م له سووریا (۱۳۱۷ - ۱۲۸۱) دا برکه یه کی یه کجار روون بۆ باسی «قه یه چی» ده بیینه وه (۱۸۲).

به گویره ی نه م سه رچاوه یه، نزیک به سالی ۱۲۹۷، سه ربازه مه سیحیه کانی سه ربا زخانه ی «نه ربیله» (هه ولتیر) عاید به هۆزی شاخه وان «قه یه چی»، موسولمانتیکی خاوه ن شکۆیان کوشته. مغولی فیرقه ی نوێ موسولمانی «نه ورووز (۱۸۳)» و هیندیگ کورد و عه رهب، نابلقه ی قه لاکه یان دا. شه ر هیندی بووه وه به لام له سالی ۱۳۱۰ دا، سه رله نوێ په ری سه ند و نه ویش کاتیک بوو که «قه یه چی» یه کان له دژی نه میری خۆیان - نه میر زهینه دین بالوو - سکالایان هینایه باره گا. نهو نه میره ی که نه رکی دابه شکردنی مواجی سیهه زار که سی له سه رشان بوو.

ئیتلخان نه میری ده سه ته سه رکرد و ئینجا موسولمان و کورده کان «نه ربیله» [هه ولتیر؟] یان گه مارۆدا و داویان له مه سیحی و قه یه چییه کان کرد له قه لا بیته خواره وه. «نه میر چۆیان» ی خاوه ن ده سه لات که له وه ده چوو پشتیوانی زهینه دین بی، به لایه نگری قه یه چییه کانی (ل ۱۶۷) گرتنه بن بالی خۆی به لام موسلمانه کان گوئیان به وه نه بزوت و له نه مری ده رچوون. مه سیحی و قه یه چییه کان که پروایان به به لیتنییه کانیان کردبوو هاتنه خواره وه و قه تللی عام کران و نه و قه یه چییه کانه ش که له ناو قه لاکه دا مابوونه وه له سه ر دیواری شاروه فریترانه خواره وه. له م چیرۆکه دا، هاو ده سه تی مه سیحیه کانی ناوچه له گه ل قه یه چییه کان به ته وای نا شکرایه.

نوخته یه که له م باسه دا بۆ ئامانجه که ی ئیمه گرینگه و نه ویش نه وه یه که قه یه چی و بۆ نمونه «بکرین/ مکرین» له هه ولتیر خاوه نی ده سه لاتتیکی زۆر بوون و رووداوی دلته زینی سالی ۱۳۱۰ به ته وای نه به وه هۆی له به ره که چوونی هۆزه که، چون ته نانه ت ته میور له کاتی له شکر کیشانی سالی ۱۴۰۳ / ۱۴۰۳ دا بۆ سه ر گورجستان که لکی له کارزانی

«مکریت» هکان وه رگرت (۱۸۴).

دانه ری شه ره فنا مه (به رگی ۱، ل ۲۹۶ - ۲۸۸) ده لئی: «بنه چه که ی حا کمانی موکری (حکام مکر) ناوچه ی باشووری ده ری اچه ی ورمی، ده گه ریته وه بۆ هۆزی موکری که له شاره زوور دامه زرا و هیندیگ ده لیتن لقیکی «میرانی بابان» ن.

نهو که سه ی و شه ره فخان به یه که مه ی نه میری موکری ناوی ده با «سه یفه دین» ه که ژماره یه کی زۆری هۆزی بابان و عه شایری دیکه ی کورده ستانی له خۆی کۆ کرده وه و له سه رده می حوکی تورکمانه کاند (نیوه ی دووه می سه ده ی پا زده هه م) «دریاسی گرت و له ویتوه ده سه لاتتی به ره و ناوچه کانی «دۆل باریک»، «ئه ختاچی»، «ئیتیل ته موور» و «سولدوز» په ره پیتدا.

ئیمه ده زانین که کورده «هه زبانی» و «زه رزاری» (ئیتستا زه رزا) (۱۸۵) و... هتد، بۆ ماوه ی چه ند سه ده له ناوچه که دا ژیا بوون (۱۸۶) و کۆچی سه یفه دین به واتای نهو نه نیسه که ناوچه که به کۆلونی کرابن، به لکو وه نگا ویکه بۆ یه که خستی دانیش تووانی نهو مه لبه نده له ژیر سه رکردایه تی تا قمتیکی چه کداری نوێ دا.

نه م چه شنه گوژانکاریه ی ناو ریک خراوه ی عه شیرده ته کان، له میژووی کورده دا زۆر جار روویدا وه. سه رۆکه کانی موکری و ده سه ت ویتوه نده کانیان ته نیا قورسای «عه شیرته» یکی نوئیان له سه رشانی و ره زتر (په عیه ت، گوژان) هکان و لقو پۆی هۆزه ی چووک و لاوازه تره کان زیاد کرد. له راستیدا، پیش نهو سه رده مه، هیج ئیشاره یه که به هۆزی موکری له ناوچه ی ده ری اچه ی ورمی نه کراوه و ئینسیکلۆپیدیای مصر «مسالك الابصار» (که پیش سالی ۱۳۵۰ نوو سراوه) له ناو لیسته ی هۆزه کورده کاند، ناوی موکری هه لده بو تری (۱۸۷)،

سه رده می نیوان کوشتاری قه یه چییه کان له هه ولتیر (۱۳۱۰) و نیوه ی دووه می سه ده ی پا زده، چی تیدا نییه و ماتریالی به ره ده ستیش، هیج نیشانه یه کیان بۆ شه رح و به یانی ناوچه ی موکری تیدا نییه جگه له و بۆ چوونه ی که ده لئی سه رکرده تازده کان، نوینه رانی ته وایه کورده کراوی «شاخه وان» پیتشووه کانی هۆزی بکرین و مکرین و مکریت بوون که له هه ولتیر له ناو کورده کاند نیشه ته چی بوو بوون (۱۸۹).

ناوی هۆزتیکی دیکه که سه رنجمان رابکیتشت، «دیتوگری» یه. نه م تا قمه عه شیرته له شه ره فنا مه دا ناوی نه هاتوه، به لام «راولینسون» (له سه رچاوه ی ناوبرا، ل ۱۳۴) ناوی «دیتوگری» له ژیرناوی «موکری» دا دیتی و ده لئی نه مانه ده سه لاتتی دارایی و مالییان به سه ر هۆزه که دا هه یه. ئوسکارمان (۱۹۰) دیتوگری وه ک دانیش تووانی سه رکه ی ناوچه ی سا بلاخ ناو ده با که له لایه ن «موکری» یه کانه وه بنده سه ت کراون. ره نگه نه م بۆ چوونه، زۆر له شوینی خۆیدا نه بن. چونکه «دیتوگری» ش له ئاغا وه تی ده وه له مه ند و ره عیه ت پیکه اتوه و بۆ چوونه که ی «مان» ته نیا چینی به ستراوه ی دووه م ده گرتیه به ر. به رواله ت ده بی دیتوگری له گوندی «دیتوگر (۱۹۱)» هه هاتین که ۱۱ کیلۆمیتریک که وتوه ته شانی باشووری سا بلاخ (دیه - ئ بوکر، وه ک چۆن «دیتوگری» له شتۆ «دیه - ئ گورجی» یه).

عونسوری سه خله تی ناوه که «بوکر» ه، له سالی ۱۹۱۴، بنه ماله ی دیتوگری نه و یان سه لماند که با پیره گه وره ی چوارجیل پیتشه وه تریان، «بهیره م ئاغا» له دیار به کروه هاتوه.

گوژانی «به کر» ی عه ره بی بۆ «بوکر»، زۆر ویناچی (۱۹۲) نه ویش به

هۆی ئەو دەوڵەتە کە ناوی بابەکر (ابوبکر) ناویکی گشتییە لە ناو کورداندا. بە لەبەرچاوەگرتنی ئەو راستییە، کە هۆزی «مکرین»، «بکرین» یەشیان پێدەگوترن، ڕەنگە بتوانرێ عونسووی «بوکری» وەک شێوەیەکی جیاوازی «موکری» بناسرێ، بەلام بۆچوونێکی وا، هێندیک سەختەتی لە ناوی گوند (ی دیبوکر) و هێندیکیش جیاوازی لە ئاوتلی/ۆ/ و/دا پێکدێت (Nondum liquet).

هۆزێکی گرینگی دیکە کورد دانیشتووی بەشی رۆژئاوای ناوچەکە و سەرلێواری باشووری گادەر و سەرچاوەکانی زێ، هۆزی «بلباس» دە. بە وتە شەرەفخان، بەرگی ١، ل ٣٥٨، کۆنفیدراسیۆنی «رۆژەکی» (لە بدلیس)، خۆی لە دوو لقی پێکھاتوو: «بلباسی» و «قەوالیسی» (١٩٣) کە سەر بە ناوچەی «هەکاری» یە (لەسەر زێ گەورە). لە راستیدا، ناوی قەوالیسی وێدەچێ کە لە ناوچەی «بۆتان» ناسرابێ. هەکاری و بۆتان، هەردووکیان کەوتوونەتە شوێنێکی دوور لە دەریاچەی ورمێ و شەرەفخان لە بۆچوونی خۆی زۆر دلنیا نەبوو و باسی نەریتیکی دیکە دا دەکا کە بەگوتری ئەو، بدلیسی و قەوالیسی (ڕەنگە لە قوناختیکی دواتر)، سەر بە «فیدراسیۆنی بابان» (ی شارەزور) بوون و دەگوترن کە بنەچەکە ی موکری لەوتێوە سەری هەلداو. لە رۆژگاری نێمەدا، بلباس لە لاشانی زنجیرەشاخی «قەندیل» دەژین و بنەچەکە ی بنەمالەکانیان (ئوجاق) لە رابردوودا، زستانیان لە «میزۆپوتامیا» و هاوینیان لە سەران (بەرزاییەکان) ی بەشی رۆژەلاتی زنجیرە قەندیل دەبردەسەر. هیچ چەشنە بۆچوونێکیان ناتوانن لەمەر بنەرەتی ناوێکە واتە ئەو وشەیی کە لە ناو هۆزەمغولی و تورکەکانیشدا نەناسراو ماوەتەو (١٩٤) دەبرێن.

تیرەپەکی (١٩٥) فیدراسیۆنی بلباس کە ئیستا بەتەواوی لە مەلەندی موکریدا نیشتهجێ بوون، ناویان «مەنگور» هە پەسپۆری مغولناس - پروفیسۆری خودالیکۆشبوو. «کۆتوز» جارتیکیان بۆی نووسیم (٣١ مارس ١٩٣٥) کە ئەو ناو دەرخاتە بییری «مەنگیت» (١٩٦). «رشیدالدینیش ب ٧، ل ٢٥٣، ناوێکە وەک «مەنگقوت» (١٩٧) دەنووسێ و ناوی ئەو ئەمیرانیان دەبا کە لە نێراندا خزمەتیان کردوو. گوندێکی ناوچەی سەرەب (لە ف. ج. ٤، ل ١٨٣) «مەنقوتای» (١٩٨) بەروالەت ڕەنگدانەوێ ناوی ئەمیر «مەنگقودە» (١٩٩) یە (باوکی قوتلوغ - شا نۆبونی بەنیویانگ)، پروانە رشیدالدین، ٧، ٢٥٤، لە ناکامدا، ئەو بۆچوونە نابێ وەڵا بێرێ کە بنەرەتی «مەنگور» ڕەنگە هاوتا لەگەڵ «موکری» بێ، هەرچەند مەنگور وەک تاک، بە کۆی مغولی «مەنگقوت» نەبەستراوەتەو (٢٠٠).

ناوی هۆزێکی دیکە ئەو مەلەبەندە، «گەورک» (لە رۆژەلاتی بەستینی کەلوێ) و سوێسنی (٢٠١) لەبەستینی راستیەو، لە کوردی دەچن. سوێسنی کە ناوێکە بە شێوەیەکی ناسایی نوێنەراییەتی «سوێسنی» یکی کۆن دەکا، وایدەچێ کە هی توێژێکی نیشتهجێ بووی سەردەمی زووی دانیشتووانی کورد بێ. ناوی باپیرانیان: بەریاجی، مەلکاری، و نالان، لە نێرانی دەچن. ئەوی دواتریان کە بە شێوەیەکی بەرچا، هاواناوی نالان (نۆسیت) هەکانی قەوقازە، لە هەموویان سەرئێرێتێش ترە، نێمە دەزانن کە نالانەکان چەندەها جار نفوزیان کردە ناو «پارتیا» و «ماد» (پروانە پیشتر، بەشی ٣ - چارەنووسەمێژوو و بیەکان) پەر اوێزی ژمارە (٣١).

پاشکۆی یەكەم

لیستی زیادکراوی ئەو شوێنانە ناوی مغولیانی لەسەر.

لە نێوان شەش تا هەوت هەزار ناو کە لەژێر عینوانی نازەریاجان، لە فەرھەنگی جوغرافیایی نێراندا هاتوون، من هەلبژاردە هێندیک ناوم (جگە لەوانە ی پێشوو) پێکھێناوە و لێرەدا بە ڕێچکە ی ئەلف و بیتی عەرەبی دەیان نووسم. جیا لە ناوچەی موکری (باشوور) کە پیشتر باسی لێوەکراوە، من نازەریاجانم بەسەر ئەم مەلەبەندانەدا، دا بەش کردوو:

- ١) رۆژەلات: نەردەبیل، سەرەب، خەلخال، موغان
- ٢) ناوەندی: تەبریز، میانە، قەرەجەداغ
- ٣) باکووری رۆژئاوا: خۆی، ماکو
- ٤) باشووری رۆژەلات: مەرغە
- ٥) رۆژئاوا: ورمێ، کە ئیستا رضاییە.

بە شوێن ناوی گوند یا ناوچەدا، ژمارە ی مەلەبەند دێم. بۆ دۆزینەوێ وشە ی بەرانبەر بە ناوێ کە مەترەدە تیە مغولیەکان، چاوم لە پروفیسۆرن. پۆپ کردوو. جیا لە سێزدە مەلەبەندی باشووری رۆژەلات (موکری)، ئەو لیستە، پەنجای نێوی وە بەرگرتوو، یازدەیان لە ناوچەی یەکم، شازدەیان لە ناوچەی دووهم، هەشتیان لە ناوچەی سێهەم، دوازدەیان لە ناوچەی چوارەم و ستیان لە ناوچەی پێنجەم:

- ١) ناچاچی <١> بە واتای بارەبەر <٢> نەریەتان <٢> = سەرۆکی دەکەس <٢٠٢>: ٣) نوراتلو <٢> = سنعاتکار (نورات): ٤) نەرقوون <٤> = ناوی نەرغوون: ناوی کەسی <٥> نەرگەوین <٣> = مەسیحییەکان (نرگەن): ٦) نۆزگوتان <٢> = شوێنی هوردووی سەرۆک (نۆزگوتەن): ٧) نەلپاقووت <٢> = چینی خاوەن ماف و دەستەلات: ٨) نالقوو <٤> = ناوی کەسی (نالقوو): ٩) نۆنەر <٤> = ناوی کەسی: ١٠) نۆلامچی <٤> = نەو کەسە ی ئالف و تفاق بۆکتی بەرکیتی نەسپ دێنن: ١١) نۆنگووت <١> = ناوی هۆزی نۆنگووت: ١٢) بارەجوق <٤> = ناوی تابییەت <٢٠٤>: ١٣) بارووق <٤> = گەورە بەرین (بەرغ): ١٤) بەختەچی <٣> = بوخچە دروو: ١٥) بەرانقاز <١> = بالی راست (بەرەنقەز: ١٦) بلارقسو <٥> = مالی و نیسو <٢٠٥>: ١٧) بولقان <٤> = ناوی مێیینە <٢٠٦> (١٨) توو پوولقا <١> =؟ لە مغولی دەچن: ١٩) توودان <٣> = ناوی کەسی (توودۆیون): ٢٠) توولاجی <١> = راوچی کەرویشک: ٢١) جالیق <٢> = پوت: ٢٢) چارنۆمق <٤> = چوار هۆز (مغولیە کە ی «نەمەق»): ٢٣) چوکه توو <٤> = بە بەردی بچوو کەو: ٢٤) سائین <١> = باش، چاک: ٢٥) ساتی <٢> = ناوی کەسی <٢٠٩>: ٢٦) سەپوورغان = گومبەز (سەبووغەن): ٢٧) عەرەقتسو <٢> = بۆ پاشگری توو: ٢٨) قانچی <٢> = قۆل: ٢٩) قەرەتاقەول <٤> = بۆ پاشگری «هول»: ٣٠) قووتان <٣> = ماسیگرە <٢١٠>: ٣١) کاردچین <٢> = ناوی مێیینە، کەردووجین <٢١١>: ٣٢) کیوی <١> = هۆزی کوینی <٢١٢>: ٣٣) مانقوتای <١> = ناوی کەسی <٢١٣>: ٣٤) مەرگەن <٣> = راو کەری وریا: ٣٥) مەرگید <٢> = هۆزی مەرکیت: ٣٦) مەکە توو <٢> = مەرۆفی فیلباز: ٣٧) مووخور <٣> = بێ هەست، کورت (موقور): ٣٨) موقیل <١> = گیللاس (موقیل): ٣٩) ناچید <٤> = باز [بالتە]:

٤٠) نه چيچ = تهنبل: (٤١) نافوور <٣> = ده ریاچه: (٤٢) هاروولان له سیلوانا <٥> = هۆزی نه رولان (نه رولت).

باشکۆی دووههم

توژی کۆن له توپۆنتیمی ناوچه: «په رسوا» و «ده ریاوسا» روانینی خیرامان به «کارتی ویزیت» انه ی که مغوول له ناوچه باشوورییه کانی ده ریاچه ی ورمی به جیتی هیشتوون، ته نه ده مانباته سه ر دوایین توژی له توپۆنتیمی ناوچه که (واته سه ده ی ١٣ و ١٤). به زوویتیکی زوو دوا ی نه و سه رده مه، مغووله کان به هۆی دانیشستووانی تورکه وه (٢١٤) توانه وه. ژماره یه کی که میشیان رهنگه له لایه ن کورده وه توایسته وه، گهرچی ده رکه وتنی تپسیکالی نه میان [= کورد]، تیکه لاییه کی نه وتو نیشان نادا.

ده کری که م وۆر بلتین که حه وزه ی چۆمی که لوئ (زتی گه وره)، ناوی تورکی - مغوولی تیدا به رچاو ناکه وی به لام له ناوچه ی باشووری ده ریاچه ی ورمی ده توانین شوینی ناشکرای هیلنیک هه لگرین که له لایه که وه، دوا پاژی «که ند» ی (٢١٥) تورکیان به شوینه وه (وه ک شه رف - که ندی و عیسا - که ندی) یان پاشگری وه ک «لیق» یان گرتوه یا خود عونسووری به ناشکرا تورکی وه کوو «ناغاج» و «بولاق» یان هه یه، له لایه کی دیکه شه وه لیزگه ی نه و ناوه کوریدیانه ی وا به «ناو» (آبادی فارسی) کو تاییان پیدئ یان نه وانه ی پاشگری نیرانیان هه یه (کۆی «ان» یا «سه کان») یا نه وانه ی به «کانی» (کانیه ره ش) یا «گرد» (گرده سوور) ده ست پیده که ن، یا خود عونسووری به هاسانی ناسراوی کور دیان هه یه، وه ک «باسکه درێژ» (چنگال) «کونه مشکه» و... هتد. زمانی کوردی هیشتا به ته واری زمانیکی ناسراو نییه و زۆر وشه ی تیکنیکی له زمانی کوریدا، چاوه روانی روونیوه نه ونه.

جیا له توژی کوریدییه کان، تورکی و مغوولی بوونی هیندیک ناوی ناسایی له توپۆنتیمی ناوچه که دا، جیگای سه رنجن. گومانی تیدا نییه که تا قمتیک ناو به تایبه ت له حه وزه ی «گاده ر»، مه سیحی نارامین، وه ک: «سه رگیس (٢١٧)»، «دینه ا (٢١٨)» (به واتای ده رکه وتنی [عیسا])، سه لۆس (٢١٩) و «بیم سورت» (به واتای منبه ری بچووک، که نیستا «بیم زوته (٢٢٠)» ی پیددلتین. به روانه: ف. ج. به رگی ٤، ل ٩٤.

رهنگه تایبه ته ندی جیاوازی نه و «نارامی» یانه ی وا خۆیان خزانده ناوچه که وه له مه لبه ندی نیوان «سه رده شت» و «پانه» و نه و شوینه ی و «که لوئ» به ره و «میتزۆ پۆتامیا» خول ده خواته وه، رهنگی دا بیه ته وه. له م شوینه دا، ده توانی ناوی وه ک «شمۆله» (ف. ج. به رگی ٤، ل ٣٠٤: شه موعیلا) (٢٢١) و «شیلمان» (٢٢٢) له سه رده شت و «سیه وما» له بانه (به راوردی بکه له گه ل «سیاما» ی سووریانی به واتای کشتو کال) (٢٢٣) و هیندیک ناوی وا بدۆزییه وه که به «بی» ده ست پیده که (بی ی [ناشووری] = مال؟) بوئونه: بی توشوش، «بیران» و «بیتوره» (٢٢٤).

به لام ناوی «نالت» (٢٢٥)، «نه رنه نووس» نه ره به یوس؟ (٢٢٦)، «دوونیس» (٢٢٧)، «گاده ر»، «گاگه ش» (٢٢٨)، «له گز» (٢٢٩)، «نه لۆس» (٢٣٠)، «نه رزه میس» (٢٣١)، «ته یه ت» (٢٣٢) و... هتد:

که له به شی رۆژناوای ناوچه که بلا بوونه ته وه، ده بی چ بن؟

نه وه یکه ده توانین شوینی هه موو شوینه وارێکی «پیش - نیرانی» واته میرنشینه زاگرۆسییه کانی وه ک «سووریکه ش» (٢٣٣) «سه قز»؟، «لا رویت» له مه لبه ندی نه للابیریا و... هتد: له ناوچه ی به ر توژیته وه ی نیستاماندا هه لگرین یان نا، کاتیک روونده بیه ته وه که لیسته یه کی ته وومان له سیمای جوگرافیایی ناوچه (دۆل و شیو، بوار و رچچکه و رووباری بچووک) به ده سه ته وه بی.

تۆبلیتی «ترکه ش» (٢٣٤) له ناو مه نگوپایه تی و لای رۆژناوای «که لوئ» یا «ترکاشه» (٢٣٥) ی نزیک بۆکان - ف. ج. به رگی ٤، ل ١٢: ره نگدانه وه ی ناوی «تکریش» (٢٣٦) بن له خاکی «ماننا»؟ به روانه: ل. واترمن، نامه گه لی پادشاهی، میشیگان، ١٩٣٠، (١٣١) (٢٣٧). یا بلیتی ناوی «نیندرقاش» (٢٣٨) که گۆزی به ردینی «قه قه قا» که وتوه ته نزیکیه وه، عونسووریکه ی بۆ به راوردکردن له گه ل نه و «ترکه ش» (٢٣٩) و «سووریکه ش» (٢٤٠) «هی وا» «سارگۆنی دووه هم» ناوی بر دوون تیدا بی.

نه م چه شه ته نگ و چه له مه انه ده بی له لایه ن پسیپۆرانه وه چاره سه ر بکرتین، به لام بۆ نه وه ی منیش ناکامیتیک له وتاره که ی خۆم وه رگرتی، ده بی هیندیک سه رنجدان و بۆچوون له مه ر دووانوی پیسه ندیدار به توژیته کی کۆنتری توپۆنتیمی ناوچه که به خه مه به رچاو:

١) نه وه راستیه کی زه قه که ناشوورییه کان ناوی دوو نه ته وه یان له باشووری ده ریاچه ی ورمی هیناوه: «میدیا» (یه که مجار له ٨٣٦ پیش. زا و «په رسوا» (٢٤١) «یه که مجار له ٨٤٤ پیش. زا. نه م خه لکانه ده بی نوینه ری نفووزی زۆرتی مادی و نیرانییه کۆنه کان بن پیش نه وه ی که نه وی دوا ییسان به ره و باشوورتر واته ناوچه ی «فارس» ی نه مرۆ (پارس) هرۆن و ناوی خۆیان [به ناوچه که] به خشن.

له باسی له شکرکیشانه که ی سالی ٧١٤ ی پیش زایینی خۆیدا به ره و باشوور، سارگۆنی دووه هم ده لئ: له «لاروه ته» (٢٤٣) «هاته خواره وه بۆ ناو «په ر - سو - اش» (٢٤٤). په رسوا ویده چی تا قه شویتیک بی له ناوچه که (سه رگاده ری خواروو - نزیک سووچی باشووری ده ریاچه ی ورمی)، که بیرورای پسیپۆران له سه ر شویتایه تیه که ی هاوده نگه. من ده بی له م باسه دا به تایبه ت بی له سه ر واتای «هاته نه خواره وه» داگرم: ناوچه ی پرپستی گاده ری خواروو به ناوێک ده ناسرئ که له به نه ره ته وه مغوولییه واته «سولندوز». له سه رده می پیشکه وته کانی نیسلاندا، ناوی «نیریز» (٢٤٥) بووه (له «بلاذری» ل ٣٣١ د، به هه له نیریر نووسراوه) و من به «نیریز» (٢٤٦) ی ده زانم به واتای رۆژانه خواره وه (٢٤٧): خه لک بۆ که هیشتا به شویتیک ی وا، ده بوا یه [له ناوچه شاخاوییه کانه وه] به اتبانه یه خوارئ.

«سارگۆن» له «په رسوا» وه به ره و «میسسی» (٢٤٨) له خاکی ماننا هات. میسسی ده بی که وتبیه ته به شی خواروی ته ته هوو و شانی چه بی نه و لیاوهری چۆمه که بی که «میتوا» (٢٤٩) شای نواراتوو، به ردنووسیتی بزماری لئ به جیه تیشته و تیدیدا گوتبووی دوا ی سه رکه وتنی به سه ر ماننا دا، کاخیکی له «مه یشته خه» (٢٥٠)؟ بنیات ناوه (٢٥١).

له وانه یه که میسسی و مه یشته خه نیشاره یه ک بن به هه مان شوین که «میلیکی شقیلی» له لیکۆلینه وه کانیدا ده ستی که وتوون (١٩٤٩) (٢٥٢). من لام وایه قه لای روخواوی «په سوئ» چ له رووی فۆنتیکه وه و چ له باری جوگرافیاییه وه مافی نه وه ی هه بی بلتی

نوتینه رایه تی «په رسوا» ده کم. «یا قووت» (به رگی ۱، ل ۶۲۶) که خوی سهری نهو ناوچه بچوکه دی دابوو، ناو ده کمی وهک «بسوی» چونجه دی ده کا که به روالده ته هه مان «په سوئی» یه. هه روه ها پروانه نزهت القلوب، ل ۸۷.

شیتوه نووسینه تازه کی [له فارسیدا] «په سو» یه. ژماره یه کی زوری نهو حالته له فارسی تازه دا، هاتووه ته پیشتی که دهنگی / ر / تی کۆن له ناو تا قسمی جو زبه جو زری کۆنستانته دا له ناو چووین. پروانه: Horn, "Grundriss d. Iran", Phil, 1, 2, 89, 98 و هه روه ها له ناوچه ی ژیر پرسیاری نیجه دا، ده بی زور ده سته لاتی دیکه ها و به شیان له کورت و هاسان کردنه وهی نهو ناوه کۆنانه کردی که نیجه تییان ناگه یین.

«په سوئی» - هه ر له ریگا خۆشه کمی «لاجان» (ی نزیک به سه رچاوه کانی «که لوی» که ده ریژته ناو ده جله وه) تا شوینی نفوزه که مه کمی «گاده ر» ی سه ر به حه وزه ی ده ریاجه ی ورمی - له شه رو پیکه له پرسیاری ناوچه که دا، ده ورکی گرینگی بیبینه. بناغه ی و رده و نه وه ی له [میژووی] «په سوئی» له سه ر شه رو پیکه دادانی نیوان هۆزه کورده کان دانراوه. پروانه: شه ر فنامه، ۲۸۰، ۱ و به راوردی یکه له گه ل G. Hoffman, Martyrer, 254 نه گه ر «په رسوا» کان له ده شتی به پیستی سولدوو ز ژبا بن، شوینیکی وا، ده بی بنکه ی سروشتی بووی بۆ به ر یه پی شه وه ی شه ری دژ به باشوور و سارگۆنی دووه م رهنه که له هه مان شوین "هاتیته خوار" و چوو بیته ناو ولاته که یان. له عه یینی کاتدا رهنه گه ناوی «په سوئی» وهک تابلۆیه کی راگه یان دن بووی هه م بۆ دوژمن و هه م بۆ هه موو میتوانیکی ناشتیخواز که نهو «به ره» یه ی تیپه ر ده کرد. نهو «په سوئی» یه ی من له سالی ۱۹۱۱ دا چوم پیستی که هوت ته و او ویران بوو. به لام له ته رح و په سمی ناو کتیبی «جاده کۆنه کان» ی Sir A. Stein سالی ۱۹۴۰، ل ۳۰۵ و ۳۵۸، ده توانی داوه ری له سه ر کارا کتیری به هه یه ته چی که یه بکه ی.

۲) ده شتی خوار چۆمی «سابلخ، ناوی «شارویران» ده «شه رویران له فارسیدا به واتای «شاری کاول بوو» و له لایه ن «سیر ه. راولینسون» (هه مان سه رچاوه، ل ۱۹، ۳۸ و ۷۴) و هه روه ها له لایه ن «دو مۆرگان» و «سیر ن. سته یین» و «کتیبی «جاده کۆنه کان» ل ۴۰۸ تا ۴۱۲) ده نجی بۆ را کتیشراوه.

شوینیکی نه م ناوچه یه «ده ریاس (۲۵۳)» ه که به گۆیره ی شه ر فنامه، ل ۲۸۸ تا ۲۸۹، موکریه کان دوا ی هاتنیان له رۆژنا ووه، له ویدا نیشته چن بوون. راولینسون ناوه که ی ده زانی به لام نهو ناوچه یه ی نه گرت به رچاوه، که «ده ریاس» ی تیندا هه لکه و ته ووه (هه مان سه رچاوه، ل ۱۹). له لایه کی دی که وه، ناوه که یی له گه ل «ده ریاسا (۲۵۴)» ی «به تله میوس» به راورده کردوه و هه ر له شان نه ودا ده نجی بۆ گوندی «سه رگان (۲۵۵)» (له شنۆ و به شی ژوو ورووی چۆمی گاده ر) را کتیشاوه، که رهنه گه نوتینه رایه تی «سنکه ر (۲۵۶)» بکا که به تله میوس لای ده ریاسای دانا بوو.

«سرگان وهک پیشتر له لایه ن» ن. ف. خانیکوف» وهه باسی لیتوه کراوه (۲۵۷)، ده توانی وهک «سنگان (۲۵۸)» بخویند ریته وه. راولینسون هه روه ها (هه مان سه رچاوه، ل ۷۴) لای وایه که سرگان (سنگان) رهنه گه هه ر نهو شوینه بی که نیمه راتوور «موریش» کاتیک له سالی ۵۸۹ زایییدا، له شکری بیزانی بۆ پشتیوانی خه سه روه ی دووه می ژیر حیمایه تی [رۆم] نارد، له شکره که، له سه ر ریگای خۆی بۆ حه وزه ی ده ریاجه ی ورمی چاوی پیستی که هوت (۲۵۹). نه م بۆچوونه ی دوا یی زور له راستی نزیکه

چون «سنگان» ده ووانیته نهو بستوه ی که له شکره که له میژو پۆتامیا وه به ویدا تیپه ر ده بوو. له باری فۆنیستیکه وه، به ران به ر دانانی «ده ریاس» له گه ل «ده ریاسا» زۆر مان وه سه وه سه ده کا. «ده ریاسا / ده ریاس» ی نزیک «په سوئی» (پروانه سه ره وه تر) به نزیکیه تی ده نگه ئیترانییه که یه وه، ده بی پشتیوانیکی دیکه بی بۆ دۆزینه وه ی شوینی «په رسوه» ی ئیترانی (۲۶۰) له لیواری رۆژنا وای ده ریاجه ی ورمی.

پتویسته نیجه «هه ویتی (۲۶۱)» «سیره گه نون (۲۶۲)» ی بیزانی له گه ل «سنگان» و هه لکه و تی «ده ریاس» به ساریزین به لام ناسینه وه و جیا کردنه و یان له «سنکه ر» و «ده ریاسا» ی به تله میوس تووشی موشکیله ی زور دی. به گۆیره ی قسه ی به تله میوس (به رگی ۶، فه سلی ۲)، ده ریاسا و سنکه ر له وشوتنه ی خواره وه هه لکه و تیبون:

دیریایی جوگرافیایی	پانایی جوگرافیایی
ده ریاسا ۸۷, ۳۰	۳۸, ۳۰
سنکه ر ۸۸	۳۸, ۳۰

له ناکامدا، هه ر دوکیان ده که ونه سه ر دووهیلتی ریک: ته نیسا «سنکه ر» هیندی که و ته ووه ته لای رۆژه لاتی ده ریاسا وه. نیجه هه روه ها نهو [زانیاریه مان] هه یه:

دیریایی جوگرافیایی	پانایی جوگرافیایی
نه که به ته نه (۲۶۳) ۸۷, ۱۰	۳۷, ۴۵
فه ره سپه (۲۶۴) ۸۵, ۳۰	۴۰, ۳۰
نه که زه نه (۲۶۵) ۸۹	۳۹, ۳۰

نه گه ر «نه رگه زه نه» زه نجان بی ق «فه ره سپه» ش مه راغه (بلاذری، ل ۳۳۰: نه فره هروود) - وهک له گۆفاری «سواس» یشدا وا دانراوه (۲۶۶) تینجا ده بی «سنکه ر» له نزیک هه مه دان، له شوینیکی نزیک به سه رچاوه کانی چۆمی «قزل نوزهن» (سفیدرود) هه لکه و تیبی و دووریش نییه نوتینه رایه تی «سه نه (۲۶۷)» ی نیستا بکا. (بلاذری (۲۶۸)، ل ۳۱۰: «سپه ر (۲۶۹)»). له هه لومه رچی نیستا دا و به هه موو نهو نوخته تاریک و نادیا ره ی واله مه ر «سه نه» و «سنکه ر» ی به تله میوس هه ن، نه رکی دا بین کردنی هه لکه و تووی «ده ریاسا» له رۆژنا وای سنکه ر، کاریکی زور عه سته مه و چاره سه رنا کرئ. له گه ل نه وه شدا، «ده ریاس» ی ناوچه ی شارویران و هه لکه و تنی له لای رۆژه لاتی نهو شوینه ی وا پرواده کرئ «په رسوا» بی، هه موو سوویدیکی نارکیولۆژی و هه روه ها پوهاله ته ئیترانییه که ی خۆی ده پاریزی.

لیکۆلینه وه ی نیستامان له مه ر توژی تایبه ت به «ناوی شوین» له مه له ندیکی بچووک، پتویستی به کورت و موخته سه ر کردنه وه نییه. نهو ناوه مغولی و تورکیانه ی وا له کاره که ی مندا خراونه به ر نه زمونکاری، گه لیک لهو ناوه ئیترانیانه ش قورس و په قترن که به دیریایی زه مان چه ندها جار تووشی گۆرانکاری هاتون.

توژینه وه له م ناوانه، له بوا ری «فیلولۆژی» دا، کاریکی سه رنجر اکتیشن. نامانجی راسته و خۆی منیش له وتاره که دا، هه لخلاندن و پالپه و نه نان بۆ نزیک بوونه وه ی سسیمتاتیک له توژینی سه رزه مینی کۆنی ئیتران بوو. توژینی - وهک که ره سه ته یه کی یاره ته یده ر بۆ نه رکی میژوونوسان، ده بی له داهاتووا شوینی خۆی به ته نیشت «سه کانه س (۲۷۰)» و «تانه نووس خویندنه وه (۲۷۱)» وه بدۆزیتنه وه*.

پاشماوهی په راویزه کان و شیکردنهوه:

* سین و تاروی من له لیزگه می مغول ناسیدا، بریتین له:

- 1) "A Mongol decree of 720 / 1320 to the family of Shaykh Zahid", BSOAS, XVI, 3, 1954, 515 - 27.
- 2) Pür-i Baha's "Mongol" ode, BSOAS, XVIII, 2, 1956, 261 - 78
- 3) Pür-i Baha and his poems, Charisteria Orientalia, Praha, 1956, 186 - 201
Cambridge, 5 February 1957.

(۱۰۲) لم په شادا، نیتیه هروها هیندیک ناوچه می هاوستشمان خستووته بهرچاوه که گوتوونه لای پاشور و روزه لاتی مه لینه دی موکریانه وه.
(۱۰۳) [مینورسکی نم ناوهی له شیره فارسیه که پیدا، واته بوکان تومار کردوه ((bökan).
(۱۰۴) [کهرچی بوکان له سر چومی ته ته هوو هه لکه وتوه به لام مینورسکی، شوپنا به تی جوگرافیا می شاره که می به پتوانه می جغه توو پتواوه.]
(۱۰۵) دابه شکردنی سیستمی نیداری نیران له سره وه بز خوا، بهم چه شته به: نوستان، شهرستان، شهر، به خش، دپهستان، دته.]
(۱۰۶) [من بچوونی مینورسکیم سه بارت به «وجه تسمیه» می بوکان پین راست نیبه و لام ایبه بوکان له پتووندی خودای «بهک» یا «بهغ» دا، ناوانزه که خودای هیندوتیرانیبه کان بوه پش نایینی زرد دشت و هوی نم ناوانزه ش دهن ناورگه به کی گوره بوین که دانتیشوانی نهوده می شار له شوینی نیستی «قلای سردار» بز خودای «بهغ» یا «دوست گردین». ابروانه: نهوهری سولتانی، «چند تیبینیبهک له سر شاری بوکان»، گوغاری ماموستای کورد، ژماره ۱۰، پاییزی ۱۹۹۲.
(۱۰۷) گوند کانی دوروهری بوکان به سر سین دپهستاندا دابه شکارون: «نهختاچی روزه لات»، «نهختاچی روزه او» و «نیبه».
(۱۰۸) [نم ناوه به پروای من پتووندی به خودای «بهغ» هوه هیه و دور نیبه پشتر وک «بهغایا» یا «بهغ او» گوترابن.]
(۱۰۹) [نم ناوهش پین پتووندی نیبه به خودای «بهغ» هوه. له بیبری نه که پین که به غستان یا پتهستان یا بیستون، ناوی کیتی یه زدانی سرده می دواتر واته «ساساتیان» بووه.]

- 110) Ba'i
 - 111) Uryäd
 - 112) Kucha
- (۱۱۳) باش دهبو نگه ناوی همر چواوه که گمان بزانیایه که به کیان به دلنیا می ده زانین که «نویرات» ه.

- 114) JRGS
 - 115) Khanikov, Zeit, F.Allgemm.Erdkunde, XIV, 1893, map III
 - 116) Burkhan
 - 117) Shakmuni Burkhan
 - 118) ÇAKYAMUNI BUDDAH
- (۱۱۹) ناوی «سریل» (SIRIL) که لمو نریکانه هه لکه وتوه، په کجار نامه علومه و زوریش دوریسانه ناین نگه له گمل «شاریل» (SHARIL) می مغولی په راوردی به کیم، به واتای به شیک له کله پوری نایینی بوود؛ ابروانه رشیدالدین، چاپی جان (پراگ)، ل ۶۷، (دهین نیازی مینورسکی گوندی «سریل ناوه» له ناوچه می بوکان پین.]

120) Sunjaq
[نم گونده گوتووته نریک بوکان و مینورسکی له شیره «توبوت» پیدا نووسیه - Tu-but.]

(۱۲۲) له نریک بوکان]
(۱۲۳) ابروانه: رشیدالدین، چاپی بهر زین، ب ۷، ل ۸۲ له باسی سره زکه کانی «چهغان» تاتار واته ته تهره سیبه کان له نیر اندا.
(۱۲۴) [گوندیکه له روزه ناوی بوکان و نریک «ناخ ته تهر»]
(۱۲۵) «قه ره له» یکی دیکه له نریک «که لخران» می نهره دیل (نهره دیل) هیه. قهره، غزی له بیچی قهره مسالیان یشدا دهنوتی که گوندیکی تیوان بوکان و میان دوواوه.]
(۱۲۶) [میان - دوو - تاب.]
(۱۲۷) [دوای سالی ۱۹۸۰، ناوی شاره که سره له نوی کرایه وه «سانین قه له وه» که خه لکی ناوچه که به کورد و نازه ریبه وه «ساین قه لای» پتدیلین و سر به «میان دوواوه» تک مهراغه.]

- 128) Sa'in
 - 129) Popular
 - 130) Hoyin-irgen
- (۱۳۱) [هممو دپهستانی تورجان له سالی ۱۹۶۳ به دوواوه گوتووته مسر «سقر»]
(۱۳۲) [مینورسکی به شیره فارسیه که می واته «شیلان ناها» می نووسیه]
(۱۳۳) [خه لکی ناوچه که پتی دهنوتی «بیل ته تهر»]

- 134) Tokhta
- 135) Tokhtoghä
- 136) Bayäut
- 137) Toqtä

(۱۳۸) [خه لکی ناوچه که پتی دهنوتی «شیلاناو»]
(۱۳۹) [ژوری له بهر دانا شاری کونی «قه قه قا» که وتووته نریک «نیندرقاش» هوه]
(۱۴۰) [ناوچه می سولدوز (سندوس) تمنا له قهره پا پاخ پتکنه ها تووه و نیستاش همر کوردی تیدا نیشته جین، واته کورد و قهره پا پاخ ژیا نیتیکی هاوی شیان له ناوچه که دا هیه]
141) Sir R. Porter
142) Sir A. Stein, Old Routs, 324-46.

(۱۴۳) له پاشوری مهراغه. ابروانه: شهره نامه، ب ۱، ل ۲۹۴. بهر وادهت «ساریق قوزغان» له زاوادی نیستی خه لکی ناوچه که دا، «ساری قوزغان» له ناوچه می تیکاب (به رسمی) «تیکان ته به»، له سر رتگی ساین قه لا بز به جارا.

- 144) Kereftitskaya
- (۱۴۵) [مینورسکی له شیره «هزبان تو» پیدا نووسیه]
(۱۴۶) دهن بزاترین نایا نم شیره به، به ته وادی دستکرده یا خود زهمینه یکی زمانناسانی میژویی تیدا به. ابروانه:
Pelliot, "Les mots ä H initiale, aujourd'hui amue J. As, avril, 1925, 263-193.
«توه» که می نم ناوه ده ستمه به تراتن له «تبه» می توریکه وه گبرابن که مانای «کوزی لبادی» می هیه.

- 147) Uyghur
 - 148) marcus
 - 149) Kereit
 - 150) Marghüz Buyurug - Khan
 - 151) Tamüga
 - 152) Bärin
 - 153) Toguchar
 - 154) Tughächär
 - 155) Karachar -ov
 - 156) Bilina
 - 157) Arghun Khan
 - 158) "Roi de France" (irad barans)
 - 159) W. Kotwicz
- (۱۶۰) سولدوز شیره توریکه بز «سولدوز» می مغولی. ابروانه: رشیدالدین چاپی بهر زین، ب ۷، ل ۲۲۴. له کوردیشدا وک «سولدوز» یا «سندوس» می لیها تووه. ابروانه نوسکارمان: O. Mann, "Die Mundart der Mukri-Kurden, 1906, 282, etc.

- 161) Mukri
 - 162) moukri
 - 163) H. W. Hausing, "Theophylakts Exkurs über die Skytischen Völker", Byzantian, XXIII, 1953, 282 etc.
 - 164) Taviat
 - 165) Mauricius
 - 166) Mu-ki (wu-ki?)
 - 167) Mo-ho
- (۱۶۸) [Tunguz?] پین سوود نیبه بگوتری گوندیک به ناوی «دونگوز» که وتو ته به می روزه او ای بوکانه وه.]
169) Chavannes, "Documents sur les Tou-kiue Occidentaux", 230 etc.

- 170) Haussig
- 171) Murkit / Markat

(۱۷۲) «هاوسیک» له پاشکوی [کتیبه که می] خزیدا، ل ۴۳، «موکری» به شیره «موکری» «ده نووسیتوه» و نهمه ش رنکه نیشاپین به دراوستیکانی «ته بهغ» که «مو» کوان، پان پتده گوترا و ناوه که پان زیادتر پروه پروه ده پتته وه له گمل وشه مغولی «موغی» به واتای «ماره». نهمه ش خوی مهسه له که نموده می تر نالوز دکا.
173) Bretschneider, "Medival researches", 1, 28

- 174) Mo - K'o - li
- 175) Mekrin
- 176) M.krit, M.rkit
- 177) M.krin, B.krin

(۱۷۸) په راوردی به که له گمل: Plano Carpini, ed. C. R. Beazley, 1903, 80
ed. Rich, 1930, 109. ابروانه: Merkit and Mecrit که لم دوانه، یکه میان بوته برست و دووه میان مسمی بیون.
(۱۷۹) [تولتی هردو تاقی M.krin / M.krit / B.krin / M.rkit له بهر ته همان «تونگوز» کان نهین؟]

(۱۸۰) پروین نیبه نایا نهمه ده گه پتته وه بز زیدی کونی «نویغور» کان له «نوزخون» یا بز دواپادشاهی له نریک «تین» «شیان» ابروانه رشید، ۶۰۷ - ۱۶۱ نهو فسله می که له «بکرین» دده دی و به شوینیدا، فسلتیک دی که باسی نویغور کانی تیدا کراوه.
(۱۸۱) همرچونیک پین، قهره نگی جوگرافیا می، ۴، ۴۹۲ دست بز «مهرقید» یک راده تری له نریک شاری «مه رنده» و یکی دیکه له سر جادی «ته بریز» بو «نه هره».
(۱۸۲) ابروانه: Histoire de Mar Jabalaha III, tr. by Chabot, 1895, ch. 122 - 30, 152 - 77.
Sir. E.A. Wallis: ابروانه: XVIII, pp. 122 - 30, 152 - 77.
Budge, "The monks of Kublai Khan, 1928, 230 - 260, türäye Kaya-jitye

- 183) Naurüz ?
- (۱۸۴) «نظام الدین شامی» (چاپی Tauer, ۱۹۲۷)، په چاری خوی کرده می «مکری» می بیبیه. شرف الدین، ظفر نامه، ۵۲۷، ۲، ستایشی «مکری» ده کا که بز «چاپرین» و پنهان له جیهاندا (از قاف تا قاف) نه بووه.
- 185) Zarzari

(۱۸۶) شهره فغان. ویناچن شتیکی له مر «هزبان» (خه لکی هزنیب» و «کو» «ته دبه به نه» نهره لا) ازانیب و فسلتی «زه رز» اش له هممو ده سنوسه کانی کتیبه که پیدا فراتون. له مر هزبانی ابروانه: Minorsky, Studies in Caucasian history, 1953, 129.
(۱۸۷) ابروانه: Quartemère, "Notices et Extrias, XIII, 1838, 300 - 29.
(۱۸۸) جیاواری له ناخری وشه کاند، به هوی پاشگره مغولیبه کانه وه اتاده کرتیته وه. دهنگی / ان

دیلێنێ گۆڤانی «حکومهتی کانی کوردستان له سه‌ره‌له‌داندا

دوکتور خه‌لیقی

ژانا و خاوه‌ن نه‌ندیشه‌ سروشت و کۆمه‌لناسه‌کان به‌ گشتی بۆ سه‌ره‌له‌دان و گه‌شه‌کردن و کزبوون و به‌ره‌وه‌مان چوونی دیارده‌ سروشتی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کان، یه‌ک له‌وان حکومه‌ته‌کان، بڕوایان به‌ دوو هۆ هه‌یه‌: یه‌که‌م) هۆی ده‌روونی واتا نه‌و گشت لۆ و پۆپ و نه‌ندام و ره‌گ و ڕیشه‌نامه‌ی که‌ پێکه‌ینه‌ری دیارده‌یه‌کن و پێوه‌ندی نه‌وان پێکه‌وه‌ بۆ گه‌شه‌پێدان به‌و دیارده‌، یان هاریکاریکردنی هه‌موویان، یان هیندیکیان بۆ کزکردن و له‌نیوێردنی له‌ چوارچێوه‌ی بارودۆخی تایبه‌تی سروشتی و کۆمه‌لایه‌تیدا بۆ دیارده‌ سروشتی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کان.

دووه‌م) نه‌و هۆیه‌ ده‌ره‌یه‌نامه‌ی دیارده‌کان که‌ له‌ پله‌ی دووه‌مه‌دا، له‌ دیاریکردنی ره‌وتی به‌ره‌و پێشچوون و گه‌شه‌کردنی دیارده‌کاندا، ده‌ریان هه‌یه‌ و بێ له‌ به‌رچاوه‌گرتنی نه‌وان به‌گشتی ناکرێ، نه‌و ره‌وته‌ به‌روونی دیاری بکری.

به‌مجۆره‌، بوون و سه‌ره‌له‌دان و گه‌شه‌کردن و به‌ره‌ولاوازچوون و نه‌مانی هه‌ر دیارده‌یه‌ک، به‌ره‌می دوو هۆن واتا هۆی ده‌روونی و هۆی ده‌ره‌وه‌یی. له‌ به‌ر نه‌وه‌ باهه‌تی باسه‌که‌ی ئێمه‌ دیارده‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تی سیاسیه‌یه‌و ده‌مانه‌وی ئاشکرای بکه‌ین هۆیه‌کانی پێکهاتنی حکومه‌ته‌کانی شیخ مه‌حمود له‌ سلێمانی پاش شه‌ری یه‌که‌می جیهانی و کۆماری خودمختاری قازی محهمه‌د له‌ مه‌هاباد پاش شه‌ری دووه‌می جیهانی و حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستانی عێراق پاش شه‌ری که‌نداو، له‌ نیوان عێراق و هاوهمانه‌ ڕۆژئاوایی و عه‌ره‌به‌کان، کامه‌ن؟ نایا هۆیه‌ جۆراوجۆره‌ ده‌روونیه‌یه‌کان که‌ هه‌میشه‌ له‌ پله‌ی یه‌که‌م دان و چاره‌سازن، پێکه‌وه‌ هۆی پێکهاتنی ئهم حکومه‌تانه‌ن، یان هۆیه‌ ده‌ره‌یه‌یه‌کان به‌گشتی له‌ پێکهاتنیاندا، ده‌وری سه‌ره‌کییان هه‌یه‌؟

به‌واتایه‌کی تر ده‌کرێ بلێین له‌باهه‌تی له‌م چه‌شنه‌دا، ده‌توانی ده‌وره‌کان به‌سه‌ر هه‌ر دووک ده‌سته‌هۆدا، دابه‌ش بکری و به‌شیک له‌م ده‌وره‌انه‌ به‌ هۆی یه‌که‌م و به‌شیک به‌ هۆی دووه‌م بدری. یان له‌ لیکۆلێنه‌وه‌که‌ماندا،

به‌و ناکامه‌ بکه‌ین که‌ یه‌ک له‌وان له‌سه‌ره‌له‌دان و پێکهاتنی ئهم حکومه‌ت یان نه‌وی تریاندا، ده‌وری زیادتری بووه‌.

نه‌ به‌رپێکه‌وت، به‌لکوو من، به‌ به‌لگه‌ له‌سه‌ر نه‌و بڕوایه‌م که‌ هۆی پێکهاتنه‌ر و ڕووختنه‌ری حکومه‌تی شیخ مه‌حمود و قازی محهمه‌د، هۆی ده‌ره‌وه‌یی بوو، یان هۆی ده‌ره‌وه‌یی ده‌وری کاریگه‌ری هه‌بوو. له‌ حکومه‌تی هه‌رتمیشه‌دا، هۆی ده‌ره‌وه‌یی بۆ پێکهاتنی، نه‌خشی به‌رچاوی هه‌بوو. هیوادارم نه‌رووختن، ده‌نا ناچارم بلێم به‌پێچه‌وانه‌ی نه‌و دووه‌ی پێشوو، نه‌مجار هۆی ده‌روونی سه‌ره‌ری ڕووختنی پێده‌بخسری!!

زۆریه‌ی ئێمه‌ له‌وه‌ ناگادارین که‌ چه‌رخێ ۱۹ و ۲۰ی زایینی، پرن له‌ چالاکێ و تیکۆشانی ڕۆله‌کانی گه‌لی کورد، بۆ وه‌ده‌ست هینانی مافی دیاریکردنی چاره‌نووسی نه‌ته‌وه‌که‌یان و له‌ پێشیدا چه‌ندین شۆڕشی جۆراوجۆر، به‌ریاکراوه‌ که‌ هه‌ر کامه‌ به‌ چه‌ند هۆ که‌ به‌داخه‌وه‌ زۆریه‌یان هه‌م ده‌ره‌وه‌یین و هه‌م ده‌روونی، تیکشکاوان و به‌ناکام نه‌گه‌یشتون!

دابه‌شکردنی کوردستان پاش شه‌ری چالدران له‌ ۱۵۱۴ی زایینی و شێوه‌ی هه‌لوێستی حکومه‌ته‌کانی ئێران و عوسمانی و کیشه‌ی له‌مێژینه‌ی ڕێبازه‌مه‌زه‌به‌یه‌یه‌کانی سوننی و شیعه‌، ره‌نگیتکی نوێی به‌ ده‌یه‌نه‌کانی کۆمه‌لایه‌تی گه‌لی کورد دا. بوونی حکومه‌تی ده‌ره‌به‌گایه‌تی و تیکۆشانی ده‌ره‌به‌گه‌ کورده‌کان بۆ پێکهاتنی ده‌سه‌لاتی ناوچه‌یی له‌ تورکیادا و شێوه‌ی بێرکردنه‌وه‌ی خه‌لیفه‌کانی عوسمانی سه‌باره‌ت به‌ ده‌وری گه‌لی کورد له‌ یارمه‌تیدان بۆ سه‌رکووتی دوژمنه‌کانیان، بوون به‌ هۆی پێکهاتنی چه‌ندین ویلایه‌تی کوردنشین له‌ تورکیای عوسمانیدا که‌ بێژگه‌ له‌ چالاکێ هیندییک له‌ ده‌ره‌به‌گ و شێخه‌کانی ئهم دوایانه‌ واته‌ به‌شیک له‌ چه‌رخێ ۱۹ و هیندییک له‌ چه‌رخێ ۲۰، هه‌یچیان به‌شێوه‌ی نوێی به‌ره‌و پێکهاتنی حکومه‌ت یان کیانیتکی کوردی تینه‌ده‌کۆشان و زیادتر مه‌به‌ستیان پاراستنی ده‌سه‌لاتی ناوچه‌یی و چه‌وساندنه‌وه‌ی زۆرتری جووتیاره‌کان بوو. به‌لام پاش دووباره‌ دابه‌شکردنی کوردستان له‌ شه‌ری یه‌که‌می جیهانیادا و پاش وه‌خۆکه‌وتنی عه‌ره‌ب و تورک و ئه‌ره‌مه‌نییه‌کان بۆ وه‌ده‌ست هینانی مافی نه‌ته‌وايه‌تی و پێکهاتنی حکومه‌تی سه‌ره‌خۆی نه‌ته‌وايه‌تی، بواره‌کانی گه‌لی کوردیش له‌ دووبه‌شی کوردستانی تورکیا و به‌شه‌بێخاوه‌ن یان چه‌ندخاوه‌نه‌که‌ی کوردستانی عێراق، وه‌خۆکه‌وتن و ویستیان له‌وبارودۆخه‌ نێونه‌ته‌وه‌یه‌یه‌ که‌ بۆ ناوچه‌که‌ پێکهاتبوو، که‌لک و ده‌رگرن و مۆری نه‌ته‌وايه‌تی له‌ پێناسی خۆیان بدن و له‌یه‌خسیری و کۆله‌مه‌رگی ژێرده‌ستی بێگانه‌، ڕزگارین. ئه‌وه‌ بوو دابه‌شکرانی جیهان و پێکهاتنه‌رانی «کۆری نه‌ته‌وه‌کان» و سه‌رکه‌وتوه‌وه‌کانی شه‌ری یه‌که‌م که‌ نه‌خشی جیهانیان تیکدا و له‌ناوچه‌ی ئێمه‌دا چه‌ندین حکومه‌تیان ته‌نیا له‌ نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌ب پێکهاتنا، له‌ به‌ر دواڕۆژینی خۆیان، ڕێگایان به‌ کورد نه‌دا، حکومه‌تیتکی کوردی پێکهاتنی و گشت نه‌و به‌لێن و درۆشمانه‌یان سه‌باره‌ت به‌ مافی گه‌لی کورد له‌ په‌یمانانه‌کانی سێور و لوزان دا، بوو به‌ بلقی سه‌رناو! له‌لایه‌ک بۆ پشتیوانی له‌ حکومه‌تیتکی نه‌ته‌وايه‌تی یان پان تورکیست له‌ تورکیا و پشتیوانی له‌ په‌زاشا له‌ ئێران که‌ حکومه‌تیتکی ره‌گه‌زه‌رستانه‌ی دامه‌زراندبوو و گشت نه‌ته‌وه‌کانی ده‌روونی ئێرانیه‌ی سه‌رکووت ده‌کرد، به‌ مه‌به‌ستی پێشگرتن له‌ ته‌شه‌نه‌کردنی بێروای ئه‌وکاتی سوسیالیستی بلشویکه‌کان له‌ ناوچه‌، ڕێگایان به‌ که‌مال ناتاتورک و بۆچوونه‌که‌ی دا، نه‌ک هه‌ر به‌لێنیه‌که‌ی سه‌باره‌ت به‌ دانی مافی ره‌وای گه‌لی کورد له‌ به‌رچاوه‌ ناکرێ، به‌لکوو به‌ توندی و هه‌تا ئێستاش، کوردان سه‌رکووت بکا و نازناوی «تورکی چیا» یان بۆ دابنه‌ی و له‌لایه‌کی تر

به‌رژده‌ندی مادی و نابوری و دسه‌لاتی دواړوژي نه‌وان له‌ناوچه‌دا، به رازیکردنی عه‌ده‌به‌کان نه‌ک کورده‌کان، دابین ده‌بوو؛ هر‌یو‌یه جاری سی‌هم کورده‌ستانیان دابه‌شکرد و چکیکیان خسته‌سهر خاکیک که له‌ودا و له به‌شی فه‌رانسه‌دا، حکومتی سووریا پیکهات.

به‌شیک له به‌شه‌زوره‌کی بریتانیا وانا به‌شی زوری نه‌و له‌ته له خاکی کورده‌ستان که له نیمپراتوری تیکرووخواوی عوسمانی جیاکرا‌بووه‌وه، خرایه سهر ناوچه‌کانی به‌غدا و به‌سره و حکومتی عیتراقیان لږ دروست کرد؛ هر‌یو‌یه یه‌که‌م - له‌به‌ر لاوازیوونی به‌ره‌ی دهروونی خه‌باتی گه‌لی کورد له‌وبه‌شه له کورده‌ستان و پاشکه‌وتوویی نابوری و فه‌ره‌ه‌نگی و لاوازی باری سیاسی و دووم - له‌به‌ر ملنه‌دانی سهرکه‌وتوه‌کانی شه‌ری یه‌که‌می جیهانی و دابه‌شکه‌رانی جیهانی نه‌و‌پوژوه، چه‌ندین هه‌ول و تیکوژشانی شیخ و روله‌کانی تری کورد و کوزوکومه‌له تازه‌پیکهاتوه‌کانی کورده‌ستانی نه‌و به‌شه و پاشماوه‌ی کورده‌ستانی لای تورکیا سهرنه‌که‌وت و له‌ناکامدا ته‌نیا به دانی نیوه مافیکي فه‌ره‌ه‌نگی بۆ ناوچه‌یه‌کی به‌رته‌سکی وه‌ک سلیمانی وده‌روبه‌ری قه‌ناعه‌تییان کرد؛ هر‌یو‌یه نه‌وگشت تیکوژشان و رهنجه بیتوچانه‌ی نه‌وکاتی بیتاکام مایه‌وه و نیستاش له گشت نه‌و خاکه‌دا، نه‌و نیوه مافه‌ش نه‌دراوه! به‌مجوره ده‌گونجی بلتین: پیکه‌تینه‌ری دۆخی تیکوژشان بۆ وده‌دست هیتانی مافی نه‌ته‌وايه‌تی و هه‌روه‌ها پیکه‌هیتانی زهمینه‌ی سه‌که‌وتن، هۆی دهره‌وه‌یی نه‌وکاتی کومه‌لی کورده‌واری بووه و هۆی دهروونی وانا گه‌شه‌کردن و تیگه‌یشتن و پیگه‌یشتن و یه‌کگرتوویی و به‌گشتی باروددۆخی جۆزاو‌جۆزی نه‌و کومه‌له، نه‌ونده کاریگه‌ر نه‌بوو و نه‌یتوانی به‌سهر هۆی دهره‌وه‌یی دا زال بڼ و سهره‌رای نکولی‌کردنی هاو‌په‌یمان‌کان له دانان به‌ومافه‌دا، به‌دریژه‌دان به‌خه‌بات، به نامانجه‌کانی گه‌ل بگا!

پیکه‌تینه‌ری کۆماری خودموختاری کورده‌ستانی ئیترانیش باروددۆخی شه‌ری جیهانی دووم و هه‌وا وکه‌شی نازادبخوازی و دیمۆکراتیکي چه‌شنی نه‌و سهرده‌سه له‌ناوچه‌دا بوو که حکومتی «فیرقه‌ی نازهربایجان» یشی پیکه‌تینا. هه‌رچه‌ند هۆی دهروونی وانا بوونی خواست و ویستی نازادبخوازی و چالاکي ریکخراوتیک بۆ ته‌واوکه‌ر و پیکه‌تینه‌ری زهمینه‌ی کاریگه‌ربوونی هۆی دهره‌وه‌یی دهری خۆی هه‌یه، به‌لام نه‌و بوونه و هه‌لومه‌رجی نه‌وکاتی کورده‌ستانی ئیتران، نه‌ونده چالاک و له‌بار نه‌بوو که بتوانی له پیکه‌تینانی حکومت ته‌که‌دا، دهری سهره‌کی هه‌بڼ. هر‌یو‌یه به له‌مه‌یدان دهرچوونی هۆی دهره‌وه‌یی، نه‌و کۆمه‌اره له‌به‌ر نه‌بوونی ناماددیی و دۆخی له‌باری فکری و ریکخراوه‌یی به‌هاسانی تیکچوو!

که‌س نییه نه‌زانی که باروددۆخی کورده‌ستانی ئیتران پاش ره‌زاخان و هاتنه‌سهرکاری همه‌ره‌زاشا له شه‌ری دوومی جیهانیدا، پر له کاره‌سات و چه‌وسانده‌وه‌ی دهره‌به‌گایه‌تی بوو و هه‌والیک له قسرتا‌بخانه‌و باری پرووناکیبیری له کورده‌ستاندا نه‌بوو و پله‌ی نه‌خوتنده‌واری و زانیاری زۆر نرم و باری سته‌می جۆزاو‌جۆزی دهره‌به‌گایه‌تی و حکومتی و فربوی دوکانه‌خانه‌قاییه‌کانی کۆنه‌به‌رستان و پروپوچی تیکه‌لاو به‌نایین، زۆر به‌رزبوو! کۆمه‌له‌ی «ژ. کاف» یش که له سهرده‌مه‌دا پیکهاتسو، به‌له‌به‌رچاگرتنی نه‌و دۆخه ناله‌باره بوو که به نه‌یتنی چالاکي ده‌گرد و ترسی حکومتی دیکتاتوری شا و دهره‌به‌گه‌کانی ناوچه و زال‌بوونی بیری کۆنه‌به‌رستی به سهر زه‌ین و میشکی کۆمه‌لایه‌تیدا، نه‌یده‌ویرا پتیره و پرۆگرامی خۆی بۆ راپه‌راندنی خه‌لکی چه‌وساوه‌ی کورده‌ستان به ناشکرا بلاو‌بکاته‌وه. به‌کورتی ناماددیی شوژشگیری له کورده‌ستانی به‌شی ئیتراندا

لاوازی بوو و وه‌ک کاره‌ساتی شه‌ری یه‌که‌م، هاو‌په‌یمان‌کان هه‌رکامه له‌به‌ر هۆیه‌ک نه‌یاند‌ه‌ویست حکومتی پیتشه‌وا خۆی رابگری. نامریکا و بریتانیا له‌به‌ر نه‌وه حکومتی شایان به باشته‌ر ده‌زانی و پیمان وابوو له به‌رژده‌ندی نه‌واندایه به‌هیتزیبڼ، بۆ رووخانی حکومتی فیرقه‌ی دیمۆکراتی نازهربایجان و کۆماری مه‌هاباد، پشتیوانیان له شا کرد، یه‌کیه‌تی سۆقیه‌ت یان بلشویکه‌سوسیالیسته‌کانیش له‌به‌ر نه‌وه به به‌ره‌می نه‌وتی باکووری ئیتران بگه‌ن و، له‌راستیدا له‌به‌ر نه‌وه درۆشی لایه‌نگریان له نه‌ته‌وه بنده‌سته‌کان ته‌نیا بۆ فربوو، بڼ سڼ و دوو لیکردن به‌به‌لیننی بڼ نیوه‌روکی قه‌وامولسه‌لته‌نه سهرۆک وه‌زیرانی نه‌وکاتی ئیتران، ناوچه‌یان به‌جیه‌تیشته‌ت و ته‌نانه‌ت سهره‌خۆشیه‌کیان له‌به‌نماله‌ی شه‌هیدانی ته‌وریز و مه‌هابادیش نه‌کرد! دیاره حیزبی توده‌ی ئیترانیش له جیه‌جیکردنی بریار و بۆچونه‌کانی حیزبی دایک وانا حیزبی کومونستی یه‌کیه‌تی سۆقیه‌ت، له‌ومه‌یدانه و له‌کاره‌ساته‌کانی دوا‌ییشدا هه‌تا هاوکاری له گه‌ل حکومتی کۆماری نیسلامی بۆ گه‌یشتن به‌ده‌سه‌لات و پله‌وپایه و پاراستنی به‌رژده‌ندی حیزبی دایک له ناوچه‌دا ده‌وری خۆی گتیرا.

به‌لام هۆیه‌کانی پیکهاتنی حکومتی هه‌رتیمی کورده‌ستان له به‌شی کورده‌ستانی عیتراقدا کامه‌ن و چلۆن که‌رسته و نامرازه‌کان له‌و مه‌یدانه‌دا کاریان کردووه و ده‌وری هه‌رکامه‌یان چه‌ند بووه؛ نه‌گه‌ر بمانه‌وئ بچینه قولایی باس و کاره‌ساته‌کانه‌وه نیازی به نووسینی کتیبیکه، به‌لام به‌کورتی و پوختی نه‌ونده به‌سه بگوتری:

- ١) تیکوژشان و خه‌باتی بیتوچان ته‌نیا مه‌رجی سهرکه‌وتن نییه.
- ٢) گشت خه‌باتیک وه‌نامانج ناگا، له‌مه‌په‌ره‌خواه‌ن دهره‌کان له وه‌نامانج نه‌گه‌یشتندا، ده‌وریان هه‌یه.

٣) ته‌نیا ریزکردنی شه‌هید و شاروگوندی کاولکراو یان شانازیکردن به چه‌ند چالاکي له‌مه‌یدانی به‌ره‌ره‌کانی له‌گه‌ل دۆشمندا و حه‌ماسه خولقاندنی روله‌کانی گه‌ل، به‌بڼ ریبازیکی شوژشگیری خاوه‌ن ره‌سڼ، سهرکه‌وتن ده‌سته‌به‌ر ناگه‌ن. ماندوو‌بوون و فیداکاری و هه‌ول و تیکوژشانی به‌رده‌وام، بڼ به‌ره‌وه‌بوون له به‌رانبه‌ر کوله‌که‌کانی ریبازی شوژشگیری و به‌روا به‌سهرکه‌وتن و ناماده‌بوون بۆ دریژه‌دان به‌خه‌بات هه‌تا گه‌یشتن به‌ناوات، ناگاته هه‌وارگه‌ی نازادی.

له‌و پتیه‌دیده‌دا شتواری ریکخراوه‌سیاسیه‌کانی کورده‌ستان و پله‌ی بیروبوچوونی سهرکرده‌کانی خه‌بات و نه‌ندازه‌ی تیکوژشانی کادر و نه‌ندامه‌کانیان بۆ تیگه‌یاندنی کومه‌لانی خه‌لک له‌راستیبه‌کان، له ماوه‌ی تیکچوونی حکومتی شیخ محموود تا ئیستا، نه‌یانتوانی زهمینه‌ی خه‌باتیکي جه‌ماوه‌ری و زانیارانه خۆش بگه‌ن و نه‌گه‌ر بیزاری کومه‌لانی خه‌لک له‌ده‌سه‌لات نه‌بایه، نه‌م چل و نه‌وچل کردنی سهرکرده‌ایه‌تیه‌کانی شوژش و هه‌له‌کاریبه‌میژوو‌ییه‌کانیان نه‌یده‌توانی له‌چوارچیه‌یه‌کی زانیارانه وله پله‌ی پتیه‌ندی پته‌وه له‌گه‌ل جه‌ماوه‌ر و ده‌رس وه‌رگرتن له نه‌زمونه‌کانی جه‌ماوه‌ر و ریکویتی‌کردنیان و راگه‌یاندنی دووباره‌یان له قاپوری تیوری زانستیدا به‌وان، کومه‌لانی خه‌لک پاش شه‌ری که‌نداو راپه‌ریختن! به‌مجوره به‌شی زوری وه‌نیوه‌ناکام گه‌یشتنی نه‌م خه‌باته و پیکه‌تینانی حکومتی هه‌رتیمی کورده‌ستان، به‌ره‌می هه‌له‌ی حاشا هه‌لنه‌گری هیتزی حکومتی عیتراق بۆ سهر کوتی بوو.

دیاره بوونی نه‌و رابردووه وخوین و خه‌باته و ناماده‌بوونی نه‌و ریکخراوانه له‌مه‌یداندا بۆ پیکه‌تینانی نه‌و حکومت ته‌ ده‌وری خۆی هه‌بووه!

بهلام لیره دا دوری سهره کی بهو هیرشه و لیدانی عیراق و له ناکامدا ناساده بونی هاوپه یمانه کان له ناوچه دا بۆ پاراستنی بهرزه وهندی خوڤانه . به لگهش ئه و راستیه یه که له راکرتنی ئه و حکومت هه پاش شه ری که ننداو شه ری به ناوبرا کوژی ، هه ره هۆی دهره وه یی دوری هه یه و ئه وه شتیه ره فتاری حکومتی عیراق و ترس له ، له ده سدانی بهرزه وهندی هاوپه یمانه کانه که به ناوبرا کوژده کان هه تا ئیستاش به پیچه وانهی ویستی خوڤان ، نه یان توانیه شوینه واری حکومتی عیراق بسرنه وه!

من ئه و شه ره به شه ری برا کوژی نازانم و بۆچونم ئه وه یه ته نیا هه ژار و مالتیران و چه وساو ده کانی کوردستان بران و له بهر ئه وه ریکخراو و شعوری کۆمه لایه تی تایه ت به خوڤان نییه ، تا ئیستا نه یان زانیوه بران و نابج گیانی یه کتر بستین و مالتی یه کتر بسوتین و یه کتر قه لاجویه کن! بهلام سهر کرده کانی ئه و دوو ریکخراوه نه یاره ش باش ده زانن برا نین ، هه ربویه تا قه لاجو کردنی یه کتر ، لیکه ده دن و گشت هیز و توانایان بۆ سهر کو تکردنی ئه و تر وه گه رده خه ن! ره نگه ره خه م لیبگرن که ئه و دوژمنایه تییه ناشتی هه لته گره به پیتی زانستی کۆمه لناسی نوئی له نیوان خاوه ن سهر مایه و کرێکار ، یان خاوه ده سلالت و چه وساو دایه ، که ی ره وایه ئه م چه مکه بۆ سهر کرده کانی ئه و دوو ریکخراوه که لکی لیه ره یگه ردری؟ به لئج له رواله تدا ئه م شیکر نه وه راسته به لام که چوینه قوولایی باسه که و لینه مان له سهر هه تیو هه لدا یه وه ، دهره که وئی ئه م شه ره بۆ ده سلالتی چه ند که سه و ده سه لاتی ش پتیه کی و ده سه ته یانی سهر مایه و سامان و ناغایه تی کردنه له نیوان دوولایه ن ، یان ده سه ته ی چینه یه تی پاوانخواز و خو به زلزاندا . ده گونجی وابسته ییش و که س له بهر بهرزه وهندی تا که که سبی یان ریکخراوه یی ، سهر بۆ ئه و یتر دانه نوینی و فرمی سکیکیش بۆ به فیرو دانی به ره می ده یان سه الهی ره نج و خه بات و مالتیرانی ئه و خه لکه - که تا ئیستا له شتیاوی جوړا و جوړدا ده سه ته چیه لی ناوری شه ری پاوانخوازین - هه لته ورینی!

ناکام

١) به پیتی بارودۆخی سیاسی و نابووری و فهرهنگی - کۆمه لایه تی ناوچه ، تیگه یشتووی و پیگه یشتووی گه لی کورد له گشت کوردستانه کاندایا ، نه گه یشتووه ته ئه و راده یه که بتوانی دور له خو تیه له قورتانی تا قمیکی خو به زلزان و پاوانخواز و به ناو رونا کبیر ، ریکخراوی گه لی و جه ماوه ری خو ی له چوارچیه یه رتیبازیکی شو رگتیریدا ، پیکبیتی . تا کاتییک ئه م ریکخراو ، یان ئه و ریکخراوانه له کوردستانه کاندایا پیکه یه ن ، نابج چاوه روانی سهر که و تنی یه که جاره کی خه بات بین و «که سبیش به هیوای چیشتی دراوست تینه گو شیوه» . ئیستا به ناچار ی ده بی تیبکو شین ریکخراوه کانی کوردستان له وه زیادتر به گژ یه کدا نه چن تا درتیه دان بهو شتیه خه با ته بتوانی زه مینه بۆ پیکه یانی ئه و ریکخراوانه خو ش بکا .

٢) دۆخی سیاسی و نابووری و چه کداری جیهان ، جو ژیکه که داگیر کردنی ولاتان به زه ری چه ک باوی نه ماوه و به تیکچوونی یه که یه تی سو قیه ت ، شه ری ساردیش ، ساردتر بووه و ئیستا داگیر کردنی نابووری و اتا و ده چنگه یانی که ره سه ته ی خاوی ولاتانی باشوور به هۆی ولاتانی باکوورده وه ، دوری خو ی ده گتیرئ . هه ربویه به پیچه وانهی دۆخه کانی پاش شه ری یه که م و دووه می جیهانی ، ئیستا ده سه لاتداری جیهان له بهر پاراستنی بهرزه وهندی خوڤان ، نیازیان به بیانوویه که هه یه که رواله تی چاکداری و داگیر کردنی خاکی نه بی . ئیستا له کوردستانی باشوور به هۆی

بارو دۆخی عیراق ئه و بیانوویه هه یه و هه ربویه تا ئیستا نه یانه یشتووه ئه و هیلاتیه تی کبجی . به لام ئه و هه لویسته تا که ی ده میتی و ئه و ئه رکه تا که ی له سه ر شانی خو ی راده گرتئ؟ پیموایه وه که هۆی دهره وه یی کاربگر له سه ر مان و نه مانی حکومتی هه ریم ، ئیستا ولاته هاوپه یمانه کانی هانی سهر کرده کانی کورد له عیراق ده دن که بچن له گه ل حکومتی عیراق پیکبیتی بۆ نه وه ی ئه رکی سهر شانیان له و باره وه نه میتی یان سوو کتر بی . بیه جگه له وه ده میتکه ئیران و عیراق و تورکیا گشت توانای خوڤان وه گه رخستووه که ئه گه ر بگونجی به بهر پار کردنی شه ری و دارشینی پلانی جوړا و جوړ شوینه واری حکومتی هه ریم بسرنه وه تا نه بیته نمونه بۆ چاره سه ر کردنی کیشه ی کورد له تورکیا و ئیران . ئه گه ر ئه و یان بۆ نه کرا لاتییکم شته که له چوارچیه ی خاکی عیراقدا ، قه تیس بکن و نه هیلن ته شه نه بکا! ویده چی ئه و هه ولی هاوپه یمانه کانی بۆ چاره سه ر کردنی مه سه له ی کورد له گه ل حکومتی عیراق پتیه وندی به تیکوشانی ئه و سن ولاته وه هه بی و له ژیر کاربگری هه لویست و داوخوازی ئه واندا ، هاوپه یمانه کان ئه و یان به سهر کرده کانی کورد پتیشیار کرد بی .

ده میتیه ته وه ئه و بۆچونه که ئه گه ر وای ولاته هاوپه یمانه کان هاتونه ته سه ر ئه و به وایه رتییی ئیستای عیراق رابگرن! هه رچه ند له بهر چه ند هۆی ناوچه یی و یه ک له وان مه سه له ی ئیران و ترسی رۆژئاوا له ته شه نه کردنی بیرووی نیسلامی ، ده گونجی هه تا پیکه اتنی جیگه رتییی دیموکراتیک و لیه اتوو بۆ رۆژئاوا ، ده ست له قه واره ی ئه م حکومت ته نه دن . به لام نیمه ده لیتن ئه وان به کورد ده لیتن کیشه ی خو تان له گه ل رتییی عیراق چاره سه ر بکن . ئه وه ده گونجی ئه م شتیاوی ئیستاش نه بی .

٣) به مجۆزه به داخه وه له کوردستانی نیمه دا سه ره رای خوین و خه باتیکی بیسه انه وه ، له بهر نه بوونی رتیبازیکی شو رگتیرییی ریکخه ری کۆمه لانی خه لک و دوور له پاوانخوازی عه شیریه ی و به میتشک عه شیره ، ئه و هه لومه رجه له بار ئه کراوه که کۆمه لانی به رینی خه لک ریکخراوی خوڤان پیکبیتی و ئه و نه ده شعوری کۆمه لایه تی و شو رگتیرییی بهرز نه بووه توه که هۆی دهره وونی و اتا جمو جوه لی خودی خه لکه که و خو لقانندی دۆخی له بار له ناوچه دا ، له مه یدان ی به ره ره کانی له گه ل دوژمندا ، دوری یه که می هه بی و دوور له ده ستیه وردانی هۆی دهره وه یی به قازانجی خو ی ، سهر که وتن و ده سه بیتی! دیاره دوری هۆی دهره وه یی هه میشه و بۆ به ره و پتیشچوونی خه بات پتیه یسته . به لام پله ی یه که م و چاره نووس ساز هی هۆی یه که مه . له بهر کاربگره تر بوونی ئه م دهره وه یه که هه تا ئیستا چاره نووسی گه له که مان به هۆی وه گه رکه و تنی هۆی دهره وه یی ، دیاریکراوه و له راستیدا ئه و هۆیه به کرده وه به سه ر هۆی دهره وونیدا زالبوه و به شتیکی زۆری تیکشکان و سهر که و تنی له و چه شه مان ، به ره می کاربگره تر بوونی هۆی دهره وه یی بووه!

٤) ئه وه که کورد هه تا ئیستا نه یانویه له گشت بهاره کاندایا به و پله بگا که له چوارچیه ی خه باتی شو رگتیریدا ، هۆی دهره وونی به سه ر هۆی دهره وه ییدا زال بکا ، هۆیه که ی ده گه رتیه وه بۆ هیرشه جوړا و جوړه کانی حکومت ته گه ورده کانی پتیشوو بۆ سه ر کوردستان و سه رینه وه ی گشت شوینه واره مادی و مه عنه و بییه کافان ، دابه سکردنی چه ندجاری کوردستان ، سه می بی نه ندازه ی داگیر که رانی کوردستان به درتیبایی میژووی چه ندسه ده ساله تا ئه م دواییانه ، درتیه کیشانی دۆخی دهره به گایه تی و کۆنه په رستی و پتیشگرتن له که لک و ره گرتنی کورد له تواناییه کانی خو ی .

ئەو ئىشمەي لەگەڵ ژمارەيەکی زۆر و زوهندی ریکخراوان روویەروودەکرد کە دەبوو پێشوەندییان پێشە بەکەین. سۆز و ناواتی ئەوانە هەرچەندەش جۆریەجۆر و زۆر زوهند بوو، بەلام لە هەمانکاتدا داوايەکی پشەوی هاوبەشیان لە پێناو هیئانەگۆزی کیشەي کورد تێدا بوو.

پرسی هەر ئەناستەم ئەو بوو نۆینەراییەتی پکک (پارتیسا کارکەرین کوردستان) لە کۆنفرانسدا چۆن یەکلایکەرتەوه، چونکەو حکومەتی سوێد ئەو ریکخراوەی بە ریکخراوەيەکی تیرۆریست دادەنا. ئەمن و توماس هانماربەری چەندجار چاومان بە نۆینەرانی پکک کەوت بۆئەوهی تیبیکۆشین بۆچوونیکێ وردترمان سەبارەت بە نامانج و سیاسەتی ئەو ریکخراوەيە دەستکەوێ. ئێمە ئەماندەویست ریکخراوەيەکی قسەي ئەوهی لەسەرین کە پێزی مافەسەرەتایبەکانی مرۆف ناگرێ لە کۆنفرانسەکەدا نامادەبێ.

ئەو پرسە بەوشێوەیە جێبەجێکرا کە ریکخراوەيەکی فەرەنگی سەر بە پکک نۆینەرانی خۆی بنێرێ بۆکۆنفرانسەکە. ئەو هەش رینگاچارەیک بوو کە بە تەواوی بەدلی پکک نەبوو و لەکاری هاوپیئەوهندی سوێدی لە پێناو خەباتی کورداندا هێشتاش دوو ریکخراو هەن، جگە لەکۆمیتەي سوێدی بۆ مافی مرۆفی کوردان (Svenska kommittén för Kurder-nas Mänskliga Rättigheter) کۆمیتەيەکی دیکەش بە نیوی کۆمیتەي کوردستان (Kurdistan Kommittén) هەیه.

لە کۆنفرانسێ نۆینەر تەواپیتیدا لەیەکگەیشتن و تەبایی لەنارادا بوو و وەزیر یای مای - لیس لیئۆ (Maj- Lis Lööw) لەزمان حکومەتی سوێدەوه بەخێرهاتی بەشدارانی کرد بۆئەوهیکە هاتوونە ولاتی ئێمە. بەرنامەي کاری کۆنفرانس بریتی بوو لە بیستنی گوزارێشتان سەبارەت بە بەشەجۆریەجۆرەکان، بابەتی گشتی لەلایەن پشپۆزانی ناسراوی نۆینەر تەواپیتێ را لەمەر پرسی کورد و زەمینەکانی و هەر وها شیکردنەوهی ئەو یەیکە کیشەي کورد لە ریکخراوەي جۆریەجۆری نۆینەر تەواپیتیدا چۆنی رەوتار لەگەڵ کراود. داوی کاری گروپی، کۆنفرانس یەکدەنگ، جاری ستۆکھۆلم (Stockholmsdeklarationen) ی لەمەر کار بۆ مافی مرۆفی کوردان پەسند کرد.

کەش و هەوايەکی زۆر جییدی بالی بەسەر کۆبوونەوه و کان و لێدوانەخۆمانەبیبەکانی کۆنفرانسدا کیشابوو، ئەو کۆنفرانسە هەر لەو رۆژ و شەویدا بەرپێوەچوو کە خەلکی کورد لە عێراق لەبن گوشار و تەنگزەيەکی دراماتیکیدا بوو و لەلایەن ئەرتەش و سەربازەکانی سەدام حوسین را لە چیاکان راودەنرا. تراژیدی زۆر دلتاوین لە ناوچەکانی سەرسووری ئێران و تورکیا دقەومان لەکاتیکیدا کە میلیۆنیک پەناپەر هەولی ئەو دیان دەدا بە چنگەرکێ بەلانی کەمەوه گیانی خۆیان رزگار کەن. برستی، پێناوی، سەرما و نەخۆشی هەر شەوورۆژی ژبانی خەلکیکی زۆری لەنیویدەبرد. ئەوهی دەرکرا خەلک قێکردنیکێ ئاشکرا لەرادەيەکی زۆر بەرلاودا بوو.

ئەو وەزەنەناستەم و نالەبارەي دانیشستووانی کورد لە عێراق تیبیکەوتبوون، بوو هۆی چالاکییەکی بەرەوهام و نەپساوه لەلایەن کۆمیتەي سویدیبیەوه. لەگەڵ فیدراسیۆنی کۆمەلە کوردستانیهکان لە سوید - ریکخراوی کوردەکان خۆیان لە سوید - و ریکخراوەکانی دیکە، ئێمە لەماوەی بەهاری سالی ۱۹۹۱دا هەموو حەوتوووان لە sergelstorg و kungsträdgården) دوو مەیدان و شوینی کۆبوونەوه لە ستۆکھۆلم - وەرگێر -) میتینگ و کۆبوونەوه مان سازدەکرد بۆئەوهی هاوپیئەوهندی خەلک بۆ لای کوردان رابکیشین. لەو میتینگانەدا نۆینەری خاچی سوور و پارتیبەسیاسییهکان بەشداریان دەکرد. لەچەندین شوینی جۆریەجۆردا دەستکرا بە کۆکردنەوهی دراو و پیداو یستی دیکە. لە تیاتوری فولکان (folkan) لە مەیدانی نۆیسترمالم (östermalmstorg) لە ستۆکھۆلم ئەندامی بەرپێوەراییەتی کۆمیتە یوستا ئیکمان (Gösta Ek)

(man) بەک لە هونەرپیشە هەر دۆخەویستەکانی سوید - وەرگێر -) زنجیرەیک بەرنامەي هونەری سازکرد کە نزیکەي ۲۵ هونەرمانەندی هەر ناسراو بەشداریبیان تێدا کرد. ئەوان کاریان کردەسەر تیلێقیژبۆنیش کە ئەوه بوو هۆی کۆکردنەوهی دەستاوی و یارمەتیبەکی زیادتر بە ریکگی یارمەتی را دیقیبیەوه (Radiohjälpen).

(بەرپێگەيەدا) کرا یارمەتی خێرا بە دانیشستووانی کوردی بپێنا بەگەیندێر. ئەو یارمەتی کۆکردنەوانە توانی زەمینەي ئەوهش خۆش بکا کە کۆمیتەي سویدی کاری هاو دەردی پەرەپێیدا و بەو یارمەتیبەي کە SIDA پتیکرد، بتوانی لە سالی ۱۹۹۲ ووهو چالاکی بەدەنگەوهاتنی درێخایەنی خۆی دەست پتیکرا. ئەو جۆرە چالاکییە لەبەر هۆی ئاشکرا و تەبیبی تاکوونیشتا لە هەریمی باشووری عێراقدا بەرپێوەدەچێ، کە نیستتا بە ریکگی هەلبێژاردنیکي گشتی لە نیو دانیشستووانی کورد و ناکوردی ئەو و سازکردنی پارلمانیکی و دیاریکردنی حکومەتیک لەلایەن ئەو پارلمانەوه، نییادەدەکرێ. سەرۆکی ئەو پارلمانە پاش ئەوهیکە سالی لەولاتی ئێمە پەناپەر بوو، بە سویدیبیەکی رەوان قسەدەکا.

کاری هاو دەردی و فریاکەوتن بەر لە هەمووش بریتی بوو لە یاریدەدان و پشتگیری بۆ چاککردنەوهی ناواییەکان کە بە هۆی شەری لەنیوێردنی عێراقەوه کاولکراون. وەک دروستکردنی خانوو، خوتندنگە، ئەنباراو و پاراستنی پاک و خاوتینی، هەر وها یارمەتیدان بۆ وەرگەر خستتەوهی کشتوکال و سازکردنەوهی ژێرساختی کۆمەلایەتی - رینگاوبان، ناو و کەلک وەرگرتن لە هیزی بەرق (کارەبا). بەشیکي گرینگ لەو چالاکییانە بریتی بوون لە هەنگاونانەوه لەباری ناگاداری لەشساختی و - نەخۆشییەوه، ئەوانە تارا دیک بەهاوکاری خاچی سوور کراون.

دیارە ئەو کارانەي کراون تەنێ جۆگە لەیەکن لە دەریایەک نەبوونی کە خەلک بۆ لانی کەمی هەلومەرجی هەر سەرەتایی ژبانیکی باش پیداو یستییان پتیی هەیه، بەلام لەگەڵ ئەوهشدا ئومونەيەکی چاکن لە چالاکی وە فریاکەوتن و یاریدەدان کە زۆریک لە ریکخراوەخێرازەکانی سویدی کردوویانە، چ سەر بەخۆ و چ بەهاوکاری لەگەڵ دەرگای دۆلەتی SIDA دا. هاوپیئەوهندی خالی چاکەي ئەو کارانە بوو.

پتیشیبینی داها تووی گەلی کورد ناستەمه. ناو لەمەي دۆلەتیک کە نیستتا لە باشووری عێراقدا هەیه بەستراوەتەوه بووچاود پتیبی هەوايیە کە کۆری نەتەوه یەکگرتووەکان بۆ مانەوهی دیک. ئەو دژایەتیبەي لەوبوارەدا لەگۆرتیادیه ئەوهیە کە گەمارۆی عێراق لەلایەن کۆری نەتەوه یەکگرتووەکانانەوه داوی شەری کەنداو، ئەستانە باکووریەکانیش و بەر دەکرێ. لەهەمانکاتدا ئەو ئەستانانە کەوتوونەتە بەرگەمارۆی سەدام حوسینیش. سەر بەخۆی ئەو ئەستانانە دەرکێ لەپەر بکەوتتە بەر هەر دێشی دەستدرێژی و شالاری عەسکەری.

لە تورکیا لە راستیدا شەریکی نیتوخۆ بەرپێوەیە کە ناکامی هەرە توندوتیژی لە بەشەکانی رۆژەهلات کە زۆریەي دانیشستووەکانی کوردن و بەرچاودێ. حکومەتی تورکیا هیزیکی زۆری عەسکەری لەوی کۆکردووەتەوه بۆئەوهی سەر هەلدانەکە بخینکینتی، بەلام تا نیستتا پتیی نەکراوه پکک و دەستەپارتیزانەکانی تیبیکشکینتی، لە تورکیایەک دا، کە زۆری پتیشۆشە وەک بەشیک لە نوورپوای دیمۆکرات بناسرێ، هێشتاش زولم و داپلۆسیبیکي دیکتاتورانە لەدژی خەلکی کورد و خەباتی لە پێناو ناسینی نەتەواپیتیدا بەرپێوەیە.

لایەن دەولەت یان دەستەلاتیکی دیکەوه پێشیتل بکری، لەماوەی سالانی نۆسەدەیه له بانگەواز و پەیماننامە نێونەتەوییه جۆریه جۆرهکانیشدا، جیتی کراوەتەوه و دەرپراوه. له هه‌موان گرینگتر جاری نێونەتەوايه‌تی سه‌باره‌ت به مافی مرۆڤه که کۆری نه‌تەویه‌یه‌که‌گرتووه‌کان له کۆبوونه‌ی گشتی خۆیدا له سالی ١٩٤٨ په‌سندی کرد. ئەو چاره به دوو پەیماننامە‌ی په‌سندکراوی سالی ١٩٦٦ په‌ری پێدرا. یه‌کیان پەیماننامە‌ی نێونەتەوايه‌تی سه‌باره‌ت به مافی شاروومه‌ندی و سیاسی و ئەوی دیکه‌یان پەیماننامە‌ی نێونەتەوايه‌تی سه‌باره‌ت به مافی نابووری، کۆمه‌لایه‌تی و فه‌هنگی یه‌.

جاری نێونەتەوايه‌تی کۆری نه‌تەویه‌یه‌که‌گرتووه‌کان له ٣٠ ماده پێکهاتووه. له ماده‌ی یه‌که‌مدا هاتووه: « هه‌موو ئینسانان به نازادی هاتوونه‌سه‌ر دنیا و بایه‌خ و مافیان وه‌ک یه‌ک وایه‌ » و « ئەوان عه‌قل و وێژدانیه‌ن هه‌یه و و‌اچا که له ناقار یه‌کتريدا به روحیه‌ی برایه‌تی به‌جولێنه‌وه ».

ماده‌ی ٢ هه‌موو جوړه هه‌لئاوردن و فه‌رق و جیاوازی له‌گه‌ل دانائیک له‌سه‌ر په‌رسی نازادی و ماف که له شیکردنه‌وه‌ی گشتیدا هاتوون پاوان ده‌کا. هه‌موو بزێان هه‌یه له‌و نازادی و مافانه که‌لک بستیئن « به بێ هه‌یج جوړه جیاوازییه‌کی، ره‌گه‌زی، ره‌نگی پێست، جنسی، زمانی، نایینی، سیاسی یان هه‌بوونی بێرتیکی جیاواز، نه‌تەوايه‌تی یان بنجینه‌ی کۆمه‌لایه‌تی، خاوه‌ندی، ره‌چه‌له‌ک یان هه‌لکه‌وتی وه‌کی دی ».

له ماده‌ی جوړه‌یه‌که‌کاندا زۆر ماف هه‌ن که دیاری کران وه‌کوو: مافی ژبان، نازادی و هه‌منایه‌تی شه‌خسی، پاوان له دژی به‌که‌یفه‌ به‌ره‌سه‌رکردنی نازادی و به‌که‌یفه‌له‌ولات دوورخستنه‌وه و دهرکردن، مافی نازادی هاتووجووی شه‌خسی، مافی په‌نابه‌ریی سیاسی، مافی سه‌ر به‌نه‌تەوايه‌تییه‌ک بوون، مافی نازادی بێر و مافی نازادی به‌یان، مافی خۆرتیکه‌سه‌ت له‌یه‌که‌یتیی و کۆمه‌لاند، مافی کار، مافی هه‌لبژاردنی نازادانه‌ی به‌ چ کارتیکه‌وه خه‌ریک بوون، مافی هه‌بوونی هه‌لومه‌رجیکی عادلاته و به‌دلی کار و پاراستن له‌ناست بێکاری، مافی خۆتندن، مافی به‌شاری له‌ چالاکی فه‌ره‌نگی و هتدا.

ئه‌مۆر ئەو مافانه‌ی گه‌لی کورد که له چارو به‌یاننامه‌کانی کۆری نه‌تەوه یه‌که‌گرتووه‌کاندا سه‌باره‌ت به نازادی و ماف باسیان کراوه هه‌تا به‌لینی پێشیتل ده‌کرتین. ئەو پێشیتلکرانه ژماره‌یه‌کی زۆر له‌و ٣٠ ماده‌ی ده‌گرتیه‌وه. سه‌یر نه‌ویه‌ چه‌ندتیک له‌و ده‌وله‌تانه‌ی که ژماره‌یه‌کی هه‌ره‌گه‌ره‌ی گرووی کوردیان تیدا ده‌ژین بنی هه‌ردوو که ئەو پەیماننامە‌ی کۆری نه‌تەوه یه‌که‌گرتووه‌کانیان نێما کردووه.

مافی خۆپیراردانی نه‌تەوايه‌تی مانای وایه‌ چ زۆر و به‌سه‌رداسه‌پاندتیک له‌سه‌ر پتی سازکردنی ده‌وله‌تییکی نه‌تەوايه‌تییدا نه‌بێ. زۆر له‌ کورده‌کان یه‌که‌گرتنه‌وه‌ی هه‌موو گه‌لی کورد له ده‌وله‌تیکدا وه‌ک ئاواتیکی به‌یاردەر داوه‌نێن. هه‌ر ئەو ناوچه‌ خۆمۆختاره‌ی وه‌ک نه‌وه‌ی نێستا له‌ باکووری عێراقدا هه‌یه، نا، به‌لکو له‌ تورکیا، ئێران و سووریاش به‌ نامانجیکی زه‌مانی چاوه‌لینده‌کری وه‌کوو ته‌رتیبیکی درێژخایه‌نی مێژوویی. ئەو کاری کورده‌کان خۆپانه له‌سه‌ر ئەم په‌رسانه به‌یارده‌ن. به‌لام شتیک پتویسته - ئەوان له‌ خه‌باتیانداندا له‌پێناو مافی مرۆڤدا به‌ مافی خۆپیراردانی نه‌تەوايه‌تییه‌وه‌ ده‌بێ له‌لایه‌ن کومه‌لگه‌ی جیهانییه‌وه‌ به‌ شتیه‌یه‌کی ته‌واوجیاوازی دیکه‌ په‌شتیوانیان لێبکری له‌وه‌یکه تاکوو نێستا کراوه. به‌لانی که‌مه‌وه‌ نه‌وه شتیکه‌ ئەمن له‌ماوه‌ی ئەو سالانه‌ی که له‌ کۆمیه‌تی سویدی بۆمافی مرۆڤی کوردان دا کارم کردووه‌ فێری بووم. ■

ته‌نانه‌ت له‌ئێرانیش دانیشتووانی کورد که‌وتوونه‌به‌ر فه‌رق و جیاوازی له‌گه‌ل دانان و نۆنه‌رانیه‌ن زۆلم و زۆرداریان له‌گه‌ل ده‌کری، زۆلم و زۆردارییه‌کی ئەوتۆ که رێکخراوه کوردیه‌یه‌کان به‌ تیرۆریزمی ده‌وله‌تی داوه‌نێن.

مێژووی کورده‌ستان له‌ هه‌زاران سال له‌مه‌وپێشه‌وه‌ ده‌ست پێده‌کا. هه‌ر دووه‌زارسال به‌ر له‌وه‌یکه خالی زه‌مان بژاردنی نێمه‌ ده‌ست پێبکا. ولاتیک هه‌بووه به‌نیوی کارداکا (kardaka). مێژوونووسی یونانی گرتنۆفۆن باسی جوانی ولاتی کارداکا و نازایه‌تی و خۆراگری گه‌لی کاردۆخی له‌ ناست سه‌ربازانی ئەسکه‌نده‌ری گه‌وره‌ ده‌گرتیه‌وه. گرتنۆفۆن له‌کتیبه‌که‌یدا «ئاناباز» (Anabasis) ده‌نوسێ: «کاردۆخه‌کان که له‌ چیا ده‌ژین به‌جهرگن و سه‌ر وه‌به‌ر شای فارسه‌ستان کوروش یان حوکه‌می ئەرمه‌نیان ناھیتن».

کورده‌کان و ولاته‌که‌یان کورده‌ستان، له‌مێژووا له‌ نێوه‌راست شویتیکی ئەوتۆدا هه‌لکه‌وتووه که به‌ لانگی ژباړی داوه‌ندری، واته‌ ئەو ولاته‌ی که که‌وتووه‌ته‌ نێوان فه‌رات و ده‌جله. ئەوان له‌ سه‌رچه‌قی رێگه‌ی فه‌ره‌نگی و پتی بازگرانی نێوان ئوروپا و هه‌یندوستان دا بوون. ولاته‌که‌یان زۆرجار دا به‌شکراوه - له‌نێوان ئیمپراتوره‌کانی عوسمانی و فارس، له‌نێوان نایینزا جوړه‌یه‌که‌کانی نێو ئیسلامدا.

کورده‌کان له‌ لایه‌ن زله‌تیه‌که‌انه‌وه‌ به‌لینی نازادی و سه‌ره‌خۆییان پێدراوه، ناخه‌رجار له‌ لایه‌ن هه‌تیه‌سه‌رکه‌وتووه‌کان له‌ شه‌ری یه‌که‌می دنیاگرادا، به‌لام هه‌میشه‌ بێهه‌یه‌نه‌ فێلیان لێکراوه‌ و په‌شتیان به‌ردراوه. نه‌گه‌یه‌تی گه‌لی کورد ئەو سه‌رچاوه‌ی ده‌وله‌مه‌ندی نه‌وت و ماده‌که‌کانی دیکه‌بووه که له‌ ولاته‌که‌یاندا هه‌یه. خه‌لکی دیکه‌ هه‌میشه‌ له‌ راوی ئەوه‌وله‌مه‌ندی و سامانه‌دا بوون. به‌لام ئەو نه‌گه‌یه‌تییه‌ له‌ئێر هه‌له‌ومه‌رجیکی دیکه‌دا ده‌کری بێه‌ به‌ نێعمه‌ت و شوکرانه‌ بۆ ئەو گه‌له. بناخه‌ بۆ ژباړتییکی باش و ده‌وله‌مه‌ندی له‌ گۆرێ داوه. شه‌رتو مه‌رجی ئەوه سه‌ره‌خۆیی و مافی گه‌ل بۆ به‌یاردان سه‌باره‌ت به‌ داراییه‌کانی خۆیه‌تی. ئەمه‌ ته‌نیا نه‌نگیزه‌یه‌ک بیه‌ بۆ سه‌ره‌خۆیی نه‌تەوايه‌تی. له‌وه‌ش گرینگتر خه‌باتی ئەوگه‌له‌ بۆ و ده‌سته‌هه‌تانی هه‌ویتی خۆ، مافی به‌کاره‌یتان و په‌ره‌پێدانی زه‌مانی خۆ، که‌لک لێوه‌رگرتن و چاندنی فه‌ره‌نگی نه‌تەوايه‌تی خۆیه‌. کورده‌کان به‌هه‌زاران سال له‌و خه‌باته‌دا تووشی ناسته‌نگ و چه‌رمه‌سه‌ری گه‌وره‌ هاتوون، به‌لام قه‌ت ده‌ستیان به‌رنه‌داوه‌ و درێژه‌یان به‌ خه‌بات داوه. هه‌ر له‌سه‌ده‌ی نۆهه‌مه‌وه‌ مه‌وه‌رانی کورد ده‌ستیان کرد به‌کۆکردنه‌وه‌ و ناسته‌کردنی به‌یت و چیرۆکی گه‌لی. وێژه‌ی سه‌رزاره‌کی زه‌مینه‌ی بۆ پێشوه‌چوونی وێژه‌ی نووسراو خۆش کرد.

ئەم سه‌ده‌یه‌ی نێمه‌ی تیدا ده‌ژین له‌لایه‌ن زۆر که‌سانه‌وه‌ به‌ لووتکه‌ی ژباړی ئەوه‌یکه تاکوو نێستا هه‌یه‌ داوه‌ندری. به‌لام له‌ گه‌ل گشت ئەو زۆلم و بێهه‌زییه‌سه‌رلێنده‌رنه‌کراوانه‌ی که ئەم سه‌ده‌یه‌ له‌ته‌ک خۆیدا هه‌تایه‌، بۆ نمونه‌ ده‌ره‌تانی - که نێمه‌ ده‌زانین به‌کارده‌هه‌ندری - ئەوه‌یکه به‌تاکه‌ بۆمبایه‌کی ئەتۆمی له‌چاوترووکانیکدا به‌سه‌دان هه‌زار ئینسان بکۆرتین؛ یاساخ و پاوان له‌سه‌ر ئەوه‌ش داوه‌ندری که خه‌لک زه‌مانی زه‌مکای خۆیان به‌کار به‌یتن. گه‌لی کورد تووشی به‌و بێهه‌زییه‌وه‌ هاتووه. له‌ تورکیا له‌ سالی ١٩٢٤ زه‌مانی کوردی پاوان کرا. له‌ ولاته‌کانی دیکه‌شدا جارجار پاوانی ئەوتۆ له‌گۆرتیدا بووه.

ئەو بیره‌له‌مه‌شینه‌یه‌ی هه‌رئینسانتیک مافی بنجینه‌یه‌ی هه‌یه و نابێ له

* Carl-Henrik Hermansson
"ÅR AV NÅD, minnen och frågor
© C.H. Hermansson + Bokförlaget Arena 1994
ISBN 91 7843 0909

به پیت وریژوهاندا که برسیه تی و همژاری رووی زالی ژبانه.. هر به هیوا و داغهی باش لیدان، سه رهستی کوردان وه دست نایه، تهنیا چاره سر و یتگی راسته قینه گه رانه وه به بۆ ناو میللهت، بۆ کورستان، قسه و گفتوگو و دست راوه شانندی بن مانا لیتره له قوسته نته نیه هیچ سو دیک ناگه نیت. به ره و دیتها ته کان! بۆ شیر و کولتیره خواردن و فلاح و ریا کردنه وه و هاندانی به ره و شارستانیهت، نا نه مه یه نه رک ی سه رشانی لای کورد» (۱۰).

له «رۆژی کورد» دا له باره ی چاوپیداخشانده وه و ده ستکاری نه لغوی تی کوردی و تار نووسراون و پیتش نیار کراوه که نه لفه بی تی کوردی شیوا بۆ نووسین و خوتینده وه بدۆزرتیه وه. له باره ی بازگانی و نا بووری و کشتوکاره وه و تاری جوړیه جوړ بلا و کراونه وه. رۆژی کورد له میژووی رۆژنامه نووسی کورد و دنیای روونا کبیریدا جتگای دیار و به نرخی هه یه. دوکتور جهلیل له به شیکی دیکه ی کتیبه که دا یتبازی سه ره پروس بوونی له به زوتنه وه ی نازاد یخوازی کورددا شیکردوه ته وه و چالاک ی «عه بدولره زاق بدرخان» و «سمایل ناغای شکاک» ی له بواری سیاسی و کولتوری و شوژشگیتیدا نیشاندا وه.

«له کۆتایی سه ده ی ۱۹ و سه ره تایی سه ده ی ۲۰ ده ست ده کۆرئ نه ک هر له ناو هه ندئ سیاسی سه ده داری کورد، به لکوه له کۆمه لئ کورده واریدا جوړه مه یلیک بۆ دۆستایه تی رووسه کان په یدا ده بیته» (۱۱) سه رکرده کورده کان له نیتوان نیوه ی دووه می سه ده ی ۱۹ دا به راستی ده یانویست سه ره به خۆی کوردستان به یارمه تی رووسیا مسۆگه ره بکن. به لام هیچ له وه ناچیت رووسه کان بایه خیان به م سه سه له یه دا بیته. «عه بدولره زاق بدرخان» نه وه ی به رخان به گ ویده چت یتبهری نه م بهر و سیاسی سه ته بووی. عه بدولره زاق ستراتیژی رزگار کردنی کوردستان و تاکتیکی قۆناخ به قۆناخی دانا بو. پرۆگرامه که ی نه میس له وه ی شیخ عوبیدوللای کاتی خۆی ده چوو. «هه موو شتی کمان ناماده یه، ئیستا ده توان شاری وان نازاد بکه م. مه به ستم نه وه یه له نیتو سو یادا سه ریازیکی زۆری کورد هه ن که ده توانین پشتیان یتببه ستین. به لام هیچ سه رکه و تینیک له گرتنی وان دا نابینم چونکه دوا ی نه وه ناتوانین به چاکی له گه ل تورک شه ره بکه یین و هه لوتیستی خۆمان به یارتین. ئیمه ی کورد له پیتشدا ده بیته بکنه یه کی به هیتز یتبکه وه بنیتین. له نیتزان باشته نه وه مان بۆ ده لوی، نه مه ده بیته هه ناگایک بۆ دامه زانندی نه سه ره تی کوردی. نه گه ره نه وه سه ری گرت، یه کسه ره له کوردستانی تورکیا شوژش دست یتبده که یین. لیتره ش هه موو شتی ناماده یه و کوردان هر چاوه رتی ناماژه و قسه ی من ده کهن. ئیمه نیازی نازاد کردنی خاکی کوردستانمان هه یه و نیازمان نییه له تورکیا و نیتزاندا له وه زیاتر برۆین. دوا یه گه لی کورد داوا له رووسیا ده کات که به هانا یه وه بیت و نه وکاته نازادیی کوردستان به دی دیت» (۱۲).

بۆ پتر شه ره زا بوون له چالاک ی سیاسی و رۆشنبیری «عه بدولره زاق بدرخان» خوتنه ری به رتیز به روانیتته سه ره جه می نه م باسه و به شی کۆمه له ی په ره رده یی و کولتوری که له سالی ۱۹۱۲ و سه ره تایی ۱۹۱۳ به هه ول و هیمه تی «عه بدولره زاق بدرخان» و «سمکۆی شکاک» له شاری خۆیه دامه زراوه.

دوکتور جهلیل به شی ناخری کتیبه که ی بۆ شیکردنه وه ی راپه رینی ۱۹۱۴ ی بتلیس ته رخان کردوه و به شه ره زاییه کی زۆر تیشکی خستوه ته سه ره چۆنیه تی راپه رین و سیاسی سه ره کرده کانی راپه رین و هه لوتیستی دیندانه ی حکومه تی تورک و گه شه کردنی ههستی نه ته وایه تی

کورد و هه لوتیستی دیپلۆماته کانی رووس و ئینگلیس و ده وری ژنانی کورد له یارمه تیدانی شوژشگیتیه کان و یارمه تی نه ره نییه کان به شوژشگیتیرانی کورد.

کتیبی به نرخی جهلیلی جهلیل که خۆی له ۲۰۰ لاپه ره داوه، نا کۆرئ له کورته و تاریکی ناوادا به درتزی و به پوخت و یاروی باسی بکۆرئ و شیبکرتیه وه. نه م بهر که ته قه لایه تهنیا به مه به سه ته بو که خوتنه رانی کوردی خولیا ی شه ره زا بوون له میژووی راپه ردووی نه ته وه که یان، له بوونی نه م کتیبه و به ره می زانستیانه ی دوکتور جهلیلی جهلیل و وه رگیتیرانی وه ستایانه ی دوکتور نه وه ر قادر، ناگادار بکه م. ده کرا گه لیک با به ت و بۆچوون و شتیوه خه بات و سیمای کۆمه لئ کورده واری سه ده ی ۱۹ و سه ره تایی سه ده ی بیسته م له نیتوه رۆکی کتیبه که بینه مه وه و له گه ل هیتدن با به ت و بۆچوون و شتیوه خه بات و سیمای ئیتستای کۆمه لئ کورده واری له به رانه ره یه کتر رایان به گرم و نیشانی به دم که به داخه وه ته جروه به و رووداوه کانی سه ده سالی راپه ردو و زۆریان کار نه کردوه ته سه ره کورد و هیتشتا سه ده یه کی تری یتبده ویت تا بکه ینه کاروانی ناوات و نامانجی نه ته وه که مان. باشته ره خوتنه ری به رتیز خۆی به قوولی به چیتنه ناخی رووداوه کانی نیتو کتیبه که و به ره ی لیتوه رگرت. له کۆتاییدا داوا ی سه رکه و تن له کاری وا باشدا، بۆ نووسه ره و وه رگرت ده که م.

په راپه رینه کان (هر له کتیبه که هه لیتنجران):

- ۱) لاپه ره ی (۲، ۱۴، ۱۵، ۳، ۴، ۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷

به‌بۆنه‌ی ده‌هه‌مین ساڵگه‌ردی کۆچی دوایی
ئیلماز گۆنه‌ی
 سینماوان - ناکته‌ر - نووسه‌ر

١٩٧٤ دا نازاد کرا. فیلمی "هه‌وال" ده‌سته‌پیتکه‌ری ره‌نگدانه‌وه‌ی نه‌و هه‌ستانه‌یه‌ که زیندان له‌سه‌ر گۆنه‌ی داناوه. فیلمی دوایی «دل‌ه‌خوڕیی» به‌ نیسه‌ چلی مایه‌وه‌ چونکه‌ جارێکی تر به‌ تاوانی هه‌ولدان بۆ کوشتنی داده‌ستیگ خرایه‌ زیندان و له‌ پیتشدا ٢٤ ساڵی بۆ پرایه‌وه‌ و پاشان کرایه‌ ١٨ ساڵ.

په‌ستیوانی بیروپرای گشتی ئوروپا و هه‌ولدان بۆ نازادکردنی، بوو به‌ هۆی نه‌وه‌ که له‌ زیندانداندا ئیسنی نووسین وه‌رگرتی که به‌ره‌مه‌سه‌کی فیلمنامه‌کانی "ران"، "دوژمن"، و "یۆل"ن. نه‌و فیلمنامه‌کانی ده‌نارده‌ ره‌وه‌ لای دۆسته‌کانی و نه‌وانیش ده‌یانکرد به‌فیلم.

گۆنه‌ی له‌ ساڵی ١٩٨١ دا، له‌ مه‌ره‌سه‌سی کاتی زیندان که‌له‌کی وه‌رگرت و هه‌لات بۆ سووس و، له‌وه‌ی فیلمی ناته‌واوی «یۆل»ی له‌گه‌ل "شه‌ریف گۆرن" دا ته‌واوکرد که هه‌ر له‌و ساڵه‌دا خه‌لاتی «کان»ی پێ بره‌ا. ساڵی دواتر فیلمی "دیوار"ی له‌ فه‌رانسه‌ چێکرد و، دوو ساڵ دوایه‌- ١٩٨٤- ماڵ ناوایی لێکردین.

به‌پێزان: ئیستا که ئیسه‌ بۆ پێزگرتن له‌ هونه‌ر- نه‌ له‌به‌ر هه‌یج شتیکی تر، یا لانیکه‌م من هیوادرم وایه‌ - کۆ بوینه‌ته‌وه‌؛ له‌و پرایه‌دام که پێز گرتن له‌ هونه‌رکار پیتش هه‌مه‌سوو شتیگ نه‌وه‌یه‌ که ترخ و بایه‌خی راسته‌قه‌ینه‌ی هونه‌رکه‌ی بناسرێ. به‌پیتی لیکۆلینه‌وه‌ و توێژینه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌سه‌کانی، جێ و پتی هونه‌رکارکه‌ دیاری بکری، نه‌ک له‌ به‌ر نه‌وه‌ خو‌شمان ده‌وی، دۆستمانه‌، یاخۆ ته‌نیا له‌ به‌ر کورد بوونه‌که‌ی. کاتیگ به‌ره‌مه‌ هونه‌رییه‌کانی که‌ستیگ هه‌له‌سه‌نگیندرا و له‌و پێگایه‌وه‌ پێزی لێ گیرا، به‌ به‌روای من، نه‌و کات پێزگرتنه‌که‌ راستیه‌ به‌ ترخه‌. نه‌و ده‌م نه‌ که‌س به‌ درۆ جیتیگای زۆر داده‌گرتی و نه‌ که‌س ده‌پیتسه‌ قوربانی هیندیگ سیاسه‌تی رۆژ و نه‌ک که‌سیش پێ ویزدانانه‌ له‌سووچی له‌بیرچوونه‌وه‌ ده‌خړی. دیاره "ئیلمازگۆنه‌ی" له‌واته‌ نیه‌ که له‌ بیر چووبیته‌وه‌ یا له‌ بیر بچیته‌وه‌، به‌لام له‌ناو ئیسه‌ی کوردا لیکۆلینه‌وه‌ی به‌ریلاوی له‌سه‌ر نه‌کراوه‌. هیوای من نه‌وه‌یه‌ که نه‌م کورته‌ باسه‌ ده‌سته‌پیتکه‌ری باستیگ پێ، گه‌رچی زۆرزوو ده‌بووکرابا، به‌لام ئیستاش زۆر دره‌نگ نه‌بووه‌.

ئوروپاییه‌کان له‌ کاتی خویدا زۆریان له‌ سه‌ر گۆنه‌ی نووسی به‌لام وه‌ک هه‌مه‌و جارێک و بۆ هه‌مه‌و شتیگ به‌س شوینی به‌رژوه‌ندییه‌کانی خوێان که‌وتبوون و هه‌یچی تر. بۆ وینه‌ کاتیگ فیلمی «یۆل» خه‌لاتی «کان»

○ له‌ رۆژی ٩٤/١/٢٠ دا، به‌ بۆنه‌ی بیه‌زه‌وه‌ی ده‌هه‌مین ساڵی کۆچی دوایی هونه‌رکاره‌ ئیلماز گۆنه‌ی، کۆرێک به‌پێوه‌ چوو که له‌م کۆزه‌دا نووسه‌ری به‌پێز کاک ته‌مغور لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی بوخت و پاروی له‌ سه‌ر چاند فیلمی ئیلماز گۆنه‌ی پیتشکیش به‌مه‌شدارانی کۆرێکه‌ کرد. نه‌وا لێره‌دا وێرای پێزگرتن له‌ بادی هونه‌رمه‌ند، به‌قی و تاره‌که‌ پیتشکیش ده‌کری.

گزیگ

پیتسه‌کی

«ئیلماز گۆنه‌ی» له‌ بنه‌مه‌سه‌یه‌کی وه‌رزیری دا، له‌ گۆندیکی باکووری کوردستان - باشووری تورکیا - مندالی خۆی تپه‌په‌راندوه‌ و به‌ده‌م خویندنه‌وه‌، کاتیگ بۆ ته‌واوکردنی خویندن چووته‌ نانکارا به‌ره‌مه‌سه‌کانی "عزیز نووسین"، "یاشار که‌مال"، "تولسته‌ی"، داستایوفسکی، "چیخوف"، "شتاین پیک"، "کالدول" و "سیلوینه‌" و... ده‌ناسی.

کاری دژوار بۆ پێوه‌ له‌ کاتی خویندن له‌ نانکارادا نه‌وی به‌ره‌و نه‌ده‌بیات، وه‌کوو هاواریک له‌ به‌رانبه‌ر نازاره‌کاندا، راکیتشا و یه‌که‌م کۆمه‌له‌ چیرۆکی له‌ ١٩٥٨ دا بلاو کرده‌وه‌، که زیاده‌تر چیرۆکی مندالییه‌کانی خۆیه‌تی. نه‌م کۆمه‌له‌ چیرۆکه‌، بوو به‌ هۆی ناساندنی به‌ کۆمه‌له‌ی هونه‌ری و رووناکییری تورکیا. بۆیه "عاطف ئیلماز" سینماوانی رووناکییری تورکیا داوای هاوکاری لێکرد.

بلاو بوونه‌وه‌ی رۆمانی «سه‌ودا له‌گه‌ل سه‌ن نامۆ» له‌ ١٩٦١ بوو به‌ هۆی نه‌وه‌ که ژێژی تورکیا به‌ تاوانی هه‌لگرتنی بیر و باوه‌ری چه‌پ و دژ به‌ ده‌سه‌لات ساڵ و نیویک له‌ زیندان و شه‌ش مانگیش شاره‌وه‌ری بکا.

ناکته‌ری له‌ فیلمه‌ جه‌زبه‌جه‌زه‌کان دا پاش زیندان که له‌ ١٩٦٣ وه‌ ده‌ست پینده‌کا، بوو به‌ هۆی ناسراوی و خو‌شه‌ویستی له‌ نێو خه‌لکدا. له‌ ساڵی ١٩٦٨ دا ستیدیوی «گۆنه‌ی فیلم»ی خسته‌ری. نه‌م ده‌زگا چکۆله‌یه‌ گه‌رچی هه‌زی پیتشکریتی له‌گه‌ل ده‌زگا سه‌رمایه‌دارییه‌گه‌وره‌کان نه‌بوو به‌لام ده‌ستی کرد به‌ چێکردنی هیندیگ به‌ره‌مه‌می جیساواز له‌گه‌ل سینمای نه‌وکاته‌ی تورکیادا، که له‌ ده‌ره‌وه‌ی تورکیا پیتشان ده‌دران و له‌ فستیواله‌کاندا سه‌رنجیگیتش ده‌بوون.

فیلمه‌کانی "گورگه‌ برسییه‌کان"، "هیوا"، و "هه‌لاتو" له‌ «گۆنه‌ی فیلم» دا چێکراون. به‌لام له‌ کاتیگدا که فیلمی "هه‌ژاره‌کان" ی به‌ده‌سته‌وه‌ بوو به‌ تاوانی هاوکاری له‌گه‌ل خویندکارانی دژ به‌ پێژی زانستگا گیرا و خرایه‌وه‌ زیندان. پاش ٢٧ مانگ پێ دادگایی کردن له‌ زیندانی به‌ردانه‌که‌ی ساڵی

وهرده گری، یان ددیده نهن، نوروپا به پتی سیاسه تی نهو دهمی خوئی ددیگاته بیانوو بۆ هیرش بردنه سر تورکیا که نهو کات به بیی رای نوروپا و تنیا به رای نامریکا کوده تای نیزامی تیدا کرابوو، گهرچی بابته فیلمه که راسته وخوئ نهوی نه کردبووه نامانجی خوئی. دواتر گونوی له فیلمی «دیوار» دا نهو نامانجی ههلبژارد بهلام درنگ ببوو و سیاسه تی سیاسه تباران گویدرابوو. نهمن دواتر دهگهریمهوه سر نهو باسه، لیره دا مه بهستم نهوه بوو بلتیم نهوی که لهو ههرایه دا وون بوو نهو باسه بوو که من پتی دهلیتم نرخ پیدانی راسته قینه به هونه، به پتی ههلهسه ننگاندنی شایانی خوئی. تناندهت خهلاتی «کان» بۆ خوئی له خویدا، نرخ شایانی هونه رکار یا فیلمه که دیاری ناکا، چونکه بهشی هه ره زۆری نهو خهلاته - که تازه لهوانی دیکه باشتره - به پتی یسه ودا و سیاسه ته ههتا هونه.

دیمهوه سر باسه که می خوئم؛ نهمن کارم به لیکدانهوهی نهو به شه له ژبانی نیلماز و کاره هونه ریه کانی ههتا دهگاته فیلمی «ران» نییه. نهوی وهکوو بابته بۆ لیکدانیهوهی نهو شهو ههلام بژاردوو سق فیلمی ناخیره تی: «ران»، «یۆل» و «دیوار» که پتم وایه بۆ ناساندنی گونوی پتیوستن. «ران»، چیرۆکیکی زۆر کورتی ههیه: مهردارێک له بهر قه رزداربوون به سه له م فرۆش ناچار ده بن مه رده کانی به رتته شار بیانفرۆشی، کوره کانی شی وکوو شوان له گه ل خوئی ده با. ژنی کوره که ی نه خو شه، بۆیه نهویش له گه ل خویان ده بن که ببه نه سه ر دوکتور. له رتگادا به تایبهت له وکاته وه که سواری ترین ده بن تووشی هیندیک ته نگ و چه له مه ده بن که ده بیته هۆی له نیو چوونی هیندیک له مه رده کان و لاواز بوونیان و، له ناگامدا به پتی نرخ خویان پاره ناگهن. بنه ماله ی مه رداره کهش لیک بلاو ده بیته وه، کوره چکۆله که ی وون ده بن و بوو که که ی ده مرئ و کوره گه وره که ی سه رگه ردان ده مینتته وه.

نیستای نیمه جارێکی دیکه به م چیرۆکه دا دینیه وه بزانی گونوی، بۆچوونه کانی خوئی چۆن له م چیرۆکه هاویشتوه و به رزی و نزمیه کانی له کوین و بایه خه کانی له چیدان.

مه رداره که سه رۆکی بنه ماله یه کی باوکسالاره. هه ر له سه ره تای فیلمه که دا گونوی نه وه مان ناوا پتی نیشان ده دا که باوکه که له کوره که ی خوئی ده دا که ژنی هه یه و به لام کوره سه ر داده خا و هه یج نالن. کوره ش ده چن له ژنه نه خو شه که ی ده دا و ژنه کهش ده نگ ناکا و دوایه تیده گه بن که نهو به ته واری لاله، ره مزیک که ده سه پتیکه ری ره مزه کانی فیلمه که یه. بۆ چاک بوونه وهی نه خو ش پنا به نوشتوونوس ده بن که به کوردی ده دوئ، که وابهو کۆمه له که کۆمه لێکی کوردیه - ده ش کرئ نه بی بهس نوشتوو نوسه که کورد بن؛ چون دیارده یه کی دیکه ره چاو نا کرئ بۆ نه وه ی بلتین گونوی هه ولی داوه که کۆمه له که به کوردی بناسین و له راستیدا نه مه بۆ گونوی گرینگ نییه [دواتر ده گهریمه وه سه ر نه م باسه] - هه ر چۆنیک به نه م به شه بۆ نه وه دانراوه که راده ی دواکه و تویی کۆمه له که مان پتی نیشان ده ا. کۆمه لێک که هیشتا له باوه ری خورقاتی نوشتوو نوسین و شتی و نه هاتوو ته ده ری. ره مزێ دیکه داها تویی نه م جۆره بنه ماله یه که نه وه به ناخرکوری بنه ماله که دا نیشان ده ده ری که فیتی لیدئ [تووشی سه رع ده بن] و ناتوانن به هیوای بن که ناگای له مه رده کان بن. قه رزداریی به سه له م فرۆش و ده لال رتیننیمان ده کا که بزانی نهو کۆمه له به ته واری له سه ر پتی خوئی ناژی و به ستراوه ته وه به کۆمه لێکی دیکه وه. نه م جیاوازییه زۆر به ساکاری و نوستادانه پیشان ده ده ری، په نیر و که ره و پتستی به نرخ له به رانه ر ناوینه و ده رزیله و زر و زویره ی یالانچی و به ی باهخ.

ران وه ری ده کوئ و له کویتستان بۆ شار و له شار سواری ترین ده کرئ. ران سه فه رتکی درێژ هه تا نانکارای له به ره. گونوی هه ولی داوه نه م سه فه ره بکا به بیانوویه ک بۆ نیشاندانی هه لومه رچی ژبان و چۆنیه تی

کۆمه لگای نهو خا که.

یه که م شت دیتنی زهوی کیتلانی تراکتۆریکه له دیمه نیکێ نزیک و به ن وینه دا. نه م دیمه نه به ره و رووبوونه وه ی خا وه ن مه رده که له گه ل نهو دیمه نه دا [بلی، هیرشی تیکنۆلۆژی] له ژیر موسیقایه که دا ده نوین، مه رتسییه ک که مه ردار ههستی پیده کا به لام نایانس. دوا رووداو تیرۆریکی سیاسیه له ناو رانه مه رده که دا له شه قامه کانی شار، که به بروای من نه گه ر باشتر کاری له سه ر کرا با به ن وینه ده بوو. گونوی کۆمه ل به رانه مه ر ده نوین که هیندیک کهس نه وی پتییان خو ش به ن له ناویدا ده یکه ن و کهس نییه پتییان پتیه گری. نه وه شمان به ن ده لی که جهوی تیرۆر به سه ر نه م کۆمه له دا زاله، به لام خا وه ن مه ری به سه زه مان که نییدی ده ستی له کویتستان یانی جیگای سه ره رۆیی خوئی براوه، زه بوون و زارنیشک هه لگه راوه به ده وری خویدا ده سووریتته وه. به لام نه م سه ر لیشتیواوییه نه وه ندانه نییه نه زانی که ده بن به رتیل ده ا هه تا مه رده کانی سواری ترین بکات [یانی به رتیل خواردن نه خو شیییه کی دیکه ی نهو کۆمه له]. رووداوی دیکه هاتنی هه رزه کاریکه بۆ نیو ترینه که و نووستنی له گه ل کوره چکۆله له نیو مه رده کاند و دزینی پارهی کوره که له بهر شاله که یدا، هه لبژاردنی ژنیکی شه ل بۆ نه م مه به سه ته نیشانه ی وریایی گونوی یه و نیشاره یه که به چۆنیه تی ژبانی ژنان و ده ست دانان له سه ر نه وه که گهرچی لیره نهو باوکسالارییه نه ماوه به لام ژنان له هه لومه رجیک باشتر دا ناژین. دوایه ش کوره فیتی لیدئ و نه مه ده بیته ده رفه تیک بۆ نه وه ده سه تیه ک دز که له هه لیک ده گه رین هه تا مه رده کان بدن، ده ست به کار بن. یه کیان هیندیک له مه رده کان ده خاته خواری و نه وانیتر ده سه تیه جی سه ریان ده بن و له ماشینیان ده خهن. لیره نه گه ر سه رنجی ده ستوریدی دزه کان به دین تیده گه بن که له گه ل چ کۆمه لێکی به ن به زه یی و چ نینسانه یه ک به ره و رووین. هه تا نیره نه پۆلیس هه یه نه ژاندارمه. گونوی نا هیلئ وه لامی نه م په رسیاره زۆر بخانینی، دوو ژاندارمه پیشان ده دا که لایکی رتیک و پتیکان گرتوه و ده یه بن، لاره که سازیکی پتیه و - بۆ خو ش کردنی موزیکی فیلمه که ش بووه - به ده ستی که له بچه کراو ده ستیک به سازه که یدا دینئ. مه به ست نه وه یه که ده سه لاتی نهو ولاته کاری به دز و چه ته نییه تنیا کاری به هونه و رووناکیی و، به شیه یه که ده کرئ بلتین تنیا کاری به ده سیاسیه کانه وه هه یه، که نه مه بۆ خوئی یه کتیک له دیمه نه بایه خداره کانی نه م فیلمه یه. بابه ته که زۆر به زهقی باس نا کرئ به پتیه وانه ی هیندیک جیگای دیکه ی. گهرچی نه ختیکیش به زۆر تیکه خسته وه یه و له مه تنی چیرۆکه که چووه ته ده ری. تنیا بینه ری په رسیار که ره وه لامی نهو په رسیاره ی که گوتم وه ده گریت.

به گه یشته ناو نانکارا برتیک دیمه نی جیا جیا له دار و دیوار و په یکه ره و پۆستیری سیکسی سینماکان و شتی و ده بینن که پتیکه وه دیا نه وئ پتیمان بلتین نه م شاره به گشتی چ روخساریکی کۆمه لایه تی هه یه. به لام بروای من نه وه یه که کاره که به په له و خا و کراوه و نه ختیک زه قه.

کریاری مه رده کان به ماشینیکی زه لامی نامریکایی دیتته نیو بازاری چه یوانان که بۆ خوئی دوو روومه تیه یه کی جوانه هه ر چند تازه نییه و قامک بۆ سه رۆکی هه ره گه وره (نامریکا) راده کیشئ. کوره چکۆله به دووی هه رزه کاریدا له ناو جه نکه لی شاردا وون ده بن و کوره گه وره که ژنه که ی ده باته مالی دۆستیکی و له وی دایدنه ن که سه ی بیبا ته دوکتور، به لام شه و ژنه که ده مرئ. له سه ر دیواری نهو ماله پۆستیریکی له خودی نیلماز گونوی ده بینن که له سه نگر دایه و تفه نگیکی پتیه [رتیگا چاره یه ک، رده نگه]. نه گه ر گونوی ژنه که ی نه کوشتیا، ده مگوت «یۆل» درێژی «ران» و گونوی کاتیک «ران» ی دروست کردوه یۆلی له میتشکدا بووه و کوره گه وره که دوایه له یۆل دا له زیندان دیتته ده ری و به دووی ژنه خاینه که یدا ده چتته کویتستان. راسته وانه بووه، به لام نیمه ده توانین بلتین

چیکه ری یۆل رانی له بهر چاو بووه.

پیش ئه وهی باسی یۆل بکه دممهوی پرسیاریک بینه گۆرئ: ئایا ئه و کوره، که له کۆتستانه وه، له ژبانیکی سونهتی بئه مالهیی فیتوودالیهیه وه دپته شار و ژنه که له دهست ده دا و له دنیا یه کی نه ناسراو دا ویل ده بی خودی گوهی نییه؟ یا خو برا چکۆله که رهنکه ئه و بی؟ رهنکه، نه به ته وای به و شیوهیه که له ران دا ده بیندئ به لام هه نه بی به ره ی گوهی به ره یه که، که له تمه نی خۆیدا گۆرانی کۆمه لی - له فۆرماسیۆنیکه وه بۆ فۆرماسیۆنیکه دیکه - دیتوه، ژبانی خۆی به تاقی کردووه وه و هه موو ژان و نازاره کانی چیتشه وه. گوهی ده یه وی ئه و سه فهره کۆمه لایه تیه مان پێ نیشان بدا. به لام داخوا سه ر که وتوه له مه به سه ته که یدا؟ به پروای من له و کاته را گوهی هیشتا زۆر یگای له به ره، زۆری ماوه بی به چیکه ری یۆل. دیاره فیلمی ران له تورکیای ئه و کاته دا و نیستاش فیلمیکی جیاواز و روونا کبیرانه یه. ئیمه ده زانین که سینمای تورکیا سینه مایه کی سووک و بی ناوه رۆک و بی له زه ته، فیلم و چیکه ره روونا کبیره کانیان له ژیر چه پۆکی سانسوردا تاساون. بۆیه ران به پتی به راورد له گه ل ئه وانه دا نیستاش ده توانی فیلمیکی له بهر چاوان بی و ئه و کات ده بیته سه کۆیه ک بۆ قه له مباری یۆل.

بێگومان هه ر به ره مه مکی هونه ری به شیکه له ژبانی هونه رکار که به شیوه یه ک ئه و کات و ساتانه ی به تاقی کردووه وه. دیاره ئه مه هه موو ئه و شته نییه که هونه ر پتیوستی پتیبه.

ژبانی ساکار خو به خو هونه ر نییه، ئه و دم ده بیته هونه ر که فه لسه فه یه ک، روانگه یه ک یا هه مستیکی تازه له به ره مه که دا رهنگ بداته وه. هه رچی ئه و فه لسه فه قوولتر بی نیشانه ی گه شه کردووی زیادتری هونه ره که و ماندوو بوونی زۆرتری هونه رکاره یه. ئه م پتیه کیه م بۆ ئه وه گوت که بلیتم تاقی کردنه وه ی زیندان بۆ گوهی هه لومه رچی پتیکه اتی بیری «یۆل» ی دروست کردوه و فه لسه فه ی زیندانی بۆ گه لاله کردوه. با بزانی ئه م باهت و فه لسه فه و روانگه یه چۆن له یۆل دا خۆیان نیشان ده دن.

قه واره ی چیرۆکه که، یه کتیک له قه واره دژواره کانی هونه ری ریویه تیه به ده ستپیکردن و به ردو پیشبردنی چه ند رووداو به وینه ی هاوکات و هاووی. له زیندانه کانی تورکیا - رهنکه له بهر نه بوونی جیگا و وه رگرتنی پاره و شتی وا که من زۆری لی نازانم - بۆ ماوه یه کی دیاریکراو زیندانی به رده دن و دوا یه ده بی بگه ریتشه وه زیندان. یانی مه ره خه سی، یان پشوی ده دن.

پینج که س پتیه وه نیویان ده خویند ریتشه وه و به رگی نازادی کاتییان ده دریتئ. یۆسف که قه فه س و قه ناریه کی پتیبه، له یه که م بنکه ی پشکنینی سه ر پتگا دا ده رده که وی که به رگه که ی وون کردوه و ده یگتر نه وه.

یه کی تریان ده روا که ژن بیئتی. سته میمان «محهمه د» ژن و منداله کی له مالتی بابی ژنه کن و باب و برای ژنه که به رگری له وه ده کن که ئه و ژنه که ی بیئتی، له بهر ئه وه ی که برای ژنه که له رووداویکدا کۆژاوه و ئه وان زاواکیان به تاوانبار ده زانن. محهمه د ژنه که ی خۆی ده رفیتئ -

دیاره به ره زامه ندی ژنه که - پاشان له ترین دا هه ر دووکیان به ده ست برای ژنه که ده کۆژین ئه ویش له کاتیکدا که به تاوانی ئه وه یه که له توالت دا پتیه وه بوون، هه لایان له سه ر ساز بووه و گیراون.

عومه ر پاله وانی چیرۆکی چوارم ده چیتشه وه گونده که یان له کۆتستان و شه و له وی شاهیدی شه ری پتشمه رگه و ژاندارمه یه و سه بی ته رمی برا که ی دپن له ناو دئ ده یگترین و، ئه و خو به خو به پتی نه ریتیک ده بیته میردی ژنی برا که ی و ناخری هه لدئ و له سنوو ده ربا ز ده بی. ئه مه یان به پتی جامه دانی ده وری ملی و تیتیری پیش چیرۆکه که، کوره - گه رچی له م چیرۆکه نه دا کورد بوون و نه بوون گرینگ نییه.

چیرۆکی سه عید که ده کۆرئ بلیئین کۆله کی فیلمه که یه و چیرۆکه کانی دیکه به ده وری ئه ودا ده گه رین ئه وه یه کاتیک پاله وانه که به هه زار مه ینه ت خۆی ده گه یه نیتشه وه مالی دایکی، تیده گا که ژنه که ی له نه بوونی ئه ودا ره دوو که وتوه و ئه وانیش گرتوویانه و نیستا ئه و ده بی بچن ژنه که ی بکۆژئ. - لیره ش ژنه که له بئه ماله ی کورده - ده روا ده بیئتی، له ته ویله به سه توویانه ته وه، نایکۆژئ له گه ل خۆی ده یه تئتی. به لام بی جل و به رگ له ناو به فر سه رمادا ئه وده ی ده گتیرئ که ژنه بۆ خۆی ده مرئ. پاشانیش ده گه ریتشه وه زیندان.

با بزانی گوهی چ فه لسه فه و روانگه یه کی له م چیرۆکه نه دا هه یه و چۆمان ریتینی ده کا که له مه به سه ته که ی بگه ی.

زیندانییه ک خاوه نی قه فه سیکی قه ناریه. یانی زیندانییه که بۆ خۆشی زیندانه وانیته که، به م روانگه وه یه که گوهی وه دووی پاله وانی چیرۆکه کانی دیکه ده که وی و ئه و دیان که نیتر کاری پێ نه ماوه ده نیریتشه وه زیندان و، له گه ل ئه وانی دیکه کون و که له به ری کۆمه ل ده پشکنئ و له هه موو جیگایه ک هه ر زیندانی و زیندانه وان ده بیئته وه.

له ده ره وه ی زیندانه که له سه ر پتگا کان بنکه ی پشکنین هه یه، یانی له بازنه یه کی گه وره تر دا زیندانیکی دیکه و ئه م بازانه هه ر وا ده رۆن هه تا ده گه نه سنووری ولات که به تیلی درودار گیراوه. که له چیرۆکی عومه ردا ده بینن.

گوهی له هه ر دیمه نیکه ئه م فیلمه دا زیندانیگمان پێ نیشان ده دا، زیندانی ده مارگری (تعصب)، رقه به ری، به خیلی، دواکه و تووی، ئایین و مه زه ب، نه فامی و، له هه مسوی زیاتر پیساو سالاری. بی شک له زیندانه کانی ئه م کۆمه له دا یه که م زیندانی ژنانن که بی به زه بیانه له ژیر ته وژم دان.

ژتیک به تاوانی ئه وه ی له گه ل میرده که ی خۆی که وتوه به ده ست برا که ی ده کۆژئ. ژتیک به تاوانی ئه وه ی له نه بوونی چه ند سه له ی میرده که ی دا چه ز لیکردووی کردوه و ده کوو نازه ل له ته ویله خراوه و حوکی کۆژرانی دراوه. - هه ر له و کاته دا پیوان بۆیان هه یه بچه قه حبه خانه -، ژتیک به بی مافی هه لبژاردن له برایه که وه درئ به برایه کی دیکه. کچتیک به بی لپه رسینه وه ده درئ به کارایه که هیشتا زیندانییه، ته نانه ت ئه و ژنانه ی که به رواله ت خۆیان له به ندی هه موو شتیک نازاد کردوه و بوونه ته هه رزه کار له قه فه سیکی دان که خه لک له پشت میله کانه وه و ده کوو مه موونی رووت سه بیران ده کن و به پاره یه ک له زیندانه وانه کیان ده کرن.

گونه‌ی نه‌وندی وریایی هه‌بووه که نه‌هیتلی ژنان به ناخر بازنه‌ی نم زندانه بزاین، نه‌وانیش بۆ خۆیان زندانه‌وانتیکن. دوو ژن ده‌بیین که له زندانی جلی رده‌ی خۆیانوه چاوه‌دتری نه‌و کچه‌یان ده‌کن که تازه بووته ده‌زگیرانی کوره زندانبییه‌که، نه‌کا ده‌زگیرانه‌که‌ی ماچی بکا پیش نه‌وی حق و حیسابه‌که‌ی بدا.

نه‌گه‌ر هیندیگ له جیگایه‌ک دان که نیوی زندانه و بۆ خۆی له ناو زندانیتکی گه‌وره‌تر دایه، باقی شوینه‌کانی دیکه‌ش هه‌موو هه‌ر زندان. هه‌ر که‌سه هه‌ر له‌و کاته‌دا که زندانبییه بۆ خۆشی زندانه‌وانتیکه، هه‌ر نه‌و به‌نده‌ی که له پتی خه‌لکی ده‌کا له پتی خۆشی دایه و له‌م کاره‌دا نه‌ که‌س تاوان باره و نه‌که‌س بێ تاوان. هه‌موو نرخه‌ی فیلمه‌که‌ش هه‌ر له‌به‌ر نه‌مه‌یه. هه‌موو له‌ نیزامیتکی کۆمه‌لایه‌تی دا ده‌ژین، یا باشته‌ر بلتین له‌ جوژه‌ پته‌وندییه‌کی نینسانی دان که ناکامی بێ نه‌م لا و نه‌و لای نه‌م به‌نده‌ هه‌زار به‌نده‌یه.

هه‌موو نه‌م مه‌به‌سته‌ گرینگه‌ به‌ زمانیتکی هونه‌ری ساده و له‌ توئی توئی رووداوه‌ ناسایی و ژیانه‌ ساکاره‌کاندا نیشان ده‌دری. هه‌رچی هه‌ن هه‌ر نه‌وانه‌ن که هه‌موو رۆژتیک هه‌موومان ده‌ی بینین و له‌گه‌لی ده‌ژین، به‌لام یا ناتوانین یا نایزاین یا ده‌زانین و ناویرین که هه‌رایه‌ک بکه‌ین.

هیندیگ جوانکاری و ورده‌کاری له‌م فیلمه‌دا هه‌یه‌ که باری هونه‌ری فیلمه‌که‌ ته‌واو ده‌کات، من نازام چنده‌ له‌مانه‌ کاری گونه‌ی یه‌ وه‌کوو فیلمنامه‌نووس یا خۆکاری شه‌ریف گۆرن رۆیسۆره‌که‌ی.

وه‌کوو دیه‌نی نیو‌حه‌وشه‌که‌ که‌ باپی ژنه‌که‌ خه‌ریک سه‌رپینی مه‌ریتکه‌ و ژنه‌که‌ له‌ ژووری له‌ پشت ده‌رکه‌ی داخراوه‌وه‌ خه‌ریک خه‌یاتیه‌یه.

وه‌کوو سه‌ر پیچه‌ و حیجاب به‌سه‌ر ژنه‌که‌وه‌ له‌ناو توالتیه‌که‌دا- بێ داگرتیتیک له‌سه‌ر نه‌وه‌ که‌ پیاوه‌که‌ هه‌ر له‌ بییری خۆیدا‌یه-

وه‌کوو لیدانی نه‌سه‌که‌ کاتیک خه‌ستویه‌ و لیدانی ژنه‌که‌ هه‌ر به‌و شپۆیه‌ کاتیک گۆت بووه.

وه‌کوو کویر و لا‌ که‌فته‌ بوونی نه‌و باه‌ که‌ فه‌رمانی کوشتن ده‌دا.

وه‌کوو ژماره‌ی چوار بۆ مه‌ولوو،

وه‌کوو ددان نیشه‌یه‌ک که‌ له‌ کاتی رۆیشتن و هاتنه‌وه‌دا سه‌عییدی به‌رنا‌دا.

وه‌کوو ده‌هینان و له‌قامک کرده‌وه‌ی نه‌نگوستیه‌له‌ی ده‌زگیرانی له‌ قامک سه‌عییدا‌ پاش مردنی ژنه‌که‌ی که‌ خۆشه‌ویسته‌یه‌کی قول ده‌گه‌یه‌ن. بۆ وینه‌ نه‌گه‌ر نه‌م دیه‌نه‌ نه‌بوویه‌ نه‌مانده‌زانی نه‌م پیاوه‌ به‌ کوشتنی ژنه‌که‌ی رازییه‌ یا نه‌؟ نه‌مانده‌زانی داخۆ نه‌ویش ته‌سه‌لیمی بێ نه‌م لا و نه‌ولای یاسای سونه‌تیه‌یه‌ یا خۆ شتیتکی دیکه‌، چونکه‌ له‌م چیرۆکه‌یان دا سه‌روشت ده‌بیتته‌ هۆی نیشاندا‌نی بێ به‌زه‌ی نینسان، یانی دیار نیه‌ نه‌گه‌ر زستان نه‌با و ه‌اوین با نه‌و ژنه‌ سه‌ردنجامی ج ده‌بوو، به‌لام نه‌م دیه‌نه‌ پیمان ده‌لتی که‌ نه‌ده‌مرد.

نه‌من به‌ نیزی گونه‌ی ده‌مه‌وئ نه‌م دیه‌نه‌ی که‌ کوره‌ کورده‌که‌ به‌ نه‌سه‌وه‌ به‌ شپۆی هینۆش ده‌روا، بینه‌ ناخه‌وه‌، نه‌م دیه‌نه‌ وه‌کوو خه‌یال ده‌چتی، خه‌یالی ده‌ریاز بوون له‌ زندان، خه‌یالیتیک که‌ نایه‌ته‌ دی، لانی که‌م هه‌تا دنیا ناوایه‌. نه‌وانش که‌ ده‌یانوه‌ی هه‌ل و مه‌رجه‌که‌ بگۆرن ده‌کوژرتین وه‌کوو برای هه‌ر نه‌م کوره‌ - دیاره‌ نه‌م دیه‌نه‌ زۆر که‌سی به‌ هه‌له‌دا برده‌وه‌.

شتیتکی دیکه‌ که‌ له‌قولایی فه‌لسه‌فی فیلمه‌که‌ زیاد ده‌کا، شکاندا‌نی کاته‌ کاتیک له‌ زندان به‌رده‌بن وه‌کوو به‌هار ده‌چتی، له‌چیرۆکی عومه‌ردا ه‌اوینه‌، له‌ چیرۆکی سه‌عیید دا زستانه‌ و هه‌تا دی... نه‌مه‌ بۆ خۆی ده‌گه‌یه‌نی که‌ نه‌م زندانانه‌ و درزی نین. له‌ هه‌موو کاتیکدا وه‌ک له‌ هه‌موو جیگایه‌ک هه‌ر هه‌ن و به‌ر ده‌وامن.

بۆ من له‌ هه‌مووی گرینگتر نه‌ویه‌ که‌ به‌ پیچه‌وانه‌ی هیندی

پروپاگانده‌ی ناراست تیغی رده‌خه‌ی گونه‌ی له‌سه‌ر ریتی تورکیا نییه‌ یانی نه‌م به‌رهمه‌ نه‌ونده‌ دا‌کار نییه‌، به‌لکوو رووی له‌ هه‌موو نینسانه‌کانی نه‌و کۆمه‌له‌یه‌ و، گونه‌ی نه‌ونده‌ زیه‌کی و هوشیاری هونه‌ری هه‌بووه‌ که‌ هۆیه‌کانی نه‌و هه‌ل و مه‌رجه‌ زه‌ق نه‌کاته‌وه‌ و لیتگه‌ری چیرۆکه‌که‌ هه‌موو نینسانان بگرتتسه‌وه‌. هه‌موومان زندانه‌وانین، هه‌موومان دیکتاتۆره‌ چکۆله‌کانین. له‌م روانگه‌یه‌وه‌ نه‌م فیلمه‌ نه‌ونده‌ بایه‌خی هه‌یه‌ که‌ ده‌کرئ چاوپۆشی له‌ هیندی که‌م و کووری بکرئ که‌ نه‌گه‌ر نه‌بوویه‌ن ده‌بوو به‌ به‌رهمه‌یتکی هه‌ره‌ به‌رز له‌ نه‌وعی خۆیدا.

گونه‌ی نینسانیتکی زۆر پرکار بووه و قه‌ت نه‌سه‌روه‌توه‌. هه‌ر وا که‌ له‌ ژیا‌نامه‌که‌ی دا دیاره‌ جگه‌ له‌و سالانه‌ی که‌ له‌ زندان بووه، سالتیک فیلمیتکی ساز کردوه‌. نه‌و پاش وەرگرتنی خه‌لاتی کان، ده‌سه‌جتی و به‌ په‌له‌ فیلمی "دیوار"ی چتی کرد که‌ له‌ به‌شی پیشبرکتی فستیوالدا به‌شارد بوو. بۆ باس کردن له‌ سه‌ر دیوار ده‌بێ نه‌ختیتیک بگه‌رتینه‌وه‌ داوه‌ و وایزاین تووشی فه‌لسه‌فه‌ی قولی فیلمی یۆل نه‌بووین و له‌ روانگه‌یه‌کی دیکه‌شه‌وه‌، نه‌مجاره‌ نه‌ وه‌ک فه‌یله‌سووفیک به‌لکوو وه‌کوو پارتیزانیتکی سیاسی گونه‌ی بینین هه‌تا تی بگه‌ین که‌ بۆ فیلمی دیوار ده‌خولتی.

گونه‌ی رووناکبیری چه‌پی ولاتیتکی پر له‌ کیتشی دوواکه‌وتوی وه‌کوو تورکییه‌یه‌ و په‌روه‌ده‌ی بیست سالی ۶۰ تا ۸۰ یه‌. بیست سالتیک که‌ دنیا له‌ گه‌وره‌ترین هه‌ژانی سیاسی خۆی دا بوو.

ساله‌کانی گه‌شه‌کردنی جوولانه‌وه‌کانی چه‌پ و رزگاری خواز له‌ رۆژ هه‌لات و رۆژ ناوا به‌ تاییه‌ت له‌ وولاتانی رۆژه‌لاتدا. ساله‌کانی شه‌ری ویتنام و شوپشی کوبا، شوپشی کولتووری چین و به‌هاری پراک، مانۆنیسم چه‌گوارا و کاسترۆ و هۆشه‌مین، ناسیونالیسمی عه‌ره‌ب و ناصر و بعث. شوپشی چریکی له‌ به‌شیتکی زۆر له‌ وولاتانی ژێرده‌ست دا. فه‌له‌ستین و ئریتره‌ و سه‌حرا و نامریکای لاتین و زوقار و ئیتران و کوردستان، جوولانه‌وه‌ی ۶۸ له‌ فه‌رانسه‌ و وولاتانی دیکه‌ی ئوروپایی. پشتوانی رووناکبیرانی ئوروپایی له‌ شوپشه‌کانی رزگاریخواز. روخانی دوو نیمه‌راتووری نیستعماری گه‌وره‌ وه‌ک پرتغال و ئیسپانیوا و رزگار بوونی وولاته‌ نافریقاییه‌کان. ساله‌کانی نانارشی چه‌پ و راست له‌ تورکیادا و له‌ ناخرا‌دا سه‌رکه‌وتنی به‌شیتکی زۆر له‌و جوولانه‌وه‌ و شوپشانه‌ وه‌ک ویتنام و ئیتران....

رووناکبیری هونه‌رکاری نه‌و سالانه‌ به‌ تاییه‌ت نه‌گه‌ر که‌ره‌سه‌یه‌کی وه‌ک سینمای به‌ده‌سته‌وه‌ بووین و بیستیتیتی قسه‌ی دلی بکا، پر له‌ هاوار، نه‌م هاوارانه‌ جاری وایه‌ پرن له‌ درۆشمی رووت و هونه‌ریان به‌ هه‌له‌ بێ تفه‌نگ بووه‌ و مه‌یدانی ته‌راتیتنی نه‌سه‌ی سیاسی، نه‌ویش له‌ راده‌یه‌کی زۆر نزهدا. جاری واش بووه‌ به‌رهمی بێ وینه‌ی لێ ده‌ره‌اتوه‌. (بۆ وینه‌ وه‌ک فیلمی ۱۹۰۰ ی برتۆلۆچی). زۆریه‌ی نه‌وانیستر له‌ نیوان نه‌م دوو جوژه‌دا هاتوو چوویان کردوه‌.

فیلمه‌کانی نیلماز گونه‌ی له‌م جوژه‌ی ناخرن. دیوار له‌ فیلمه‌کانی دیکه‌ی زۆر زیاتر له‌ فیلمیتکی سیاسی درۆشم ده‌ر خۆی نزیک ده‌کاته‌وه‌ و که‌متر گونه‌ی فه‌یله‌ سووفه‌که‌ی چیکه‌ری یۆلی تینیدا به‌دی ده‌کرئ. به‌شیتیک له‌ هۆیه‌کانی نه‌م شته‌مان گوت. به‌شیتکی ده‌گه‌رتیه‌وه‌ بۆ به‌ره‌له‌ستی ئوروپا - به‌ تاییه‌ت فه‌رانسه‌ - دژی نیرامییه‌کانی تورکیه‌ و هان دانی رووناکبیران له‌ گه‌له‌ کۆمه‌کی کولتووری دا و تا راده‌یه‌کی که‌میش هینانه‌ گۆری مه‌سه‌له‌ی کورد - دیاره‌ هه‌تا نه‌ونده‌ که‌ له‌گه‌ل سیاسه‌ته‌کانیان ریتیک بکه‌وئ و زبانی بۆ مه‌ره‌کان نه‌بێ - ده‌کرئ بلتین گونه‌ی نه‌و هه‌له‌ی قۆزته‌وه‌ و وه‌پیش خۆ پیشاندا‌ن که‌وت. مانی له‌خواردن گرت. له‌ جیژنه‌کاندا دژی سه‌ره‌ رۆیی له‌ تورکیادا به‌یانی سیاسی دا. و هه‌تا دی.... نه‌مانه‌ له‌ جیتی خۆیاندا له‌ به‌ر ناوبانگی نیلماز گونه‌ی بره‌وی تاییه‌تی

خوبان هه‌بوو، به‌لام نه‌ده‌بووا کارتی‌که‌ری له‌سه‌ر هونه‌ره‌که‌ی هه‌با. به‌لام گونه‌ی له‌فیلمی دیواردا به‌زۆری له‌ژێر زه‌ختی ئەم شێوه‌بوو‌چونه‌ دایه. هه‌رچه‌ند جار جار چیتکه‌ری یۆلیشی تیندا به‌دیار ده‌که‌وێ.

ئه‌گه‌ر گونه‌ی له‌یۆلدا زیندانه‌کانی ژیان پیتشان ده‌دا، ئەم‌جاره‌ ده‌یه‌وێ ژیا‌نی نیتو‌زیندانه‌مان پێ‌نیشان‌دا. ژیان به‌هه‌موو چاک و خراب و خۆشی و ناخۆشیه‌وه. ژیا‌نی نیتو‌زیندان له‌حه‌وت شه‌و و رۆژدا. زیندانی ژنان، زیندانی پیاوان، زیندانی مندالان و زیندانی سیاسی.

به‌شێوه‌ی یۆل چیرۆکه‌کانی تیکه‌ل به‌یه‌کتر ده‌باته‌ پیتشی، به‌لام له‌راستیدا ته‌نیا دوو چیرۆکی تیندایه‌ و باقیان رووداوی چووک چوون‌کن بۆ سازکردنی جه‌وی فیلمه‌که‌. له‌مندالدار بوونی نیتو‌زیندانه‌وه‌ هه‌تا زهما‌وند و شایه‌ گێران و مردن. هه‌موویان هه‌ر له‌و کاته‌دا که‌ به‌شیتک له‌ژیا‌ن هه‌ر کامه‌یان به‌جوێ‌ پهیامتیکیان هه‌یه‌ و زۆر جار بێ‌پیتوه‌ندی له‌گه‌ل نه‌وانیترا.

ئه‌من هه‌ول ده‌ده‌م دوو چیرۆکی ئەم فیلمه‌ له‌نیتو‌خه‌رواری‌تک شتی ورده‌ و‌الده‌ا بکیتشمه‌ ده‌روه.

مندالیک نامه‌ بۆ‌بابی ده‌نوسه‌ و گله‌یی لیده‌کا که‌ وه‌لامی نامه‌کانی ناداته‌وه. ناخه‌ری بابی دێ‌ بۆ‌دیتنی و نیتسه‌ تینده‌گه‌ین که‌ بابی خۆی نه‌بووه، منداله‌که‌ هه‌تیه‌وه‌ و له‌ناره‌زووی بابیتک دا بۆ‌پیاوتیکی به‌ناس نامه‌ی نووسیه‌وه. ئەم منداله‌ و منداله‌کانی دیکه‌ له‌ژێر زه‌ختی توندی لیدان و کاری نیتو‌زیندان دان. سه‌ چوارتیکیان که‌ گه‌وره‌ترن نه‌خشه‌ ده‌کیتشن هه‌لێن، به‌لام نایانه‌وێ کوره‌ هه‌تیه‌وه‌ که‌ له‌گه‌ل خۆیان به‌رن چوونکه‌ ترساوه‌ و نه‌یه‌وتراوه‌ باسی ده‌سدزێتی پیتکردنی پاسه‌وانه‌که‌ی زیندان بۆ‌ ره‌ئیس‌ی زیندان بگێرتیه‌وه. رۆژتیک که‌ له‌گه‌ل پاسه‌وانتیکی رووخۆش که‌ پیتی ده‌لێن مامه‌، ده‌چن بۆ‌کاری ده‌روه‌ی زیندان، له‌وێ کوره‌ هه‌لدێ و ده‌کوژێ. ئەوانی دیکه‌ له‌قه‌ره‌بالغیه‌که‌ که‌لک و ده‌ده‌گرن و هه‌لدێن که‌ هه‌موویان ده‌گرن و ده‌یان هه‌تینه‌وه، یه‌کیان که‌ رۆژێ دواتر ده‌گه‌یرێ هینده‌ی لیده‌ده‌ن که‌ شه‌وه‌که‌ی ده‌مڕێ و پیتش مردن ده‌لێ ده‌روه‌ش هه‌ر وه‌ک ئی‌رده‌یه. هه‌رک‌سه‌ ده‌ستی به‌روا نه‌وی دیکه‌ ده‌کوژێ له‌م دنیا‌یه‌دا هه‌یچ جیتگایه‌ک بۆ‌نیتسه‌ نیه‌. نیتزامیه‌که‌کان ته‌رمه‌که‌ی ده‌به‌ن له‌ژێر ره‌سمی که‌مال نا‌تا تورک دا دایده‌نیتن. پاسه‌وانه‌ باشه‌که‌ش وه‌ده‌ر ده‌نیتن. [پتگا چاره‌کان هه‌موو داخراون]

چیرۆکی دووهم که‌ زووتر ته‌واو ده‌بێ چیرۆکی ژن و پیاوتیکه‌ که‌ پیتکه‌وه‌ میردی ژنه‌که‌یان کوشتوه‌ و هه‌ر دووکیان نیتعه‌امیان بۆ‌ده‌ر هاتوه‌وه. ژنه‌که‌ که‌چه‌که‌شی له‌گه‌له‌ که‌ ده‌بێ حه‌وت سالان بێ‌ چوونکه‌ ده‌یان‌ه‌وێ بێنیرنه‌ مه‌ده‌سه. ئەم ژن و پیاوه‌ دا‌ایان کردوه‌ که‌ به‌ن به‌ژن و مێ‌رد، گه‌رچی هه‌رکامیان له‌زیندانی‌تک دان - به‌پیتی ئەم فیلمه‌ ده‌بێ یاسای نا‌وا له‌تورکییه‌ دا هه‌بێ و ئەوان مافی نه‌وه‌یان هه‌یه‌ که‌ شه‌وتیک پیتکه‌وه‌ بن - زهما‌وند له‌هه‌ر دووک زیندانه‌ ده‌گه‌یرێ و ئەو کاته‌ که‌ ده‌بێ بیانی‌نه‌ په‌رده‌ ده‌یاندنه‌ ده‌ست جووخه‌ی نیتعه‌امه‌وه. له‌چه‌ند ده‌یه‌نی جوان و به‌داخه‌وه‌ کورت دا تینده‌گه‌ین که‌ زیندانییه‌که‌کان هه‌موو ده‌یانزانی که‌ ئەوانه‌ بۆ‌مردن ده‌به‌ن، به‌لام خۆیان نه‌یان‌ده‌زانی.

هه‌رکامه‌ له‌م چیرۆکانه‌ به‌ته‌نی و بێ‌ ئەو هه‌موو شته‌ زیادیه‌ که‌ ده‌وری دا‌ون ده‌یان‌توانی چیرۆکی‌تکی تراژیک بن بۆ‌فیلمتیکی سه‌ر به‌خۆ. زۆر که‌س کاتیتک ئەم فیلمه‌یان دیتوه‌ گوتویه‌نه‌ چ شتیکی جوانی له‌کیس داوه‌، ئەمن لیتی زیاد ده‌که‌م که‌ : ئەم دوو چیرۆکه‌ له‌ نا‌و کۆمه‌لتیک دروشم و باهه‌تی ورد و درشت دا وون بوون.

به‌ر له‌وه‌ی یه‌وێ باسی که‌م و کوورییه‌که‌کان به‌که‌م ده‌مه‌وێ قامک بۆ‌ جوانکارییه‌کانی ئەم فیلمه‌ را‌کیتشم.

فیلمه‌که‌ به‌شه‌و ده‌ست پیتده‌کا و به‌شه‌و ته‌واو ده‌بێ، حه‌وت به‌یانی مژ

گرتوو به‌هه‌لاتنی و ده‌زۆشی سه‌ربازده‌کان نیشان ده‌دیتن له‌نیتوان دوو ریز ده‌ختی هه‌تا نبیه‌ رهنگ کرا‌ودا که‌ پیتمان ده‌لێ له‌م ولاته‌دا هه‌موو شتیکی به‌لۆژیکی سه‌ربازی چا‌و لیده‌که‌رێ. گه‌رچی کات له‌چیرۆکه‌که‌ی منداله‌کاندا له‌حه‌وت رۆژ ده‌رده‌چێ، به‌لام ئەم شه‌و و رۆژ کردنه‌ بۆ‌خۆی نیشانده‌ری نا‌کاری چیتکه‌ر له‌مه‌سه‌له‌ی کاته‌ له‌درا‌مدا.

له‌هه‌موو ده‌یه‌نه‌کاندا چوار چیتوه‌یه‌ک یا خۆد دوو میله‌ یا چه‌ند دیوار ده‌بینن که‌ بۆ‌خۆی په‌یه‌وه‌ندی رواله‌تی له‌ده‌یه‌نه‌کاندا دروست ده‌کا و هه‌مووی هه‌ر دووپاته‌که‌ردنه‌وه‌ی زیندانه‌ و جار جار تابلۆی زۆر جوانی تیندایه‌.

دانانی دوو کاراکتیری چاک و خراب له‌پاسه‌وانه‌کان گه‌رچی زۆر ئەو په‌رگه‌ری تیندا کراوه‌ (وه‌ک هه‌موو شته‌کانی دیکه‌) به‌لام هاتوو چوویه‌کی درامی دروست ده‌کا.

له‌قه‌واره‌ی چیرۆکه‌که‌دا به‌شی ده‌ست پیتکردن که‌ تابه‌تی به‌ناساندنی هه‌ل و مه‌رج و چۆنیه‌تی په‌یه‌وه‌ندییه‌که‌نه‌وه‌ هه‌یه‌ کاتی تابه‌تی و به‌جیتگی بۆ‌ته‌رخان کراوه. به‌لام ئەمه‌ هه‌موو به‌شه‌کانی دیکه‌ نا‌گه‌رتیه‌وه‌، به‌تابیه‌ت له‌ناخه‌وه‌.

راپه‌رینی زیندانییه‌ سیاسییه‌که‌کان - گه‌رچی نایان بینن - و هه‌ر له‌و کاته‌دا به‌ دنیا هاتنی مندال خۆی له‌خۆیدا باه‌تیتیکی جوانه‌ به‌لام بێ‌ناکام ده‌میتینتیه‌وه‌ و به‌ره‌مه‌ی درامی لێ‌ وەر نا‌گه‌یرێ.

له‌باری «تیب» وه‌ هیندیک له‌ناکته‌ره‌کان چاک هه‌لبێژتیا‌ون - وه‌ک دوو پاسه‌وانه‌که‌، ره‌ئیس‌ی زیندان و ژن و مێ‌رده‌ نیتعه‌امیه‌که‌.

نا‌ته‌واوییه‌کانی فیلمه‌که‌ زۆرن ئەمن هه‌ول ده‌ده‌م نه‌وه‌ندی ده‌که‌رێ به‌ش به‌شیان به‌که‌مه‌وه‌ هه‌تا منیش وه‌ک ریتمی فیلمه‌که‌ سه‌رم لێ‌ نه‌شیتوێ.

هه‌روا که‌ گوتم تیتمی ئەم فیلمه‌ له‌باری نا‌وه‌رۆکه‌وه‌ وا دا‌رپێژراوه‌ که‌ هه‌موو ژیا‌ن به‌زیندانی‌تک به‌چوینتی که‌ هیندیک نیتزامی پاسه‌وانی لیده‌که‌ن و ته‌نیا مافی نیتسانه‌کان نه‌وه‌یه‌ که‌ زیندانییه‌کی چاک بن و هه‌رچی‌یان به‌سه‌ر دیتن ده‌نگیان ده‌ر نه‌یتن، به‌لام ئەوان پێ‌ له‌به‌ری خۆیان درێژ ده‌که‌نه‌وه‌ و ئەمه‌ ده‌بیتته‌ هۆی خولقاندنی درامه‌که‌. که‌ره‌سه‌ی پیتوستیش کۆ کراوه‌ته‌وه‌ به‌لام ئەو شتانه‌ی که‌ چیتکه‌ر داینا‌وه‌ بیلتی هینده‌ زۆرن که‌ له‌و زه‌ره‌دا جیتگایان نایتیه‌وه‌. ئەمه‌ بووه‌ته‌ هۆی ئەوه‌ که‌ باه‌ته‌کان بێ‌ پیتسه‌کی بینه‌ گۆرێ، بێ‌ لیتکدانه‌وه‌ و ته‌نیا وه‌ک درۆشمتیک نیشان بدرین و به‌ر له‌وه‌ی شتی‌که‌مان لێ‌ و ده‌ده‌ست که‌وێ ده‌رۆن و وون ده‌بن و به‌په‌له‌ شتیکی دیکه‌ دیتته‌ جیتگایان. بۆ‌ویتنه‌ زیندانییه‌ سیاسییه‌که‌کان ته‌نیا له‌هه‌لاتتیکدا و به‌سه‌رووتیک ده‌ناسریتنه‌وه‌ و له‌ناخه‌وه‌ به‌و دروشمانه‌وه‌ که‌ له‌سه‌ر دیواره‌کانیان نووسیه‌وه.

له‌گه‌ر و گه‌رفتی زیندانی ژنان ته‌نیا حه‌مام کردن و مندالدار بوون ده‌بینن. نا‌ته‌باییه‌کانی زیندانی پیاوان ته‌نیا به‌دا‌وا کارییه‌کانیان له‌ره‌ئیس‌ی زیندان دا ده‌رده‌که‌ون، نه‌ک له‌ژیا‌نی نیتو‌زیندان دا. ئەوه‌ی زیاتر له‌هه‌مووان کاری له‌سه‌ر کراوه‌ منداله‌کان که‌ قوربانی ئەسلی زه‌بر و زه‌نگی زیندانن. به‌لام هه‌ر وه‌ک زۆر له‌شته‌کانی دیکه‌ به‌سا‌کاری هاتونه‌ته‌ گۆرێ. نیتساندانی فاشیسم به‌لیدان و شه‌پ و شه‌ق - شتیکی که‌ هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه‌ هه‌تا ناخه‌ر که‌لکی لێ‌ وەر گه‌یراوه‌ و ده‌گاته‌ را‌دی بیتزاری - ناسانترین و سا‌کارتترین شتیوه‌یه. لیدانی مندال به‌ده‌ست نیتزامی و پاسه‌وانی بێ‌ به‌زه‌یی و نیتشک و ره‌ق که‌ بینه‌ر وه‌بیسر سه‌ربازه‌کانی نازی له‌فیلمه‌ کۆنه‌کانی نا‌میریکایی ده‌خاته‌وه‌ و هه‌یچ شتیکی بۆ‌نیتساندانی مه‌به‌ست له‌و لیدان و زه‌بر و زه‌نگه‌دا نیتسه‌. وه‌ک به‌لیتی ئەمانه‌ ته‌نیا بۆ‌ده‌رمانی نه‌خۆشی نه‌فسی خۆیان له‌خه‌لک ده‌ده‌ن. که‌ ئەم شتیوه‌ بۆ‌نیتساندانی فاشیسم نه‌ته‌نیا زۆر کۆن و بێ‌ باه‌خ بووه‌ به‌لکوه‌ له‌ شتیوه‌ی روونا‌کبیرتیکی نه‌ه‌لی لیتکۆلینه‌وه‌ نا‌چێ. ته‌نیا خالی باش له‌م

هیرش

ئۆيەكەنزابۇرۇ (Oe Kezaburo) نۆرسەرى ۵۹ سالى ئاپۇنى لە ۱۲ ئۆكۆبىرى ۱۹۹۴، لەلەين ئاكادېمى سۆند خەلاتى ئەدەبى نۆبىلى پىنەخىشرا. ئاكادېمى سۆند لە بىماننامى خۇيدا پارىگىياند كە يېتىك لە ھۆيەكەنى دىيارىكرىن دانى ئۇ خەلات بە ئۆيە كەنزابۇرۇ ئەويە كە ئۇ «لەخۇلفاندنى جىھانى خەيالى دەسلەپكى شاعىرائى ھەب، جىھانتىك كە تىجىدا ژيان و ئىفسانە بۆ نواندى دەيە ناخەز و ناشىرىنەكەنى سەردەمى ئۇرۇ، پېرەنگ دەنەو، دۇاي بلۇبۇرۇ ئەويە ئۇم ھەوال، ئۆيە لە وتوۋۇنكدا پارىگىياند: ھەرچەند ئەمن بۆ خەلاتى ئەدەبى نۆبىلى تىوئىر كرابوم بەلام قەت پىتموانەمو بوتوانم ئۇ خەلات ھەرگرم...»

ئۆيە كەنزابۇرۇ لە سالى ۱۹۲۵ لەگۈندىكى جىووك و دورۇبەرىزى دورگى شىكۆكو (ژاپۇن) لەدايك بوو و ئەمەنى مندالى خۇي ھەر لەر كۈندەدا تىبەپ كىرورۇ، ئۇ كۈندە كە رەك جىھانتىك كچكى پەر لە رەمز و راز و ئىفسانە، ماوي ۲۰۰۰ سال شۆنى دانىشتن و كار و كۆرەرانى بەنەمالەكەيان بوو، ئۆيە دەسالەن بوو كە شەرى دورۇمى جىھانى بە تىكشكانى ژاپۇن كۆتابى پىنەت، بەلام ھىچكەن شۆنەوارى شورۇم و پەرلە نىكەنى ئۇ شەرە بە تايەت سىماي تىكسەرمارى كۈندە كارلۇبۇرەكە خۇي لە زەينىدا نەشورايەو.

زۆر زۇ ئۇم ھەستە دە ئۆيە دا پەيدا بوو كە مانەوي لە كۈندىكى ژيان لىصراي لە ئىو داب و نەرىنى كۇندا ئاسوار و ھەرورەھا بەخت لى تۇرار، ھىچ دۇارۇنكى نىيە و دەپى مائىشەي لىيكا. بىن لەوش رەوتى كۆر ئانكارى و نوتخۇازى زۆرچار ئۆيە لارى ھەلۈەداي ئىرەنەپ كۆرد و عاقىبەت بەرەو شەرە كەورەكەنى ھەلداشت. ئۆيە كە ھەر لە مندالىيەو كۆرەكۈندىيەكى زىرەك و بەمۇش بوو، ئوانى لە رەشتە ئەمىيەتى ھەر ئانە لە زانكۆي تۆكىز دەست بەخۇرىنەن بىكا. ھەر لەر سەردەمەدايە كە ئۆيە رەك خۇنكەرتكى نارازى پىدەنقە مەيدانى نۆسبەو و رەك نۆسەرىكى ئەسگەر لە ئاست ھەر چەشە شەرىك بەتايەت شەرى ئەنۇمى ھەلۇرەست نەگىرۇ و تەنانت لە دۇايشدا كە رەك نۆسەرىكى پەتوانا بۆ ۋەرگىرنى خەلاتى دەلەتلى (كە بە باشترىن نۆسەرى نىشتەمانبەرس دەلەتلى) ھەستىشان نەگىرۇ، قىوولۇ ئاكا و دەلەتلى منى دىمۆكرات لە كۆرۇ و خەلاتى دەلەتلى لەكۆرۇ!

ئۆيە كەنزابۇرۇ سارەبەكى زۆر لە ھەرانى چالاكى قەلەمى و خۇلفان و داھىئەنى ئەمىيەدا لاپەنگى شۇئازى، نىگىزەستانسالىزىمى ھەر ئانە بوو و بەلام پاشان خۇي كۈتەنى شۇئازىكى تايەت بەخۇي ھەلۇرەدورۇ كە نەگىرۇ بە شۇئازىك لە ئىوان رىئالىسم و قۇرمى سۆنەنى ژاپۇن ئەقەلم درى.

بەكىك لە گرەنگىرىن رۇمانەكەنى ئۆيە «مۆنە Nightmare/Mardröm» پە، كە رەنگەرەوي نەرد ۋەنجى ژيانى تايەتى خۇبەتى و تىيدا لە چۆنەتى ژيانى كۆرە نۆبەرە نەقۇستانەكى بە ئۆيە ھىكارى كە ئىستا ۲۱ سالانە پە رەك سەمبول، كەلك ۋەرەگىرۇ و جىھانتىك پەر لە ئۇف و ئەمەك و نەرىن دەخۇلفىنى.

ئۆيە نۆسەرىكى زۆر پىركار و دەست رەنگىنە ۋە ئەدەبى رۇماندا، دۇاي شەرى دورۇم شىوۋەبەكى ئۆيە ژاپۇنى داھىئاو و بەكۆرتى سەرەپى ھەولۇ نۆزىنەوي فۆرمىكى ئۆيە بۆ ئەدەبى رۇمان، دەپەرئى ئەدەبى ژاپۇن و بەتئىكراي ئەدەبى ئاسىياكە لە ژۇر ئەسبىرى ئەدەبى رۇنناو، دابە، ناسىتى.

لە كۆتابىدا جىنى خۇبەتى ھەش بلىنەن كە ھەرچەند ئاكادېمى سۆند كە زۆرچار بۆ دان و دابەشىنى خەلاتى ئەدەبى نۆبىلى، بەناچار تۇوشى چەشنىك لامە و مەرابى و خاتىرگىرن... ھاتورە، بەلام ۋارندەجى ئەبچار دانى ئۇ خەلات بە ئۆيە كەنزابۇرۇ، پەر بە پىستى خۇي بى!

لەيدانەدا ئەوۋەيە كە دەپىنەن تەنىيا زىندانەوانەكان نىن كە لەيدان بەكار دەبەن، زىندانىيە پىساۋەكان لە ۋەلامى داۋاي نان كۈردى مندالەكان دا لەيدان دەدەن و مندالەكانىش بۆ خۇيان تەنىيا بە لەيدان لە گەل يەكترى دەدۋىن. يانى ئەو پىتەندىيە فاشىستىيە كە لە نىوان زىندانەوان و زىندانى دايە ۋەكۆو دەسەلاتدارى كۆمەل و خەلك لە ناو ھەر ئەو كۆمەلەدا پەرورەدە بوو و دىسانىش كار دەكاتەو ھەر كۆمەلەكە بەم جۆرە ھەر دەزىتەو، ئەمە يەككىك لەو بەشەنەيە كە ۋەبىرى نۆسەرى فىلمى يۇلمان دەخاتەو، بەداخەو ئەم بىرە ئەوۋەندە ماۋەي گەشەكۈردى پىن نەدراو و ھىندە لەگەل شتى دىكە تىكەل بووئەو كە ناتوانىن بىكەين بە يەككىك لە كۆلەكەكانى فىلمەكە.

لەبارى قۇرمەو تەنانت دەنەكان ئەوۋەندەيان ماۋە پىن نادىر كە كار بەكەنە سەر ھەستى بىنەر و بىن بە شتىكى ھەتاهەتايى. بۆيە كايەى مندالە ئازادەكان و ئەوكاتە كە تۆپەكەيان دەكەۋىتە ناو مندالە زىندانىيەكان ھەستى ئىمە نابزۋىتى. يا كاتىك مندالەكە دەكۆرۇ، يا خۇ ئەوي دىكە دەسرى، يا دەپنى برىنى ئىعدامىيەكان، بىنەر لە رووداۋەكەدا بەشدار نابى و چىكەر لەباتى ھەموو شتىك دوو دروشمى زەلام تەحويل دەدا و ناھىلتى خۇمان بە ھەست و بىرى خۇمانەو بەرەنگارى لەگەل رووداۋەكان بەكەين.

لەسەر يەك دەكرى بلىنەن دىوار بە بىر و فەلسەفەيەكى قولەو دەست پىدەكا - كە ئەمە بۆ كارى ھونەرى پىتۋىستە بەلام بەس نىيە - ئەم بىرە پەرورەدە و پەرداخت ناكىر و نىوچەل و ناتەوا دەمىتتەو. ئەو بەشە لە كاراكتىرى كۈنەي كە دەگرىرى بارى دروشمى سىياسىيە بەسەر بەشە فەلسەفى ھونەرىيەكەيدا زال دەپى و دەپىتە ھۆي سەرنەكوتۋىي فىلمەكە دەپىتە ھۆي ھەلەيەك كە زىاتر ھونەركاران لە سەرتاي دەست پىكۈردى كارى قىلم دا دەيكەن، يانى كۈتنى ھەموو ئەو شتەنە كە لە دلەيان دايە و ھەول دانىكى سەرنەكەوتو بۆ گىرتەدى ئەوانە پىكەو. رەنگە كۈنەي زانپىتتى ئەو ناخرىن كارى دەپى و ژيانى دەرفەتى فىلمى دىكەي پىن نادا بۆيە وىستۋىتەتى ھەموو ژارى بۆ چۈنەكانى دژ بە دەسەلاتى نىزامى توركىا ھەر لەو فىلمەدا ھەلەپىتى.

لېرە تەنىيا يەك شت دەمىتتى كە پىتۋىستە دوو ۋشەي لەسەر بلىتم. ئەمىش ئەوۋەيە كە ئىلماز كۈنەي ۋەكۆو ھونەركارىكى كورد نىو دەپى. بىتگەن كورد بوونەكەي بووئە ھۆي ئەو كە ئىمە لېرە دانىشىن و يادى بەكەين بەلام لە بارى ھونەرىيەو بە پرواي من كورد با و نەبا ھەر ئەو جىگا و رىگا ھونەرىيەي دەبوو كە ھەپەتى و دەپى بىتەوۋى كە كورە يان نا، چاۋى لىن بەكرى. ئەوۋەي كە ئەو گىرۇ دەدا بە كورد و كوردستانەو جىگا يەكى زۆرى لە كارەكانىدا نىيە. ئەو، كورد ۋەك بەشىك لەو خەلكە چەوساۋەي توركىا چاۋ لەيدەكا.

بۆيە جار ۋبار قامكى بۆ رادەكەشى، دەنا ئەو لە بۆچۈنى چىنايەتى و لە بىرو باۋەرى ئەنترناسىونالىستىيەو بۆ رووداۋەكان دەروانى و گىر وگرفتى نەتەۋايەتى ۋەكۆو شتىكى تايەتى ناھىتتە گۆرۇ. ديارە لەم وتارەدا كە زىاتر باسى كۈنەي ۋەك ھونەركارىك دەكەين نە ۋەكۆو سىياسىيەك زىاتر لەسەرى نارۆم.

بە گشتى بە پىتى ئەوۋەي لە بەر دەستمان دايە دەتوانىن بلىنەن كۈنەي يەككىك لە سىنماۋانە بە كۆلتورەكانى سىنماي توركىايە كە لە فىلمى يۆل دا بە لووتكەي ھونەرى خۇي دەگا و لە دىوار دا نزم دەپىتەو و ژيان مەوداى نادا كە لە ئورۇپا چاۋ و دەم بەكاتەو و جەسورى و توانايى خۇي زىاتر پەرورەدە بىكا و بۆ گىرتى لووتكەكانى دىكە ئامادەپى. بەخىلتى پىن دەبەم كە نەما ئەم رۆژە رەشانە بىپىنى و تاسەي دەكەم كە جىگاي لە سەرەۋى كۆرۇ ھونەرمەندانى كورد دا بەتالە.

پیشکشه بهو شاعیره شیعره کانی نهم گرتنی!
خاله حهده

نهی ناشنا به خهمی من
من نه تناسم و نه زانم
له خوین و ناسن و بارووت
یاخی بوویت و
ولاتی باران و گریان جینا هیتلی!
خهم و فرمیتسک ده زگیرانته و
ماره بیشت و له چاوانی خوژ دایه!
قهره ادا کوژه بیدله کان،
له تو ناگهن، پیت پینادهن
بالی نازادی له یهک بهیت
بو دوور بفریت...
له کاتیکدا، (هوزه) و (لاوک) نه چریت
نهمان گوئیان دناختن
تا نه بیستان، تا تینه گهن،
کام گول، کام گوژ نه لایوتینی...
نهمان روویان دانه پوژشن، تا نه بیسن
چون هله نه چیت
یه خهی کام روژگار دانه دریت...

نهی ناشنا به خهمی من
منیش وک تو بیدارم له غوریه ته
دوور له نازیزانی ولات
«ته منن بهردو خهزان نه بهم»
شیتعرم کردووه ته ولاتم
هممو رووژی، هممو کاتن
چهند جوانیکی تیا نه نیژم
پر به دلش بویان ده گریم
تا دلره قه بیته سته کان
له سر گوژی نهم جوانانه
فتری «به سته» و گریان بکهم
نه گریم... نه گریم...
تا منالانی شاری خهم
کوژ په کانی عیشق و نهوین
گشت پیکه وه
چه پیک چه پیک
له زه ردوسور، سه وزوسپی، گول نه هیتن
بو نهم گولهی به ریکه وتیش
که سنی نه چوه سه رمه زاری
که سنی نه بوو به خهم خواری...

دناوارک ۱۹۹۴

□ گینا یاکوبی (Gina Jacobi) شاعیر وهنهرمه نلیدیکی موسیقاوانی سویدییه. تاگور نیستا چهند
سده (قهوان) و کاستی گزانی بلا کردووه تهوه.

گینای هونه رهمند، چهنده سال له موبهر که له کمپیتی به نابهران وک ماموستای زمانی سویدی کاری کردووه، له گول
بنه ماله یه کی کورد ده بیته ناسیاو. ناکامی نهم ناشنا یه تبه و بیستی هیندیک باس و به سه راهتی ژانی نهمان، ده بیته ههوتی
پارچه شیتعریک که واهر گنپاره کوردیه که یه لیره دا پیشکش ده گرتن. گینا له سه پارچه شیتعره سرندییه که یه خوژی ناههنگی
داناوه و نهمان که یه بدهنگی خوژی بلا کردووه تهوه و به پاروایه بهم زوانهش نهمان گزانی له نیتو نهمان و خوین دا، که به
زمانی کوردی چهری به نهمان بلا بکاتهوه.

له نیوان نهمان و خوین دا*

گینا یاکوبی

کاتیک هاوار داده مرئی و کپی دنیا داده گرتی
بهردو جیماوان دهروا، بیریکی هیتن...
نهمان که رهک بی و، نیستا ههستی پیده گرتی
ته نیا نازادی یه که واه، هه یه له لای من...
گفتیکت هه بوو... خه لک ده بوست بیستی
نهمان یه ژانیان له سه بهروای تو دانا
به لایم به سرته گوئیان: بو یه بفره... نیستی
با تاوان بهش که یه له نیتو خویمان...

دلنیکم دهوی پاک و یه که رنگ بی
کوانتی ناو! بیژه: نهمان که درهنگ بی؟
با به شووه موه، هه چچی که ژهنگ بی...
له نیتو نهمان و خوین - یهک رتیه، بیگرین
یان... وشه وکتیب - زمانتی، فتر بین

به درتیزی کردمان باسی یار له جودایی
هه چهند جیاوازی زورناشکرایه
به لایم! هه رده که یه ههست به بو شای
چاومان له نهمان و روحمان جی مایه...

دلنیکم دهوی... پاک و یه که رنگ بی
کوانتی ناو! بیژه: نهمان که درهنگ بی؟
با به شووه موه، هه چچی که ژهنگ بی...
له نیتو نهمان و خوین - یهک رتیه، بیگرین
یان... وشه وکتیب - زمانتی، فتر بین

دلنیکم دهوی... پاک و یه که رنگ بی
* وهر گرتیانی: حه سنی قازی، هیتش

شیتعری

دهنگ هه لیره

هیتدی

دهلیتی:
تاسه گوله و
لهو شوژه کاته ده ژاکتی
بیر چرایه و
لهو شوستانه نایستی
دهنگ هه رایه و
لهو گوژستانه نایسری.

گیانه!
گولتی تاسهت
بهردو شاری گولان بیته!
چرای بیرت
بهردو رووناکلان بیته!
له کوستانه هیوا مندا
پر به گهرووت دهنگ هه لیره!

نهمان: ۹۴/۹/۱۱

بیسارانی یان مه‌حزوونی؟

نه‌نومری سولتانی

نه‌دوبی

هاوینی ۱۹۹۴

(21b)، «وله» (له زۆریه‌ی لاپه‌ره‌کاندا)، و «محزونی در جواب» (لاپه‌ره‌ی 31b) و «محزونی در ردیف» (لاپه‌ره‌ی 32a)، شتیوازی کاره‌که‌یان بر دوه‌ته‌وه سهر ریچکه‌ی خوی و درتزه به شتیعی مه‌حزوونی دراوه.

بهم پیته، له‌سهر جه‌می ۳۷۰ پارچه شتیعی که‌شکۆله‌که، نزیکه‌ی ۳۰۰ پارچه‌یان هه‌لبه‌ستی «مه‌حزوونی» ن و که‌شکۆلی شتیخ له‌راستیدا دیوانتیکی تیروته‌سلی شتیعی مه‌حزوونی یه.

«مه‌حزوونی» کتیبه؟

به‌یازی شتیخ عبدالؤمن که بۆی هه‌یه له بنه‌ماله‌ی مه‌ردۆخیه‌کان وه‌رگیرایی، دوکتورسه‌عیدخانی کوردستانی له ئۆکتۆبری سالی ۱۹۰۲ به‌ موزه‌خانه‌ی بریتانیا (۴) ی فرۆشتوووه و هه‌رزوو، سه‌رنجی کوردناسه‌نوروپاییه‌کانی به‌ره‌وخوی راکیشاوه. یه‌که‌مجار «مه‌یجر سۆن» له وتاریکدا به‌ناوی «به‌یازیکی بچوکی شتیعی گۆزانی» که له سلیمانی نووسیویه و له «گۆفاری نه‌نجومه‌نی شایانه‌ی ناسیایی بریتانیا» دا چاپی کردوووه (مانگی یه‌که‌می سالی ۱۹۲۱)، هیندیکی زانیاری له‌سهر که‌شکۆله‌که و شتیعی شاعیره‌کانی به‌ده‌سته‌وه داوه و بۆچوونی خوی له‌مه‌ر پتوه‌ندی شتیعی گۆزانی به‌زمانی فارسییه‌وه له‌به‌ر رووناکایی ناوه‌رۆکی نه‌م که‌شکۆله‌که‌لاله‌کردوووه.

«سۆن» له‌م وتاره‌دا تووشی که‌لیک هه‌له‌هاتوووه باسی زۆر دیارده‌ی به‌ نیسه‌چلی و ناته‌واوی کردوووه و چاوی له‌زۆر مه‌سه‌له‌ی ناشکرا قووچاندوووه، له‌کۆتاییشدا جه‌وت پارچه له‌شتیعی‌که‌کانی به‌ ته‌رجه‌مه‌ی ئینگلیسییه‌وه چاپ کردوون که دوو پارچه‌یان هی «مه‌حزوونی» ن. (۵)

بیست سالتیک دوا‌ی وتاره‌که‌ی سۆن، «فلا‌دمیر هینتۆسکی» بۆ نووسینی وتاری «گۆزان» که‌لکی له که‌شکۆله‌که وه‌رگرتوووه و به‌شیتک له سۆ به‌شی وتاره‌که‌ی واته «شتیعی لیریکی گۆزانی» له‌سه‌رینه‌مای شتیعی که‌شکۆله‌که نووسیوه (گۆفاری قوتابخانه‌ی توئینه‌وه پۆژه‌ه‌لاتی و نافریقاییه‌کان - له‌ندن، سالی ۱۹۴۳).

که‌شکۆله‌ شتیعیکی شتیعی گۆزانی له «کتیبخانه‌ی بریتانیا (۱)» ی شاری له‌ندن پارێزراوه (Ms. Or. 6444) که سه‌رنجی زۆریک له ئوروپاییه‌کانی راکیشاوه به‌لام کورد بۆ خوی هیچ سۆراغیتیکی لینه‌گرتوووه.

که‌شکۆله‌که، به‌شیتک له‌به‌یازیکی گه‌وره‌تره که شتیعه گۆزانییه‌کان ۴۶ په‌ر له ۸۴ په‌ر (= ۹۱ لاپه‌ره له سه‌ره‌جه‌می ۱۶۸ لاپه‌ره) یان گرتوووه به‌ر (FF, 8b-54b). نووسهر و کۆکه‌ره‌وه‌ی نه‌و به‌یازه، شتیخ عبدالؤمنی دووه‌می مه‌ردۆخی (۲) (۱۷۹۷ - ۱۷۳۹) کورپی شتیخ جمال الدینی یه‌که‌م (۱۷۵۶ - ۱۶۹۶) ه. شتیخ، به‌یازه‌که‌ی له سالاتی ۱۱۹۶ تا ۱۱۹۸ ی کۆچی (= ۱۷۸۱/۲ تا ۱۷۸۳/۲) زایینی (نووسیوه‌ته‌وه و نزیکه‌ی ۳۷۰ پارچه شتیعی ۳۹ شاعیری کوردی ناوچه‌ی نه‌رده‌لان، هه‌ورامان و کرمانشانی تیدا کۆکردوووه‌ته‌وه.

ناوی شاعیری پارچه‌ی یه‌که‌م (الم...؟) ناخوتیندیته‌وه و به‌م شتیویه، دانهری نه‌و شتیعی‌رانه‌ش که به دوا‌ی نه‌ودا هاتوون و عیبارته‌ی «وله» یان له‌سهر نووسراوه، به‌هاسانی دیاری ناکرین. به‌لام، وردبو‌نه‌وه‌ی زیادتر له که‌شکۆله‌که، هیندیکی به‌لگه‌مان به‌ده‌سته‌وه دده‌ا که بتوانین شتیعه‌کان به‌رینه‌وه سه‌ر «مه‌حزوونی» شاعیر:

(۱) به‌پیتی شتیعی وه‌خه‌تی نووسه‌ر، ناوی ناته‌واوی «الم...» (لاپه‌ره‌ی F.8b) زۆر له وشه‌ی «المحزونی» ده‌چن. (۲) له‌هیندیکی شوئندا، عیبارته‌ی «وله مه‌حزوونی» بووه‌ته جینشینی «وله».

(۳) هه‌لبه‌سته‌کانی مه‌حزوونی به‌گۆیره‌ی پیتی نه‌لفوبی واته پیتی یه‌که‌می له‌تکه شتیعی یه‌که‌م (حرف الباء، حرف السين، حرف المیم و...) دابه‌شکراون له‌کاتیکدا نه‌م شتیویه، بۆ هیچ شاعیریکی دیکه ره‌چاونه‌کراوه.

(۴) نه‌گه‌ر هه‌لبه‌ستی شاعیریکی تر (بۆنونه: استادمیکانیل، په‌شیو، دهرین و...) هاتبیتته به‌ینی شتیعه‌کانی مه‌حزوونی یه‌وه، له پارچه‌شتیعی دواتردا، سه‌رله‌نوی عیبارته‌ی «مه‌حزوونی» (لاپه‌ره‌ی 34a, 11b, 26b, 28b, 33a, 32a). «وله مه‌حزوونی» (لاپه‌ره‌ی 33a, 32a, 28b).

به‌دخوه، مینۆرسکی و تاره‌که‌ی «سۆن» ی کردووه ته پالمشتی کاری خۆی، له‌ویش زیادتر، متمانه‌ی به «س. تۆپالیان» ناوێک کردووه که به‌رواله‌ت ده‌بێ نهرمه‌نبیه‌کی کوردیزان بووبێ و له‌نه‌نجامدا، کاره‌که‌ی نه‌ویش هه‌له‌وه‌له‌ی زۆری تیکه‌وتوون. مینۆرسکی له‌وتاره‌که‌دا، لیسته‌ی ناوی ۲۸ شاعیری که‌شکۆله‌که‌ی به‌ده‌سته‌وه‌ ده‌دا و له‌مه‌ر مه‌حزوونی نووسیوه:

«ده‌گوتری نووسه‌ری دیوه‌خانی والی نه‌رده‌لان خه‌سه‌ره‌وخانی یه‌که‌م بووه، که له‌ نیوان سالانی ۱۱۶۸ و ۱۲۰۴ واته ۱۷۵۴ - ۱۷۸۹ زایینی حکومه‌تی کردووه. (۶)

وتاره‌که‌ی مینۆرسکی، بووه‌ته سه‌رچاوه‌ی زانیاری مامۆستا عه‌لانه‌دینی سه‌جادی و ناوی هه‌مان ۲۸ شاعیری لیسته‌ی مینۆرسکی له‌ به‌شی «باخی شاعیران» ی «میترووی نه‌ده‌بی کوردی» دا دوویات کردووه‌ته‌وه. سه‌جادی له‌مه‌ر ژبانی مه‌حزوونیش هه‌مان زانیارییه‌کانی مینۆرسکی راگه‌یانندووه، به‌لام بۆ میترووی نه‌مه‌رته‌ی خه‌سه‌ره‌وخان تاریخیکی جیاوازی داناوه:

«ئه‌لێن نووسه‌ر بووه له‌ دیوه‌خانی خه‌سه‌ره‌وخانی یه‌که‌م - والی نه‌رده‌لان که له‌ سالانی ۱۷۵۴ - ۱۷۱۹ دا حوکمی کردووه. (۷)

ته‌نیا ئوروپاییه‌ک که خۆی به‌خوێندنه‌وه و ساغکردنه‌وه‌ی که‌شکۆله‌که‌وه ماندووکرده‌بێ و له‌ دیارده‌کان ورد بووبیته‌وه «د.ن.

مه‌کینزی» مامۆستای پیتشووی «قوتابخانه‌ی توێژنه‌وه رۆژه‌لاتی و ئافریقاییه‌کان» ی سه‌ر به‌ زانستگای له‌نده‌نه. مه‌کینزی له‌ وتاریکدا به

ناوی «هیندیک شیعری لیریکی گۆرانی» (گۆقاری قوتابخانه‌که، سالی ۱۹۶۵)، گه‌لێک لایه‌نی تاریکی که‌شکۆله‌که‌ی روون کردووه‌ته‌وه و

هیندیک راستی شارووی له‌ مه‌ر شیعیر و هه‌روه‌ها که‌سایه‌تی شاعیره‌کان خه‌ستوه‌ته‌روو. له‌ کۆتایی وتاره‌که‌شدا، دوازه‌ پارچه‌ شیعری

که‌شکۆله‌که‌ی وەرگێراوه‌ته‌سه‌ر ئینگلیسی و به‌ده‌قی کوردییه‌وه له‌چاپی داو. له‌م وتاره‌شدا، «مه‌حزوونی» شوێنیک تاییه‌تی پێداوه‌ و یازده

پارچه‌ له‌و شیعراوه‌ی وا کراوه‌ته ئینگلیسی، هی «مه‌حزوونی» ن. (۸)

هه‌روه‌ها «تۆما بووا» له‌ کتیی «ژبانی کورده‌واری» دا، ناوی مه‌حزوونی و سالی ۱۷۸۳ ی هیناوه به‌لام روونی نه‌کردووه‌ته‌وه نایا نه‌و سالی بۆ

له‌دایکبوون یان فه‌وتی مه‌حزوونی دیاریکردووه؟ (۹)

هیندیک سه‌رچاوه‌ی خۆمالمیش ته‌نیا لیسته‌که‌ی «سه‌جادی» یان دوویات کردووه‌ته‌وه بێ نه‌وه‌ی سه‌رچاوه‌که‌ی راگه‌یتن. (۱۰)

من، نه‌وا ماوه‌یه‌که‌ خۆم به‌خوێندنه‌وه و به‌راوردکاری شیعری که‌شکۆله‌که‌ خه‌ریک کردووه و له‌پێناو ساغکردنه‌وه‌یدا، یارمه‌تیم له

شاره‌زایانی ته‌ده‌بی هه‌ورامی وەرگرتووه. (۱۱)

نوخته‌ی سه‌ره‌کی له‌ساغکردنه‌وه‌ی شیعیره‌کان و دۆزینه‌وه‌ی سه‌ره‌تای نه‌م گه‌لۆله‌ ئالۆزه، به‌سه‌راوه‌ته‌وه به‌ ناسینی «مه‌حزوونی» یه‌وه و به‌بێ روونکردنه‌وه‌ی ژبان و به‌سه‌ره‌ات و به‌ره‌می شیعری نه‌و زاته، که‌م یان

زۆر هه‌یج ده‌ره‌تانیکی بۆ ساغکردنه‌وه‌ی ناوه‌رۆکی که‌شکۆله‌که‌ پێکنایه.

له‌یه‌که‌م هه‌نگاوی کاره‌که‌دا من، رووبه‌رووی نه‌و راستییه‌ بوومه‌وه که به‌شی «چراخیات» ی که‌شکۆله‌که‌، واته نه‌و شیعراوه‌ی وا

به‌ «چراخ» و «چراخم» ده‌سه‌پێده‌که‌ن، هه‌مان نه‌و شیعراوه‌ن که له‌ دیوانی «بیتسارانی» دا به‌ ناوی بیتسارانیه‌وه هاتوون: له

۶۸ پارچه‌ شیعری «چراخیات» ی دیوانی بیتسارانی (چاپی ک. نیکه‌فتار)، ۵۸ پارچه‌ یان له‌ که‌شکۆله‌که‌دا ده‌بێنرێن و دوو پارچه‌ش له‌ که‌شکۆله‌که‌دا

هه‌ن، به‌لام له‌ سه‌رچاوه‌کانی دیکه‌دا، وه‌به‌رچاواناکه‌ون. تۆبلیتی چ رهمزوارێک له‌ مه‌سه‌له‌که‌دا هه‌بێ؟ (۱۲)

له‌هه‌نگاوی دواتر، نه‌م ویکچوویی و نزیکایه‌تییه‌م له‌ نیوان پاشماوه‌ی شیعیره‌کانی که‌شکۆل و دیوانی بیتسارانی دا هه‌ست پێکده‌ و

گه‌یشتمه نه‌و باوه‌ره‌ی که‌ یه‌کێک له‌م سێ کلێلانه‌ ده‌بێ قفلی مه‌سه‌له‌ی مه‌حزوونی و بیتسارانی بکه‌نه‌وه:

(۱) شیخ عبدالؤمن، شیعری بیتسارانی به‌ ناوی «مه‌حزوونی» یه‌وه نووسیته.

(۲) شیعیره‌کان هی مه‌حزوونی بن به‌ لام نه‌و سه‌رچاوانه‌ی وا به‌ ناوی بیتسارانی یه‌وه نووسیوان، هه‌له‌یان کردبێ.

(۳) هه‌یج لایه‌نیک تووشی هه‌له‌ نه‌هاتبێ و، بیتسارانی و مه‌حزوونی هه‌ر یه‌ک که‌س بن!

له‌مه‌ر بۆچوونی یه‌که‌م، ده‌سته‌پاکی و وردکاری شیخ عبدالؤمن له‌ نووسینه‌وه‌ی شیعری شاعیرانی دیکه‌دا (بۆنۆونه‌ خانای قوبادی)

تارا‌ده‌یه‌ک دلنای ده‌کردم که هه‌له‌یه‌کی وا گه‌وره له‌ قه‌له‌می نه‌و روونادا، بۆچوونی دووه‌میش پشتی به‌ هه‌یج ده‌ستاویژیک نه‌هه‌ستبوو، که‌وا بوو تۆ

بلیتی مه‌حزوونی هه‌مان بیتسارانی نه‌بێ؟ بلیتی نه‌م دووناوه هی یه‌ک که‌س نه‌بێ؟ مه‌سه‌له‌که‌م خه‌سته‌به‌ر رای شاره‌زایان و یارمه‌تیم له‌ گه‌لێک پسیۆر

و زانا خواست:

یه‌که‌مجار، نامه‌یه‌کم به‌هۆی گۆقاری «سه‌روه» وه‌ نارده‌ خزمه‌ت مامۆستا سه‌ید تاهیری هاشمی به‌لام پیتش نه‌وه‌ی نامه‌که‌م بگاته‌جێ، هه‌والی پرله‌دای فه‌وتی مامۆستام بیست و پرسیاره‌که‌م بێ وه‌لام مایه‌وه.

ماوه‌یه‌ک ده‌ره‌نگتر، کاک «محمد علی سلطانی» نووسه‌ری کرماشانی له‌ وه‌لامی پرسیارێ مندا نووسی که له‌ مامۆستا تاهیری بیستووه که

نازناوی شیعری بیتسارانی «مه‌حزوونی» بووه، به‌لام هه‌یج به‌لگه‌یه‌کیشی بۆ سه‌لماندنی مه‌سه‌له‌که‌ به‌ده‌سته‌وه‌ نییه. (۱۳)

به‌ گۆره‌ی دۆستایه‌تی کاک محمد علی له‌گه‌ل مامۆستا سه‌ید تاهیر و نه‌و راستییه‌ی که سه‌ره‌تای به‌رگی یه‌که‌می «حدیقه‌سلطانی» له‌لایه‌ن

مامۆستای کوچک‌کردووه‌وه نووسراوه و کۆپیه‌که‌ له‌ده‌سه‌ستووسی دیوانی بیتسارانی مامۆستاش لای کاک محمد علی یه، مه‌سه‌له‌که‌م جیددی گرت

و زیادتری وه‌شوتن که‌وتم. (۱۴)

مامۆستا مه‌لعه‌بدولکه‌رمی موده‌ریس و کاکه‌ حه‌مه‌ی مه‌لاکه‌رم له‌وکه‌سانه‌ بوون که ده‌بایه‌ زه‌حمه‌تی پرسیارم بدانیایه‌ته‌به‌ر. کاکه‌ حه‌مه،

له‌ ولامدا بۆی نووسیم: «له‌باره‌ی مه‌حزوونی و بیتسارانی یه‌وه، من هه‌یج به‌لگه‌یه‌ک شک ناهم که یه‌ک که‌س بن... بیرورای مه‌رحوم‌ی سه‌ید

طاهیریش له‌وانه‌ نییه‌ پشت گۆی بخه‌ری به‌لام نه‌بێ بزاین ده‌لیل و ده‌ستاویژی چی بووه» له‌کۆتاییشدا، رینموونی فه‌رمووبوو که یارمه‌تی له

کووری مامۆستا سه‌ید تاهیر بخوازم «به‌لکوه‌ له‌ناو نه‌وراق و پاشماوه‌ی باوکیا شتیکت بۆ بدۆزیته‌وه» (۱۵) نه‌وکاره‌شم کرد، به‌لام تا ئیستا هه‌یج

وه‌لامه‌تیک وه‌ده‌ست نه‌که‌وتووه.

له‌دریژی کاره‌که‌دا، په‌سندیکی دیکه‌م له‌ «دوکتور عابیدی سپراجه‌دینی» وەرگرت. دوکتور عابید له‌ یادداشتیکدا بۆی نووسیم که

بیستوویه‌تی بیتسارانی و مه‌حزوونی هه‌ر یه‌ک که‌سن. زۆریش واهیه‌ نه‌مه‌ی له‌ مامۆستا سه‌ید تاهیریستێ به‌لام ته‌واو دلنیا نییه. کاک

عابید خۆشی له‌گه‌ل نه‌م بۆچوونه‌دا بوو و یه‌کیبونی بیتسارانی و مه‌حزوونی ده‌سه‌لماند. (۱۶) جارێکی تر، سه‌رله‌نوێ به‌ سه‌رچاوه‌کانی به‌رده‌ستما

چوومهوه: مهلا مستهفا، له بهر خوښه ويستی زیده که ی، نازناوی «بیتسارانی» بو خوی هه لێژاردوه. (۱۷)

و: ن «اوی بیتسارانی» یه. نازناویشی بیتسارانی یه، بهلام به پیتچه وانهی زۆریه ی شاعیران، که ناوی خوێان له ههلبهسته کانیاندا دیتن، بیتسارانی نهم عورقه ی که متهر له بهر چا و گرتوه». (۱۸)

بوچوونی یه که مه هی «بابامه روخ روحانی» (تاریخ مشاهیر کرد) و دووهم هی «کیومرث نیک رفتار» (پیشه کی دیوانی بیتسارانی) یه و هه ر دوولا، به راشکاوی ده لێتن که سه رچاوه ی زانیاریه کانیان سهد تا هیری هاشمی بووه واته لایه نگرانی هه ر دوو بوچوون چ نه وانهی «بیتسارانی» به نازناوی مهلا مستهفا ده زانن و چ نه وانهی ده لێتن «مه حزوونی» ته خه للوسی شیعریه که ی بووه، که لکیان له زانیاری ماموستای ناوبراو وه رگرتوه و نه وه ش مه سه له که ی هیتدیک نالۆتر دد کرد.

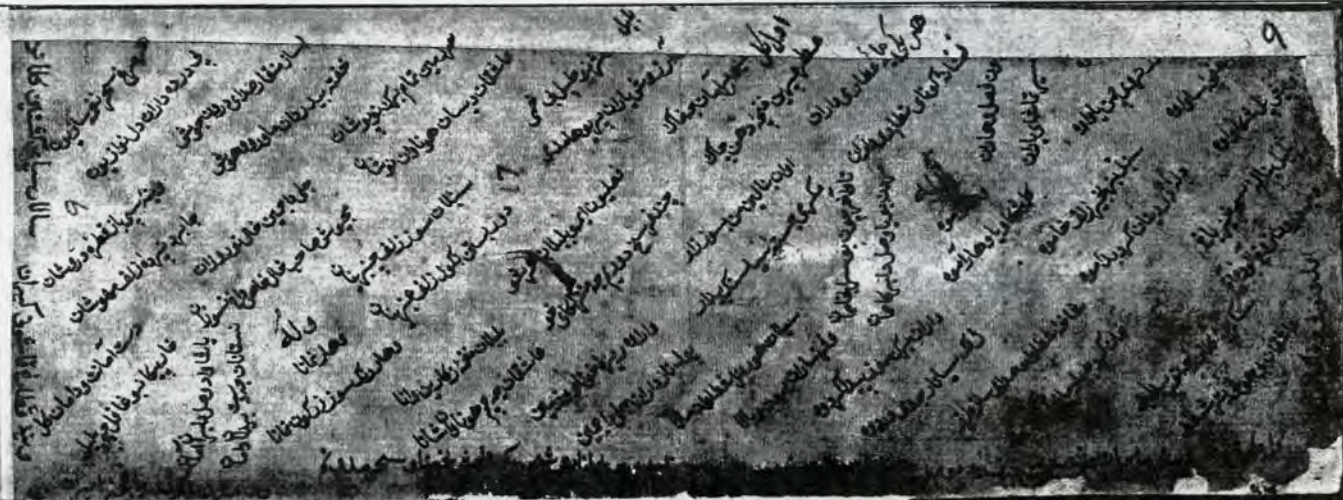
لێره دا بوو، که کاک نه نوهر قادر محمه د و تاریکی ماموستا «عوسمان هه ورامی» بو ئاردم، و تاره که له گۆناری «کاروان» (ناداری ۱۹۸۳) دا

نووسیه ته وه).
 بهلام شیعره که له که شکۆلی شیخ عبدالمؤمن دا جیاوازیه کی که می هه یه. لێره دا غه زه لیکه ی پینج فه ردییه و نه و فه رده ی وا وشه ی «مه حزوونی» تیدا گونجاوه، بووه ته دوافه رد واته «مقطع» ی شیعره که، نه وه ش له گه ل نه ریتی شیعری کوردی یه که ده گرتیه وه که شاعیر، نازناوی خوی ده خاته «مقطع» ی شیعره که یه وه.

لێره دا پیتیه سه چۆنیه تی وشه ی «مه حزوونی» له پیتوه ندی پاشماوه ی وشه کانی فه رده شیعره که دا روون کرتیه وه. نهم وشه یه پیکه اتوه له ناوه ئناوی بهر کار + دهنگی / ی. نهم «ی» یه یایی نه سه به و به دووهوی ناشکرا ناتوانی «ی» ی ئیزافه یه:

(۱) نه گه ر یای ئیزافه یه، زۆر وا هه یه ناوه ئناوی «مه حزوون» به که ویتته دوای وشه ی عاشق و ده وری سیفه ت به گیتی: عاشقی مه حزوون.

(۲) له شیه و زمانی گۆزانیدا، یای ئیزافه جیگای خوی ددها به ئاوی لیکه کورت که نهم ئاوی له نه لفسویتی کوردی و فارسیدا نیشانه یه کی بو دانه ندراره و به ناچار ناووسری: وه هار خه مین، هه ور نه و،

The British Library Ms. or 6444 F 9R

جام زوخواو، وه لگ گول و به تایبه ت «ده روون عاشق» له شیعری «نالهی ده رده دار» دا.

بهم شیه ویه وشه ی «مه حزوونی» ده بی نازناوی شاعیره ی نه وه ش بو باسه که ی ئیمه، خاوه نی گرینگیه کی تایبه ته و نه و راستیه ده خاته روو که مهلا مسته فای بیتسارانی خوی به «مه حزوونی» ده ناستینی و نه وه ش بوچوونی ماموستا سهد تا هیری هاشمی ته و او په سنده کا و ده بیته شاکلیل بو کرد نه وه ی قفلتیک که بریتی به ن له ناوی «مه حزوونی» و شیعری بیتسارانی «له که شکۆله که دا. جا، له هه لومه ر جیکدا که:

(۱) ناوی «مه حزوونی» به سه ر شیعری «بیتسارانی» یه وه ده بی ندری (که شکۆلی شیخ عبدالمؤمن)

(۲) له دوو سه رچاوه ی به ن لایه ن ده بیستین که خودالیکه خو شبوو سهد تا هیری هاشمی، «مه حزوونی» به ته خه للوسی بیتسارانی داناه

(۳) بیتسارانی خوی له شیعری «نالهی ده رده دار» دا نازناوی «مه حزوونی» به کار دیتی: ئیمه ده توانین به متمانیه کی سنوردار وه بلتین: نازناوی شاعیره ی مهلا مسته فای بیتساران «مه حزوونی» بووه بهلام نه وه نده ی تا ئیستا زانراوه، له جاریک زیاده تر نهم نازناوه له شیعره کانیدا رهنگی نه داوه ته وه و به گشتی، له م باره یه وه نه ریتی شاعیرانی پیتش خوی

بلا بووه ته وه و تیتیدا ماموستا باسی ژبانی بیتسارانی ده کا و ده نووسی «خوی و ماموستا مهلا عه بدولکه ره می موده ریس و کاک محمه ده ی مهلا که ریم دیوانی بیتسارانی یان ناماده ی چاپ کردوه» بهلام هه یج ئیشاره یه که به نازناوی بیتسارانی ناکا.

نه گه رچی و تاره که ی ماموستا عوسمان، وهلامی نه و پرسیاره تایبه ته ی نه دا یه وه، بهلام پارچه شیعریکی بیتسارانی که بو بووه ناوئاخنی و تاره که، ده روویه کی روونی ده کرده وه:

نالهی ده رده دار، به ن ناخ غه بو
 ده روون عاشق به ن داخ غه بو

 «مه حزوونی» عاشق، به ن یار غه بو
 عاشقان به ن یار، مه دار غه بو (۱۹)

غه زه له که هه شت فه رده و نازناوی مه حزوونی له فه رده ی پینجه مدها هاتوه. دیوانی ده ستنوسی بیتسارانیش نهم غه زه له ی به ن هه یج جیاوازییه ک تو مار کردوه. ژماره ی فه رده کان لێره شدا هه شته (پارچه شیعری ژماره ۲۲۴ له دیوانی ده ستنوسی بیتسارانی که محمه دعلی سلطانی له رووی نوسخه ی ماموستا سهد تا هیری

پهراویزهکان:

- ١) The British Library
٢) بۆ زانیاری له سەر شیخ عبدالمؤمن بڕوانه:
٣) شیخ محمەدی مەردووخێ کوردستانی، تاریخ مردوخ، ج ٢، ٣، ج ٢، ل ٢٠
ب - مەلا عەبدولکەریمی مودەرپس، بنەمالە زانیاران، ج ١، چاپخانە شەفیق، بەغدا ١٩٨٤، ل ١١٦
- ٣) بۆ زانیاری لەسەر میرزا سەعید (دوکتور سەعیدخانێ کوردستانی) بڕوانه:
٤) Dr. Sa'eed of Iran, By Jay Rasooli and cady H. Allen, Grand Rapid international publishers, Michigan, 1957.
ب - شیخ محمەدی مەردووخێ کوردستانی، سەرچاوەی ناوبراو، ل ١٧ تا ١٩.
- ٤) The British Museum
٥) Major E. B. Soan, A short Anthology of Goran Poet-ry, The journal of the Royal Asiatic Society, January 1921. pp. 57 - 81.
٦) بڕوانه: V. Minorsky, The Guran. Bulliten of the S. O. A. S, vol xi, 1943 - 46, pp. 87-103.
٧) بڕوانه: عەلانەدینی سەجادی، مێژووی ئەدەبی کوردی، چاپخانە مەعاریف، بەغدا، ١٩٥٢، بەشی باخی شاعیران، ل ٥٣٦.
- جیاوازی له نووسینی تاریخی ئەمارەتی خەسرەوخان دا به هۆی ئەو راستییەوه که خەسرەوخان دووجاری حکومەت کردووه واتە له نیوان سالانی ١١٧٦ تا ١١٧٩ دا بەفەرمانی کەرمیخانێ زەند لەسەر کار لاپراوه. تاریخەکی مینۆرسکی تەواوتره.
- ٨) بڕوانه: D. N. Mackenzie, Some Gorani Liric Verse. Bulliten of the S. O. A. S, vol xxv iii, PT. 1-2, 1965, pp. 253-283.
٩) تۆما بووا، ژبانی کوردەواری، ئاواز زەنگەنه له فەرەنسییەوه کردوویەتی به عەرەبی و حەنەسەعید حەمەکەریم له عەرەبییەوه کردوویەتی به کوردی، دەزگای رۆژنێبیری و بلاوکردنەوهی کوردی، عێراق، ١٩٨٠، ل ٢٥٨.
- ١٠) بۆقوونە بڕوانه: صدیق بۆرەکی (صفی زاده)، مێژووی وێژە کوردی، بەرگی یەکەم، ئینتیشاراتی ناچی، بانە کوردستان، ١٣٧٠ ههتاوی، ل ٥٦٠.
١١) بڕوانه:
١) ئەنۆهری سولتانی، دەستنۆسە کوردییەکانی کتیبخانە بریتانیا، گۆفاری بەف، ژماره ١٦، لەندن، نوگوستی ١٩٩٢، ل ١٥٤٦ تا ١٥٥٧.
ب - ئەنۆهری سولتانی، شەش دەستنۆسی کوردی گۆرانی له کتیبخانەکانی نینگلیستان، گۆفاری یەنگرتن، ژماره ١٦، دانمارک، ١٩٩٣، ل ١٠٥ تا ١١٦.
٢) دیوانی بێساران، بەرگی یەکەم، کۆکردنەوه و لیکۆلینەوه و لیکدانەوهی کیومرث نیک رفتار، ئەمێنداریتی گشتی رۆژنێبیری و لاوان، ١٩٨١، بەغدا، ل ١٤.
٣) محمد علی سلطانی، نامەیک بۆ نووسەر، سالی ١٩٩٣.
٤) محمد علی سلطانی، حدیقه سلطانی، ج ١، با مقدمه و خط استادسیدمحمد طاهر هاشمی، تهران؟، ١٣٦٤.
٥) مامۆستا محمەدی مەلاکەریم، نامەیک بۆ نووسەر، سالی ١٩٩٤.
٦) دوکتور عابیدی سیراجەدینی، یادداشتیک بۆ نووسەر، سالی ١٩٩٤.
٧) بابا مردوخ روحانی «شیوا»، تاریخ مشاهیر کرد، ج ١، انتشارات سروش، تهران، ل ١٦٧.
٨) دیوانی بێساران، نووسخە دەستنۆسی لای مامۆستا سەید تاهیری هاشمی، به خەتی محمد علی سلطانی، تاریخی کۆپی هەلگرتن ١٣٥٥ ههتاوی.
٩) عوسمان هەورامی، بێساران بلیصەت، گۆفاری کاروان، ژماره ٦، هەولیتەر، ناداری ١٩٨٣، ل ٨ تا ١١.
- ئەم غەزەله لهباری دارشتن و شێواز، هەرۆهە زمان و «چێژ»ی شێعرییەوه له هەلبەستەکانی بێسارانێ جیاواز دەنۆتین و من به دووری نازانم که شاعیر ئەو غەزەلهی له سەرەستیکێ جیاوازی (هوک سەرەستی لایی)یان له شۆتتیکێ جوگرافییایی جیاوازی (هوک ئەردەلان، سوکریان، بابان) و لەژێر شۆتتیکێ زاراوه کوردییەکانی باکووردا، گوتهی، ئەگەر ئەم بۆچوونە که پشتی به هێندیک خەستەتی شێعری بێسارانێ یەوه بەستووه، راست بێ، ئەوا دەتوانین بڵێین بێسارانێ له سەرەتاکانی کاری شاعیرییدا نازانای «مەحزونی» یەوه بەلام دوا نیشتهجێ بوون له بێساران، بەهۆی هێندیک هۆکەلی نەزانراو، نازناوهکی وەلاناوه. لەگەڵ ئەوەشدا، کەسانیک (بۆقوونە، شیخ عبدالمؤمن مەردووخێ) هەشتا سال دوا مردنیشی هەر به ناوی «مەحزونی» یەوه ناسیویانە.
- له کۆتاییدا، سەپاسی زۆری ئەو زاتانە دەکەم که کاتیان بۆ وەلامدانەوهی پرسیارەکانی من و روونکردنەوهی ئەم مەسەلهیه تەرخان کردووه.

شکاندوو که ناو یان خودنازناوی خۆیان له شێعەرەکانیاندا دێن. هەر ئەمەش بوو ته هۆی ئەوێ ئێمه مەلامستەفا به ناوی زێدەکه یەوه بناسین ئەک به نازناوی شاعیرییەوه، بەلام له سەدهی حەفدههەم و سەرەستی ژبانی شیخ عبدالمؤمنی مەردووخیدا به نازناوهکی یەوه ناسراوه و شیخ له زۆر لاپەرهی که شکۆله کهیدا به ناوی «مەحزونی» یەوه ناوی بردوو.

ئەمە بۆچوونیکه تا کاتیک پێچەوانەکی سابت دەبێ دەتوانی:
١) مەسەلهی «مەحزونی» و «بێساران» له که شکۆلی شیخ عبدالمؤمن دا چاره سەربکا،
٢) راستییەکی شاروه له مەر نازناوی شێعری «بێساران» بختەر وو.

دوو پارچه شێعری مەلامستەفای بێساران «مەحزونی» دێنەوه که شیخ عبدالمؤمن له لاپەرهی 17b ی که شکۆله کهیدا نووسیویەتەوه به لام له هیچکام له دیوانەکانی بەرەستی مندا (چایی و دەستتوس) نابیندرین. شایانی باسه که غەزەلێکی تر له هەرستی شۆتین (لاپەرهی 17a ی که شکۆل، لاپەرهی 124 ی دیوانی نیک رفتار و ژماره 83 ی دەستتوسی مامۆستا سەید تاهیر) دا هاتوو که فەردی یەکه می له گەل مطلق شێعری (چراخ به چه م...) دا یەک دەگرتەوه به لام پاشماوهی فەردەکانیان جیاوازی:

وله

چراخم دەردم

شەوی جەشەوان دێونا دەردم

خەیاڵ خەم ناوهرد پەژاره بەردم

تا سووب سپی بی، شەو کەرد، من کەردم

نەعەرەدام، نالام تا شەبەق زەرد

زەری خاوەبان دیدم مەیل نەکەرد

هەرکەس گۆشش دا به تاه و نالەم

«لا حول» موانا پەیی شوممی تالەم

مواتەش یارەب، یە کام دەردینەن

شەوان هەر به فیکر زایەله و شینەن؟

تا وەسووب هەرکەس وەنەم بی نەزداو

جە شومم ئەو شوو هیچ نەکەردن خاوە

سەدبار واتەن پێم جە زوان لەنگ پای

دەیسە ساکن به، بەسیاسەتگ پای!

(که شکۆل 17b p)

وله

چراخم به چه م

بەدینەت دووری بەداره به چه م

مەر دۆستتۆ هەنی یا وەنای وەم؟

یە خەلیتی وەختەن مەیلت بێم کەم

سەبرت بکەردا، دۆستت بمردا

ئەوسە فیکر دۆست تازەت بکەردا!

دۆستت بمردا، بێبای سەرگەردان

بەدای به سەردا، بشیای وەهەردان

(که شکۆل 17b p)

یادێک له تیتکۆشمیری زانا - شههید «نازاد قازی زاده»
زستانی ۹۳ - کوردان -

گولی ناخ

نووسینی: کوردان

له ده‌لێنی کهوه... وهی به‌سه‌رگه‌ردت بم! خۆزگه نعهه سه‌له‌ی ئێ نه‌که‌ر دبايم و هه‌شتيايه تيری دلم سه‌یری پانگ و نینگار و خال و خه‌ته‌که‌یی بکهم... خۆزگه هه‌شتيايه‌ی مه‌چه‌کانی له‌شلکه‌ی نه‌و که‌مه‌ره‌ باریکه‌ گیر بکهم و ناویزانی بالاگه‌یی بيم!... «خۆزگه‌ی له‌ئانده‌وه و هه‌نگاوێک به‌ره‌و پێش چو. هه‌نگاوێک به‌ره‌و پێش، دوو هه‌نگاو به‌ره‌و دوا، دیسان بۆ پێش، بۆ باش؛ وه‌ک داری چاکی به‌دام بای هه‌وس له‌ره‌ی هات و لا‌ره‌ی هات و را‌زا، را‌وه‌ستا، به‌نجه‌که‌ی ده‌پال به‌ک به‌زانن و هه‌ر ده‌ قامکی به‌که‌ر! ته‌قاندنه‌وه، مل و پشت و که‌مه‌ریشی با‌دا. هه‌ستی کرد له‌شی خاره، گه‌رووی که‌ه، هه‌ناوی وشکه و دلی قورسه؛ توویشی بوو. ئیستیک له‌مه‌وه‌یه‌ر ناوی خوارد بۆوه، به‌لام گه‌رمه‌ توو نیا به‌تیبه‌که‌ی سه‌یری به‌هه‌ناو دا‌هه‌ات و ده‌ماری ده‌روونی وه‌جوش ده‌هه‌تا. خۆی ده‌یزانی که‌ نعهه‌ توو نیا به‌تیبه‌ ده‌ی سووتینێ. گوته‌ی: «نعهه‌ و‌ست و نیا‌زی له‌گیان که‌زێن کراری هه‌موو گیان له‌به‌ری‌که‌ و ده‌یی به‌کات و وه‌خت دا‌یێن به‌که‌رێ. به‌ کات و وه‌خت دا‌یێن نه‌که‌رێ. ده‌روون و بی‌روون به‌که‌جێ ده‌رووشینێ. من پیره‌ کوو‌تیکی بو‌خه‌ نه‌ کراری ده‌روون پر له‌ گه‌رم و له‌ده‌م و وه‌خت لای دا‌وه. ئه‌م مه‌یله‌ له‌ده‌روونم دا به‌یات ما‌وه‌ته‌وه و ده‌یی چاری بکهم. له‌ولا نعه‌مه‌ به‌ده‌مدا هه‌تایه‌ به‌ گونا‌ه و تا‌وانێکی مه‌زن بوو، به‌لام لێره‌ نه‌ تا‌وانه و نه‌گه‌سنا‌هه. نه‌وه‌ مسافی ره‌وای گه‌شت ژینه‌وه‌ر و ژین له‌به‌رانی زیندو‌وه. له‌ولا ده‌بوو ده‌نگی ده‌رووش و سۆفیی تبه‌کار له‌خه‌ت هه‌لسووی و به‌ درۆ خه‌ت به‌که‌یته‌ به‌رانی خه‌سبووی بی‌ ناره‌زوو. گوته‌دان و گوێن را‌یه‌لی به‌ تو‌فان و هه‌ل‌چوونی ئه‌م هه‌سته‌ له‌ گیان چه‌سه‌پا‌وه‌ خه‌تا بوو. ده‌بوا‌یه‌ سه‌رکو‌تی بکه‌ی؛ پتی نه‌وستابای و بۆیت سه‌رکو‌ت نه‌که‌را‌یه‌، له‌چۆل و به‌نده‌ناندا، له‌ نه‌و نا‌هه‌ل و پاتال و که‌م و گوته‌که‌کاندا ده‌بوو به‌نه‌تی و به‌ دزی تیر ده‌ری‌که‌یت. وه‌تی خۆ ئیره‌ مه‌یله‌ندی چی‌ا و ته‌لانی و‌لاته‌ خه‌مه‌پاره‌که‌ی خۆمان نیه‌. دا‌یێن کردنی ئه‌م و‌سته‌ ئاسان و ئاسایه‌؛ وه‌ک تیر کردنی سه‌گی برسی وایه... ده‌چه‌ پێش و پتی ده‌لێم که‌ پتی ده‌لێم که‌ هه‌موو گیانم به‌لێسه‌ی ناره‌زووی ئێ هه‌له‌سه‌ستی... ئه‌م به‌لێسه‌یه‌ ده‌م سووتینێ، ده‌م قه‌چینێ و ده‌م کاته‌ قه‌ته‌س... به‌لام نا‌خ چون؟! چۆنی بۆم به‌چۆنی خۆ نیشان به‌ده‌م?... خۆ من سا‌غ و بی‌ عه‌یبه‌ نیم! لایه‌کی رو‌ومه‌ت و لا‌چاو و لا‌ملم هه‌لقه‌ر‌جا‌وه. ده‌یتم شیری نازاش ده‌به‌رینگه‌شته‌وه. کتی به‌ جه‌رگه‌ و کتی به‌ رو‌یه‌، بم بی‌نی سامم ئێ ده‌کا و لیم ده‌ترسێ. به‌چی دیاره‌ که‌ ئه‌مه‌ش وه‌کی نه‌وانی تر لیم نا‌به‌رینگه‌شته‌وه و رووم ئێ گه‌رژ نا‌کا. هه‌ر تا‌وی دی، له‌و به‌ری پر‌دی «گه‌ملا‌ستان» به‌وه، چی نعه‌ما سه‌رم تیدا به‌چی. خۆ من چیم پێ نه‌گوت و چیم ئێ نه‌که‌رد؛ هه‌ر به‌س لئی چوومه‌ پێش، لئی چوومه‌ پێش و و‌ستم ورد سه‌یری بکهم و هه‌موو جه‌مال و جه‌لاله‌که‌ی بۆ شه‌و به‌میشک به‌سپه‌رم؛ که‌چی، به‌ یه‌ک ها‌وار عه‌لمی تی وه‌روو‌کاندم. نازاتم نازداری ئه‌و به‌ری پر‌دی بۆچ وانا‌مه‌به‌ره‌بان بوو ده‌ره‌قم... به‌لام نه‌رێ به‌را‌ستی ئه‌م گه‌سته‌ خه‌لکه‌ له‌په‌را له‌کوێ هه‌لقه‌لین؟! هه‌ر ده‌ت‌گه‌رت پێشه‌مه‌رگه‌یه‌کی به‌ناک که‌وتووم و که‌وتوومه‌ته‌ نا‌و گه‌مارۆی دو‌ژمه‌نه‌وه. به‌جێ نه‌ی‌زووتبا‌یم و زوو بۆی ده‌ره‌نجووبا‌یم سه‌رم تیدا ده‌جوو... سه‌یره! له‌ولاش نا‌کامی و لێزه‌ش هه‌ر ئه‌م مه‌ت‌احه‌ تاله‌. لێره‌ کس بی‌ ها‌وال و ها‌و‌ده‌م نیه‌. له‌هه‌ژدا هی وا ده‌بینم، گه‌ر سه‌گ بی‌ بی‌نی، پشیله‌ لئی ده‌ه‌شیتوه‌؛ که‌چی ده‌سته‌مه‌لانی نازداری ئه‌و تبه‌یه، مه‌په‌سه. مه‌یان بی‌ سه‌ر ر‌ه‌شی گه‌وجه و خۆم ئێ نادین، به‌هه‌ژ، هه‌موو ر‌ه‌ژێ، به‌هه‌موو شو‌تی‌که‌دا ده‌گه‌رتم. سه‌ر به‌هه‌موو دو‌کان و فرۆشه‌گه‌و با‌زا‌رێکه‌دا ده‌گه‌رم و سه‌ر هه‌رد و تر هه‌رد ده‌خو‌لیشه‌وه. ر‌ه‌ژ نیه‌ سه‌ت و هه‌زار و ده‌هه‌زار م‌زده‌م

ئێ نه‌که‌ن و به‌جاوی بی‌اری دز، ده‌س بی‌س، بی‌سا‌و‌کو‌ژ، چه‌ته، تالانچی، گووگی برسی و... نا، نا... گووگی برسی نا، چونکه‌ نه‌وانه‌ زۆر شیعه‌ر و سه‌رو‌دی دانه‌وا‌زیان هه‌یه‌ بۆ گووگان، بۆ ورجان، بۆ مار و دوو‌یشکان و، مه‌نالی با‌غچه‌ی مه‌لان و پۆلی سا‌وا‌یانی بی‌ را‌دین. هه‌یج مه‌نال و زا‌رۆکیکی ئه‌م و‌لاته‌ نیه‌ که‌ حه‌ز به‌ مام ورج، مام گووگ، مار و می‌روو نه‌کا. ته‌نانه‌ت ناوی ورج و شیر و به‌راز و گووگ و نه‌سپیش کرا‌وته‌ ناوی نینسان و زور کس به‌م نا‌وانه‌ بانگ ده‌که‌رن... های له‌و مرۆقا‌یه‌ تبه‌یه!... ده‌ک وه‌رگه‌رێ ئه‌م ده‌ور و دوو‌کا‌نه! ده‌یی من له‌ مار و گووگ و شیر و ورجی کتیش هه‌ر و زا‌ردا‌رت بم که‌ کس خۆم ئێ نادا؟! سه‌یره!... زۆر سه‌یره! نه‌گه‌ر گه‌وره‌کانیان به‌جاوی سوو‌ری پرله‌قه‌ینه‌وه‌ سه‌یرم ده‌که‌ن، چ قه‌یدی نیه‌ و دلم نا‌گه‌زێ. من له‌و‌لاته‌که‌ی خۆشیم هه‌ر به‌م چا‌وانه‌وه‌ سه‌یر کرا‌وم و پتی را‌ها‌تووم. دا‌گیرکه‌ره‌ شو‌فینیه‌سه‌ کانی بان سه‌ر‌شمان ئه‌م ر‌ه‌قیان هه‌ر له‌مه‌ن. به‌لام مه‌ناله‌ کانی ئه‌م و‌لاته‌ بۆ نا‌وا له‌ مرۆی سه‌ر ر‌ه‌ش ده‌به‌رینگه‌شته‌وه؟! نه‌و ر‌ه‌ژ، له‌ پاسه‌که‌ی به‌ر زا‌نکو‌ی مه‌زنی شاری سه‌تۆکه‌ژمه‌دا به‌ره‌و شو‌تی‌کی نا‌دی‌ار له‌سه‌فه‌ر دا‌بووم. له‌ و‌سته‌گه‌یه‌کی ئه‌وا‌ترو‌وه، پا‌زده‌ مه‌نالی پۆلی سا‌وا‌یان هه‌تن و سو‌ار بوون. هه‌موویان سه‌ر خه‌ر و چا‌وشین و ق‌ژ کاله‌ بوون. هه‌موویان وه‌ک به‌چه‌که‌ هه‌و‌ی‌ده، چه‌شتی به‌چه‌که‌که‌و، بی‌ ق‌یل و بی‌ مه‌که‌ر و زۆر سا‌ده‌ بوون. من ته‌نیا دا‌نیشتی‌بووم. پاسه‌که‌ش هه‌ر به‌س چه‌ند کورسی به‌تالی تیدا ما‌بو‌وه. مه‌نال هه‌رو‌ر‌مه‌یان کرد و کورسی به‌تالیان پر‌که‌رده‌وه و هه‌ر به‌س په‌نا‌ده‌ستی من چۆل ما‌یه‌وه. به‌ ده‌سه‌رۆکه‌یه‌ک لا‌چا‌وه‌ هه‌لقه‌ر‌جا‌وه‌که‌م دا‌بو‌شی و به‌ ده‌ست و به‌جا‌و بانگ کردن، نه‌هاتن. نه‌هاتن که‌ نه‌هاتن... نه‌هاتن که‌ هه‌یج! به‌گه‌ر وه‌ک بی‌سا‌و‌کو‌ژ کیشیان بی‌نی بی‌، لیم پرینگانه‌وه و لیم دوور که‌وتو‌وه، مه‌نال هه‌میشه‌ بی‌ تا‌وانه؛ «خه‌تی خوار هه‌ر له‌ ژیر سه‌ری گای پیر دا‌یه». به‌لام هه‌مووی هه‌موو‌شیان وایه‌ن، ر‌ه‌نگه‌ تبه‌یناندا هه‌لکه‌ه‌وێ نینسانی به‌مانا نینسان. نه‌رێ به‌لێ ئه‌م حه‌یا‌ته‌ش له‌و یه‌که‌دانه‌ هه‌لکه‌ه‌تو‌وانه‌ نه‌ی و خ‌وای عه‌شق بۆ منی نا‌و‌اره‌ی به‌ر‌تشان‌ی حه‌واله‌ نه‌که‌ردی؟ به‌شکه‌م له‌وان بی! ده‌جم پتی ده‌لیم کتیم و چیم... ئه‌وه هه‌ت و ده‌ستی ناره‌زوومه‌ندی گه‌رم و بوو به‌مه‌یبه‌ سو‌کنا‌یی دلی نا‌واره‌م!... خۆ دنیا خ‌ا‌بو‌ونا‌ی!... ده‌ست‌کی کرده‌ سا‌یه‌بانی به‌ر نینگای چاری و ر‌دتر سه‌یری کرد. زه‌رده‌ی هه‌تا‌وی ده‌مه‌و ئی‌وا‌رێ خۆی له‌ به‌ژن و بالا‌گه‌ی ها‌لان‌بو‌وه. شه‌نی فیتکی به‌ری ز‌ریش ده‌گه‌ل تا‌نا‌ی ق‌ژ و بسکه‌ زه‌رده‌که‌ی خه‌ریکی گه‌مه‌ی لوولان و خ‌زین وگه‌زین بوو. ورد چاری تی بری. هه‌ر ئه‌م دوو چا‌وانه‌، ر‌ه‌ژانه‌، ر‌ه‌ژ نه‌بوو به‌ دی‌بان جا‌ر رای نه‌گه‌رن و پتی ئێ نه‌گه‌رن. ئه‌و ده‌م که‌ له‌و‌لات بوو، ئه‌و چا‌وانه‌ به‌دی‌هن و دی‌ه‌نگای دیکه‌وه‌ به‌ند بوون و‌شتی تریان بی‌ ده‌بیندرا! چه‌ک و چی‌ا، خه‌لکی ر‌ه‌ش و رووتی ره‌و‌یی ده‌ستی زۆردار، ک‌ه‌سا‌سی، ئاسازی، نه‌خۆشی، کو‌شتاری به‌کو‌مه‌ل و زۆر شتی تریان ده‌دیت. له‌ که‌نار به‌سته‌ و دا‌وتنی می‌ترگ و لا‌پال و ن‌واله‌کانی مه‌یله‌ندی هه‌لسو‌رو‌انی سیا‌سی‌شیدا، قه‌ره‌ و جو‌وتبه‌نده، سه‌گ و شو‌ان، که‌ر و گا‌وان، کار و به‌رخ، شه‌گه‌ل و می‌گه‌ل و گا‌رانی بی‌ ده‌دین

میگنل و گارانی پی دلاقی. جار جار شایه بکاتی پشودان و حسانهوه، هر نم دوچوانه، له دم چم و رویاره کان، له ژیر سایه درختان، له هیوان و بهریلای بنکمی پیشمهرگه له مزگه تکاندا بوسه دپری کتیبسه سره بره نهماره کانی مارکس، نینگه لیس، لنین و هیترا دهگه پان. هیزی کار، به لاش بونی رهنجی باسک و بالی هیزی کار، روت و رزی بیترحمانهی دسمایه، یه کم چه خماغه کومونی پاریس، زال بونهوهی کوزه بستی، زال بون و زال بونی سرمایه بوسه هموو دنیا، تشنه نای سرمایه، به تالان چونی سرمایکی بازاری فرژ و کانگاکانی ژیر زوی و سرزوی، شهری دابش کردنی جیهان، زنده بایی، سه قامگیر بونی نیمپیرالیزم، شورش مهنی نوکتور، دیکتاتوریه تی سور، ورد و خاش بونی کرتکار، بیناز بون و بهسته زمانی جینی بن دست و زور شتی تریشی پی دخوتندرایهوه. هر دهگه له نم خوتندنهوانش، له دور و بهری خوتدا پتی دهبنی که چلون هنده دست و پی سپیلکه به کی قهت نازار نهادهی نان به نرخی پوز خوز، به سپه سپ و جیره جیم خوز له قالبی کرتکار و زحمه تکیش هله ده کیش و له هوت پشتهوه خوز دهگه به نهمه پیشمهرگه کانی به لشمویکی سور. گهرمه بازاری هژاری و خوز به کوره هژار قه بلانگن، نهمیونی و جلکی شر پوزشینی هه بهم جوته چوانهوه دهبنی. نم دور چوانه ورد دیان خوتندهوه و ورد له هموروش خورد دیونهوه. عیبی هره مهنی خاوه نی نم دوچوانه له ژانیدا، هر بهس نم وردینیهه بور. گهر بهم جوته چوانه ورد لهشت خورد نه بویهوه و بهم تهرتیهه موی چه مگی له ماستدا نه بیبیهه، توشی و توشی نم شقامگه ردی و ناوارگی و دهر به دهریهی ولاتی ساردی سوید نه دههات. هرچی کردی هر نم وردینیی و سرخجانه قوره قوره بوو که پتی بهم نه هاتیهه دا هینا. یه کم پوز که لشار بوز شوش هاته گوند، دهگه هارپی «دارتاش» دانیش. هارپی دارتاش ورد سهری کرد و نوری ورد خوتندیههوه. هارپی دارتاش لئی هاته پش، بای له گه روو گرت و لئی پرسی :

« بوز هاتویته دهر... مه بستم، هژی چی بوو دستت له پیشی ناموزاری و ماموستایه تی هه لگرت ...»

[دلدا ناهرنی بوز هارپی دارتاش نارد. به لای خزینهوه گونی «خا قه زاکهت هارپی دارتاش! کواته توش هر رهک هوشی مینه که ژیبیهه تام، لاگر و لایه نگر زانی و زانستی و، سدرت تیدا بچی ناهیلی یه کدم درس و مه کتیب و فیرگه له جهرگی شوزشدا له دست بچی! ا پرسیاره که به پله پری و ورلمی دایهوه :

« له شاخ باشر به کار دیم، پیم وایه به ره هم باشر دهبن. له شادا، سیستی راهنجان و پهره ده کردن کلکی کهرانه و خدک به رهو کهریم و گوتلپاریم دها. من ناخوارم له مشتی خاوه ندانی له خوتاییدا یسه کورته کی سرکوتانهوی زانست و خه لکم به دست کهرین. پیم وایه، من له جهرگی شوزشدا بیم باشره؛ به ره هم سرت چندان دهبن و به فیرزناچ. من خوم دهر بیر و باوره کم دهریم و یه کدم پاناوستم. بوز شوش دهمه هزاریش، ناروق رش و شینی بوز دهریم... زور زار نیم، به لام کهمیش نیم. له میتره ناشانی تاریخ و فلسفه هم... قسه له دهمدا پری و تپی راخوی :

« له نیمه کنی دناسی؟»

[کنی دناسم؟ نی! نهمه چی بوو؟ هارپی دارتاش بوج نم پرسیاره له دم دهریهی؟! هارپی دارتاش له هم سو مه لیه دا به نیتوانگه. به بلزن و بالا خوش نه نامه و به جهسته پشته و به رخت و پیلار ته یاره. به ریس و چاوسوری ریک خراویه، پردی شوز بولایی نیتوان سرور خاری تشکیلاته و هومندی شوشی سور. نهی خوز بیواتکی نهوتو سیاسی نایه به دور له ژیریتی بی! هله وهری و چهرت بیژی و دم به ههلق معلق بون، شیاری بوز بیگانه. نهخیر واییه! هارپی دارتاش نم عیبیه تیدا نییه و لئی به دورره. پنگه هر لهم کاته که روو به من دانیشتوره و من دهوتن، دهمی پر له پرسیاره روو به یه کتیک تر گرتیت و له پتی بیتلی نه هتیهوه و وت و ویزانی له گه لدا بکا...]

« گوت له نیمه کنی دناسی، بوج بیدنگ مایتهوه! »

وهخ هاتهوه و هیدبانه گوتی: « چی پیشمهرگی که لهم ناچه به دان، زوره بیان دناسم... »

« من دناسی؟! »

« به لاتی توش دناسم، به لام تو، له پتی چاری قام و نه قلهوه دناسم... نیتوانگم گلمی بیستور، به لام هه نوکه باشرت دناسم. »

هارپی دارتاش زوی کوه ته سر لیتوان. ههوی دنگی نهر متر کرد و لئی پرسی :

« دهگه کتیب و خوتندهوه چونی، چیت خوتندزهوه؟! »

« نالیم هموو، به لام به شیک له تعهنم له نیتو کتیب دابوم و پیشه و کاره کشم هر له خه ته دا بووه... »

« کتیبی چونی... هموو کتیبیک ناربان کتیب، به لام زور کتیب همن که شیاری یه کجار خوتندهوش نیی... »

« راسته... وایه! منیش له گه لیم... منیش گلمی کتیبی بو ده لئی بی سر و بی سره نجام خوتندزهوه و کاتی خوم پی کوشتون، به لام نوان هی دوری زور بون، له میتره له خه ته دور کوه توه توه... ده کری بلیم، لهوتی دهستی راست و چه پی خوم ناسیوه و هاتومه تاو جغزکی رامیاریهوه، سوروی خوم لهم کتیبانه جیا کردزهوه. ناشقی فلسفه و تاریخ و عیلمی کومه لاسیم و هر نهو کتیبانهش بون که نم زینه بیان خستومه ته بهر... نه گینا... »

« نه گینای، چی؟ ... بوج بی دنگ بویت؟! »

« نه گینا منیش له شار دا خهریکی خانو ساز کردن و، کهرن و فرژشتیان دابوم و هه گبهی خوم پی بهر ده کدن... »

« ژن و مندالت ههیه؟! »

« نه! ... نیمه، چهلن زوره، ژن و مندالاریش کاتی خوی ههیه، به لیم نییه، کاتی نیش ده گاتن... »

ههشم بویه پتگاهه هر نهو پتگاهه ده بو که نیتسا گرتومه ته بهر... به لام نیشی به به برنامه پی باشره. نیش و کار که به برنامه له ژیر دا نهرژرین، توشی هه لنگوتن دهبن و گرتی به دوا دا دیت... »

« مه بستم!... من لهعت تی نه گیشتم. تو بیت وایه هموو نیش و کارتیک هر دهبن به برنامه پی به برنامه بوز دانه زاین، نایه؟! »

« به لاتی...! »

« کواته من هه لم کردوه که ژن و مندالم لشار دا جتی هیشتوره؟! ده بویه به دیار مال و مندالهوه دانیشتم و له جتی نه جیمیم! نهوه که من کردومه و زوره هی هارپیتانیش کردویانه، چونکه دهگه روحی به برنامه پتیزی نیتوه یه ک ناگرتتوره، به ره هه که توشی هه لنگوتن تی؟!... نهی من نم کردبایه و هارپیتانم نه یان کردبایه، کنی بی کردبایه؟! من دانیشم و نوان دانیشم، نهی کنی هستی؟!... »

« نهخیر... نهخیر! هر بهری بهرانهوه نیاز و نه زوری من نییه و نایه... مه بستی من شتیک تره... قسه کم، تو و نهو نهوی تر ناگرتتوره. مه بستم هر خودی خوم و بس. له میتره من خویلی نم پتگاهیم و هموو شتیکم له بهر تیزکی نم تغه نگهوه میزان کردوه... له میتره... زور له میتره... »

« له میتره؟!... تعهنم چنده و چنده ساله بهم هه وایهوه بهندی؟ »

« بیست و شش ساله دهریم و پینج ساله بهم پتگاهیهوه بهندم »

« پینج سال لهسو بهر!!... نهها! واته نهو دم و کاتهی گهوا من وستا کارتیک دست و پی قهله شویکی نار نم کومه لگایه بووم و چوار دیوار و هژده و مالم بوز هژاران پتکوه دنا؟!... دهبن نهو دم تو چی بوویت و چیت کردیتی...! »

« منیش له سرچارهی سونی را نه هاتوم هارپی!... له هاوندا فععلایی و کورهی خشت پتیزی دهستی راموسیم و له پاییز و زستان و بهار انیشدا سرگهرمی درس و کتیب بووم... رهنجی هاونانم کردزه پرتورک و پینوس و کتیب، پیم خوتندون و لیم خوتندون. به لام نیاز و نه زوری من بهرایی بهر، هه لسنگانگن و نرخاندنی ژینامه کان نییه و نایه. پیم وایه هر کس له ژینی خوتدا سر بهسته ج پتگاهیک بوز ژان هه لده برتری و چی دهکا. هر کس به پتی جهوهی سرورشتی خوی پتگاهیک ده گرتیه بهر و له پیشه یه کدا سر ده که وتی. له پاش سهری میتشکی کار و به برنامه یه پوزانهی هر که سیکشدا، نیاز و

نزد هریاک خوتووه و هر نم پاش سوری میتشکانشن که کس و کسان بهرو نیده و نیمانهگان هان ددهن. هندیک هتا ناخری تعمن کوی دهکهنوه و هر بهپاره و درلو بازن. هندیک قشعنیسان و زرتیوژمن و هر بهنیو و نیویانگی خو دهنان و هممو ناکار و رفتارتکیان هر له خرمعت راگرتتی نم دهوله بوشه دایه. جهماعه تیگ پتاس و پتینی راستهقیمن و خو دهبور ناماچی خو دهریتن. دستهیک نانی فیشکان دهنن و کلاکان دهنن. دستهیک خو بهختکمن و کلاکان ههلهگرنهوه و توخم و توی زوزداران دهنهوتیتن. تز وستا کارتی دست و پنجه قه لشیو یوی و بهم پتگایه دا هاتوی، منیش ناموزیاریکی دوس و فترگه یووم و نم پتگایه هم هلیژاردوه. تز بال و باسکت له ناو قور و دار و بهردا خستوته گهر، منیش میتشکی ناو که لگلم له کتیبیدا هیتاوه ته سهر. بهلام هه نووکه هر دو کمان پتگایه یک دپیتوین و گزوپانیکمان له بهردمه دایه. نم گزوپاننش پتگایه کی دور و دریتی به بهروویه و له پتچ و خعمه کانیشیدا گلپک مغز لگمی تاقیکردنوه ی له باخدا لایه...»

« بهلئی... شویژ شمه نغفرتیکی مهزنه و پتگایه کی یی غایهت دور و دریتی لایه بهردمه دایه : داییشوایی شمه نغفرتی شویژ درتیخایمن، هممو یان خاوهی یک تین و تاقهت تین و هممو یان هتا ویستگی ناخ دهگل شویژ نایمن...»

« نهوه قسهی ماموستایه کی مهزنه و راسته. بهلام کسانیکیش هه که له شمه نغفرتی شویژ شدا خور دیان بانوه : شمه نغفرتی شویژ پرا و بو کوئی پرا، خوتووی ناو بیشکمی شمه نغفرتی، کهرکی خوتووی و هوساری خوتیشیان له دمس دایه...»

« بهلام بلئی بزانه دنیاه کی نیمه ژوژ دپینی... نم گشته خعت و پتیا زانهی که له گزوپانی سیاستدا ههله مسوریتن و دلا مسوریتن، چونیان بو دچی و لیکدانهوت چیه لیتیان؟»

« له مه بهستی نم پرسیاوت تین نه گیمیم... نازانم چیه مه بهست، بهلام نه گهر مه بهست مه له بندی فکری و دنیا بینینی سیاسیمه، من ناگایانه و شاره زایانه نم پتگایه گرتوته بهر. پتیم وایه نم پتگایه ژیرانه ترینی پتگایه هه نووکه ییه و بو زگاری خه لکه که مان هه ستاوه تین... بو سه ییش نازانم، بهلام هتا نم پروناوه خاینه بهم جزیه دا رابیریت و بهسوتنگی ناپاکدا پئی کل نهکا، من پتیاواریکی توند و تونل و قورس و قایی نم پتیاویم، کورت و کرمانجانه تر تین پتیم که من به هممو وجودوه دژ به دهار وشکی و خز بهرستیمه و قهتیم یی واییه ناسمانی سیاست قه لشی تین کهوتووه و پتیاواریکی نیمه به تاک لئی زاوه. رهگ و پشوی هر دره ختیکتی سیاسی که له ناو دریا خه لکه دایه و سایه به سهر خه لکهوه یی، دوی، رهگ و پشوی درهختی له ناو دره کو توو، زوز ناوی...»

چهند سهعات له چهند رژژاندا دایشتن و هممو قسه کانیان کرد و ناخر سهر به پتشمهرگه وره گرا. که یوو به پتشمهرگه و نانی پتشمهرگایه تی خوراد، چاره ساغ و یی نازاره کانی له هممو دم کراوتر کرانهوه و وردتر به هممو شت دا هانتن. زوز شتی ناشرکا، دیانی نادیار، گه لیک ههله، لیکدانهوه یی ک، بوچوونی ناراست، بهسلا داکوتن و بهولادا هانتن و گه لئی شتیاان خوتنوهوه. هر له دنیایی تئ و له گونده کانی ژیر دسه لاتی پتشمهرگایه تیتیدا، فرمانی په تکرانهوهی کونه پتیاوی پر له ههله یان یی بئیرا، فرمانی پشت گوئی خستنی خه لک و نیش نه کردن دهگل جووتکارانیان یی خوتندرایهوه، فرمانی بهر زکرانهوهی چه کوش و مه کینه و کارگه، نرم کردنهوهی داس و پاچ و خاکه ناز، له چه ک بو کتیب، له کتیب بو چه ک، هر دو کیان، هیچ کامیان، نم لا، نهولا... دیان و دیان شتیان یی دیترا، تنانعت چی نعا نهو دنیا شیان یی بدینری. که له مهترتیز دا پتکا و بهلا داکوت، کس به ههروای مانوهی نه بولامل و لاچار و لاشه و یلکه یه کی تهراو ههله کابوو. ج له چنگالی نمانی نه ستاندهوه؛ دکتور (د) دهیگوت که هر هومیدی مانوهی خوی یوو یوو. نغرد و هه ستاوه که هه ستاوه، هه چهند که شیرزی نازا دیتیاوی سله یی لئ دکرده، بهلام نهو گونی به جوانی و پتعیاییهوه نه یوو، هومیدی هر مابوو؛ که هومیدی یی نعا و پتی لئ به ستر، دستی هه لگرت و روری کرده دهر. له دهر رژژ نه یوو هر نم چاونه، به دیان چاره یی نه گرن و مابویک سهرگردانی نه گهن. هممو رژژنی کرگاری نعه یوو؛ رژیشتن، توند کردن، ستوپ کردن و راورهستان... رژیشتن و توند کردن به دستنی دلی یوو، راورهستان رستوب کردنیش به دست چاره کانی یوو. نهو خوی چی به دست نه یوو. به خسیری دمی ناره زووی لئ و بهستی

روانیی چار یوو. هه رچی چار دیتیاوی، دل گرووی بو دگرت. له دست نم دل و له چنگ نم چاره هیچ نوزره و نارام و هه دایانیکتی یی نعا یوو. کتیب و خوتننهوهی نیستاکمی هر نم رژیشتن و ستوپ کردنه یوو. نهوی خوتننهوهی و نهوانی که دی دیتن، خراکشیان یک ندههاتنهوه. کرتکاری مهله که میتشکی سردمی پتشمهرگایه تی چی یوو و کرتکاری بهر چاری نیستاکمی چیه؛ هممو شتیک به قه درایه عهزز و عاسمان جیاواریان له مابین دایه. ناخیکتی کیشا و ههنگاریک بهرو دوا داگهرا. له بهری رژژاوی شقاهمه کهوه دوری نازدارتر هانتن و دهگل دهنکه شوخه که می نهوی بهر شقاهم یوون به سن. هر سن، دم به قاقای مهستانه و چه کدارانهوه یو به یک چوون و باوشیان به یک دا گرت. هر ستیان هه گبه و جانتا کانیان له بهر دم دانا و چاره یوان مانوه. نهویش له بهری شقاهم، تنیایه کی تنیایان هانتن؛ نهو خوی یوان نه چوو، بهلکه گیانی تینوری له پتی چاونهوه بالی گرت و ناریتنهی شنه یوان چوو. بهلام چی یی نه چوو تر زمبیلنکی ناخر موزیل هات و له بهر ده میان رابگرت. هر ستیان دم پری حیلکه و تریقهی ههوس بزین سوار یوون و جیتیان هیشته. شقاهم و گزوپاننه که بهر بهر نارام و یی هاموشوکر دهبوو. نیواکه، نیواکهی رژژی هه یی یوو، دانسینگ و سه ماگه کمن پراپری دهنکه نازاره کانی و هر له نیستاره هتا نیویه شو، هممو یی هر گهرمی بادان و گهوزین و خریق. شو درهنگانانیش، هر دهنکی له باوش خوشه ویستیک دهنن و دورو له تنیایی، شو به رژژ دهگه یینن. نهوان سه کمشی هر سرخوشی شوی پتیشتن؛ ههله دست، جانتا کانیان دهکهنوه و چلکی جهمام دهر دیتن و شهکتی و لش گرانی به ناو داددهن. شوی تر و شوانی تریش هر نعه یه کار و کرگاریان تنیایی ناخوشه و نای هینتی تنیای برین.

له شقاهم تپهیری و هاته هر نهو شوتنه، که ده میتک پتیشتر سن چه بکه گولی په معنای لئ چه قیموو. یوون بهرامی عهتره کانیان له ههرا دا هر مابوو. له قولایی سینه، ناخیکتی به ههرا دادا. ناخی سینه نهو و عهتری سنگ و مسمی نهوان لیک هالا و یوو به گولی ناخ. کناره و کناره، به رژژی رژژاندا هه لکشا. هر نهو یوو که به تنیای یوو.

وهلام

م. کۆمهی

کاکه «هیدی»، ههستان سهبارده به گۆقاری گزینگ (پلئی وای) ژماره ۴، ل ۵۱، هاوینی ۹۴) کوردانه و فهرهنگ دۆستانه یه و، تپینیشستان سهبارده به «ش، یش» یش به جیتییه، بهلام بریارتان به شاربه دهر کردنی کاکمی بهر پتیه بهری گۆقار یو ولاتی عهجه مان (هه رچه نده نیستا خوی زور لهوه دورتره که ئیوه بۆتان داناوه) ناره وایه چونکه، رویی نامهی نهو تنهنا له ئیوه نییه به لکوو، له گشت کوردیکی فهرهنگ دۆسته.

من زۆرم حهز له دیتنی شانۆگه ری یان خوتننهوهی چیرۆکه به دیالیکتی موکری و چیرۆکی تاییه تی لیتوه ده گرم، بهلام نهوه ناگه یه نیت چاو له شتیه نووسینه کانی تر به پۆشم چونکه، هه رکه سهوه حهزتیکی هه یه. تامی دوا قۆناعی رووباری درتیه هه مان تامی ناوی سه رچاوه که ی نادات چونکه، له نیوانیاندا چهندها جۆگه له ی له تامی ناو جیاوازا، تیکه لی ده بیت و له نه خچامدا تام و چیرۆکی تاییه ت دیته بهر. زمانی کوردیش پتیکه اتوه له چهندها دیالیکت و لقی دیالیکت که بوونه ته هوی به هیزبوونی زمانه که. نه گهرچی به داخوه سنووری دروستکراوی جوگرافی و رامیاری، سنووری دهروونی خستوه ته نیوانیهوه.

بابیتیه وه سه ر باس، بۆچووتان بۆ «دۆ» جوانه. له پالپه شتی نهو روونکردنه وه یه دا دلیم. له هه ورامان و له ناو ختیه جافه کانی گهر میان دا، له بری کچ یان کیش، «هویت» که زۆر نزیکه له doxt ی په هله روی و، «کمی، کهناچه و که نیشک» به کار دیتن که نزیکه له kanéçak ی په هله روی یهوه و پتیه دچیت هه روو سه رچاوه له زمانی ناقتیستی یهوه و ده رگیر این.

- «شه‌ونم ئەمڕۆ بۆم رۆژێکی زۆر خۆشه و یادگارییه‌کی قه‌شه‌نگی تیاپه؟»

- «رۆژی له‌ دایکبوونته؟»

- «نه‌خێر»

- «ئەئێ چیه‌؟»

له‌سه‌رخۆ ده‌ستی خسته‌ سه‌رشانی و ناویزانی بوو.

- «ئەئێ له‌یاداد تێیه‌ سالی پار وه‌کۆو ئەمڕۆ تۆ بووک و من زاوا بووم؟»

- «بەلتێ.. بەلتێ چاکم له‌یاده، چۆن له‌یادم نییه‌؟»

- «ده‌با بۆ یادگاری و بۆ یادێ ئەو رۆژه وینه‌یه‌ک بگرین.»

زۆر گریا، چاوه‌کانی دوو ده‌ریه‌ند بوون و وشک بوونیان بۆ نه‌بوو، ده‌ریه‌ندیکی بێ به‌ریه‌ست، به‌لام ئەفسوس که‌س هاواری نابیستی، هه‌موو له‌شیرن خه‌و دان و خه‌ون ده‌بین، هه‌ر به‌راستی وادیاروو جگه‌ له‌و که‌س هه‌ناسه‌نادات! «ئەئێ بۆ که‌ستیک جووله‌یه‌کی لێوه‌ناپه‌ت؟»

چوووه‌ ژێر لێفه‌که‌یه‌وه، هه‌تلنجی هات، به‌ نه‌سپایی له‌ژێر لێفه‌که‌وه ده‌جـوو لایه‌وه، بایه‌کی سارد وه‌کـوو دوو پشک چزایه‌ گـیـانه‌ ئاره‌قاوییه‌که‌یه‌وه، خۆی گرمۆله‌ کرده‌وه، زیاتر هه‌تلنجی هات، به‌پرتاو له‌ بـن لێفه‌که‌ ده‌ریه‌ری و له‌ناوه‌راستی رووره‌که‌دا که‌وت، رشایه‌وه، رشایه‌وه، رشانه‌وه‌یه‌کی تال، تال وه‌ک ژه‌هری مار، دوا‌ی تاوتیک دووباره‌ هه‌ستایه‌وه و چوووه‌ ژێر لێفه‌که‌ی، له‌رز جه‌سته‌ی داپۆشی، دانه‌چۆقه‌ی پێخست، زۆر نااسایی هه‌لده‌له‌رزێ.. ده‌روونێکی کۆوره‌ناسا و جه‌سته‌یه‌کی سارد، رێک وه‌کۆو مردوو، دوا‌ی ماوه‌یه‌ک هه‌تور بووه‌وه، سه‌ری له‌ لێفه‌که‌ به‌رز کرده‌وه.

- «هه‌ر ده‌بێ پریارێک بدم»

- «به‌لام چۆن؟»

ئه‌مجاره‌یان نه‌شله‌ژا، له‌سه‌رخۆ و به‌ وره‌به‌رزیه‌وه: «به‌یانی به‌راشکاوی پێشان ده‌لتیم له‌ت له‌تم که‌ن مێردی پێناکه‌م... با برای ئه‌ویش بێ... ده‌زانم، به‌لام هه‌رگیز ناتوانم که‌ستیکه‌ که‌ خۆشم نه‌وێ بیکه‌م به‌ باوکی ئه‌م مه‌لۆتکه‌که‌یه‌.. یان هه‌ر شه‌و ناکه‌مه‌وه!»

زۆری به‌زه‌یی به‌ مه‌لۆتکه‌که‌دا هاته‌وه.

- بۆ ده‌بێ تۆش ئه‌م رۆژه ره‌شه‌ ببینی؟»

- «ئەئێ نه‌ده‌بوو تۆش وه‌کـوو مه‌نالانی دی به‌نازی دایک و باوک که‌وره‌بی؟»

- «ئەئێ ئه‌وه‌ نه‌کرا به‌ نازی باوک که‌وره‌بی؟ خۆ ده‌کرێ له‌ نازی دایک بیه‌ش نه‌بی؟!»

- «.. به‌لتێ ده‌بێ، بۆ نا بێ؟»

له‌دوا‌ی تاوتیک رامان له‌ مه‌لۆتکه‌که‌، به‌ زاراوه‌یه‌کی توند و به‌زمانیکی هه‌شتا تاله‌وه‌ گوتی:

- «ئەمن جگه‌ له‌دایک پریار بێ بېمه‌ بابیشت.»

بێ ئه‌وه‌ی هه‌ست بکا بزه‌یه‌ک هاته‌ سه‌ر لێوه‌کانی: «چی ده‌بێ با بێ». ماچیکی کرد و، گوتی له‌ قووقه‌ی که‌له‌شیرێکی دوور بوو، دوا‌ییش خه‌ویکی قبول هه‌لپه‌لپه‌وشی.

سلیمانی: نیسانی ۱۹۹۳

* کۆپله‌ شیعریکه‌ هی شیعریکی «مه‌ها‌باد قه‌رده‌اغی» شاعیره.

٢ هۆنراوه‌ی سوێندی

وه‌زیرانی: هه‌مه‌سه‌نید هه‌سه‌ن

پێر یه‌کرکیست

خۆشه‌ویسته‌که‌م
وه‌کۆو دارچواله‌ی گولکر دوو وایه
ئەئێ با.. به‌ نه‌رمی گۆزانی به‌لتی
بۆ جوانییی بالایی.

خۆشه‌ویسته‌که‌م
وه‌کۆو دره‌ختی چواله‌ی گولکر دوو،
رووناکه‌ و بیه‌گره‌د.

به‌ته‌نیا هه‌ر تۆ ئەئێ شنه‌ی به‌یان،
ده‌زانی ئەو چه‌ند دل‌قێته‌ و جوان.

خۆشه‌ویسته‌که‌م
وه‌کۆو دارچواله‌ی گولکر دوو وایه،
کاتێ تاریکی چوار ده‌ورم ده‌گرێ،
هه‌ر ئەو ده‌توانێ،

به‌ده‌نگه‌وه‌ بێ.

نیانی قێرلین

ئەوین دیت و ئەوین ده‌روا
که‌س ناتوانێ یاسای ئەوین لێکداته‌وه.

من ده‌مه‌وێ زستان، به‌هار،
هه‌موو رۆزانی ژبانم له‌گه‌ل تۆیم.

تۆخواوه‌نی دلی منی،
منیش خواوه‌نی دلی تۆ،

هه‌رگیز بواری نادهم دلت بیه‌ته‌وه‌ لات،
خۆشه‌ختی من شادیی تۆیه‌،

خۆشه‌ختی تۆش به‌ختیارایی من،
گریانیشت گریانی من.

ئەوین ئەوه‌نده‌ به‌هه‌تزه‌،
سه‌ری بۆ هه‌یج نه‌وی ناکا.

گول له‌ زه‌میینی سه‌خته‌وه‌ سه‌رده‌ردیتنی و -
وه‌کۆو هه‌تاو،

شاهال به‌سه‌ر ده‌شتی تاریکدا ده‌کیشتی.
تۆخواوه‌نی دلی منی،

منیش خواوه‌نی دلی تۆ،
هه‌رگیز بواری نادهم دلت بیه‌ته‌وه‌ لات،

خۆشه‌ختی من شادی تۆیه‌،
خۆشه‌ختی تۆش به‌ختیارایی من،

گریانیشت گریانی من.
گریانیشت گریانی من.

تاراوگه

سیامهند شیخ ناغایی

پاش شش مانگ سرماو سۆل، نەوی پۆژی تاو بانیککی خوش بوو؛ ناسمان سامال و، وژۆ به تیشکی زیرینی سروشتی پازاند بۆوه. لەمیتێر بوو تاسە پۆژیکی نارو دلگیرو جوانم دەکرد. لە مال و دەدرکەوتم و هیندی هیندی بەرەو لێرەواری نزیك ماله‌کە خۆم هەنگاوم هەلگرت. بەسەر تووله پتی نێردارستانە کەدا درێژەم بە پێ پێوانەکم دا و لە بەستینی گۆلی پشت مالان خۆم گرتەوه. نەوسا بۆ لای کۆخه‌یه‌کی چۆل چۆم کە بۆ هاریان مەله‌وانان جله‌کانیان تێدا دەگۆزی. خۆز بەره‌هه‌یوانی ئەو کۆخه‌یه‌ی خستبۆوه ژێر تیشکی زیرینی خۆی. دلم نەهات ئەم شوێنە دلگەر جێ بهێتلم. لە سەر لێواری سەکزی بەره‌هه‌یوانە کە، روو بە گۆل و خۆزە تاو، لاقم شۆز کردەوه نێو پەلستیکی نەرم و زۆردو بۆی دانیشتم. بەستینی بەری من رووتەن بوو، بەلام دوورو بەرم هەتا چاو هەتەری دەکرد، دارستان و نار و بەستەلۆک بوو. بە تیشکی گەرمای وژۆ و گەبشتی بەهار، سنگی سەهۆله‌کان گولمێکی ناسکیان لێ نیشیبوو...

سەرم هەلبێرێه لای دەستی راستم، "سی" یەکی تەنیا، چەند هەنگاو نەولتری من، لەسەر بەستەلەکی گۆل دا، سەر دە ژێر بال، بە بێن هەست و خوست لەسەر لاقێک هەلکۆرما بوو. چەند سەد مێتر نەولتریش، لەو شوێنە‌ی کە سەهۆل توایوو نەوه، بە سەدان ماسیگر، قاو قیژیان بوو. بەلام سی یەکە نەوه‌نده بێ جووله بوو هەر دەتکووت خۆنی دە لەشدا ناگەپێ و لە جێ رەق هەلاتۆوه. سەرم داخست و بێ یەکم دەنیو پەلسی وردی بەردەم وەرداو لە گەل خۆم و سروشت کەوتە ناخاف. بێرەکانم بەدوای ناوانە وەدی نەهاتوو کاتفا هەله‌ودا بوون. بیری نیشتمانەکم و سروشتە لێقه‌ومارە کە لەشیان دەهزی ناژن دەکرد. بە خەیاڵ سەیری ئەم دنیایەم دەکردو دەنیو گەشتی بێرە کاتفا خۆم لەنیو دنیایه‌کی مەنلو نارامدا دەدیت کە بەتەواوی لە دنیای نیشتمانە کە من جیاواز بوو. نینسان و ژینەوه‌ر، دار و شاخ، گۆل و خاکمان بەگشتی لێقه‌ومارانی چاو بە حسرت و داخ بوون کە وەک پاپۆزێکی سەرگەردان لە نیو ئوقیانوسێک دا بە دەست تۆفان و شەپۆله بە تەوژمە‌کانەوه هەر جارە بۆ لایە ک بەرز نەوی، دە جۆلان دا بوون...

دیسان پێم دەنیو پەلمە زۆردو نەرمە کە پێش خۆم وەرداوه و بە نووکی بەنجەم هیندیکم راستەو پاستەکرد، پشتم راست کردەوه چاوتیکم گێرا. بۆلێک کۆر و کچی جوانچاک بە سەر لێواری گۆلاوه کەدا جوت جوت، بەدم گالته و گەپ و پێکه‌نینه‌وه، سەریزوانه و بێ ناگا لەتەنگ و چەلمە‌کانی ژبان بەلای مندا تێدەپێن. چەند هەنگار بەدوای نەوانەوه مێتریکي نامال گەراووه، کە دیار بوو، بۆ نەوهی خۆی لە خەم و خەفەتی ئەم دنیایە دزی بێتەر، یەک دوو نیشکانی مە لێ دایێ. نەمەشم بەوه‌وه زانی، کاتیک لێم نزیك بۆوه، تۆسقا لێک سەر خۆشم هاته بەرچاو.

کابرا کە چاوی بە من گەوت، نیشتیکی گرت و بە روویه‌کی گەش، چاوتیکي تێو بەریم. نازانم لەو کاتەدا چ هیندیک بوو کە منی هاندا لەخۆوه دەستیکی بۆ لا هەلێنم و بەو چەشنه‌ رێگای ناشایی لە گەل دا هەموار بەکم. کابرا بە دەست بەرز کردەوه کە من، دەمی بە خەنده‌ کرایه‌وه نەوسا بە روویه‌کی خوشی تێکەل بە

په‌رامه‌ندییه‌وه بۆ لام هات و گوتی:

– هه‌وای نيمه‌ژ تايه‌ته!

– بەلێ وایه، تیشکی ئەم تاره‌ جهسته‌ی پیاو دەبووژتیتەر.

– راسته، مارویه‌کی دوورو درێژه‌ چاومان به تاوو بانیکي نارو دلگر نەگەوتوه.

– ووه‌ه دانیشه، با نەتۆش بەدم ئەم تاره‌وه کەمێک پشوت بێتەر سەر خۆ!

– نا بەلێ، دانیشتن لەلای خەلکی ولاتانی وژۆ هەلات وەک تینی خۆزه‌تاوه‌گەرم و گۆر. بەلام نیشه‌ خەلکانی وژۆ نارو لەگۆرین سروشته‌کەمان ساردو سهرین. مەگەر نایینی زۆریه‌ی خەلک لەم قۆرنه‌ی ئەم دنیایه‌دا له یەک تەریک و دووره‌بەریژن؟

– وا دەر دەکەوتی زۆرت هاتوو چۆی لای خەلکانی ولاتانی وژۆ هەلات کردین؟

– بەلێ وایه. نەوه‌ی راستی بێ، دلای خەلکانی ئەو قۆرنه‌یه‌ له جیهان، ساریژ له خۆشه‌وستی یه‌و خوتیان گەرمتر له تینی ئەم خۆزه‌تاوه‌یه!

له قوولایی دله‌وه بەچاوتیکي پر له سەرنج‌وه تەماشایه‌کم کردو له رووخساری ژاگاره‌کە به‌وه‌ وا دەر دەگوت ئەم نەوه‌ی ناده‌ش وەک من به دەست خەفە تانەوه‌ پەنج بکێشێ و پەشەبای خەم و خەفەتی لەشی نەمیشی تاساندا بێ. نەمویست دەدی له سەر دەردان دا بێنم و وام به باش دانا، باس به لای سروشت و جوانیه‌کانی دا وەرگێرم، بەلام جاری وایه‌ قسه‌ دێ و پیاو بۆی ناگەرتەر، گوتم:

– بەلێ، لەم ولاتەدا زۆر کەس تەنیا به‌وه‌ دەدی تەنیا بێ له غەریبیش گرانتره.

به قسه‌کە من تەمی خەم به سەر تەوتلی دا کشار گوتی:

– هەر بەراستی وایه، مرزلی تەنیا وەک مەلێکی بال شکاو وایه، هەرچی دەگارد ده‌ کریتنی ناتوانی بگاته جێه‌ک و... له‌پر قسه‌کە ی‌پ‌ی و به‌له‌ف‌زێکی دۆستانه‌وه‌ پرسی:

– بەلام پیت نەگوتم تۆ خەلکی کام ولاتی وژۆ هەلاتی؟

به پرسیاره‌کە دلم پر بوو، چاوه‌کانم فرمیتسیان تێ گەرا. زۆر زانم گرتی گەوتی و نەهاتوای بلێم خەلکی کام ولاتم و حەزێشم نەه‌کرد نازناری ولاتی داگیرکەرانی ولاتە کەشم لەسەر خۆ دا بێنم، هەر بۆیه‌ بۆ تاوتیک سەرم داخست و بێدەنگ مامه‌وو...

کابرا پاش هیندیک تێوه‌ راما، به‌ هۆگره‌یه‌کی تەواوه‌وه‌ دەستی لەسەر شان دانام و گوتی:

– حەق به‌ تۆیه‌ غەریبی ناخۆشه، حەوجن ناکا بلێی خەلکی کۆنی و له‌ کۆتیه‌ هاتووی، چونکه‌ من لەمیتێر تۆ لەم شاره‌ ده‌بینم و با بزاتم جارێکی دیکه‌ش پرسیمه‌ کە تۆ کوردي ولاتە کەشت کوردستانه، مەگەر وا نییه‌؟ به‌ دواي کەمێک بێدەنگی دا گوتی:

– دەزانی تاوتیک پێش نیشتا زەینم دایه‌ی، زۆر قوول له‌ گۆر ناگران را چوووی؟

– بەلێ وایه، بێرەم له‌ زێد و نارانه‌ وەدی نەهاتوو کاتفا دە کردوه.

– نەگەر دەزانی ناچه‌ هوی نا لۆزی بێرەکان، با زیاترت له‌ لا دا بێنیشم و هیندیکم باسی ولاتە کەت و نارانه‌ وەدی نەهاتوو کاتفا بۆ بگێژوه. چونکه‌ لەو وژۆوه‌ تۆم دیشو و چاره‌نووسی نیشوم بیستوه، هەر بێر له‌ خۆت و ولاتە کەت ده‌گەمەوه. ناخر من زۆرم له‌ باره‌ی ولاتە کەت تۆدا خوتیندوو تەر. باش دەزاتم کولتوری گەله‌ کەت زۆر غەنی و نیشو دلای نیشتمانە کەت سەد هینده‌ پتر به‌ پێترو ده‌لمە‌نده، مخابن هەر به‌و بارته‌قا به‌ش گەل و نیشتمانە کەت پەرشانە.

بۆ نەوه‌ی ولامی وەرگرتیتەر، چەند چرکە یەک به‌ بێدەنگی لێم ورد بووه‌وه‌ نەوسا گوتی به‌وه:

– سا نیشتا بۆم بگێژوه‌ بزاتم، دێه‌نی ولاتە کەتان چۆنه‌؟ ناخر من نەوینداری سروشم و هەر بۆیه‌ بەدترتایی سال له‌ دم ئەم گۆلدا له‌ گەل سروشت و جوانی یەکانی پایدەبۆرم!

ناختیکی قوولم هەلکیشار گوتم:

– ژووشکت دیوه‌؟

– نا بەلێ! ژینەوه‌ریکی درووایه‌یه.

– سا برا، من زۆر جازان ژووشکم دیوه‌ درووکانی لەشی به‌ مەه‌بستی جوان کردن لستۆتەر، کەوابوو دێه‌نی جوانی ولاتە کەم له‌ بەر چاوی من دەتاریف نایه‌! زێد، بوئی بوت پەرستانه. نەه‌مازه‌ شوێنی لەدایک بوونه‌کم، له‌ نیو دلای نیشتمانە کم دا نەوه‌نده‌ جوان و دلگەر، به‌ دلای من ناتوانی وینە‌ی ئەم شۆنه‌ ژیکه‌ لایه‌ به‌ سەر رووی

نم هرده بان و برهنه‌ها بدوزیده‌ه. له پشته‌وهی، هر وک نم شاره‌ی تو، گولتیکی برین و قوولی لئ
 هلکوتوره. ناوه‌کی به‌پیتجوانه‌ی ناری نم گولمی به‌راچومان نه‌ه‌نده روون و خاوتنه هر وک چاری قرژال
 بی خورشو له وه‌زه‌کانی به‌هارو هاروندا، به‌ستیتی گوله بچکولانه‌ی زندی من له‌بر هرژی حشیمت پتیه
 رتداری نیسه. شازنتی نمو گوله له‌ودایه، له هر چوار لاره چیا به‌زه‌کان بازه‌بان داوه، ناخ...! کوا نه‌یاران
 پتگا دده‌ن له سفر سنگ و لوکتی چیاکانی، کوشک و ویلیان بنیات بنیین و به دار و گولی رنکاره‌ونگ و
 بون خوش بی رازنینه‌وه جواتر و خوشتر له دهینی نم مه‌لبه‌نده‌ی لئ بکه‌ین. نه‌وسا له شانی راستی زنده‌کم
 دژتیکی قبول هلکوتوره روپارتنکی پتدا تیده‌په‌ئ و یارانی من به‌دولای پشویه‌ک نازای دا ده‌گه‌پین و
 هر پشویان هاتره به‌رخو، به‌لکاندن هردووک باسکی دژله‌که پیتشی روپاره‌که به‌هیند کم و پاشان به
 بنیادنانی پارک و نازنتی شوپه‌ی و شلیرو به‌بیرونان، له‌که‌ناری نم روپاره، له‌جه‌نگه‌ی گرمای هارینتدا، له
 بن سیتیه و به‌شعی با جه‌سته‌ی بیته‌تری پیره‌کافان بحسسته‌وه... به‌لام دریاو مرژقه‌کان له یه‌ک ته‌ریک و
 دورره‌په‌رین، چونکه له‌روخی به‌ستیتی گوله بچکولانه‌کی من له جیاتی دارو گول مینی لئ چینلاره. له‌پر
 رووم هل‌لبه‌یه لای پیاوه‌که و درتیم به‌سه‌کام دا:

– هیچ ده‌زانی من مه‌لوانتیکی کارامه‌م و مه‌له پایه، مه‌له باسکه، مه‌له پشته‌وه مه‌له بوقه گشتیان ده‌زانم؟
 من هه‌سو سالتی له کاتی سورری هارینتدا، له قه‌راخ چم و گولاران، دور له‌خمی دنایه به‌سه‌ریه‌ستی
 رایدبویم. هر نه‌ه‌نده‌م مه‌له پیتخوشه، به‌ده‌گمن حمز ده‌کم له ناو یته‌ده‌ر. تا‌کو نیتستا کمس له زنده‌کی
 خوم دا، نه‌ی توابیه پیتشه به‌م به‌داتره. باوه‌ نا‌که‌ی؟ هه‌سته با پتکه‌وه بچینه لیواری گوله بچکولانه‌کی
 زندی من و سا بنواره چ مه‌لوانتیکم و... ناخ... هارو...! قاچم، پتکوله... سرم، له‌شم... گیز بووم و سورام و
 تیکه‌وه پتچرام و... هر گرم‌اندی! کتیه‌کان ده‌نگیان داوه! دارو گوله‌کان ژاکان و ویلاز کوشکه‌کان
 تیکروخان، گول شه‌پولی داوه و شنه‌ی با یوه به‌گرده‌لوولتیکی ویرانکمر و روپاره‌کی شانی راستی زنده، دژلی
 سارژ له خوین کرد... نا نم نیش و نازارو خوینه‌هی پتکوله‌یک نه‌بو. به‌لکو گرمه‌و نیشی مینی چینلاری
 قه‌راخ به‌ستینه‌که یوه که قاچی هل‌ته‌کاندبووم... له حومه‌تان به‌هه‌موو توانامه‌وه پتم له‌سفر ره‌لمه‌کی بن پتم
 داگرت و سرم هه‌لیناو دیتیم پیاوه‌که نارام و به‌دم به‌زیه‌کی پر له‌بزی لیم ورده‌بوته‌وه. ماسی گره‌کان به‌ردوام
 ده‌نگیان دنی و سی به‌کش هه‌روا بی جووله‌ماوه‌ته‌وه.

پیاوه‌که به‌هتوری گوتی:

– هه‌ست ده‌کم به‌پرسیاره نا‌به‌جیبیه‌کام خه‌مگنم کری؟ باشته‌ه باری قسان بگوزین و سه‌له باری
 شتیکی تره‌ا بکه‌ین. پیتخوشه پتکه‌وه بچین، یه‌کی پیکتیگ فژدکا به‌خونه‌وه؟
 – نا...!

– ده‌کوتی لیت به‌رسم بۆ نا؟

– له‌بر نه‌وه‌ی مه‌ی نم ولاته‌ه سرخوشم نا‌کا. تازه، بیتجه‌که له‌وه‌ی سرخوشم نا‌کا هیچ، سر و بیتحالیشم
 ده‌کا!

له‌ده‌وه قاقایه‌کی کیشاو گوتی:

– باشه، پتم ناییتی مه‌ی ولاته‌ه‌تان چ نام و بونتیکی هه‌به‌که و وامست و سرخوشتم ده‌کا!!

– له‌ولاته‌کی من، مه‌ی مانایه‌کی دیکه‌ی هه‌به.

– چۆن؟ چ مانایه‌ک؟!

– مه‌ی له‌وئ هر ته‌نیا بۆ مه‌ستیبه‌کی کاتی نیسه! به‌لکو مه‌ی له‌وئ شه‌یدایی و ناشقیه. مه‌ی‌خانه شوتی
 سه‌خاوت و جوامتیه‌یه، قاقای مه‌ستانه بانگی برابته‌ی و هارو بۆ نازادیه. له‌وئ، به‌له‌وه‌ی پیاله‌کان
 فه‌ریدن، مه‌بیش مه‌ست و سر خوشه. نمو گه‌سانه‌ی له‌کوزتیکی دۆستاندا، شو به‌سرخوشی رله‌بوین،
 خولبای نه‌وه گشت نیواره‌یک نم پته‌ه‌ندیه نوئ که‌نوه به‌لام...!

– به‌لام چی؟... وای دانتی منیش یه‌کیک له‌هاورنیه‌ی تووم و هه‌سته با به‌دهم قاقاو پتکه‌نینه‌وه، به‌رو
 به‌ری مه‌ی هه‌نگاو بنینه‌وه...!

له‌قوولایی ده‌وه چارنکی پر له‌خوشه‌وستیم لیکردو گوتم:

– تو که وک برابره‌که له‌تک من ده‌دوسی، منیش سه‌بارت به‌تو، له‌خژدا هه‌ست به‌برابته‌تیکی قبول ده‌کم و
 وک چارنکی خومت ده‌بینم، به‌لام نه‌وه‌ی راستی بی، هه‌رجی ده‌کم و ده‌کرتیم له‌م ولاته‌دا دلم ناکرتنه‌وه و

ده‌رووم تاریکستانیکه مانگی لئ هه‌لتایه... برام، من مرژقنم له‌نیشتمان و یاران هه‌له‌برام. چوار قولنچکی
 نم ولاته‌ی تو له‌م نامزیه و هر بویه به‌مه‌یه‌کانیشی سرخوش نام و قاقای مه‌ستانه‌یه‌کی راسته‌قینم پتدا
 به‌دی نایه...!

بینه‌نگ بیوه، به‌وردی گوتی بۆ سه‌کامم رگرتیوه، به‌لام من له‌و کاتدا، گرتی ده‌رونی پر له‌خه‌مم کرلیوه
 و بی نه‌وه‌ی ناگام له‌خوم بو بی، به‌ده‌نگی به‌رز درتیم به‌گفتوگۆکه داوه:

– من له‌مه‌ی‌خانه‌کی تژدا سه‌بارت به‌خوم هه‌ست به‌سه‌و کایته‌ی ده‌کم. من مرژقنکی نازادیه‌خوام و
 نامه‌وتی له‌م جیه‌اندا کس به‌چاری بزیه‌ی سه‌یرم بکا! برام من به‌وستی خوم جینگام له‌کس ته‌نگ نه‌کردوه،
 به‌لکو نه‌وه تاوانباره‌داگیرکه‌وه‌کی نیشتمان‌ه‌کی منه‌که منی به‌ده‌ستی به‌تال، به‌رو نم مه‌لبه‌نده‌وه ناوه و
 وک داوه‌لنیک به‌پنجکتیکه‌وه گیس‌اندرومی به‌وه!

کابرا سورر هه‌لگه‌را و گرز بووه، گوواندی:

– نا...! کتی ده‌بیش تو داوه‌ی؟ تو برابری منی! له‌م ولاته‌دا، ده‌بی توتش وک من مافت دیار بی! تو برابری
 منی! برابری! پیاوه‌که وک نه‌وه‌ی له‌گه‌وه ده‌نگ به‌رزی خوئی پاشه‌گه‌ز بویتسه‌وه، که‌میتک ده‌نگی کز کردو
 گوتی:

– سه‌کانت ده‌سه‌لیم، نیتسه دانیشتوانی نم قورنه‌به، به‌گوتی پیوست له‌ته‌نگ و چه‌له‌ه‌کانی ژاننان
 ناگادارین، به‌لام نه‌ه‌نده‌ی بزانه له‌م ولاته‌دا نازادی هه‌به، دیموکراسی حاکمه‌و شالیار و من و تو پتکه‌وه
 هیچ جیارانیتکمان نیسه! بۆ چه‌که‌به‌ک، بینه‌نگ تیه‌وه‌ر اما و به‌رسی:

– داخوا که‌میتک لیره‌مانی خستویه ژیر بی و تالیی بۆ پتک هتیاوی؟

– نا...! من خوم له‌خوم تورومه... ته‌ناعت له‌ره‌نگی مووی سه‌ریشم تورم که‌نهرش دوزمنیکی دیکه‌مه‌!
 نا...!

پیاوه‌که ده‌یوست به‌هر شتیه‌یک بی به‌ی به‌رازی ده‌رووم به‌ری. به‌لام من ده‌ستپتخه‌یرم کرد، باری
 قسانم گوزی و به‌رسیم:

– ده‌کوتی پتم بلتی کارو پیشته‌ه چیه‌ه؟

چارنکی هه‌لبه‌یه دور و گوتی:

– من شاعیرم. برام بی بکه، من خوت و ولاته‌که‌تم خوش ده‌وت! هر بویه له‌ناخی ده‌وه هه‌ست به
 قورسایی باری سه‌رشان و زامی پر نیش و نازاری ده‌رونت ده‌کم، ده‌ی براکه‌م! وهر هه‌رجی له‌و ده‌ته‌نگه‌ندا
 هه‌به‌ده‌ی به‌ه، به‌لکو منیش بتوانم نه‌ه‌نده‌ی له‌توانام دایه له‌باری خه‌مانت کم که‌مه‌وه!

پاش تاوتیک بیر کردنه‌وه به‌خوم گوت:

– "شاعیر یاغیین و بورکانی نیو دلی کتیه‌کانن، مه‌لی نازادی و په‌یام هتیه‌ی نوین و سرخوشین. له‌وه‌ی
 که‌دوری دلی خوم له‌لای نم مرژقه‌پر هه‌سته ده‌ریوه، دلم حساره‌!"

نه‌وسا به‌نه‌رخه‌یانی رووم هه‌لبه‌یه لای و گوتم:

– له‌نه‌وه‌ی هاوارانی نم کاته‌ی من شاعیرتیک بیوه، به‌ته‌واوی سوکناییم به‌دلدا هات. ده‌زانم شاعیران
 ناشقی نم سرشته‌ه کسک و ره‌نگینه‌وه هاوارانی ده‌روون سو‌تاوه‌کانن. هر بویه توئی شاعیریش له‌نیو نم
 سرشته‌دا، به‌دوای مه‌لی له‌یاران هه‌له‌برام، ماسی به‌له‌ناکولاییم کراوه‌کاندا هه‌له‌ولای.

به‌هژگه‌یه‌کی ته‌واوه‌وه گوتی:

– برام به‌خو نازاردان پتگا چاره‌نا‌دۆزرتسه‌وه، هه‌سته با به‌رین ده‌مه‌و نیواره‌یه و مه‌ی‌خانه‌ش ناواله‌یه!
 تاوتیک بینه‌نگی...!

بیرم لئ کردوه‌وه به‌خوم گوت: "له‌خوژا نیسه نم مرژقه‌ش وک من ره‌نگ زده، وا چاکه بی دلایی نه‌کم و
 به‌رو مه‌ی‌خانه‌ی کورین و دورو له‌خمی دناییه پتکه‌وه جامی مه‌ی سر کیشین." هه‌ستام و گوتم:

– فه‌رمو، من نامادم!

نه‌وش به‌شادمانی قاقایه‌کی کیشاو خیرا هه‌ستا:

– با به‌رین!

هر دورک شان به‌شانی یه‌ک، به‌قاقا و پتکه‌نینه‌وه چوینه مه‌ی‌خانه‌یه‌کی نارام که‌ده‌یوانیه‌ی نیو قوولایی
 گوله‌که، له‌پیش به‌نجه‌وه، روو به‌سرشت هه‌رکام کورسیله‌که‌مان گرتوه و به‌برام به‌یه‌ک دانیشتن. برابری

شاعیرم به پهل گوتی:

— تمعن مهودای کورته... دوفه ته و بۆ نهم ساته خهم ولاتی و ده لاقه به کی تر بۆ پشودان بکهوه، دهی هه لگه پیه له کت... به سلامهتی...!

بۆ ساتیکی خیرا، خیرتر له بیروسکه به ک پرۆم به ره نو بهیری گۆله که هه لپه ی و تیر پوانیم و دیتم: له سه ر گهردی روو به پرۆم پارکتیکی مندالان دیاره. جار نا جار که سوزهی با، دهنگی مندال و ماسیگره کانی تیک ده نالقا نه، بیرو سه رده می مندالیم وه ک تابلزه کی نه قاشی دهاته بهر چاره. خه یال منی کرد به مه لیکه تیر بال و بۆ لای نیشتان له شقه می بالانم دا و له سه ر ناسمانی نیشتانه که م له نگه رم گرت. له قوولایی دله وه به نیو هه موو کچه و کولانی شارو گونده کانی ولاته که مه دا پوانیم و دیتم له شو تینیک ناواله کانه به سه ر بهیری لاپالی چیه که دا، خه ریکی خلکین و ریکرا به دهنگی بهرز داوایان لێ ده کردم که منیش به داوایاندا به سه ر سنجی چیه که وه لیز بیمه وه. به تاسه وه ده کینه که ده فیگرم و پاده مینم، دلم به مندال زین تاله کان دمه سووتی، به هسه رده توه ناواتم خواست له سه ر سنج و پشتی کینه که کوشکیکی جوانی کایه بۆ مندالان سازکم. دارستان و گولستانیکی بۆن خوشیان بۆ پیک بینم. به سه ر باسک و داوینیدا جاده پیمان بکیشم وشوره لادانی نهویندار پیه سه ی تیندا بکه م. به لام له پرتک، له سه ر پشتی شاخه وه دالته کی چه نگ سوور قیه اندی و به گه رزی په لاماری دام و به زامداری به ره داویتی چیه که هه لپه بریم...

برای شاعیرم ههودای خه یالی پساندم و گوتی یه وه:

— برام، مهال به خه مان پتکنا یه، نه گه ر خه م نه ی، واتای شادیش فام نا کرێ! جامه که ت بهرز که وه و به سلامه تی نه که هه سانه یه خو ره که له پتتاری نا زاویدا گیانیان به خت ده کمن و کردوه...!

دهستم بر د جامی مه که م ده ستا یه. یه که م جار بوو، له م ولاته، بهر له وهی مه می وه لیه که توه تیق سه ر خوش بووم و به یه که م فر سه ده نه و نه دی دیکه سه ر خوشتر. له م کاته دا خه م بارگه ی پتچا بۆ بوو شادی و هیه وایه که به بهرزای کینه کانی ناگه ی و شاهو. هیوای شادی به یارانی مامووتک و ناشتی خواز شوینی خه مانیان گه رته وه... به لام کورته پر... دهنگیک له گه رتن خه مره خرم، له چه منی ته ره که به ته وه موه وه، به سه ر که پرتکی به ته نکه دا پتشر اودا بیاره...! زیناله دووه هم لیبوو به مه لیکه سه ر سووما و هه راسان له گه ره توه ته قی راوچا نی ناپیاو! مه یی شله ژاو، له سه ر بال هه لپه گه رتم به دوای یاراندا به ره وه ته شقی ناسمانی بر دم و لیره وه ارو ده ست و بیابانمان له ژیر بال نا و سه ر له تکه و نیو دۆلی چیا کانی نه م جیهانه مان یه که به یه ک پشکنی و لیکه، به لام و به لام... هه ر ده نگه رت پۆتیک له پۆژان یارانی من، به عه سریان نه هاتو نه سه ر نه م دنیسه و نه گه ریش هاتبوویش، کورته پر بیرون به ته وه که ناوتیک و هه ر ده هه لپه لوشی بوون! مه ی و من هه ر دووگ مانده و تینوو، نامز و به ریشان، پێ لێ ون بوو، سه رمان له م دنیا کاکه به کایه ده نه ده کرد. مه ی خاموش بوو، به لام من بێن و جان و به ره دوام به دهنگی بهرز وه هاراری هاورقیانم ده کرد! کوا؟!... و لامیتک نه بوو! ته نیا کیه وه کان بوون به دهنگی هه واره که مه وه دهاته ن. بێن هه دادان و بێن پشوو ده گه رام، تاکوو له دوو قورنه ی نه م جیهانه دا، په رو پتیه لوبووی چه نه هه لۆ و بازم که وه بهر چاره، به یه یه یزی گه بشته لایان، لیبان ورد بوومه وه و دیتم نه وانه ی لیبان ده گه رام، له داوی راوچا نی دالاش سه فت که وتوون و له پشت وه پتکراون و هه ر هه موویان به چه منی ماسی له دهرای دوو که وتوو، ده م ناوه و شه لالی خو تی، به نارامی را کشا بوون... به لام له لایه کی ته وه، لیم پرۆن نه بوو هه لۆ بوون یان باز، زۆر چوست و چالاک و به دلیری بانگیان ده کردم و ده یانگه رت:

— بۆ ده لهرزی و بۆ وا په شو کاری؟ پیه له کت هه لپه نه... تیه دلی نه م چیا سه ر بهرزانه هه لۆ و بازبان زۆره و دا به زه! دال پیره وه گه ل و نیشتان خرۆشانه!

سه رم هه لپه نا، فرمیتسک به سه ر روه مه قدا هاته خوار... پیه وه که دوو ده که ته وه. ولات نارام بوو. ماسیه گره که نا بۆ لایه کی دیکه فریبوون. له دوو وه قاره یه که هاته بێن گوئی و سی یه که به بیستی دهنگه که خیرا سه ری هه لپه نا وه ک نه وهی دلتیا نه بوو بێن که قاره یه کی بیستوه، نه و پینه ی به رزی گهردوو، دا ینا وه گه رده نی هه لپه نا بۆ تاریک به بێن هه ست و خوست سه رنجی راگه رت، نه و سا چه نه قاره قاره بێن ده یه که نزیک و به رزتر بیسترا به وه. سی یه که که وه جموژول و به دهنگی بهرز چه نه جار له سه ر یه که به قاره قاره و لایه داوه... دیسان له دوو وه قاره قاره و نه و سا منیشی هه لگه رت... خۆی کۆ کرده وه و پیتی له سه ر هه لۆ که قایم کرد و به سه ر گۆله که دا له شقه می بالانی دا و هینده ی نه خایانده به قاره قاره یارانی خۆی گه رته وه و به ره و تارا و گه کانیان دوو که ته وه...

شاعیرم شاکه قه جیه

سه عید کاوه

ده رگا ره، مه منوره کان قوفل و ده ست به ندیان له ده ستم کرده وه، به پاله به ستۆ له ژوو رقیان هاروشتم. هه وشیه کی بوو تابلتی گه ره و پر له خه لک، بینه نگ، ناخا حه ز ده کا که مات و بێن هه ست. نه و خه لکه ی له وێن کرا بوون، تیکه به که ره ماتی که زه لۆک ده هاتن و ده چوون و قه ده میان لێ ده دا. که س که سی نه ده وانه و کسه یان له گه ل یه که تریش نه ده کرد. ته نانه ت قامچی به ده سه تکه کانیش بینه نگه ی خۆیان پاراستبوو. نه و نارامی و بینه نگیه م بێن سه یر بوو، بیره لێ ده کرده وه.

بۆخۆم به خۆم گوت: دهی دهی، نیستا تی ده گه م و ده زانم مه سه له چه یه وه بۆ وا تیکه به که ره ماتی که زه لۆکی دین و ده چن. له خۆرا نییه قامچی به ده سه تکه کان را وه ستا ون و وه ک گه رگی چوار جا، خه لکیان هه لئا وه.

دیتم کوریکه لاوچاکی قۆز، له کاتی ریه له که دا، هه له نگه رت و گوتی: یانه لالا... له هه مو لایه که را، هه ریشیان کردی و به قامچیان دا یانگه رت، چونکه بینه نگه ی شکاندبوو. بهر گه رگی نه و کوره له خۆی، ده سه تکه کانی بوون له سه رو چاری وه ریتنا، بۆنه وه ی بۆتانی چاری له و قامچیانه پیا ریزتی. نه و به ره ده سامنا که، له چاره ترو کانی که دا به پیش چا مه دا تی په ری. تیر مینان به که لینه کتا ده کردو گه باندا یه ده رگا یه کی دیکه. تابلته کی به چووک، له سه روو ده رگا که وه هه لا و سه را بوو، به خه تینکی درستی کاله بۆ وه، نوو سه را بوو زیندانی نهوین « پتیم سه یه روو، نازانم بۆچی هه مو گیانم له رزی و قاچه گانه گیران. پیلان گه رتم و بر دیافه ژوو. نه و هاورقیانه ی پشتر له نهوین گیرا بوون، بۆیان باس کردبووم که زۆرێن ده یان که س له بێن لیدان و نه شکه نه جا ده که زۆرین و له پیا وه تی ده خه رتن. نه و هه وشه له وێن تر زۆر بچو که تر بوو. به پتیه چه وانیه هه وشه که ی دی، هه ریه که بوو، مینشکی سه ری پیا و ده ته قی. هه لالا گه ربه و لیدان و زیقان و گریان و نا له و جینوو پارانه وه... گشتیان تیکه ل بیوون. که س هوشی که سی نه بوو. کاس و هه رو گه یتم له و دهنگه ده نگ و هه ریه هه لخشستوو هیه چه نه ده دیت. نه و مه عمو روو له گه لیم بوو به ده نگه کی بۆ هه رای کرد: سه لام حاجیا غا، میوانی تازم بۆ هیناری. حاجیا غا، پیا و ته کی ریش پانی رووخوشی زار به پتیه که نین، به زه ره ده خه نووه بۆ لامان هات و تۆقه یه کی گه رمی له گه ل کردم و گوتی:

— به خه ر بقی که ری من، لیره خوشی و ناخوشی به خه ته هیوادام خوشی را بویزی پۆله. نه گه ر کاریکت بوو شتیکت و ست، شه رم هه که به من بلتی له سه داسه د بۆت چن به جت ده که م. تیره له بهر ده سته من دا یه. لینه دم، ده ر که م، به گه ر، نازا که م، له خۆم به و لاره که س هیه ک کاره نییه و که س ناتوانی ناره زایه تی ده رپه رتی. بۆر پشوو بده و هه ر کاریکت هه بوو نیه ی من ته ل بیره نه چن. تۆ کوریکه خۆین شیره ی و که وتویه ته به ره دلم، پتیم خۆشه کارت به من بێن یاریده ت به دم.

حاجیا غا، پاش نه و قسه نه دستووری دا، بییه ن جیگای به دنی.

نه و قسه نه ی حاجیا غا، بۆ من دلخوشی دانه وه بوون، به لام چونکه من به هه مو وشتیک ره شین بووم، به رام به که س نه ده کرد. دیسان هیندیکه هاته وه سه ره خۆ و هانایه که م هاته وه بهر. به پیا و ته کی باشم که وه به ردل، پتیم وا نه بوو که نه و جیگایانه پیا ری و باشی لینه ی، نای له و فرشته یه، ده سته هاریشه سه رشانم و به پتیه که نینه کی شیرن گوتی:

— ده برۆ پۆله گیان به رۆ.

بر دیافه ژوو رتیکی به چووک ته نگ، بۆ تاقه که سیک دروست کرا بوو، که زیندانی به پتیه ده ویتا را وه سته ی (ئینفرادی)، زۆرماندوو و بیه خه بووم، حه زه م ده کرد نه گه ر به پتیه ی بێن، چاریک گه رم که م و سه ر خه ریک بشکینم، بۆنه وه ی هینتری بیسه کسه رده م هه یه ن. پاله به دیواره وه دا بوو بیسه م له زاتینکی نوورانی وه ک

حاجیاغاده کرده، که چون بهر یوم بیستم هات وک بابی چاک بهر و خوشی دلخوشی دامه. به خوم له خوم دهپرسی؛ بلتی حاجیاغا بزانی له و جیگا تنگیان کردوم؟ تنانته ناتوانم داش نیشم. دهی قهیدی ناکا و اشم خوه لی دهکوتی. دوی نهوی سرخه تیگم شکانه دهکوتی را سپیتم حاجیاغا جیگا گم بۆ بگوتی.

لهو بیر کردنه و دایوم و زور تی نه پرسیوم، دوو کس به پیتکفتین هاتنه زور، پیلیمان گرت بریانه ژوروتکی دیکو له مسر تهختیکیان درژ کردم و توند به تخته که یانهوه به مستهوه و ژوشته. پاشان کارایه کی زلامی ناقولای قامچی به دست، بهین دهنگی و ژوروت کردت. بی داندن و پرسیار لیکردن دایگرتم، هرقامچی کی لئی ددام خوین فیجقی دهکردو دارو دیواری دونه گاند. هاوارم دهکردو لیم دهپرسی بوجی لیم دهدهی چت له من دهوی؟ کارا ددانی لهچسره دهبرو و قهری لیدان و کوتان، هیچ گوتی به پرسیاره کانی من نه دهپروت. وام بۆ دهکوت که نهوه بهرنامهی روزانهی خهتیمی و نهو کسانهی دهگرتین و دینه نیره دهین بیچین.

هر زه بهر به کی و تم دهکوت، دلمی دهزانده. نهو روحی باسی دهکوتی نازتم بۆ ده ندهچسره؟ هر چندی دداتم به جدرگی خوم دا دهگرت و لیبی خوم دهکوت، همدتوانی خوم له لاوازی بیارتیم و هاوارم نهیه. تا ماویه کی زور نازگام لی بوو بهر پیری بی بهر بهی خهریکی لیدان و جهره به داتم یون. کاتیک چوم کردهوه، گوتیتویانهوه دیوتکی دی و له مسر هردی فری درایوم. ههموری لهشم بریندار و خوتناری بوو. بتم خوش بوو له مسر نهو همره چاو یک گهرم کم، بهلام ژان و نیش و نؤف، نهی دهقیشت سرخه و یک بشکیتیم وهوشیکم بیتهوه بهر. سرم کاس بوو، میتشم دههات له کار بکوتی.

دوکسی دی هاتنه زور، چونه بن پیلما راستیان کردهوه، بتم و او بوو حاجیاغا، بهو کاره زانیوه نهوانی نازده بم به یه نده دکوت برینه کاتم تیمار کم. له دلی خوم دا هزار دعای بهخیرم بوحاجیاغا نارد. به کیان پرسی بۆ خوت ناتوانی برزی؟ جگه لهوی همدتوانی بریم، له سر لاقیش خوم بیترا ندهدگیا.

به لهزه له روز دهنگتکی باریک، زمانم سوتا و پریم بۆ کوم دهین؟ له قولتی کراسه کی قولته قامچی کی هیتاده، هلی سوپاندو له تهلی سوری پاکیشام. نهی خواجه بونه مردم؟ ده تگوت خانوم بهسردا ورخا. بهری چوم تاریک بوو. دم و چوم پر بوو له خوتن. به کیان بهسریدا نفر لیم و گوتی:

- وا دیاره تو تینا گی، نهی نیمه پیمان نه گوتی تو مافی هیچ پرسیارکت نییه، جگه له اولام دانوه و بی دهنگی.

بردیانه دیوتکی دیکو له مسر کورسیله به کیان داتام، دستولایان به کورسیله که وه بهستم. روو بهرووی من پیوانک له پستی میزکی نویسن دانیش بوو. بهسته کاغذتکی له پیش بوو، خهریک بوو راسته و پستهی دهکردن. سوری هلیتیا و گوتی:

- گوتی بگوه... یاسای نیره بزانه چیبیه، باتووشی شتی ناخوش نه بی. ههرچی لیت دهپرسم، ههول بده راست بی و خوت تووشی دوده سوری پتر نه کی. درۆ بهزه بری خوته. مافی پرسیارکت نییه تا نهو کاتهی بۆخوم لیت دهپرسم و ده لیم ج پرسیارکت ههیه، باش؟

به کالیتی چوم دا روایتیه سرور گولیاکی، به پیوانکی باشم که وته بهردن، بتم و او بوو سرور چاری خوتناری دیوم و زگی بتم سوپانوه، بونه ناموزگاریم دهکا تا گولیم نهدن. کاتن گوتم باش، بۆتکی هاتن و گوتی: تینتا بۆ نهوی نه کی نیسلامیت بهر تو بهر دیتی، نیوی به کی هاروتیکانت بلتی، تا بیان نووسم و بزاتم له کوتین و خهلی کوتین و کاریان چیبیه. ههرچی بهسودی نیسلامه بیلتی.

نای له و پرسیارو نه که نیسلامیه بیوان داتام، جا ووه نه توانم بیرسم کام هاروتی و هاروتی چنن؟ منی بریندارو شهزه، ج بلیم و ج و لامیتک بدهمهوه؟ ههرچی بیرم لهو پرسیاره نیسلامیه ده کردهوه، و لامیتک بۆ نهده دوزراوه و همده زانی بلیم چی. چوم له پیاوه باشه که بریوو نوتقم بهسترایوو. دیم به سوری نیشاره به کی کارای قامچی به دست کرد. نهویش له نه کار قامچی که له تهلی سرم پاکیشام شرفقی وک دهانچه هات. ههمورگیانی له گال له لرزی. وام زانی شتیکی قورس بوو، بهسرسریان داتام. نهو قامچی همنوروی شکه نهچسره، که به نیشاره کی کارای باش و موسولمان تیی سریاندم، تانهرکی نیسلام به جتی بتم و له بیرم نهچیتسه. بهخوم نه بوو هاوارم کرد، بۆخاتری خودای بۆ لیم ددهن؟ دیسان دهستی کردهوه به لیدان و کوتان و گوتیان نیسه نه مان گوتوه پرسیاره که. بهو لیدان و کوتانه دلم دهتهزی، برینه کاتم دهکولانهوه خوینم له بهر دهزی. نیسترنه زانی ج باسه. ههر کاتیک گوتیم له نالی خوم دهبرو، دهمزانی بیتهوش بیوم و وهوش هاتوهوه. نهوایش ههرا ناوا کاتیک وهوش دههاتوه، بی پشودان دهگه بیستهوه سرم. لهوکاته دا دوو کس

هاتنه زور. لهلام راوستان و چوایان تی بریم. بتم و ابوو بهزهیان بتم دانی چاو له برینه کاتم دهکن. زورم تونی بوو. زارم له تونییان وشک هلاتیوو، داوای قومیتک نام لیکردن. ههر دویکیان و بگرا بهجوت دوگمهی شولویان کردهوه، دیوانوست له زارم میزن. زارم پیتکوه نا نهچته تیزوارم به چوچاوم ههلا میزن. مهرگی خوم بهناوات دهخواست. له داخان بهری چوم تاریک بوو، ههرچی به سرمزارم دههات بتم گوتن. نامهره، بی شرف، خودانهاس، خوتباز، پاکار، پاش گوتوو...

به کیان لئی دهام، کارای تریش شیلانکی بی بوو خهریک بوو له پستهوه را تیی راده کردم. نای هاوار، نای داد، نای بیتاد، تیزوگم سروتا. نهوه شیلانگی ناری کولیوو... چوم رهشکو پیتشکهی دهکردو نارویان بیتاد دههات خوار...

چاره کانی پیشتر به زانی لهش و ناله نالی خوم دم زانی بیتهوش بیوم و وهوش هاتومهوه، بهلام نهوچار شتیکی سهریوو، ههمورگیان ده لرزی و به هیچ لهونیک خوم بی را ندهدگیا. سرم، هلم، دستم، لاقم، چوم، زارم، تنانته به کی به کی قامکه کاتم ده لرزین. خوم بی کورتزول نه دهکرا. به تهواری له حالته تی سرورشتی چوبه مدهر. تینتاش نازتم بهرنامهی لیدان و کوتان و جهره بهی من، چهند رۆژ و چهند حوتوو یان چهند مانگ بوو. نازگ، نه پشت، نه چار، نه مسر، نه دست، هیچ جیگا به کم بی برین نه بوو. به حاستم خوم به هر لایه کدا جوولاندهوه، برینه کاتم دهکولانهوه، به هر کولانهوه به کی، دل و میتشم دهتهزی.

به راستی من تا نهوکات ندم ده زانی مانای نهشکجه چیبیه و یانی چی... پیش گیرانم کاتن له کتونهوه کاغاندا باسی لیدان و شکه نهچدهکرا، سر زاره کی ده مانگوت لیدان ناخوشه، بهلام دهین خوترا گریه. بهدوو وشه باسه که مان کورتانی دههات و دهپراوه. به راستی کاتیک من گیرام، خوم بۆ نهو لیدانانه ناماده نه کردبوو. زینداتمان به دهستی کم گرتوو. سهره کستیک له شینهی دا به کتیک تاوانبار دهکا دهلی؛ فلان کس نه هیتی دهو کاندوه. ناگای له نهشکه نهچینهی و نازان مانای چیبیه، دهین بیرله قسه کی خوی بکاتهوه و بزانی که نهوی له لیز نهشکه نهچ و دهنگی دیتن و قامکی بی له چاری هه قالی گیانی خوی راده کن، ههرا له وانه کی پیشوه و نه گوتراوه، به لکرو نهشکه نهچ و دهنگی هیتاوه. نایی حیسای خرابی له مسر بگری. نهوه راسته که ده لیم ههر کس له مبهیدان نهی شیره... نهو نهشکه نهچانهی بۆخوم دیوم و چیتو من بریتن له قامچی کاری، دست بهندی قه پانی، سوتاندن به سیفار، بیخو کردن، نینوک دهوتان، له دیوی تاقه کس کردن، ههلاوه سینی سهریوو ژیر، میزله زار کردن، پیسای له چوچاوم ههلسون، ناری گهرم له تیزوگ کردن، شوکی نهله کتیک، بهری قورس له گون خست، چاو یست، گولله بهسره ههلتو قاندن و دیان شتی تر... به کورتی هیتدیان مراند بیوم و زیندوو کردیوو سهوه، بۆخوشم خوم بی سهریوو که چنن توانیسه ناوا خوم را بگرم و بهر بهر کانیان له گال بکهم.

نازتم بۆ له پر حاجیاغام و بهیر هاتوه. بهخوم گوت: لیدان و کوتان ههمورشتیکی له بیر برودومهوه. جگه له حاجیاغا کتی دیکه ههیه به فریام بگا؟ باهاوارتک بۆ نهو پیاوه روحانییه بهرم. بی و نهی زانتیکی وایان بونه لیره داتاره به فریای به کی وک من بگا. نازتم ج شتیک هاتنه پیش داوای حاجیاغام کرد. پاش داوکردنی حاجیاغا، زوری نهخایان دوو کسم لی و ژوروت گوتن. بتم و او بوو نهوایش هاتورن نوره داندانی خوتان بوشتن و برۆن، بهلام وانه بوو. له پیتشدا نهو میزو گندهو شتهی بهسرو گولیاکهوه بوو، خارتیان کردهوه. چله کانیان گوزیم و دستیکیان بیجامهی خواتنی زندانی له بهر کردم و بریانه دیوتک. له مسر تهختیکیان داتام. دوکتورتک هات پاش نهوی ههمامتیک بیکردم، ههمورلمشی ده زمان کردم. بیرم له لای حاجیاغا بوو، لهخوم دهپرسی:

بلتی نهو پیاوه نورانییه پیشتر منی نهناسین که نهو خزه تم پیتدهکا؟ ههر رۆژی ههول پنی گوتم توم خوش دهوی ریم خوزه ههر کاتیک بتم بی نهجامی بدم، ههمورشتیک بۆ خوم، بکوتم نازاکم ههر خوم. باشه منی گیت بۆچی نهو مرۆزه دلسوزه فرشته بهم له بیر کرد؟ بۆچی وابه ههمورشتیک رهشین؟ بۆ بتم وایه ههرچی لیره به پیاری خرابه؟ دهبا لیم دن مافی خومه هی گوز. نهوانه پرسیارتک بیون لهخوم دهکردن. هیتنا ولامی خوم له خوم و فرنه گرتیوه، حاجیاغا به پیتکفتن لیم و ژوروت کردت و هاته نیزیکی من رگوتی:

- سهلام رۆزه گیان! داوای منت کردیوو، بلتی بزاتم چت دهوی تا گولو بلم بۆت ناما دهکن. شرم هه که چت پیوسته بلتی تابوت بیتن... نای لهو پیاوه گهروه مرۆژ دسته، لهو فرشته به. چهند حهوتوه لیم ددهن و دم مریتن کس نییه بهزهی بتم دانی. نه دیتن قسه به کی بکم، نه نقسیتک له گال دهکن. تنیا شتیکی ده بزاتم

مراندن و زیندو کردنهویه. چاو نوو پیاوه نورانی و شهر یفه چوَن بوم بوته قرشته؟ له خزا پتم و ابوو درو دکا. و دلاخوا غزمیم لینه دگرین، له دلی خوشمدا به خرابی بزاتم.

من سر دم داخستبو و له نیتو نوو خه یالاته دا بوم. فرمیتسکه کانم هاتنه خوار. دستتی بوسرم دا هیتنا و دلسوزانه به دسترپه که فرمیتسکه کانم نمسترپه یوه. هیندیتی دلخوشی دامه و دگرین:

- مگر مگر مگر، هر چه کت دهری و چت له دلدا به به منی بلتی.

- نهری حاجیاغا، مافی برسیار کردم هیه؟

- گیانی حاجیاغا.. نهری و دلا جگه له برسیار، تو مافی بیزاری دهر برینیش هیه.

- پتم خوشه به بریزتان به من بلتی: بؤ نوو ندم لینه دهن؟ بؤ چی مرزقانه ره فارم له گهل ناگن و پشیمان وایه شتیک دهرانم و نایلتیم؟ وهره معدرو معدرانه حاجیاغا وک بابی باش چارتکم بکوه له مردن و زیندو یونه ووم رزگار بفرمور.

- نهی به سرچاو، نهوه یوو داواکت؟ نیگوران مهبه نیستسا دستور ددهم بت به نه دیوی من، رژی هوه ویش پتم گوتی که من هرچی بیکم و بیلیم کس ناتوانی دستم و بهر بیتن و تسله تسهدا بکا. هر نوو دهسه لاتشه بوته هوی به بلتی من به خودا و نیسلام، له گهل راستی و پیاری راست و مسولمان نه ونددی بوم بکری له یاریددان را نه وستم و دریغ نه کم. پیاری ناراست و دروژنیش که یفی خیزنه تی. نه ونده یزانه راست راستی دیتنه پتی و دروژنیش به منی روونه. دنا، نا، پوله؟

- به لتی وایه.

- نی وک توش راست برن پاستیان دیتنه پتی پوله گیان؟ نیستسا به لیم دده به راست برزی و له گهل من راست بی؟

له چار توکانیکدا دیان برسیار و هلام وک فیلمی سینما می به پیش چاوم دا هانتن و رژیشت. نازانم له بهر چی بوو گوت: به لتی... «رهنگ بی مهبست له گوتی نوو به لیمه نهوه بوینی که منیش پیاری درونیم»... به نایبیت له حاست پیاری وک تو دلسوزو به روح و نورانی و دوستکار...

دستی لسه شام داناو به زرده خه نهوه نافرینیتی پی گوتم و له مهنورکان راخوری: دادی چراغالی، زوالی، بیبینه دیوه که من با یوخوی برتک بنوی. لنی گهرین به ناروزی خوی پشویدا.

چ دیونکی خوش و گهر و گور... دسه به چی دوکتور هات و جارتکی دیکش درمان و تیماری کرده. پتی گوتم به ناروزی خوت بنوو. دوی چند حوتو هوه و لیم که پرت بوو دیان هیشتم بنوم، نهویش به خاوتی و له حیگای گهرم.

کاتریمیری ۱۱ رژی دوی له خوه هاستام. میتشک و گیانم به ته واری حسا بو نهوه. نیش و نرف و ژانی برینه کانم کهر بیرون، ده ستوانی بچولیمه و هسمت و دانیشم. چراغ هاته ژورور گوتی:

- باش نورستی، دوتنی حاجیاغا فرموری لنی گهری بانبوی، تابوخوی هه لنه ستی، هملی مستینه. نهوه دهچم نان و چات بوزیم، دوی دهچینه لای حاجیاغا.

نای خواجه گیان.. چونت نهو حاجیاغا فرشته به بوتاردم و چوم له فریا هات. نای لهو پیاوه تبیهی له گهلی کردم و منی له لیدان و کونان رزگار کرد. پتم وایه میتشکم حسا بوزوه ده ستوانی تعما بگرم. بویه له پر، و خو هاتقه. به خوم گوت: پاشی نان خوارن دم بهن بولای حاجیاغا، دوتنی من به لیم پتگوت. نهو به لتی به بلتی راستی پی گوتنه. به ککو به به لتی یک چم کردله خوم، ج به لایکم بوخوم ساز کرد نای قعت خوم بیه خشم. توبلنی حاجیاغا، لیم له فیل بووین؟ بلتی فریوی دلم نه هیتیم پی بدرکتی؟ نه گهر هاتو پرس هه قاله نه هیتیه کانت کین و له کونین و چنان کرده من دهری راستی پی بلیم؟ چوَن من بلیم هیوا و دلسوزو هه ندرین و... هارینی مفا و پتیکه کاری نه هیتی مان کرده، بلیم پتیکه به بیان و رزناممان بلاو کردو تهوه؟! هه مورو نهو به زمه بؤ نهویه من نازاد بکرتیم و نهوان بگیرین؟ نهو کات من وک شاهی به ناحق له دلاگا شاهی دیان لسه بدم، هه حکومیان بکمن و بکوزین؟ دوی منیش ناپیاری خوم و بهر بیتنه و هه مورو رژی جارتک برم. تک دازم بؤ بلتی دایم. مانی میتشکم نه وند هشی کار نه دگر، به لتی ونا، لیک کاتهوه؟ چوَن لیدان و نه شکله منی نه وند گیز کرد بوو، مانای به لتی ونا، نه زاتم؟ نهی داره شیم بوخه بات و بهر بهر هه کانیم. چوَن بوزم کاری نه هیتی کرد خلکی بیته کم؟

نانا، سد جارنا، من هه رگیز نایب زمانم بکرتنه و. نایب نه هیتی بدرکتیم. نایب راستی به دوزمن بلیم.

بوخوم بکوزیم باشته لهو مانای، شهر پفی خومی پی له کدار کم. مردن به یزدانی حساوه، هزار شهر پی به سه رنایا پیدا هیه. هه رگیز نایب نه هیتی بدرکتیم... با حاجیاغا پیاری چاک بی. جا نه گهر بویه پی نیتی کوری خلکم پی هه لدا تا بیانگرتی و نه شکله نجیه یان کا و بیانگرتی... دیاره نوو له و قامچی به ده ستانای که رژی دیان کس له خوین دا شه لال ده گن خراب تره. نه گهر مهبستی نهوه بووین، دهری بلیم نهویش روی رهش پی و هزار له عنعت له بابی. هر له بهر خومه و به خوم گوت:

- دیسان ره مینی کارنکم دده دده دست. به شکم و انیم نوو کابرایه بیه و پی یاریدم بدات. با نان و چایه کم بخوم، بهچم بزاتم چی لینه دیتنه و؟

دوی نان خوارن چراغالی و به پیش خوی دام بولای حاجیاغا. چورینه دیونک به شیهوی مرگوت دروست کرابوو. تابلوی کی گهره سه رخی پیاری راده کیشا. لنی نوسرا بووه جتگی خمه تی تبه کاران. دوران دور بهر پی دانیستیمون لیوان ده بزوات، شتیکیان ده گوت و ده سبیبیان ده گتیرا، له گهل به کتریا باس ده کرد که نیره رژی دیان کاری نیسلامی تیدا دگرین. حاجیاغا، منی بانگ کرده نه هیتیش خوی داینام و دانیشتم. به وانی دیکه گوت:

- نهوش هه قالیکی نویه، دهری هه مورتان رزی لیکرن کورنکی باشو خوشم دهری. دورو بیهرم به خیر هاتیان کردم. به خوم نه یوو هر چه ند دم کرد به دله موه نهوه نوسان. له خو و ناخوشم دهری ستا. نازانم بچی و بوو؟ که ممال له میژوو گیرا یوو، کس نه یید زانی ماویان مردوه. کاتیک دیم، واقم و رما. دست به ندیکی له دست دابوو، هر بهر زیندوو یوو، زهره هه لگه رابوو. خواجه گیان، به دیتی ممال بچی شیت نه بوم؟ نهو دست بهند له دست و منیش ته ماشاچی، زوچار ده لیم روح له جتگی که سخت دایه، نهوه راسته. دنا دهبویه من روح دهری یویه. حاجیاغا به پتیکه منی هه مهبستی خوی روی له دانیستوان کرد و گوتی:

- کورینه! میوانی نوو مان هیه، بهر نامه تان چیه؟ نوره کتیه؟ هیندیک گوناه که ممال هه لورینتی. به جارتک چن دین کس، ده ستیان هه لیتنا، من، من، من...

نه مده زانی نهو دست هه لیتان و پشپر کنی به بویجه و دیانه و پی ج بکمن. حاجیاغا پی دهری کردن و نهوی قامچی پی بوو، پتی گوت: تو فرمور، خودا خیرت بنوستی.

نهوان پیاره قامچی نینخان تیلی هه لسوراند له تبه لپی سه ری که ممالی دا، نه یهک نه دورو نسو و چوار، لنی ددا به بیتا به بیتا. نهی خواجه ج دهریم. بونا مرم؟ که ممال جنیوی دداو دهی نالاند. نازانم نهو خلکه بچی ناوا دلره چوون و گالته یان پی دهات؟ حاجیاغا له سه ری که له سه ری که، قاقای دیکشوار بهو لیدانه نیشی ده بزوت و خوشحالی خوی دهری.

که ممال له خوین داشه لال بوو، خوم پتیرا نه گیرا فرمیتسکه کانم هاتنه خوار. حاجیاغا، ده ستیکی لسه شانی داتام و برسی بهر نامه ی کوره کانت پی چونه؟ که دیتی ولام نیه، ده ستی به سهری داهیتام و گوتی: خوت وهره زمه که، رژی هوه و هه موریان و بوون، به لام دون سیانیتی ناوا بیینی، به تابه تی بوخوشت دست به کاری و یک دور کس خوانه ناسی ناوا له بن لیداندا بکوزی، وا را دیتی، نه گهر رژی کت بهر نامه ت نهی وهره زده بی. من ناحقت ناگرم، نهو ته و ابانه (توبه کارانه) اش و بوون. ناگات لپی به نیستسا را هاتوون نیلهامی خودای هانیا ددا بؤ لیدانی منافقین له گهل به کتر پشپر کنی ده گن. دادی توش هسته نه ری نیسلامی خوت بهر توه بهر دوو سق قامچی تی سرپوتنه. دیسان له لاین منوه ولام نه یوو. چراغالی هاته بن گوتیم گوتی: هه تا نهور کس فرمایشی حاجیاغا له هه ردی نه داره، نه گهر هه لنه ستی توشی کیشه دهری.

من دم زانی نهوه سه رنه ای کاروه دیانه و پی، ورده ورده تیم وهره دن و ده ست به خوتنی نسیزیک ترین هه واله کانم سوور کمن. دهرانم نهو بهر نامه ده گات منیش. حاجیاغا، روی تی کردم و ده ستوری دامن:

- هسته توش دوو سن قامچی بوه شتیه. دیسان گوتیم نه دایه و نه بوزوم. نه لاندی: کورینه، نهو مناقشه بهر نه لای کمال و تپی به گه یه ن.

بونه و روحیه که ممال لاوا تر نهی و لانی کم بزانی من هه کار یان نیم، کانتی و ستیان بیمن. پر به زاتم و تفیکم له چو چاری حاجیاغا کردو گوتیم: حوقه بازی و یا کاری خوتی له عنعتی.

نیدی هر نه وندم بوزکا. گرتیانم بر دیافنه نه هیتش که ممال و دام گزانی. دتگوت کتو به سهرم دا دهر و خوتی لیتی خوم ده کرد و شت و ددانم له چیره و دهری تا نه نالیم و هه واره کم، بونه و پی بهر نامه ره و خوتی زاشانه نیشان بدم، هست و نیر لای مروفی دلسوز و خعباتکار هه رگیز تیک ناشکی.

مامۆستای کورد

ژماره: ۲۳ پاییزی ۱۹۹۴

مامۆستای کورد

ژماره: ۲۲ هاوینی ۱۹۹۴

□ مامۆستای کورد، ژماره ۲۲ هاوینی ۱۹۹۴ و ۲۳ پاییزی ۱۹۹۴
□ سه‌رنوسەر: فه‌ره‌اد شاکه‌لی

باوک

□ باوک

□ نووسەر: ناوگۆست ستریندبیرگ

□ وه‌رگێترانی له سویدییه‌وه: کوردۆ گه‌لالی

□ له بلاوکراوه‌کانی کۆمه‌ڵی هونه‌ری کوردی له سوید

به‌ده‌م چاوه‌روانی گۆدۆوه

ساموئیل بیکیت

□ به‌ده‌م چاوه‌روانی گۆدۆوه

□ نووسەر: ساموئیل بیکیت

□ وه‌رگێترانی له فه‌ره‌نسییه‌وه: سمکۆ ناکام

□ له بلاوکراوه‌کانی کۆمه‌ڵی هونه‌ری کوردی له سوید

GZING

